

Кратко описание

~~1920~~
~~1943~~

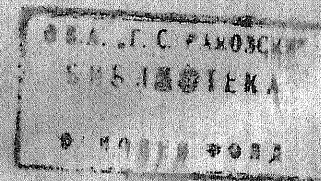
ЗА

VIII A/15

ДЪЙСТВИЯТА на 33 пѣх. Свищовски полкъ

за време отъ 10. IX. 1915 г.
 до 31. XII. 1917 г.

Приходътъ отъ тая книга е прѣдначанъ за подпомагане
сирацитъ на войницитѣ отъ полка, загинали въ войната.

353.42

~~445~~

11112

Напечатванието е съ разрешение на командира на полка

ОБЛАСТНА БИБЛИОТЕКА
42454
ОСНОВЕН СЪБД

Печатница Акционерно Дружество „Радикал“ — София

Началник 9-а Плѣв. дивизия Генералъ-Майоръ Вазовъ

Командиръ 219 бригада Полковникъ Писаровъ

Командиръ 219 бригады Полковникъ Писаровъ

Командиръ 33-и п. Свиш. полкъ Полковникъ Нейковъ

Командиръ 33-и п. Свищ. полкъ Полковникъ Нейковъ

Командиръ 2/9 бригада Полковникъ Писаровъ

353.42

[Handwritten signature]

11118

ОБЩОПО

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО
„РАДИКАЛЪ“

Напечатването е съ разрешение на командира на полка

ВВА. Г. С. Р. КЛУБ
42454

Печатница Акционерно Дружество „Радикалъ“ — София

Началникъ 9-а Плѣв. дивизия Генераль-Майоръ Вазовъ

П Р Ъ Д Г О В О Р Ъ

Особеннитѣ обстоятелства и условия, при които е дѣйствувалъ полкътъ, както въ походътъ прѣзъ Сърбия, прѣзъ 1915 год., тъй и на южния фронтъ прѣзъ 1916 год. създадоха и особена история на сжщия, която въ изложението си е въ най-голѣма степенъ самостоятелна за полкътъ и въ много малка свръзка съ тази на голѣмата единица — 9 та дивизия, въ състава на която се числи 33 полкъ. Най-важнитѣ боеве прѣзъ есенъта 1915 год. въ Сърбия полкътъ води далече отъ дивизията, като самостоятеленъ отрядъ, а и най-славнитѣ и покрилитѣ го съ неувидеаема слава—борби на Битолския фронтъ прѣзъ есенъта 1916 год., той води въ състава ту на 8-ма дивизия, ту на 1/6 бригада, ту на нѣмската дивизия „Хиппелъ“, ту съ 2/2 бригада и др. За това и въ издадената, за похода на 9-та дивизия прѣзъ Сърбия, брошура отъ Д-ръ Мутафовъ не се срѣща за 33 полкъ почти нищо. За битолскитѣ боеве пъкъ надали ще се срѣщне нѣщо събрано. За послѣднитѣ, полкътъ има да благодари особено на кореспондента при 1-ва Армия, Господинъ Ненчо Илиевъ, който не въ една дописка до „Военни Извѣстия“, както и въ току-що излѣзлата книга „По Стѣпкитѣ на Безсмъртнитѣ“ (Боевъ триумфъ), даде изразъ на славнитѣ подвизи на полка. Сжщо и на кореспондента Иванъ Радославовъ въ сборникъ „Черна“.

Ограниченностьта, въ рамкитѣ на която трѣбва да бъдатъ изложени дѣйствиата на полка, далечъ не позволява да се даде пълно описание за извършеното отъ него. Все пакъ, интересующиятъ се ще намѣри достатъчно, за да си създаде макаръ и бѣгла прѣдстава за дѣлата, съ които „Свищовци“ на вѣки ще се гордѣятъ.

Приложенитѣ кроки отговарятъ на тѣзи въ реляциитѣ за отдѣлнитѣ боеве, а цифритѣ въ таблицитѣ сж на основание заповѣдитѣ по полка. Вѣнкашната разлика въ по-малко въ цифритѣ показани въ таблицитѣ и тѣзи за загубитѣ показани при самото описание на боеветѣ, произхожда отъ това, че нѣкои отъ показанитѣ ранени въ днитѣ на самитѣ боеве, като леко ранени, сж били на лѣчение само въ полковия лазаретъ, когато всички ранени показани въ таблицитѣ сж се ползували съ болнично лѣчение и или не сж се върнали повече въ полка, или сж се върнали слѣдъ дълго лѣчение.

Часть първа

I. Обявяване общата мобилизация.

Градъ Свищовъ осъгнува на 10 септември 1915 год. въ възбудено състояние — общата мобилизация бѣ обявена прѣзъ нощта. Телеграмата по случая се получава въ полка въ 1 часа и 50 минути прѣдъ пладнѣ на 10 септември. Съобщава се веднага на всички офицери да се явятъ въ казармата, кждѣто въ 2 часа и 40 минути имъ се раздаватъ мобилизационнитѣ папки и се даватъ указания за спѣшна работа. Раздава се облѣклото и снаряжението отъ полковия вѣшеви складъ и започва напълно мобилизационна дѣйностъ. Сутринта на 10 септември се изпращатъ войници на гарата и пжтищата, които водятъ въ града, да прѣсрѣщатъ пристигающитѣ запасни и опжтване за мѣстоквартируването имъ. Пристигналитѣ запасни се явяватъ направо въ ротитѣ си, съгласно мобилизационното си назначение и биватъ обличани. Назначаватъ се и започватъ работа: комисия за приемане реквизиранитѣ кола и добитъкъ; комисия за освидѣтелствуване здравословното състояние на запаснитѣ; комисия за приемане материали, дадени по нарядъ за реквизиране отъ реквизи. комисия и — за приемане материали и продукти отъ Комитета за обществената прѣдвидливостъ.

Ходътъ на мобилизацията на полка се вижда нагледно отъ приложената таблица № 1.

ТАБЛИЦА № 1.

За ходътъ на мобилизацията

1915 година		Дружини	Офицери	Подофицери ефрейтори и редици	Коне	Кола	ЗАБѢЛЖКА
септември	10	2	32	824	15	14	Мирноврѣм. кадъръ
"	11	4	16	1514	85	17	Явили се прѣзъ деня
"	12	4	3	1491	106	7	" " "
"	13	4	2	1023	75	22	" " "
"	14	4	—	191	177	—	" " "
"	15	4	—	—	—	—	" " "
"	16	4	—	146	—	—	За полгване отъ 18 маршеви полкъ.
"	17	4	—	—	—	—	
		4 дружини I К. Р. и команди	53	5189	458	60	

Третата дружина отъ мирноврѣмения составъ на полка съ обявяване на мобилизацията излиза отъ состава на сжщия и служи за кадъръ на 58 полкъ.

На 15 септември, шестия денъ отъ мобилизацията, до щтното число на полка за военно врѣме не достигатъ 19 долни чиновове, които се изискватъ отъ 18 маршеви полкъ за окончателното му допълване. На 16 септември се замѣнява всичкия разходъ на полка, съ чиноветѣ отъ 18 маршеви полкъ, както и комисиятѣ назначени въ първия оперативенъ денъ. Полкътѣ е готовъ за походъ. Получава се заповѣдь отъ бригадата, че на утринта прѣдстои на полка походъ.

II. Къмъ сръбската граница

а) Походътъ до с. Раковица.

На 17 септември въ 6 часа и 30 минути прѣдъ пладнѣ полкътѣ въ пълния си составъ се построява въ казармения дворъ за прѣгледъ отъ командиритѣ на полка и бригадата. Отслужва се молебень за прѣуспѣването на българското оружие. Следъ краткото слово на к-дира на бригадата и грѣмогласното „УРА“, полкътѣ потегли.

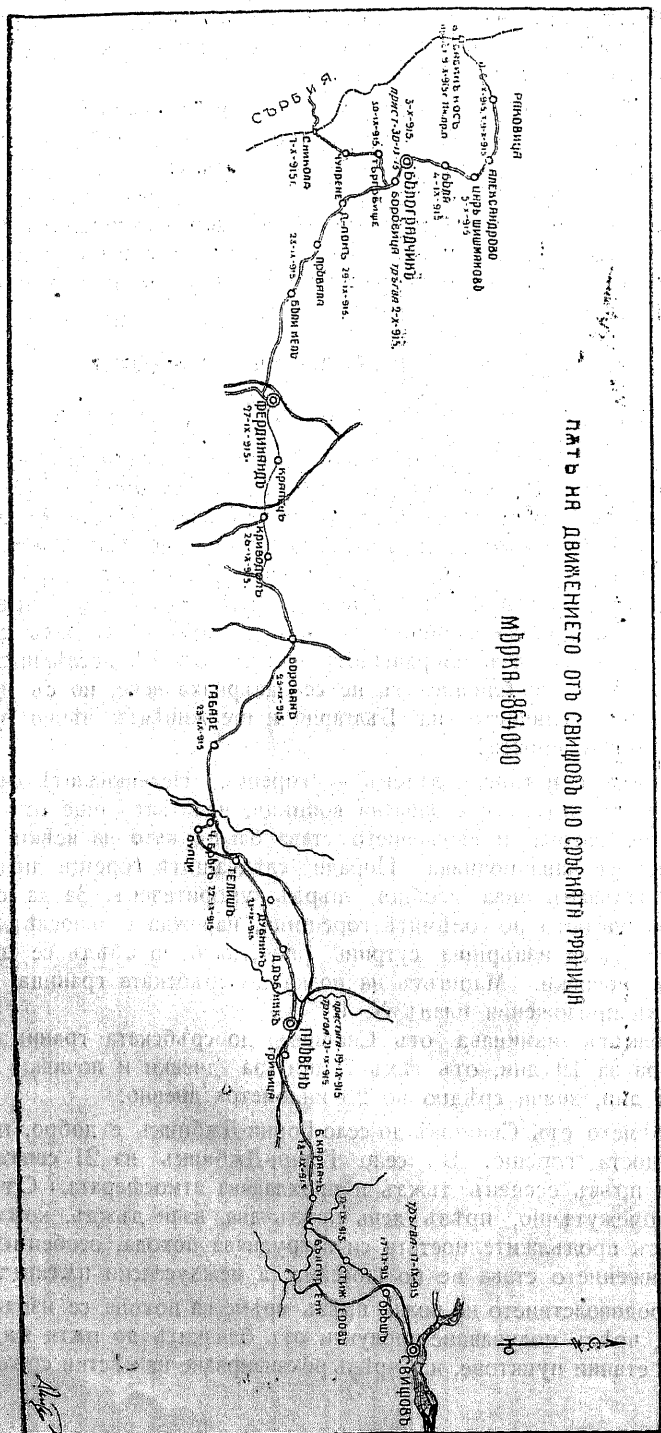
Цѣлиятъ градъ и население отъ околнитѣ села, изпращатъ полка като отрупватъ войницитѣ съ цвѣтя и имъ пожелаватъ славни побѣди. За колко отъ изпращанитѣ тогава, това бѣ послѣдньо сбогуване съ мили и близки: тѣ не се завърнаха вече, но съ дѣлата си изградиха величието на България и ще живѣятъ вѣчно въ паметта на поколенията!

Денътъ е истински лѣтень — горещъ. Несвикналитѣ още съ походъ и тежкъ товаръ запасни войници, изпитватъ още отъ начало умора, затова и движението става бавно, като на всѣки половинъ часъ се дава почивка. Поради слѣдващитѣ горещи дни, пжтьтъ до Плѣвенъ бива изобщо твърдѣ уморителенъ. За да се избѣгне пжтуването по голѣмитѣ горещини, нарежда се впоследствие, походътъ да се извършва сутринъ рано, като по обѣдъ се даватъ по-дълги почивки. Маршътъ на полка до сръбската граница е показанъ въ приложения планъ № 1.

Полкътѣ изминава отъ Свищовъ до сръбската граница 279 километра за 19 дни, отъ тѣхъ 7 дни за дневки и почивки и 12 походни дни, значи сръдно по 23 километра дневно.

Врѣмето отъ Свищовъ до село Горни-Джбникъ е добро, прѣзъ денътъ доста горещо. Въ село Горни-Джбникъ на 21 септември заваява прѣвъ есененъ дъждъ и прохладява атмосферата. Отъ тогава, промежутъчно, прѣзъ денъ прѣзъ два, вали дъждъ, който по нѣкога съ продължителността си затруднява похода, особенно кждѣто движението става не по шосейни, а междуселски пжтища.

Продоволствието на полка прѣзъ врѣме на похода се извършва редовно, чрѣзъ получаване продукти отъ близкитѣ до пжтя на движението етапни пунктове, или чрѣзъ реквизиране на мѣстни сръдства.

ПЪТЯ
№ 1

На бивака при село Боровица на 30 септември бива оповѣстено за започналитѣ се днесъ военни дѣйствия отъ сърбитѣ. Тамъ се получава и заповѣдъ отъ Началника на дивизията, че полкътъ, заедно съ 58 полкъ, оставатъ въ разпореждане на Командующия 1-а Армия. Сжщеврѣменно се заповѣдва, да се изпрати веднага една дружина отъ полка за с. Търговище, въ разпореждане на Началника на дивизията. Назначава се 1-ва дружина, която въ 1 часа слѣдъ пладнѣ заминава. Още на 29 септември се заповѣдва изпращането на 2 картечници за село Чупрени, въ разпореждане на старшия началникъ на частитѣ тамъ. Тѣй че полкътъ остава при съставъ: 3 дружини, половинъ картечна рота и командитѣ. При този съставъ той води бой прѣзъ Сърбия.

На 2 октомври, пакъ на бивака при село Боровица, се отслужи молебень по случай обявяване войната и за успѣха на българското оръжие. Въ сжщия день минава Н. В. Прѣстолонаслѣдникътъ съ Главнокомандующия Армията, отивайки за Бѣлоградчикъ. Полкътъ бива построенъ отъ двѣтъ страни на шосето и поздравенъ отъ Прѣстолонаслѣдника, при грѣмко „УРА“ на Свищовци.

На 6 октомври въ 4 часа слѣдъ пладнѣ полкътъ пристига въ село Раковица, разположено 15 километра отъ Сръбската граница, въ подножието на в. „Бабинъ-Носъ“ и се разполага на квартири, при близко вънкашно охранение. Тукъ той остава до 8 октомври. На 8 октомври се получава заповѣдъ за настѣпление на другия день — 9 октомври прѣзъ в. „Бабинъ-Носъ“, за висотата „Вѣтрень“, която да се заеме и отбранява, като се заематъ и височинитѣ по лѣвия брѣгъ на р. Тимокъ при с. Върбица, съ задача да се охранява дѣсниятъ флангъ на 8-ма Тунжанска дивизия и се направи заслонъ къмъ Зайчаръ.

б) Бабинъ-Носъ.

Полкътъ въ горѣказания съставъ, съгласно оперативната заповѣдъ № 17, трѣгва отъ село Раковица въ 6 часа и 30 минути прѣдъ пладнѣ по пѣтя за в. „Бабинъ-Носъ“. Коларскитѣ обозъ и скорострѣлната полска батарея, придадена къмъ полка, при невъзможността да слѣдватъ пѣтя, по който се движи полкътъ, се завръщатъ на ново въ село Раковица. Пѣтятъ е извънредно стрѣмънъ, разваленъ отъ пороищата и на мѣста повече отъ 60°. Непрѣстанния дѣждъ затруднява извънредно движението. Съ излизане на височина 1000 м., дѣждътъ се прѣвръща въ снѣгъ, съ силна виелица. Въ 11 часа прѣдъ пладнѣ полкътъ стига на в. „Бабинъ-Носъ“, отъ глѣто, воденъ отъ водачъ, продължава движението по билото за „Три-кладенца“ и се насочва къмъ в. „Вѣтрень“. Вслѣдствие силната виелица, затруднява всички пѣтеки съ снѣгъ и непроницаемата мъгла, водачътъ е въ невъзможность да се справи съ мѣстността и се заблуждава, като води не по билото за в. „Вѣтрень“, а въ дола южно отъ сжщия, въ който тече р. „Селачка“. Помѣнатитѣ неблагоприятни обстоятелства не позволяватъ на водача да забѣлжи своевременно грѣшката, а едва твърдѣ късно, когато поправянето

й, е вече невъзможно. И понеже при това положение на неизвѣстност, оставането на достигнатото мѣсто е невъзможно, заповѣда се отъ Бригадниа Командиръ, полкътъ да се завърне къмъ сръбския граниченъ постъ на в. „Бабинъ-Носъ“ и тамъ прѣношува. До това врѣме не се влиза въ контактъ съ противника, нито пакъ си узнава положително гдѣ е. Охраняющитѣ гранични части прѣдаватъ че споредъ показанията на прѣдалъ се прѣдидущия день сръбски войникъ, в. „Вѣтрень“ билъ заетъ съ двѣ роты и едно орджие. Назначва се рота въ прѣдни постове, а всичко друго се установява за ношуване около сръбския постъ.

Мѣстносттата е обраснала съ дребна храстовидна гора и всѣцѣло изложена на сѣверъ, отъ кждѣто вѣе силенъ, студенъ вѣтръ примѣсенъ съ снѣгъ. Немислимо е построяване палатки; огньоветѣ които нашиятъ войникъ толкова бързо и срѣчно при всѣка обстановка е свикналъ да поддържа, тукъ не му помагатъ — виелицата ги разнася или засипва съ снѣгъ, а пушекътъ, блѣскавъ въ очитѣ ги прави нетърпими. Обвити въ всѣченъ литъ отъ мразъ платница войницитѣ търсятъ за вѣтъ задъ нѣкой храстъ и лѣгъ али въ снѣгъти се мжчатъ да поотърхнатъ стъ ум рителния прѣвъ деньтъ походить Студътъ обаче, не позволява по дълго застояване на едно мѣсто и прѣдъ опасността отъ примръзване, ношъта се прѣкарва на кракы и въ постоянно движение. Тази и приятна ношъ бива до такава степенъ почувствувана, че името „Бабинъ-Носъ“ остава за Свищовци, като символъ на незгодитѣ на зимния походъ. На не малко отъ прѣживѣлитѣ тѣзи незгоди е останалъ неблагоприятенъ споменъ чрѣзъ измръзване на краката имъ или навличане други болѣсти, вслѣдствие силната простуда.

III. Въ долината на р. Тимокъ.

1. Къмъ Вѣтрень.

На слѣдния день — 10 октомври, 6 часа и 30 минути прѣдъ пладнѣ, се продължава настѣпленieto, като биватъ прѣдадени и 2 с. с. планински орджия, отъ 18 артилерийски полкъ, които до това врѣме сж заемали позиция на самата граница съ части отъ 8-а дивизия. Авангардната дружина, лишена отъ възможността за точна ориентировка, поради още продължаващата виелица и гжста мъгла не слѣдва точно направлението на гребена за в. „Вѣтрень“, а се отзовава прѣвъ долътъ въ подножието му, гдѣто командирътъ и виждайки грѣшката, донася за това и иска указание да слѣдва по долината. Понеже атакуването на върха отъ тамъ е невъзможно, а свършането на дружината на сѣверъ и излизането ѝ на гребена за по-нататъшното и правилно насочване би забавило движението на главнитѣ сили, изпраща се 2-а дружина по гребена. Последната

благозарение вдигналата се мъгла и поизяснилото се врѣме вслѣдствие, е въ възможност да извърши движението си по-бързо, а на 3-а дружина се заповѣда да се свърне на сѣверъ къмъ билото и слѣдва изпълнението на задачата си. Съ спирането си въ долината, 3-а дружина изпраща на прѣдъ патрули и отъ разузнаването се установява, че в. „Вѣтрень“ е напуснатъ отъ сръбитѣ и се заема отъ една рота отъ 10 и Родопски полкъ. Това се донася въ 2 часа слѣдъ пладнѣ въ полкътъ. Продължавайки движението си къмъ „Вѣтрень“, 2-а и 3-а дружини биватъ обстрѣлвани отъ неприятелската артилерия отъ къмъ „Черни-върхъ“. Главнитѣ сили на полка съ двѣтѣ с. с. планински орджия слѣдватъ пътя на 3-а дружина и когато почватъ да възлизатъ по подножието на „Вѣтрень“, сжщо биватъ обстрѣлвани отъ къмъ „Черни-върхъ“, за което свършватъ на югъ, за да се движатъ незабѣлъзано за противника.

Скатоветѣ на „Вѣтрень“ сж проширени съ прѣсни окопи и прѣдъ тѣхъ недовършена телена мръжа. Изглежда, че сръбитѣ не сж имали намѣрение да напуснатъ така лесно висотата. Въ 4 часа сл. пл. полкътъ заема висотата при слѣдния порядъкъ: 2-а и 3-а дружини на самата висота, като се изпращатъ двѣ роты да заематъ висотитѣ западно отъ „Вѣтрень“; 4-а дружина, картечната полурота и полубатарейта, заематъ сѣдлото на висотата, източно отъ „Вѣтрень“. Така частитѣ заношуватъ. (Гл. кроки № 2).

2. Боеветѣ по двата брѣга на р. Тимокъ.

Развилитѣ се на 11, 12, 13 и 14 октомври боеве по двата брѣга на р. Тимокъ сж особенно памѣтни за Свищовци, не поради това само, че въ тѣхъ — Свищовци за прѣвъ пътъ изпитватъ на ново своитѣ признати отъ миналата война бойни качества, а главно поради важността на задачата, която имъ се възлага за изпълнение въ тѣзи боеве, отъ изхода на които не въ малка степенъ зависеше общия успѣхъ на цѣлата 1-а Армия.

На 8 октомври, части отъ 8-а дивизия, слѣдъ разбиването на сръбитѣ на „Китка“, „Расовити-камъкъ“ и „Коритска-глава“, се спускатъ на 9 октомври въ долината на Тимокъ прѣдъ Кралево-село, като прѣминаватъ сжщата при село Дрѣновацъ, прѣслѣдвайки на сѣверъ и западъ отстъпвающиятъ противникъ. При това положение, на бригадата при съставъ: три дружини и половина картечна рота отъ полка, една дружина отъ 10 Родопски полкъ, двѣ с. с. пла-

§ 6. Азъ ще се намирамъ при артилерийското отдѣление и позицията.

Командиръ на 2-а бригада отъ 9-а дивизия,
(подп.) Полковникъ: БОШНАКОВЪ

Мѣстността по която прѣдстои да се дѣйствува се заключава Дѣсенъ участъкъ: включва въ себе си в. „Вѣтрень“ и стрѣмнитѣ скалисти склонове на с.-западъ и ю.-изтокъ отъ сѣщат висота. На сѣверъ отъ „Вѣтрень“ е „Черни-вѣрхъ“, който се заем отъ противника. Той е тактическия ключъ на позицията — състоящ се отъ висотитѣ: „Вратарница“ и „Гарванско-било“. Склоноветѣ и всички висоти се спускатъ сѣверно, с.-западно и ю.-западно къмъ долината на Тимокъ; всички сж скалисти, голи и стрѣмни. Склоноветѣ на в. „Вѣтрень“ се дѣлятъ отъ тѣзи на „Черни-вѣрхъ“ съ дълбоки доль, съ обривисти брѣгове съ посока отъ изтокъ къмъ западъ и разклонения на юго-изтокъ. Отъ в. „Черни-вѣрхъ“ противникътъ наблюдава цѣлата мѣстность отъ р. Тимокъ до в. „Вѣтрень“.

Срѣденъ участъкъ: включва въ себе си самата долина на р. Тимокъ съ малкитѣ възвишения с.-западно отъ „Вѣтрень“, които съ постепенното си снишав не къмъ западъ се губятъ въ долин та.

Лѣвъ участъкъ: включва височинитѣ, образувани отъ склоноветѣ на „Ласовачка-планина“ съ стрѣмни и обривисти склонове, прорѣзани отъ водитѣ на планинскитѣ потоци—притоци на р. Тимокъ, съ направление отъ западъ къмъ изтокъ. На мѣста склоноветѣ завършватъ почти отвѣсно, съ височина по-вече отъ 100 м., надъ самата р. Тимокъ. Отъ значение за развиващитѣ се дѣйствия въ този участъкъ сж висотитѣ: 419, 413, 360 и 443.

При отгглянето си на лѣвия брѣгъ на Тимокъ, прѣслѣдвани отъ частитѣ на 8-а дивизия, сѣрбитѣ, слѣдъ като развалятъ мостоветѣ на Тимокъ, се задържатъ по тия висоти, за да забавятъ, въ очакване подкрѣпление отъ къмъ Зайчаръ, напредването на нашитѣ части. Тунжанци прѣминаватъ, както по-горѣ се спомѣна, рѣката на 9 октомври продължавайки настѣпленieto си къмъ Княжеваць, като оставатъ слабъ заслонъ по височинитѣ сѣверно отъ с. Дрѣноваць срѣщу задържалитѣ се по послѣднитѣ сѣрби. Рѣката може да се мине по единственното само мостче, построено набързо отъ нашитѣ части при с. Дрѣноваць.

а) Дѣйствиата на 11 октомври въ дѣсния и срѣдния участъци.

Заповѣдта по бригадата бива изпратена въ 3 часа прѣдъ пладнѣ на 11 октомври до началникитѣ на участъцитѣ за настѣпление — заемане на участъцитѣ и смѣняване частитѣ отъ 8-а дивизия. Противникътъ заема позиция срѣщу дѣсния и срѣденъ участъци: в. „Черни-вѣрхъ“ съ пѣхота и артилерия, склона западно и ю.-източно отъ „Черни-вѣрхъ“ както и с. Изворъ съ пѣхота. Разположението му е командующе надъ позицията, която заематъ

частитѣ отъ срѣдния участъкъ. Долътъ, който дѣли „Вѣтрень“ отъ „Черни-вѣрхъ“ съ стрѣмнитѣ си брѣгове; заетото за упорна отбрана с. Изворъ съ краенъ дѣсенъ флангъ р. Тимокъ и заетитѣ, съ артилерия, висоти по лѣвия брѣгъ на р. Тимокъ (коти: 360, 352 и 433), командующи надъ долината на р. Тимокъ, правятъ позицията на противника мжно достъпна и рудно прѣвзимаема по фронта.

Дѣсния участъкъ — в. „Вѣтрень“ се заема въ 4 ч. пр. пл. съ 2 роты — 7-а и 12-а и 1 планинско орждие. Частитѣ отъ полка, заемащи го до сега, се освобождаватъ, за да настѣпятъ къмъ обектитѣ си.

Три роты отъ 2-а дружина — 5-а, 6-а и 8-а — заематъ въ 6 часа прѣдъ пладнѣ срѣдния участъкъ, като смѣнятъ частитѣ отъ 8-а дивизия. Отгглянето на послѣднитѣ не остава незабѣлзано за противника, който открива силенъ пушеченъ огнь по тѣхъ. Пушечниятъ огнь на ротитѣ отъ в. „Вѣтрень“, обаче, накарва сѣрбитѣ да замълчатъ и спомага на отгглящитѣ се части да се смъкнатъ въ долътъ, а отъ тамъ безнаказано да се изгглятъ. Къмъ 7 часа и 30 минути пр. пл. противникътъ открива силенъ пушеченъ огнь отъ „Черни-вѣрхъ“ и артилерийски, както отъ тамъ, тѣй и отъ кота 360 на лѣвия брѣгъ на р. Тимокъ. Двѣтѣ с. с. полски батареи отъ 18 полкъ, заели позиция западно отъ в. „Вѣтрень“, въ крайнината на с. Селачка, откриватъ огнь по веригитѣ и окопитѣ на противника, разположени по гребена на склона, спускащъ се юго-западно отъ „Черни-вѣрхъ“. Това прѣдизвиква противника да усили артилерийскитѣ си огнь по нашитѣ пѣхотни части. Въ отговоръ на това, нашата артилерия прѣхвърля огньтѣ си по орждията на „Черни-вѣрхъ“ и кота 360 и съ ефикасността си застава артилерията на противника да замлъкне, слѣдъ което прѣхвърля огньтѣ си наново по пѣхотнитѣ му части. Съ засилване боя на този участъкъ, частитѣ отъ 12 Балкански полкъ, заемащи позиция при с. Изворъ, оставатъ неосмѣнени и продължаватъ да се сражаватъ до окончателното овладяване на селото. Отъ развилиятъ се бой се установява, че противникътъ не разполага съ силна артилерия и заема „Черни-вѣрхъ“ и с. Мали-изворъ съ около двѣ дружини. За да се осигури и усили дѣсния флангъ на разположението на полка, взема се рѣшение да се атакува и заеме „Черни-вѣрхъ“. Изпраща се 16-а рота. — отъ маневренитѣ войски да одѣлжи лѣвия флангъ на дружината и се дава заповѣдъ на началника на срѣдния участъкъ да настѣпи, атакува и заеме „Черни-вѣрхъ“. Сжщеврѣменно се поисква подкрѣпата на артилерията за подготовка на атаката. Благодарение на отличното организиране атаката отъ подполковникъ Ф. съ съдѣйствието на ефикасната стрѣлба на батареитѣ отъ 18 с. с. артилерийски полкъ и непоколебимото желание на Свищовци само да побѣждаватъ, атаката се увѣнчава съ блѣскавъ успѣхъ. Противникътъ, разколебанъ отъ жарещия го артилерийски огнь и стрѣмителното настѣпление на нашитѣ части, се ужасява прѣдъ громкото „УРА“ на българския войникъ, неиздържа удара „На-ножъ“ и набързо отстъпва, като оставя въ наши рѣцѣ 10 плѣнника и

§ 6. Азъ ще се намирамъ при артилерийското отдѣление на позицията.

Командиръ на 2-а бригада отъ 9-а дивизия,
(подп.) Полковникъ: БОШНАКОВЪ

Мѣстността по която прѣдстои да се дѣйствува се заключава:

Дѣ с е н ъ у ч а с т ѣ к ѣ: включва въ себе си в. „Вѣтренъ“ и стрѣмнитѣ скалисти склонове на с.-западъ и ю.-изтокъ отъ сѣщата висота. На сѣверъ отъ „Вѣтренъ“ е „Черни-вѣрхъ“, който се заема отъ противника. Той е тактическия ключъ на позицията — състояща се отъ висотитѣ: „Вратарница“ и „Гарванско-било“. Склоноветѣ на всички висоти се спускатъ сѣверно, с.-западно и ю.-западно къмъ долината на Тимокъ; всички сѣ скалисти, голи и стрѣмни. Склоноветѣ на в. „Вѣтренъ“ се дѣлятъ отъ тѣзи на „Черни-вѣрхъ“ съ дълбокъ долъ, съ обривисти брѣгове съ посока отъ изтокъ къмъ западъ и разклонения на юго-изтокъ. Отъ в. „Черни-вѣрхъ“ противникътъ наблюдава цѣлата мѣстность отъ р. Тимокъ до в. „Вѣтренъ“.

С р ѣ д е н ъ у ч а с т ѣ к ѣ: включва въ себе си самата долина на р. Тимокъ съ малкитѣ възвишения с.-западно отъ „Вѣтренъ“, които съ постепенното си снижаване къмъ западъ се губятъ въ долината.

Д ѣ в ъ у ч а с т ѣ к ѣ: включва височинитѣ, образувани отъ склоноветѣ на „Ласовачка-планина“ съ стрѣмни и обривисти склонове, прорѣзани отъ водитѣ на планинскитѣ потоци—притоци на р. Тимокъ, съ направление отъ западъ къмъ изтокъ. На мѣста склоноветѣ завършватъ почти отвѣсно, съ височина по-вече отъ 100 м., надъ самата р. Тимокъ. Отъ значение за развиващитѣ се дѣйствия въ този участъкъ сѣ висотитѣ: 419, 413, 360 и 443.

При отгѣглянето си на лѣвия брѣгъ на Тимокъ, прѣслѣдвани отъ частитѣ на 8-а дивизия, сѣрбитѣ, слѣдъ като развалятъ мостоветѣ на Тимокъ, се задържатъ по тия висоти, за да забавятъ, въ очакване подкрѣпление отъ къмъ Зайчаръ, напредването на нашитѣ части. Тулжанци прѣминаватъ, както по-горѣ се спомена, рѣката на 9 октомври продължавайки настѣпленieto си къмъ Княжевацъ, като оставатъ слабъ заслонъ по височинитѣ сѣверно отъ с. Дрѣновацъ сѣщущу задържалитѣ се по послѣднитѣ сѣрби. Рѣката може да се мине по единственното само мостче, построено набързо отъ нашитѣ части при с. Дрѣновацъ.

а) Дѣйствията на 11 октомври въ дѣсния и сѣрѣдния участѣци.

Заповѣдта по бригадата бива изпратена въ 3 часа прѣдъ пладнѣ на 11 октомври до началницитѣ на участѣцитѣ за настѣпление — заемане на участѣцитѣ и смѣняване частитѣ отъ 8-а дивизия. Противникътъ заема позиция сѣщущу дѣсния и сѣрѣднѣ участѣци: в. „Черни-вѣрхъ“ съ пѣхота и артилерия, склона западно и ю.-източно отъ „Черни-вѣрхъ“ както и с. Изворъ съ пѣхота. Разположението му е командующе надъ позицията, която заематъ

частитѣ отъ сѣрѣдния участъкъ. Долѣтъ, който дѣли „Вѣтренъ“ отъ „Черни-вѣрхъ“ съ стрѣмнитѣ си брѣгове; заетото за упорна отбрана с. Изворъ съ краенъ дѣсенъ флангъ р. Тимокъ и заетитѣ, сѣ артилерия, висоти по лѣвия брѣгъ на р. Тимокъ (коти: 360, 352 и 433), командующи надъ долината на р. Тимокъ, правятъ позицията на противника мжно достѣпна и трудно прѣвзимаема по фронта.

Дѣсниятъ участъкъ — в. „Вѣтренъ“ се заема въ 4 ч. пр. пл. съ 2 ротѣ — 7-а и 12-а и 1 планинско орѣдие. Частитѣ отъ полка, заемащи го до сега, се освобождаватъ, за да настѣпятъ къмъ обектитѣ си.

Три ротѣ отъ 2-а дружина — 5-а, 6-а и 8-а — заематъ въ 6 часа прѣдъ пладнѣ сѣрѣдния участъкъ, като смѣнятъ частитѣ отъ 8-а дивизия. Отгѣглянето на послѣднитѣ не остава незабѣлъзано за противника, който открива силенъ пушеченъ огънь по тѣхъ. Пушечниятъ огънь на ротитѣ отъ в. „Вѣтренъ“, обаче, накарва сѣрбитѣ да замѣчатъ и спомага на отгѣглящитѣ се части да се смѣкнатъ въ долѣтъ, а отъ тамъ безнаказано да се изгѣглятъ. Къмъ 7 часа и 30 минути пр. пл. противникътъ открива силенъ пушеченъ огънь отъ „Черни-вѣрхъ“ и артилерийски, както отъ тамъ, тѣй и отъ кота 360 на лѣвия брѣгъ на р. Тимокъ. Двѣтѣ с. с. полски батареи отъ 18 полкъ, заели позиция западно отъ в. „Вѣтренъ“, въ крайнината на с. Селачка, откриватъ огънь по веригитѣ и окопитѣ на противника, разположени по гребена на склона, спускащъ се юго-западно отъ „Черни-вѣрхъ“. Това прѣдизвиква противника да усили артилерийскитѣ си огънь по нашитѣ пѣхотни части. Въ отговоръ на това, нашата артилерия прѣхвѣрля огънятъ си по орѣдията на „Черни-вѣрхъ“ и кота 360 и съ ефикасността си заставя артилерията на противника да замѣкне, слѣдъ което прѣхвѣрля огънятъ си синово по пѣхотнитѣ му части. Съ засилване боя на тоя участъкъ, частитѣ отъ 12 Балкански полкъ, заемащи позиция при с. Изворъ, оставатъ несмѣнени и продължаватъ да се сражаватъ до окончателното овладяване на селото. Отъ развитието се бой се установява, че противникътъ не разполага съ силна артилерия и заема „Черни-вѣрхъ“ и с. Мали-изворъ съ около двѣ дружини. За да се осигури и усили дѣсния флангъ на разположението на полка, взема се рѣшение да се атакува и заеме „Черни-вѣрхъ“. Изпраща се 16-а рота — отъ маневреннитѣ войски да одѣлжи лѣвия флангъ на дружината и се дава заповѣдъ на началника на сѣрѣдния участъкъ да настѣпи, атакува и заеме „Черни-вѣрхъ“. Сѣщеврѣменно се поисква подкрѣпата на артилерията за подготовка на атаката. Благодарение на отличното организиране атаката отъ подполковникъ Ф. съ съдѣйствието на ефикасната стрѣлба на батареитѣ отъ 18 с. с. артилерийски полкъ и непоколебимото желание на Свищовци само да побѣждатъ, атаката се увѣичава съ блѣскавъ успѣхъ. Противникътъ, разколебанъ отъ жарещия го артилерийски огънь и стрѣмителното настѣпление на нашитѣ части, се ужасява прѣдъ громкото „УРА“ на българския войникъ, неиздържа удара „На-ножъ“ и набързо отстъпва, като оставя въ наши рѣцитѣ 10 плѣнника и

трофеи: сандъчета съ картечни патрони и материали за укрѣпяване. „Черни-вѣрхъ“ въ 6 часа и 40 минути сл. пл. се овладава отъ храбрците — *Свищовци*, за да не бѣде никога вече погаванъ отъ коварния сръбски кракъ. Частитѣ се привеждатъ въ редъ и разпрѣдѣлятъ отъ началника имъ за заемане и укрѣпяване на новозаетата позиция. За отличнитѣ дѣйствия прѣзъ този день, полкътъ получава благодарностъ отъ *Командующия Армията*, прѣдана чрѣзъ майора отъ Армията X.

Това е първиятъ славенъ день за *Свищовци*, въ който тѣ записватъ първата славна страница въ бойната си история отъ токущо започнатата нова война.

Но не безъ жертви се изкупватъ побѣдитѣ. Дружината остава винаги въ полето на честиѣ скѣпитѣ тленни останки на единъ офицеръ и осемъ войници. Първата жертва въ тоя бой е младиятъ, пѣленъ съ животъ и пропитъ съ беззавѣтна храбростъ Подпоручикъ Ангеловъ. Привдигайки взвода си въ атака, въ желанието си прѣвъ да нанесе ударътъ на врага, той падна пронизанъ отъ вражески куршумъ прѣдъ своитѣ храбреци. Възможното уважение, което при такива случаи прѣживѣлитѣ трѣбва да оказатъ на загиналитѣ въ геройска смъртъ свои другари, чрѣзъ прибиране тѣлата имъ въ недрата на вѣчно благодарната майка—земя, се отдава отъ музикантитѣ на полка. Нали тѣ служатъ на изкуството, което възвишава душата на човѣка до божественото! Слѣдвайки непосредствено задъ дружината, тѣ отдаватъ послѣдната почитъ на загиналитѣ и помагатъ за облѣкчаване страданията на раненитѣ.

Въ днешния бой загубитѣ сж освѣнъ убититѣ и 49 ранени войници.

Прѣзъ нощта не се влиза въ контактъ съ противника, който отстъпва на с.-западъ. Извършеното въ послѣдующитѣ дни, по заповѣдъ, настѣпление до с. Вратарница, сжщо не довежда 2-а дружина въ контактъ съ противника. Съгласно послѣдвалата заповѣдъ отъ *Командующия Армията*, дружината остава въ негово разпореждане, като се завръща въ с. Селачка, кждѣто прѣстоюва на 16, 17 и 18 до привършване дѣйствиата на лѣвия брѣгъ на р. Тимокъ. На 19 тя бива отправена за гр. Княжевацъ, кждѣто се присъединява къмъ полка.

На 17 октомври, Командирътъ на 2-а дружина Подполковникъ Филипковъ бива назначенъ за Командиръ на 17 пѣх. полкъ, а командването на дружината се прѣдава на Капитанъ Димитровъ.

3. Дѣйствиата въ лѣвия участъкъ.

а) 11 октомври.

Въ сжщото врѣме, когато частитѣ отъ срѣдния участъкъ смѣняватъ частитѣ отъ 8-а дивизия, заематъ позицитѣ имъ, атакуватъ и овладаватъ „Черни-вѣрхъ“, частитѣ отъ лѣвия участъкъ извършватъ слѣдующето: съ получаване писменната заповѣдъ въ 4 ч. 30 м. пр. пл., началника на лѣвия участъкъ, Майоръ Магерановъ съ 9-а, 10-а и 11-а роты и 2 картечници отъ полка, 1 планинско с. с. орджие

отъ 18 артил. полкъ и двама конници, трѣгва въ 5 ч. пр. пл. по пѣтя — в. „Вѣтрень“ — с. Селачка—Кралево-село и се насочва за минаване моста на р. Тимокъ при с. Дрѣновацъ. Въ 9 ч. пр. пл., когато дружината излиза отъ Кралево-село, по главата на колоната се открива кръстосанъ артилерийски огънь отъ полски орджия отъкъмъ „Пеши-дель“, кота 433 и отъ южнитѣ склонове на „Ласовачка-планина“. Ротитѣ минаватъ бѣгомъ наводнения брѣгъ и моста на Тимокъ по взводно и се стбиратъ къмъ 10 ч. пр. пладнѣ въ с. Дрѣновацъ. По свѣдение на войници отъ 23 полкъ, намиращи се въ селото, се узнава, че противникътъ силно обстрѣлва висотата 413 съ артилерийски, картеченъ и пушеченъ огънь отъ висотитѣ сѣверно отъ с. Върбица. Заповѣдва се заемането висотитѣ сѣверно отъ с. Дрѣновацъ, — 419 и тази западно отъ нея, което се извършва въ 11 ч. пр. пл. подъ изстрѣлитѣ на противника. Картечницитѣ заематъ позиция на сжщата висота, а орджие то на линията на 9-а рота, източно отъ кота 419. Съ заемането имъ, началникътъ на участъка донася за това, а сжщеврѣменно и, че противникътъ заема висотата 352 и онази на западъ отъ с. Върбица съ около 2 дружини, 2 картечници и 2 полски орджия; при все това, той ще се мжи да се задържи тамъ. Заелитѣ горѣпоменатитѣ висоти — 9-а и 11-а роты, смѣнятъ намиращата се тамъ рота отъ 10 Родопски полкъ, която нѣма възможностъ да се оттѣгли, понеже мѣстността се обстрѣлва, а остава тамъ прикрита до смръкване. За да се смѣни взвода отъ 2-а рота на 12 полкъ заемащъ в. 352 сѣверно отъ с. Върбица, заповѣдва се въ 5 ч. сл. пл. на една полурота отъ 10-а рота да настѣпи съ смръкване и заеме висотата. Полуротата стига и заема висотата, но не намиратъ нито наши, нито сръбски части. Командирътъ ѝ донася за заемането на висотата и че положението му било много рисковано, понеже окопитѣ му се обстрѣлвали отъ фланговъ огънь и ако сърбитѣ го атакуватъ прѣзъ нощта не ше може да се задържи. Вслѣдствие на горнето донесение заповѣдва се на останалата полурота отъ 10-а рота съ една картечница да настѣпятъ и се присъединятъ къмъ полуротата, заемаща висотата 352, като се затвърдятъ и по никакъвъ начинъ не отстъпватъ отъ тамъ. Сутринята съ двѣтѣ роты — 9-а и 11-а ше се атакуватъ висотитѣ сѣверно отъ с. Върбица.

Въ 10 ч. сл. пл. началникътъ на участъка получава заповѣдъ отъ бригадата, въ която се изтъква, че заемането на висотитѣ сѣверно отъ с. Върбица (кота 352) е налѣжашо. Командирътъ на дружината обяснява задачата на ротнитѣ командири и взема всичките мѣрки за грижливото подготвяне на атаката за заемане обекта на дружината си. Часттъ за настѣплението се опрѣдѣля 5 ч. пр. пл. на 12 октомври.

б) 12 октомври.

Когато частитѣ, назначени да овладѣятъ височината, прѣминаватъ долѣтъ прѣдъ с. Върбица и се явяватъ на гребена сѣверно отъ сжщото и западно отъ кота 352, тѣ биватъ посрѣщнати съ силенъ артилерийски, картеченъ и пушеченъ огънь отъкъмъ кота 433, билото източно отъ тази кота и висотата 360, който ги при-

ковава на това място и не имъ позволява по-нататъшно напредване. Началникътъ на участъка донесе, че противника освѣнъ съ фронталенъ огънь отъ в. „Дамеобица“, кота 360, бие и съ фланговъ и кръстосанъ огънь частитѣ отъ дружината, поради което настъпването имъ става трудно и моли да му се изпрати подкрѣпление. По поводъ на това донесение, той получава заповѣдъ да се затвърди на заетата позиция и ако разчита на успѣхъ заедно съ подкрѣплението, което му се изпраща днесъ, да атакува в. в. 433 и 360, но прѣди всичко да има прѣдъ видъ задържането на заетата вече висота. Прѣзъ цѣлия день частитѣ водятъ бой съ противника, който на смръкване и прѣзъ нощта се опитва да атакува крайния дѣсенъ флангъ на разположението имъ, но бива отбитъ, като при това на нашитѣ се отдава да заематъ частъ отъ окопитѣ му, съ което до известна степенъ се отстранява фланкирането отъ негова страна.

На смръкване се изпраща командира на 4-а дружина съ двѣ роты и 1 планинско оржие, въ подкрѣпла на началника на лѣвия участъкъ.

Съ пристигането на подкрѣпление, началника на участъка прави разпореждания за атаката, опрѣдѣля обектитѣ и часа — 5 ч пр. пл. на 13 октомври.

в) 13 октомври.

Точно въ опрѣдѣления часъ, частитѣ настъпватъ стрѣмително. Къмъ 7 ч. пр. пл. ротитѣ, дѣйствующие срѣщу висотата 433 и склоноветѣ източно и западно отъ нея, успѣватъ съ „ура“ и „на ножъ“ да я заематъ и съ огънь прѣслѣдватъ отстъпващия отъ тамъ противникъ. Частитѣ не прѣслѣдватъ, а организиратъ позицията като я засилватъ съ двѣтѣ картечници. Ротитѣ, които дѣйствуватъ срѣщу в. 360 успѣватъ също да прогонятъ сѣрбитѣ изъ окопитѣ имъ и, прѣслѣдвайки ги, се сгрѣмятъ да заематъ крайния си обектъ. Всички неприятелски части прѣдъ фронта на участъка сж атакувани, прогонени и отстъпватъ.

Въ момента, когато частитѣ, успѣли вече да заематъ в. 433, я организиратъ, а тѣзи дѣйствующие срѣщу в. 360 прѣслѣдватъ отстъпващитѣ сѣрби, неприятелски вериги, а слѣдъ тѣхъ сгъстени части, около двѣ дружини, излизайки отъ дола сѣверо-западно и сѣверно отъ в. 433, се насочватъ къмъ в. 433, а други, сжщо силни части — къмъ ротитѣ отъ 4-а дружина. Всички указватъ отчаена съпротива и безпримѣрна издържливостъ срѣщу несравнено по-силния противникъ.

Фронтътъ, заеманъ отъ частитѣ на лѣвия участъкъ е голѣмъ, сжщитѣ сж много разтѣгнати, а поддрѣжки малко. Противникътъ насочва една дружина срѣщу участъка на ротата, която държи връзка между нашитѣ дружини, успѣва да направи проривъ, а съ друга се насочва въ флангъ и тилъ на ротитѣ отъ 4-а дружина и сполучва да имъ прѣсече пътя на отстъплението къмъ изходната имъ позиция. За противодѣйствието срѣщу тѣзи части се разполага самъ съ една рота въ поддрѣжка. Неприятелската дружина, успѣла

да направи проривъ източно отъ в. 433, започва да обстрѣлва съ кръстосанъ огънь частитѣ, които заематъ сжщата. Въ тѣзи критически минути, началникътъ на участъка, прѣцѣнявайки, че не ше може да задържи позицията повече, съ дружинната поддрѣжка заема гребена сѣверно отъ с. Върбица, отъ кждѣто се открива силенъ пушеченъ огънь, отъ който, стрѣмящитѣ се да обхванатъ частитѣ на в. 433 сѣрби, се позапиратъ. Използвайки този моментъ частитѣ отъ тамъ се оттѣглятъ на изходната си позиция. Отъ дѣйстващитѣ тамъ картечници, едната остава до послѣдния моментъ и прикрива оттѣглянето на ротитѣ.

Командирътъ на 4-а дружина, виждайки невъзможността да се оттѣгли на изходната си позиция и съзнавайки опасността отъ това положение, рѣшава да отстъпи прѣзъ р. Тимокъ и да заеме дѣсния брѣгъ на рѣката.

Началникътъ на участъка, съ помощта на офицери и подофицери успѣва да организира бързо оттѣглящитѣ се части и прѣсрѣща съ огънь настъпващитѣ. Сѣрбитѣ сполучаватъ да заематъ напуснатитѣ прѣди 3 часа окопи. Отъ тѣхнитѣ плѣнници се установява, че атакуваната и заета тази заранъ неприятелска позиция се еземала отъ 2-и сѣрбски полкъ. Прѣзъ нощта на 12 срѣщу 13 октомври е пристигналъ тамъ отъ къмъ Вратарница 6-и Прѣкобройни полкъ, който при отстъплението на заемащитѣ позицията ги повръща назадъ и повежда заедно съ тѣхъ настъпление за повръщане на напуснатитѣ окопи. Така нашитѣ петъ роты е трѣбвало да водятъ борба съ цѣли два полка.

Въ това време, когато частитѣ отъ лѣвия участъкъ изнемогватъ подъ ударитѣ на прѣвъзходящия противникъ и вѣроятността за незадържането и на останалата частъ отъ старитѣ позиции е голѣма, пристига Командирътъ на полка отъ къмъ сѣрбския участъкъ съ 14-а рота на височината южно отъ с. Върбица, заповѣдва на ротата да настъпи веднага и заеме гребена непосредствено на сѣверъ отъ с. Върбица — въ лѣво отъ 3-а дружина, съ цѣль да атакува противника и освободи 3-а дружина отъ фланговия огънь.

Присъствието на самия Командиръ на полка между веригитѣ и полетото „Ура“, окуражава отчасти отстъпващитѣ и тѣзи, които още се държатъ. Вздоветѣ настъпватъ стрѣмително прѣзъ долътъ на с. Върбица и въ 9 ч. пр. пл. овладяватъ гребена. Заповѣдва се на 12-рота, която пристига за усиление на този участъкъ, да остави раницитѣ си и бѣгомъ да се изкачи на висотата, отъ кждѣто да настъпи къмъ висотата сѣверно отъ с. Върбица, (кждѣто е вече 14-а рота).

Противникътъ, атакуванъ отъ 12-а и 14-а роты, отстъпва на сѣрбския гребенъ (непосредствено на сѣверъ отъ нашата позиция) и отъ тамъ води бой. Изпратената въ участъка планинска батарея заема позиция сѣверно отъ с. Дрѣновацъ и въ 10 ч. 30 м. открива огънь. Съ ефикасната си стрѣлба, накарва противника да намали огъня, съ което се облекчава участъта на ротитѣ отъ 3-а дружина.

Виждайки сериозността на боевете и важноста за задържане позицията за понататъшните дѣйствия на 8-а Тунжанска дивизия, отъ Армията се изпращатъ нови части за усиление на участъка, като се заповѣда да се заематъ на ново висотитѣ.

Прѣзъ деньгъ на 13 октомври, частитѣ отъ полка задържатъ позицията си, като надвечеръ се прибиратъ отъ отсрѣщния брѣгъ и двѣтѣ роти отъ 4-а дружина. Въ 10 ч. и 50 м. сл. пл. се получава заповѣдъ отъ бригадата: полкътъ съ 3-а и 4-а дружини, 2-а дружина отъ 10 Родопски полкъ и 1-а дружина отъ 23 Шипчански полкъ да настѣпн утрѣ 14 того, атакува противника и заеме линията „Поповъ-делъ“ — „Голасъ-Боровацъ“ за което:

1. Командирѣтъ на 3-а дружина да настѣпн, атакува и овладѣе кота 360 съ послѣденъ обектъ Боровацъ;

2. Командирѣтъ на 4-а дружина да настѣпн, атакува и овладѣе кота 433 съ послѣденъ обектъ в. „Поповъ-делъ“;

3. Командирѣтъ на 1-а дружина отъ 23-и полкъ да настѣпн прѣзъ в. „Локва“ съ послѣденъ обектъ висотата „Голасъ“;

4. Командирѣтъ на 2-а дружина отъ 10 Родопски полкъ да остане за маневрени войски на бригадата и

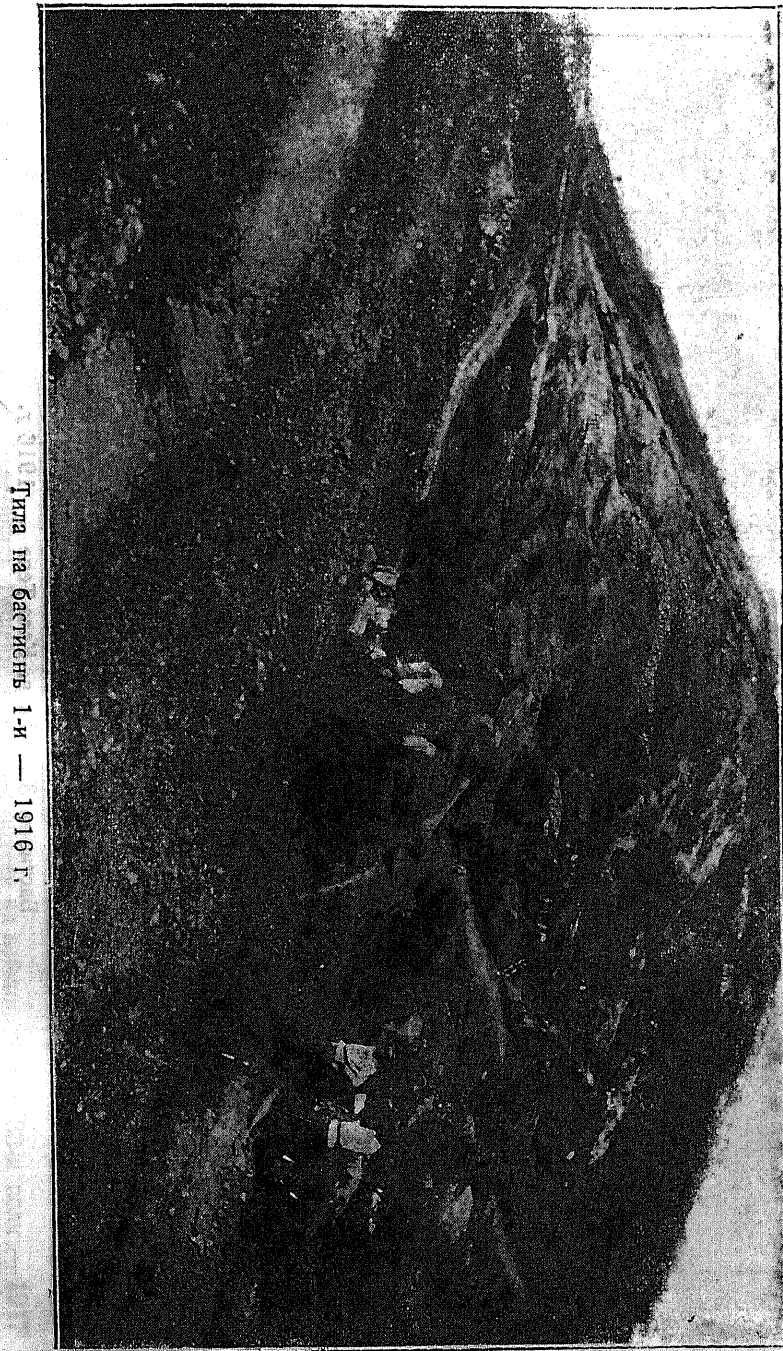
5. Командирѣтъ на 16-а рота съ двѣтѣ картечници да останатъ въ полкова поддрѣжка.

Въ тия боеве загубитѣ прѣтърпени отъ ротитѣ сж голѣми: двѣтѣ роти отъ 4-а дружина изгубватъ: 1 офицеръ убитъ, 2 ранени, 28 войници убити, 150 ранени и 29 безъ вѣстъ пропаднали; ротитѣ отъ 3-а дружина и картечната рота: 1 офицеръ раненъ, 28 войници убити, 73 ранени и 12 безъ вѣстъ пропаднали. Изстрѣляни патрони 251,240.

г) На позиция при с. Боровацъ.

При разсъмване на 14 октомври се установява, че противникътъ е отсѣгнилъ отъ позицитѣ си и се оттѣглилъ по посока къмъ Боровацъ. Въ походенъ редъ, частитѣ настѣпватъ и заематъ крайни си обектъ. Съ това се привършиха боеветѣ на полкътъ на 11, 12 и 13 октомври.

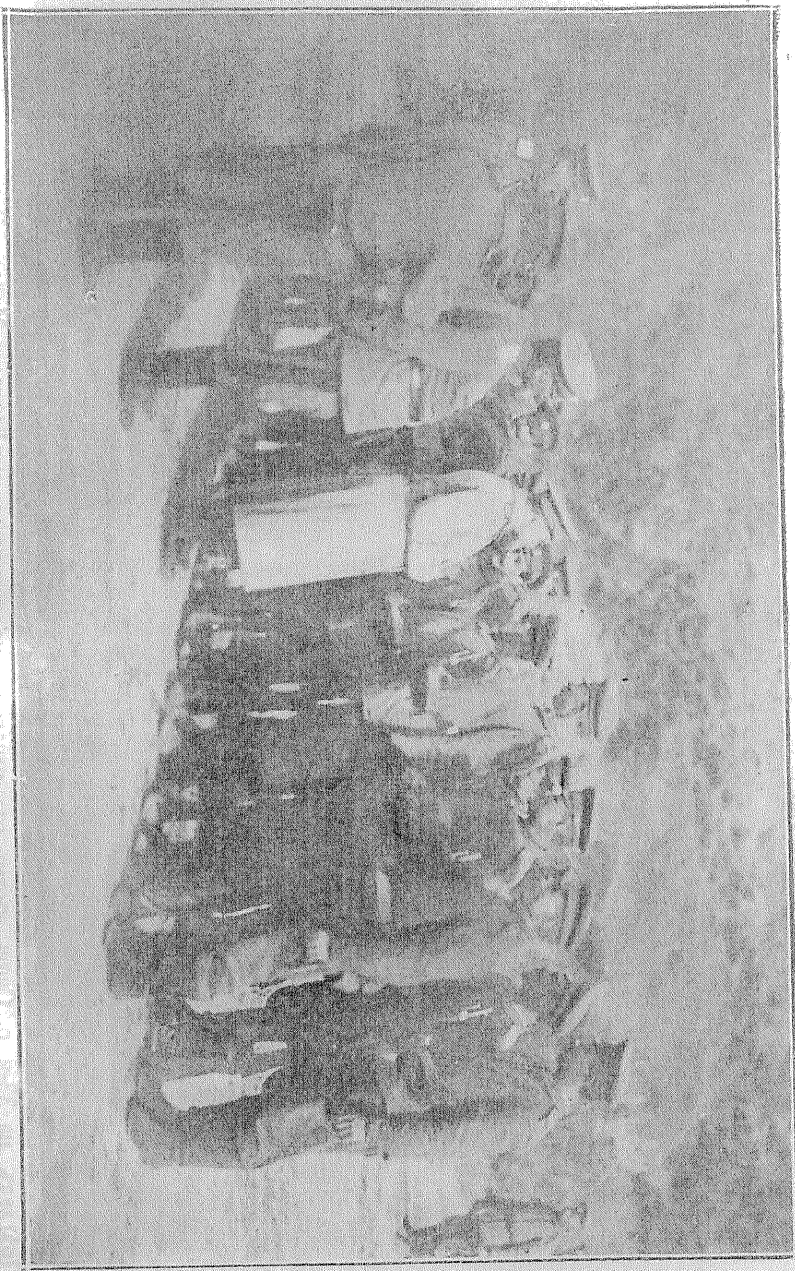
Прѣзъ днитѣ 14, 15, 16, 17 и 18 октомври, полкътъ остана на зетата позиция. Изпратенитѣ напредъ офицерски патрули не установяватъ сжшо присѣтствието на противникъ. Макаръ и безъ боеве днитѣ се прѣживѣватъ при голѣмо войнишко тегло. Почналия да вали още на 14 сутринѣта проливенъ дѣждъ не спира и измокря всички до кости. Всичко плува въ вода. Доловетѣ се изпълватъ отъ буйни потоци, а буйнитѣ води на Тимокъ излизатъ отъ коритото, разливатъ се по двата брѣга, като наводняватъ цѣлото поле, чакъ до желѣзо-пактната линия и отрисатъ поправенитѣ два моста, единственитѣ за минаване отъ една брѣгъ на другия. Съ нищо не може да се прѣмине рѣката. Продоволствието, което се подвозва отъ къмъ с. Салашъ, не може съ никакви срдства да достави храна на отсамния брѣгъ. Благодарение голѣмото изобилие на добитъкъ

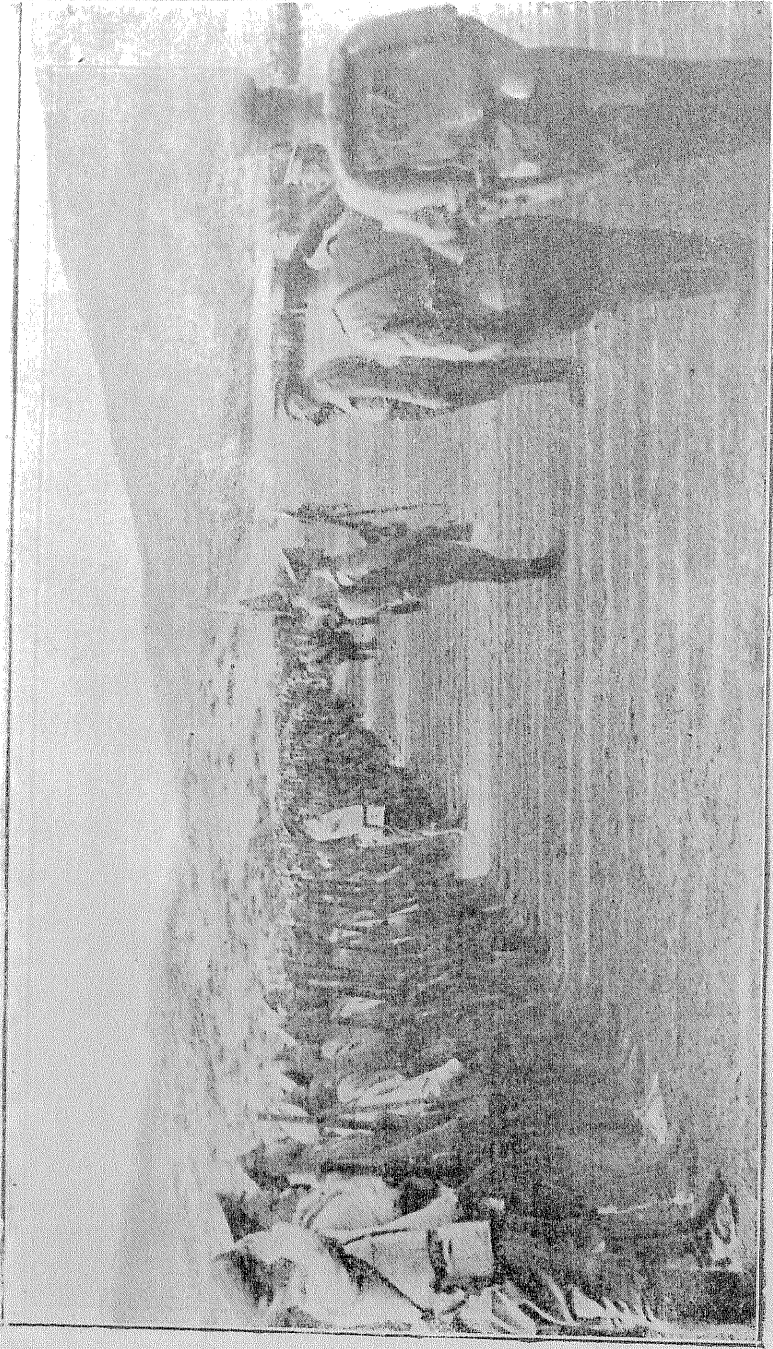
Тита на бастиянѣ 1-и — 1916 г.

Бастіонъ 3-и отъ в. Кала-Теле — 1916 г.

Командующия Гв Армии г. Ген.-Лейтенантъ Гешевъ Д. раздава ордени на волинцигъ отъ 33-и полкъ — 1917

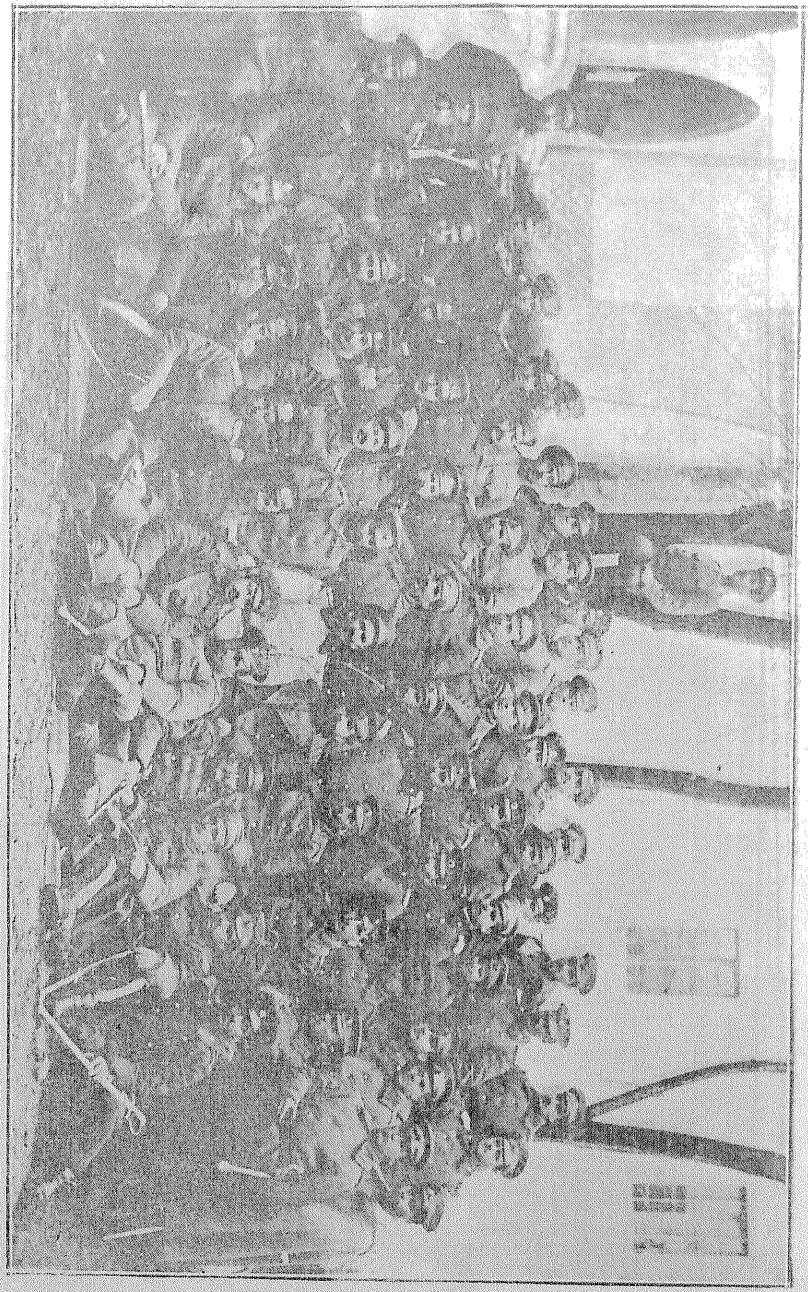

Прегледъ на 33-и п. Свнц. полкъ отъ началника на дивизията г. Генералъ-Майоръ Вазовъ прѣди замина-
нето му на позиция — в. Дубъ 22 VIII. 1917 г.

Панахида за падналитѣ герои отъ 33 п. Свишовски полкъ съ 1917 г.

Бастіон № 1-и підля фронту — 1917 г.

Г. Г. Офіцери 33 п. Свинцовски полк сядь расформоване Сербия — гр. Пярвітль 1915 г.

въ и около селата Върбица и Боровица, полка не гладува, макаръ и да липсва хлѣбъ.

Разпорежда се за намиране хлѣбъ отъ селата, какъвто се приготвява, макаръ и въ много малко количество. При тази обстановка, полкътъ прѣживява бойниятъ си празникъ — 16 октомври.

4. За гр. Княжевацъ.

Постепенно се смѣняватъ придаденитѣ къмъ полка части отъ 10-и и 23-и пѣх. полкове и полкътъ остава съ двѣтѣ дружини. Другата дружина — втора, както отъ горѣизложеното се видѣ е на дѣсниа брѣгъ на Тимокъ.

На 17 октомври се получава заповѣдъ отъ бригадата, дружинитѣ да се отдрѣпнатъ отъ позицията и се прибератъ въ близкитѣ села, а сутринта да продължатъ движението си за гр. Княжевацъ, кждѣто полкътъ да влѣзе въ състава на дивизията. Дружинитѣ се прибиратъ въ с. с. Боровацъ и Върбица. Моста на Тимокъ при с. Върбица е разваленъ и всички усилия на мостовата рота отъ 8-а пионерна дружина оставатъ напраздно, а полка на утринта — 18 октомври ще заминава. Буйнитѣ води на придошлата рѣка, не позволяватъ поставянето на никакви козли, затова се заповѣда на полка да слѣдва по лѣвния брѣгъ на рѣката — с. Върбица — Дрѣновацъ — Равна — Княжевацъ. Поради липсата на шосе и разкалянитѣ лжтища, движението става трудно и бавно. Вечерта полкътъ пристига въ Княжевацъ, кждѣто намира 2-а дружина вече пристигнала и се разполага на квартири, като получава хлѣбъ и сухаръ.

На другия день — 19 октомври полкътъ, въ съставъ: 2-а, 3-а и 4-а дружини и картечната полурога, продължава движението си по шосето — гр. Княжевацъ — Треси-баба — Нишъ, съ мѣрки за охранение. Той стига въ 5 ч. сл. пл. на върха 580 и получава устна заповѣдъ отъ Началника на дивизията, че остава въ маневренни войски, за което да се съсредоточи задъ върхътъ южно отъ в. 555 и ношува тамъ.

IV. Дѣйствиата на 1-а дружина прѣзъ Сърбия.

1. Къмъ в. в. Св. Никола и Вража-глава.

До като полкътъ води бой за гр. Княжевацъ, 1-а дружина, слѣдъ отдѣлянето си на 30 октомври отъ полка, стига вечерта къмъ 5 ч. въ с. Чупрене, гдѣто прѣношува, като дивизионенъ резервъ. Още отъ вечерта получава заповѣдъ, съ разсъване — 5 ч. пр. пл., да трѣгне за в. „Св. Никола“, като прикрытие на артилерията и съдѣйствува за изкачването и на върха. Цѣлиятъ день орждията минаватъ отъ ржцѣ на ржцѣ до като се стѣми. Дружината, стигнала на 900 крачки подъ върха, остава да ношува отъ двѣтѣ страни на лжтя. На 2 октомври въ 4 ч. пр. пл. се получава заповѣдъ, споредъ която дружината влиза въ състава на отряда, образуванъ отъ по една дружина отъ 33, 34 и 4 полкове, двѣ полски и двѣ планински орждия. Отрядътъ има задача да атакува върха „Вража-глава“.

Въ 1 ч. сл. пл. тя тръгва за изходното си положение, водена от Началника на отряда подполковникъ Д. и слѣдъ като пжтува цѣли 5 часа по кози пжтеки, а често и безъ такива, стига на в. „Голашъ“ (Орловъ-камъкъ), гдѣто въ пълна бойна готовность остава и прѣзъ нощта. Обозътъ ѝ, който слѣдва непосредственно задъ нея, пристига едва вечерта, като на повечето мѣста биватъ прѣнасяни на ржцѣ не само товаритѣ, но и самитѣ коне. Силниятъ вѣтъръ прѣмѣсенъ съ снѣгъ, не спира и прѣзъ нощта и кладенето на огньовете е невъзможно. Дружината готова за дѣйствиа, остава тамъ до 3 октомври безъ да ѝ се удаде случай да влѣзе въ бой, понеже падането на Глоговица принуждава сърбитѣ да се отгѣлятъ отъ „Вража-глава“.

2. На позиция при в. Мусалинъ-Перчинъ.

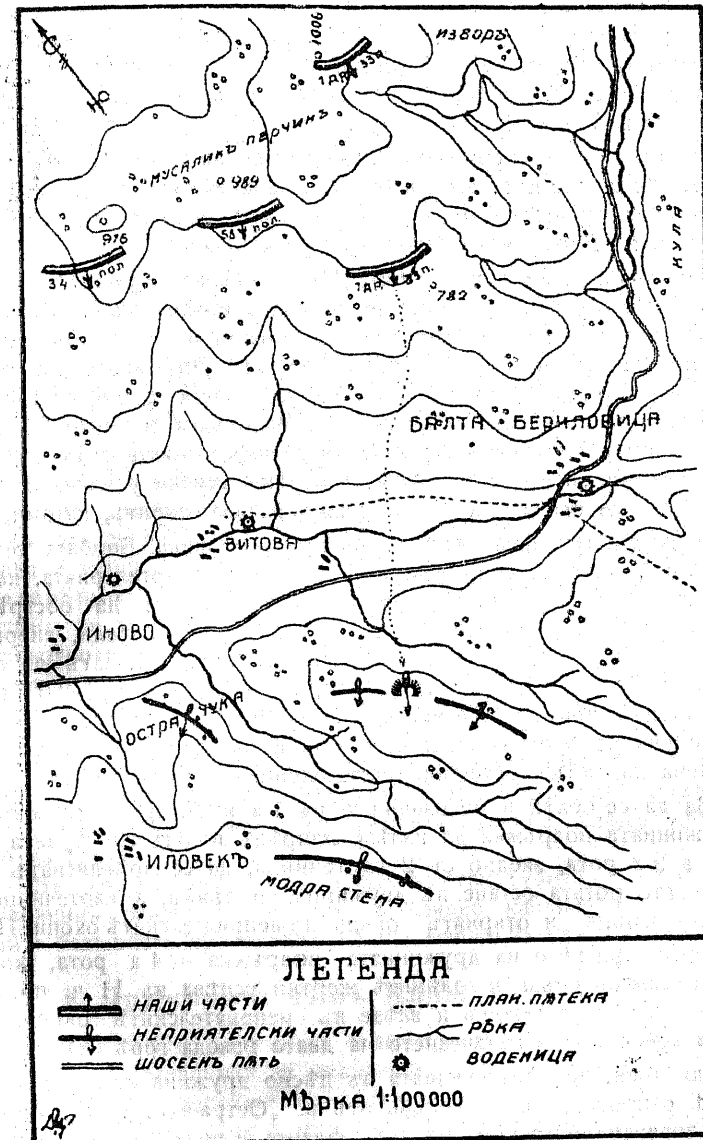
На 4 октомври 4 ч. сл. пл. тя стига на в. „Мусалинъ-Перчинъ“. Тамъ тя влиза въ състава на 58 пѣх. полкъ, 2 дружини отъ който и дружината образуватъ отрядъ, който служи за свързка между 1-а и 3-а бригади, като заема позиция западно отъ в. 916, в. „Мусалинъ-Перчинъ“ (989) и в. 782. Въ дѣсно дѣйствува 3-а бригада, като заема позиция по висотитѣ 916 и 771 (в. Китка), а въ лѣво — 1-а бригада, Примочище и Габъръ (в. 875).

Тукъ дружината заема позиция въ лѣво отъ 58 полкъ, като поставя двѣ роты отъ в. 772 до сѣдловината, която се образува между в. в. 782 и 989, а другитѣ двѣ оставатъ въ полкова подрѣжка — южно отъ в. 1006. Противникътъ въ съставъ 5 полка отъ разни призиви и съ около 6 полски и 8 планински орджия, заема позиция в. в. 803, 950, „Модра-стѣна“, „Остра-чука“, 684 и „Маджарица“.

Мѣстността, която се включва въ участъка на дружината, е прѣсечена, обраснала съ гора; отъ в. „Мусалинъ-Перчинъ“ се спускатъ нѣколко хребета, които иматъ южно направление и завършватъ съ стрѣмни склонове, надвѣсени надъ р. Бучиянска. Самата рѣка е дълбока до колѣнѣ, а при дѣждъ — надъ поясъ. Успоредно на рѣката върви шосето Св. Никола, с. Балта-Бериловци, с. Иново, на 2000 крачки отъ което отстои неприятелската позиция.

Прѣдъ позицията на противника мѣстността е открита и удобни подстѣпи за скрито приближаване къмъ нея нѣма; склоноветѣ на височинитѣ сж доста стрѣмни и голи. Съ заемане на позицията се почва окопаването ѝ и поставяне на артилерията. До изкачването на послѣдната става нужда да се задържи нѣколко дни цѣлата дивизия на сжщата позиция, като всичкитѣ подрѣжки биватъ употребени за изкачването на артилерията ни, благодарение на голѣмитѣ стрѣмнини и липсата на пжтища. Тукъ дружината остава до 9 октомври, когато въ 6 часа вечерта се получава заповѣдъ, че на сутринта — 10 октомври дивизията ще настѣпи и атакува противника, за което на дружината се дава обектъ — участъкътъ отъ „Модра-стѣна“, показанъ на приложеното: кроки № 3.

КРОКИ № 3.

Още отъ вечерта, Командира на дружината, показва лично посокитѣ на движението на всѣка рота, а сжщо и атакуемия участъкъ; изпращатъ се офицери и подофицери за изучаване добрѣ посокитѣ на движението и мѣстата за прѣминаване на рѣката въ бродъ. За да се облѣкчи атаката по фронта на Модра-стѣна, се заповѣдва на 1-а бригада да настѣпи единъ часъ по-рано отъ отряда.

3. Боя за Модра-стѣна.

На сутринта 10 октомври 5 ч. пр. пл. дружината, съ картечната рота отъ 58 полкъ, настѣпва. Съ достигане склона надъ рѣката, заповѣдва се картечната рота заедно съ 2-а рота да останатъ тамъ и съдѣйствуватъ съ огъня за настѣпването на останалитѣ ротѣ. Точно въ 6 ч. пр. пл. ротитѣ минаватъ рѣката на западъ отъ с. Балта-Берилуци, подъ огъня на противника, който открива настѣпването. Слѣдъ прѣминаване рѣката ротитѣ се устроятъ и стрѣмително се понисатъ напредъ, подъ силния пушеченъ картеченъ и артилерийски огънь на противника.

При настѣпването си къмъ „Модра-стѣна“, дружината е трѣбвало да прѣмине гребена, който се спуска сѣв.-зап. отъ в. „Дрѣнова-глава“. Последната е трѣбвало да бѣде заета отъ 1-а бригада, а съ заемането ѝ би се очистилъ гребенътъ. Дружината пристига напредъ него прѣди да стане това и ней се налага да го атакува, а слѣдъ това да атакува „Модра-стѣна“. Заповѣдва се, ротитѣ да се насочатъ къмъ центъра на гребена, а лѣвофланговата рота да влѣзе въ свръзка съ 4-и пѣх. полкъ. Въпреки всички усилия, такава, не може да се създаде и лѣвия флангъ остава откритъ, като понася голѣми загуби отъ фланговия огънь на противника. Борбата се води усилено, безъ да се получи облъкчение отъ артилерията, която незабѣлзвайки подаванитѣ ѝ сигнали, продължава да обстрѣлва първоначално зададенитѣ ѝ обекти. Се пакъ поради енергичното си настѣпване, ротитѣ къмъ 10 ч. пр. пл. успѣватъ да доближатъ на 300 — 400 крачки до неприятелската позиция. Поради съвършено откритата мѣстностъ, съ стрѣмнитѣ ѝ склонове и силниятъ огънь по фронта, а най-вече отъ фланговетѣ, дружината бива принудена да забави временно настѣпването си.

За да се облъкчи положението на 1-а и 3-а ротѣ, заповѣдва се дружинната подрѣжка да излѣзе напредъ и одѣлжи фронта въ дѣсно, а 2-а рота, заедно съ 2 картечница, да се прѣвдигнатъ напредъ, като ротата остане въ дружинна подрѣжка, а картечницитѣ заематъ позиция и откритъ огънь по неприятелскитѣ окопи. Почва се прѣхвърлянето на дружинната подрѣжка — 4-а рота, която въпреки силния огънь и голѣмитѣ жертви успѣва въ 11 ч. пр. пл. да мине на дѣсниа флангъ и влѣзе въ неприятелскитѣ окопи, въ края на гребена. Съ изкачването на двата взвода горѣ на гребена и поради това, че дѣйствующата въ дѣсно дружина остава назадъ, сърбитѣ откриватъ силенъ огънь отъ в. „Остра-чука“, съ който понасятъ значителни загуби. Лѣвиятъ флангъ е подъ силниятъ огънь на противника, поради което се изпраща единъ взводъ отъ 2-а рота да одѣлжи фланга на 3-а рота, като завие фланга си и облъкчи отчасти положението ѝ. Понататѣшното настѣпване става невъзможно, поради което се заповѣдва, ротитѣ да останатъ въ това положение до вечерта, като съ смръкване се атакува лѣвия флангъ на противника.

Въ 3 ч. 35 м. сл. пл. се получава прѣдписанието № 29 отъ Командира на 58 полкъ, дружината да се утвърди на заститѣ позиции, като чака падането на в. Дрѣнова-глава, който се силно атакува отъ 1-а бригада, гдѣто сжщевременно се изпраща една рота отъ 58 полкъ да съдѣйствува съ своя фланговъ огънь.

Съ смръчаване се повежда атака отъ дѣсниа флангъ и скоро Свищовци гонятъ сърбитѣ отъ окопъ въ окопъ, като най-послѣ ставатъ господари и на самиятъ люнетъ. Въ 9 ч. сл. пл. неприятелската позиция е всецѣло въ рѣцѣтъ на дружината, която тутакси почва приспособяването ѝ за отбрана и за дѣйствиата на сутринта. Къмъ 11 ч. сл. пл. противника отъ къмъ в. Дрѣнова-глава, открива силенъ огънь, но открития сжщевременно такъвъ отъ 1-а и 3-а ротѣ, го принуждаватъ да прѣкрати огъня си, слѣдъ което да очисти и самия в. Дрѣнова-глава. До това време 1-вата бригада, слѣдъ като не успѣва въ атаката си, се повръща на старитѣ си позиции — Примочище и Габъръ, поради което отъ дивизията се заповѣдва да отстѣпятъ и другитѣ части.

Въ 1 ч. 30 м. пр. пл. на 11 октомври, дружината получава заповѣдь отъ Командира на 58 полкъ, основана на такава отъ 9-а дивизия да отстѣпи на старата си позиция, — в. Мусалинъ-Перчинъ. Прѣкратява се работата и по ротно, като остава прѣкритие тя отстѣпва и заема старата си позиция въ 6 ч. сутринта. Тукъ Командира на 58 полкъ, Полковникъ Т., съ сълзи на очи благодари за отличнитѣ дѣйствиа на дружината, като изказва болката на сърцето си, за доброволно отстѣпената позиция и скѣпитѣ жертви. . . Началникътъ на дивизията поздравява сжщо Командира на дружината съ пълния успѣхъ, като казва, че по свѣдение противника е отстѣпилъ едновременно съ отбѣгането на дивизията, благодарение връзанността на дружината въ неговата позиция и стрѣмителното ѝ напредване, което впоследствие се потвърждава и отъ плѣненитѣ ранени войници намѣрени на лѣчение въ Нишката болница, слѣдъ прѣвземането на града.

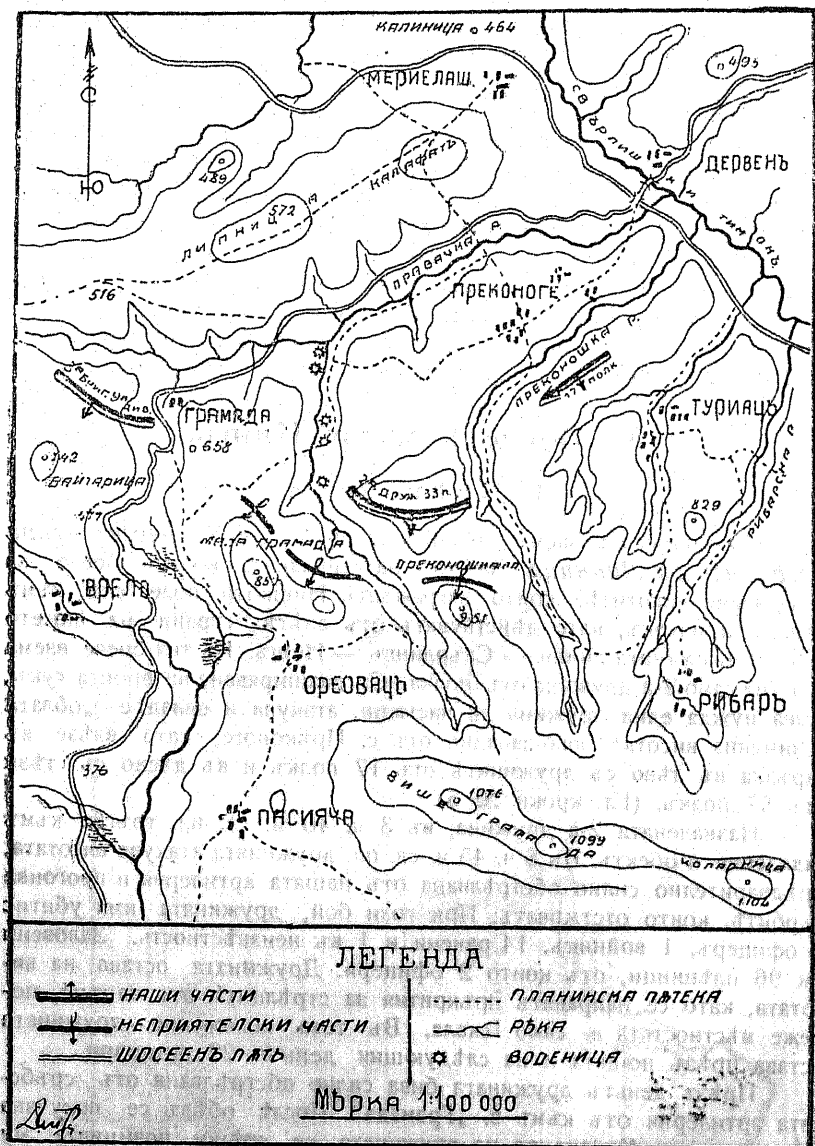
Въ тоя бой дружината понася жертви: убити 1 офицеръ и 28 войници; ранени 3 офицери, 2 офицер. кандидати и 135 войници и безъ вѣсть пропадали 13 или всичко 29 убити и 153 ранени.

4. Дружината къмъ Княжевацъ и Нишъ.

Слѣдъ боятъ, дружината бива привлечена на ново въ разпореждане на Началника на дивизията. Отъ тоя моментъ тя не е вече въ близъкъ контактъ съ противника, а изпълнява ролята на маневрени войски. Днитѣ отъ 11 — 17 октомври, дружината минава въ постоянни усиленни маршове, като бива прѣдавана отъ едно командване на друго. Вечеръ, стигнала на нѣкой пунктъ, за да влѣзе въ подчинение на опрѣдѣления ѝ началникъ, вмѣсто почивка, получава нова заповѣдь и на ново трѣгва. Често пъкъ, изминала нѣколко километра по опрѣдѣлена посока, бива спирана, повръщана или отпращана по съвсѣмъ друга такава. Всичко това става почти

КРОКИ № 5.

която въ 2 ч. сл. пл. достига обекта си и остава задъ гребена на висотата.

Къмъ 4 ч. сл. пл. противника, застрашенъ отъ къмъ фланга отъ 4 полкъ, почва бързо отстъпление къмъ Нишъ. Привдигатъ се и останалитъ части на полка за овладяване на в. „Грамада“, но когато се стига тамъ, узнава се, че сжщата е напустната отъ сръ-

битъ. Заема се висотата за отбрана, като се направятъ окопи отъ камъни. На смръкване се забълъзватъ на хоризонта по посока на Нишъ голъми пушечи, примѣсвани, отъ врѣме, съ силни пламъци. Явно е, че това сж пожари около Нишъ — признакъ на немошъта на противника и рѣшението му да напустне и втората си столица, а слѣдъ това и цѣлата страна.

Всички, съ ликуваше задоволение, устрѣмяватъ погледа си по тая посока, виждайки прѣдъ себе си плодътъ на досегашнитъ си усилия. Една мисълъ само: дали сръбитъ така лесно ще напустнатъ града, съ укрѣпленията около него, или ще дадатъ послѣденъ отпоръ тукъ? Замръква се при прѣдположението, че утринъта прѣдстоятъ нови боеве за фортоветъ около Нишъ. При това положение полкътъ прѣношува на позиция. Прѣзъ ношъта на нѣколко пажти се чуватъ въ далечината силни взривове — натрупванитъ и пазени съ толкова грижи муниционни складове, ставатъ жертва на огъня.

Къмъ обѣдъ на другия день, 23 октомври се разнася между всички мълвата, че Нишъ е изпразненъ отъ сръбитъ. Не се върва още напълно, понеже не е казано официално отъ началството. Минава Началника на дивизията и поздравлява нѣкой отъ ротитъ. Мощно „ура“ се разнася по цѣлата позиция. Нишъ е опразненъ и полкътъ довчера трѣбва да го овладѣе.

2. Къмъ Нишъ.

Въ 2 часа слѣдъ пладнѣ полка се смѣква отъ висотитъ къмъ гара Грамада и се отправя по шосето къмъ Нишъ. Тукъ, отдѣлената до сега 1-а дружина влиза въ състава на полка. Населението отъ селата, прѣзъ които минава шосето на тълпи се движи и посрѣща полка съ високо развѣвани бѣли кърпи. На смръкване свѣтлинитъ на електрическитъ лампи блѣщатъ въ дъното на обширната равнина, но не се достигатъ лесно. Умората отъ похода се чувствува, но цѣлта поддържа усилията и всички мълкомъ, но съ радостни лица се движатъ напрѣдъ. Приближаватъ се крайнинитъ на града. Звуковетъ на единъ мелодиченъ валсъ, свиренъ отъ полковата музика, се разнасятъ надъ почти замрълия градъ.

Полкътъ, начело съ Началника на дивизията, влиза въ града въ 9 ч. 15 м. сл. пл. Улицитъ сж освѣтлени отъ електрическитъ лампи, но никаква свѣтлина отъ къщитъ, никакво движение по тѣхъ. Тукъ — тамъ плашливи силуети се очертаватъ задъ завѣситъ на прозорцитъ и надникватъ любопитно къмъ движущитъ се долу войски. Прѣдъ команданството, полкътъ бива напустнатъ отъ Началника на дивизията и се отправя за ношуване въ опрѣдѣленитъ му казарми на 2-и сръбски полкъ. Сжщата ношъ се получава заповѣдъ отъ Началника на дивизията, че полкътъ остава въ гр. Нишъ съ назначение да изпълнява гарнизонна служба.

5. Въ Нишъ.

Прѣзъ цѣлия денъ на 24 октомври той остава въ градътъ, използвайки времето въ почиване на оржжието и привеждане облъклото въ редъ. Въ 2 ч. сл. пл. се изпращатъ 1-а и 4-а роти да заематъ караулитъ въ градътъ; 2-а рота заема висотитъ ю.-източно отъ градътъ около „Марково-кале“, за да охранява, до като прѣминатъ авангардитъ на 3-а бригада, а 3-а рота — охраната на квартирното разположение. Привечеръ противникътъ обстрѣлва отъ лѣвия брѣгъ на Морава съ артилерия, западнитъ крайнини на града и около гарата, безъ да причини каква да е поврѣда или жертви. Въ това положение полкътъ прѣнощува.

Времето, което 1-а дружина прѣкарва въ втората столица на сърбитъ, бива употребено за туряне въ редъ всички складове, като се назначаватъ комисии отъ офицери и войници за прибиране всичко украдено отъ населението, слѣдъ напушането на града отъ сръбскитъ части. За проявената дѣятелностъ, дружината получава благодарностъ отъ Началника на укрѣпения пунктъ.

На 5 ноември, дружината прѣдава гарнизонната служба въ града на 51 пѣх. полкъ и на 6 сжщий 7 ч. 30 м. пр. пл. трѣгва да настигне и се присъедини къмъ полка си. Слѣдъ като прѣминава прѣзъ с. с. Кочане — Бойникъ — Медведжа — Велика-Брайна — Кечеколъ — гр. Прищина. На 12 ноември 11 ч. 30 м. пр. пл. дружината стига въ с. Превяце, гдѣто получава заповѣдь да заеме линия с. Добрава — с. Скуланово за охрана на бригадата.

VI. Прѣслѣдването на сърбитъ къмъ Прищина.

1. Прѣминаване на р. Морава.

а) Опититъ за минаване на рѣката.

Въ 5 часа и 15 м. пр. пл. на 25 октомври се получава заповѣдь отъ бригадата, полкътъ, въ цѣлиятъ си съставъ, да замине веднага и се съсредоточи сѣверно отъ с. Малочище, кждѣто ще получи заповѣдь за понататъшнитъ дѣйствия. По нѣмане възможностъ, дружината въ караулъ да бжде замѣнена отъ други части, 1-а дружина остава да заеме караула въ града, а полкътъ въ съставъ: 2-а, 3-а и 4-а дружини, картечната рота и командитъ, трѣгва въ 7 ч. и 5 м. незабѣлѣзано за противника, по пжтя указанъ въ заповѣдта: Нишъ — Марково-кале — Власа — Перотници — Малочище. Къмъ обѣдъ, полкътъ застава задъ гребена сѣверно отъ с. Малочище въ линия взводни колони. Въ това положение, той остава да прѣнощува, като взима мѣрки за близка външна охрана на бивака. По фланговетъ сж наши части — на позиция, а прѣдъ фронта тече р. Морава, която вслѣдствие поройнитъ дѣждове е пълноводна, разляла водитъ си по дѣсния брѣгъ и наводнила полето, близо до желѣзо-пжтната линия.

Противникътъ заема позиция на лѣвия брѣгъ на р. Морава по с.-западнитъ склонове на в. Курвино-кале. Последната съотсрѣщната висота — Курвинъ-градъ, образуватъ тѣсната клисура, прѣзъ която се промѣква рѣката, а склоноветъ на сжщитъ висоти затварятъ отъ къмъ сѣверъ обширното Лѣсковско поле.

Обстановката подсказва, че прѣдстои да се извършва нѣщо трудно — прѣминаване на р. Морава.

Противникътъ, забѣлѣзалъ прѣзъ ношъта огнѣве, а прѣзъ деня движението на наши части, отправя къмъ с. Малочище нѣколко артилерийски изстрѣла, но безрезультатно. Вечерта на 26 октомври се назначаватъ 2 офицери съ 20 войника да рекогносцироватъ бродѣтъ на Морава при с. Батушница. Резултатътъ отъ произведеното разузнаване е неблагоприятенъ. Слѣдъ дълго скитане и обхождане прѣдлѣжашата мѣстностъ, офицеритъ и войницитъ почти цѣли измокрени, се завръщатъ късно прѣзъ ношъта и донасятъ, че рѣката не може да се прѣмине въ бродъ, понеже е пълноводна и течението ѝ силно, а цѣлата мѣстностъ на дѣсния брѣгъ е мочурлива, тиняста и непроходима за движение на пѣхотата. Това се донася въ бригадата.

Прѣзъ денѣтъ на 27 октомври полкътъ остава на сжщия бивакъ. Въ 3 ч. сл. пл. Началникъ на дивизията извиква всички дружинни и ротни командири въ с. Малочище и имъ прѣдава заповѣдта си, че тази ношъ дивизията ще произведе переправа на р. Морава на пункта между висотата Курвино-кале и с. Чаплинацъ. Даватъ се инструкции на офицеритъ и се огледва добръ мѣстността на переправата. Получава се за цѣлѣта заповѣдь по бригадата, споредъ която полка да настѣпи на 28 октомври въ 3 ч. пр. пл. и прѣмине р. Морава ю.-западно отъ с. Чаплинацъ. Частитъ ще се прѣнесатъ съ приготвенитъ за тази цѣлъ пароми, понтони и салове. Съ сжщата заповѣдь се дава и обектъ на полка — в. Комнега, слѣдъ заемаването на който да продължи настѣпленieto си въ зоната ограничена съ посокитъ в. Комнега (250) с. с. Горна-Рисовача и Орляне, котитъ 273, 290, 312 и 354. Переправата да стане: двѣтъ дружини, съ картечната рота, да се съсредоточатъ на дѣсния брѣгъ на рѣката близо до пункта на прѣминаването и поддържани отъ другата дружина, която да заеме позиция на брѣга отъ дѣсно и лѣво на пункта, да бждатъ прѣхвърлени на отвѣдния брѣгъ и заематъ указанитъ имъ обекти. Съ заповѣдь по полка се назначава: бойна частъ 2-ра дружина съ 4 роти и една картечница, съсредоточена на дѣсния брѣгъ на Морава, да започне въ 3 ч. пр. пл. прѣминаването и се прѣхвърли на лѣвия брѣгъ. Тамъ да се развърне и настѣпи съ обектъ в. Комнега, като първоначално се насочи къмъ лѣвия неприятелски флангъ. Слѣдъ прѣминаването на 2-а дружина, веднага да почне 4-а дружина, като се насочи къмъ в. Комнега и дѣйствува въ дѣсно и сѣвмѣстно съ 2-а дружина; 3-а дружина съ 2 картечници да заеме позиция по дѣсния брѣгъ, за поддържане прѣминаването.

Отъ дивизията е заповѣдано всички пособия и сръдства за прѣминаването на рѣката да бждатъ готови до пристигане на частитѣ, за да се започне своевременно прѣхвърлянето имъ. Частитѣ отъ полка трѣгватъ на врѣме отъ бивака и пристигатъ на врѣме на мѣстото на преправата, обаче не намиратъ опрѣдѣленитѣ салове и др. за прѣминаване на рѣката. Пионерниятъ офицеръ — ржководителъ долага, че по технически и др. причини не е могло да бждатъ приготвени сръдствата за преправата, нито ще се приготвятъ до разсъване. Между това, врѣмето напредва и се рискува, частитѣ да осъмнатъ на сжщото мѣсто и да бждатъ заблѣзани отъ сърбитѣ. Донася се за положението на Бригадниятъ Командиръ, който заповѣдва, полкътъ да се прибере на бивака си прѣди разсъване, като се оставятъ двѣ роты и картечната рота прѣкрити до мѣстото на прѣминаването.

Съсръдоточаването и прѣвозването на материалитѣ прѣзъ слѣдующата нощ, става незаблѣзано за противника. Прѣзъ денътъ на 28 октомври, полкътъ остава на бивака. Въ 4 ч. сл. пл. се дава на ново заповѣдта, че прѣминаването на Морава трѣбва да стане сутринята на 29 октомври. Сега полкътъ ще дѣйствува съвмѣстно съ 4 пѣх. Плъвенски полкъ. Даватъ се нареждания, прѣминаването да става по редъ на дружинитѣ. Назначава се 2-а дружина, която пристига на мѣстото въ 12 ч. и 20 м. полунощ и се започва прѣхвърлянето на ротитѣ. Натоварватъ се 16 души на единъ понтонъ и се отвеждатъ на лѣвия брѣгъ, обстрѣлдвани отъ охраняющитѣ сръбски части, които заблѣзватъ движението. Натоварватъ се и 7 сала, които се оказватъ негодни. При покачване на войницитѣ върху тѣхъ, отъ тѣжестта, тѣ пчватъ да потъватъ, наклоняватъ се на страна и войницитѣ падатъ въ водата. Дървениятъ понтонъ бива пробитъ отъ куршумитѣ и почва да потъва и той. Силното течение отвлича саловитѣ и сръдствата за прѣминаване на рѣката изчезватъ. При това положение се заповѣдва на дружината да се отгѣди на кантона на желѣзо-пжтната линия и тамъ да се прѣкрие въ гънкитѣ на мѣстността.

Отъ огнесенитѣ на отсрѣщния брѣгъ 16 души, двама добри плувци, прѣплуватъ вечерята рѣката и се завръщатъ въ бивака, като разправятъ, че прѣзъ цѣлия денъ тѣ сж се притайвали на брѣга незаблѣзани отъ сърбитѣ, въ очакване на другитѣ наши части, а вечерята съ позволение на подофицера — старшиятъ на командата сж рѣшили да прѣплуватъ и съобщатъ за положението на останалитѣ, които очакватъ за помощ. Такава обаче не имъ се дава и по всѣка вѣроятност, тѣ сж биле заловени отъ сърбитѣ и отведени като плѣнници, защото въ послѣдствие отъ нѣкой отъ тѣхъ се получава извѣстие до домашнитѣ имъ, като сръбски плѣнници.

Отъ дивизията се получава заповѣдъ да се даде помощъ на пионеритѣ, за да се построи мостъ, макаръ и подъ изстрѣлитъ на противника, като три роты заематъ самия брѣгъ на рѣката и поддържатъ отъ тамъ съ огънь строенето на моста. Започва се подвозването на материалитѣ. Противникътъ слѣди ясно движението и започва силно да обстрѣлва съ артилерия колата съ материалитѣ

и насжпващитѣ роты, като засѣгва чувствително пионеритѣ, избива и ранява коне и хора и не имъ позволява да продължатъ постройката на моста. При това положение се заповѣдва заемането на дѣсния брѣгъ на Морава за охрана и наблюдение отъ двѣтѣ роты, а останалитѣ части се завръщатъ въ с. Малочище за ношуване.

Поради липсата на модерни понтонни съоружения, прѣминаването на пълноводната рѣка не успѣва и на 30 октомври частитѣ отъ полка започватъ окопаването на позицията на дѣсния брѣгъ.

Позицията се раздѣля на два участъка:

1. Дѣсенъ участъкъ — 2-а дружина заема и отбранява по дѣсния брѣгъ на Морава отъ брода при с. Батушница изключително до сѣверния край на с. Чаплинацъ — в. 355.

2. Лѣвъ участъкъ — 3-а дружина и картечната рота заематъ и отбраняватъ въ лѣво на 2-а дружина до пжтя с. Чаплинацъ — Малочище включително.

3. Маневренни войски на бригадата — 4-а дружина, се разполага на гребена с.-източно отъ с. Малочище. (Гл. кроки № 6).

До като на това мѣсто се правятъ несполучливи опити за прѣминаването на р. Морава, около гр. Лѣсковацъ се развиватъ памѣнитѣ боеве на 3-а бригада отъ 1-а дивизия, кждѣто сърбитѣ се доста окуражаватъ, отъ врѣменнитѣ си успѣхи. Въ сжщото врѣме, 17 полкъ минава Морова въ бродъ, близо подъ Лѣсковацъ и се явява въ флангъ на сръбското разположение, а западно отъ Нишъ, при с. Мраморъ, се построява мостъ, по който минаватъ частитѣ отъ 3-а бригада на дивизията, които съединени съ Германски части, дѣйствуващи отъ дѣсно на тѣхъ по посока на гр. Прокупле, заплашватъ разположението на противника отъ тилъ. При това положение сърбитѣ отстъпватъ.

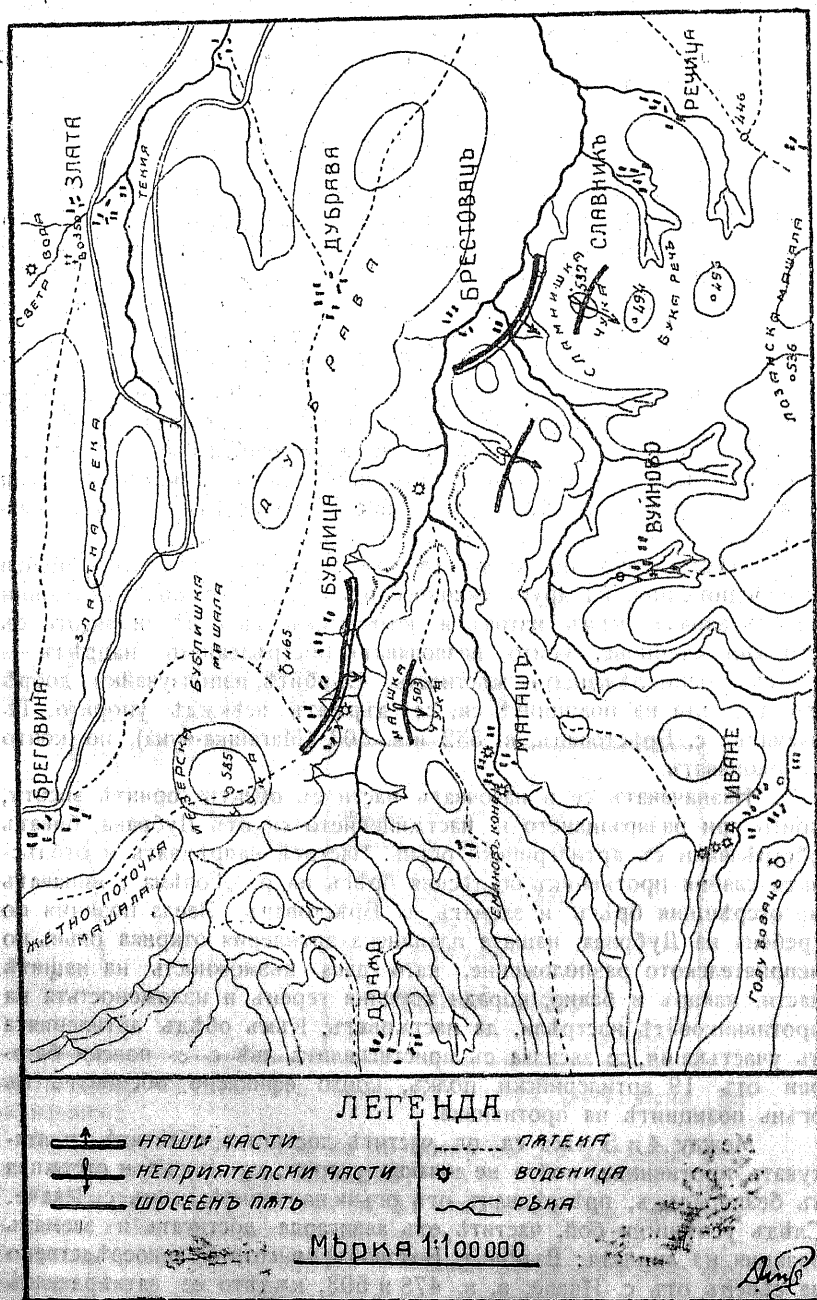
б) На лѣвия брѣгъ на Морава.

На бригадата прѣдстои сега да настъпи. Полкътъ, останалъ на 29 и 30 октомври на новата си позиция върху укрѣпаването на която усилено работи, получава на 31 октомври въ 11 ч. пр. пл. заповѣдъ, да се приготви за заминаване и се съсръдоточи до желѣзо-пжтния мостъ на р. Морава при с. Клисура. Мостоветѣ, както на желѣзо-пжтната линия, тѣй и на шосето, сж разрушени своевременно отъ сърбитѣ и цѣлата имъ желѣзна конструкция повалена въ рѣката. Чрѣзъ прѣпрѣчване на дѣски, се успѣва да се направи възможно прѣминаването на пѣхотата на отвѣдния брѣгъ, а конетѣ и обозитѣ се отправятъ за прѣминаване по моста при с. Мраморъ. Въ 3 ч. сл. пл. полкътъ се съсръдоточава на оказаното мѣсто, кждѣто получава заповѣдъ да настъпи и прѣслѣдва отстъпвающия противникъ. Авангарднитѣ части достигатъ късно вечерята линията с. Вълчица — Шарленица, а главнитѣ сили — с. Орлянъ и се разполагатъ, съ мѣрки на охранение, извънъ селото.

По свѣдения отъ мѣстнитѣ жители и заловени плѣнници, сърбитѣ сж отстъпили къмъ Лебане.

На слѣдующия денъ — 1 ноември се получава заповѣдъ за настъпление по посока с. Орлянъ — Дубава — Злата. За прѣдстоя-

3. Къмъ гр. Прищина.

Въ 10 часа прѣдъ пладнѣ на 3 Моември се получава заповѣдъ, полкътъ да се събере при с. Иване, кждѣто ще получи заповѣдъ за по нататъшнитѣ дѣйствия. Такава се получава въ 12 ч. 15 м. сл. пл.

Прѣдстои прѣслѣждане на сръбскитѣ части съ обща посока къмъ Прищина, прѣзъ мѣстность прѣдставляюща цѣлъ лабиринтъ отъ отдѣлно издигащи се висоти съ стрѣмни брѣгове, отдѣлени една отъ друга съ дълбоки долове. Никакви пътища за кола, освѣнъ пътеки, по които се точатъ колонитѣ човѣкъ слѣдъ човѣкъ. За цѣльта частитѣ отъ бригадата се раздѣлятъ на лѣва и дѣсна колона и свързоченъ отрядъ се слѣдующитѣ посоки и обекти:

1. Лѣва колона — Командира на 58 полкъ съ 2-а и 4-а дружини отъ 33 полкъ, 2-а дружина отъ 58 полкъ и 2-а дружина отъ 34 полкъ, съ една планинска батарея по посока с. Слъшене — Газдари — Редкоцерь.

2. Дѣсна колона — Командира на 33 полкъ съ 1-а дружина 58 п., 3-а дружина 33 полкъ, едно планинско с. с. отдѣление и 14-а рота отъ полка, като дѣсно странично прикритие, съ посока с. Иване кота 1178, с. Равнице съ послѣднѣн обектъ за прѣзъ дѣня кота 842.

3. Свързоченъ отрядъ — 10/33 и 2/58 роти за свързка мѣжду лѣвата и дѣсна колони.

Поради липса на сигурни водачи, движението става бавно, понеже гористата мѣстность, постоянната мъгла и силнитѣ виѣлици не позволяватъ ориентираше по картата и мѣстностьта. Свързката съ частитѣ отъ лѣво и дѣсно не може да се поддържа, поради извънредно прѣсечнатата мѣстность и лошо време. Находението на частитѣ става явно само чрезъ поддържане на огньове прѣзъ ношѣта, по цѣлата линия на разположенieto имъ. Силниятъ дъждъ, който да вали на 3 прѣзъ ношѣта, на 4 сутринѣта се прѣвърща въ силна снѣжна виѣлиця. Всички пътеки затрупани, почвата размѣкната, дрѣхитѣ на войнишитѣ цѣли пропити отъ вода. При това, производственитѣ прѣвозни сръдства на полка, нѣматъ възможность да набавятъ даже само хлѣбъ. Сбрани села по пътя на движението не се срѣщатъ, а отдѣлни семейства селища, или както сръбитѣ ги наричатъ „държави“, разхвърлени изъ гѣнкитѣ на мѣстностьта, далече едни отъ други. Прѣхра на него трѣбва да става на мѣстни сръдства, но какво може да се намѣри по тѣзи мѣста? Всѣ пакъ, чудната изобретателность на нашия войникъ, не остава стомаха му всѣкога и съвсѣмъ празенъ: Всѣка заблѣзана колиба бива основно прѣтърасувана и всѣ се намиратъ нѣщо за ядене, скрито отъ обитателитѣ имъ ужъ на сигорно мѣсто.

Отдълнитѣ и кратки боеве, прѣзъ врѣме на движението прѣзъ тази мѣстност, иматъ характеръ на сватки съ ариергарднитѣ части на отстъпващитѣ къмъ Прищина сръбски части. Но-силенъ отпоръ сърбитѣ се опитватъ да дадатъ по височинитѣ, по които прѣминава бившата сръбско — турска граница и прѣдъ гр. Прищина, но биватъ всѣкжде своеврѣменно изгласкани.

Отъ приложеното кроки № 8 се вижда, както пѣтя на движението на колонитѣ, тѣй и мѣстата кждѣто съ ставали сражения.

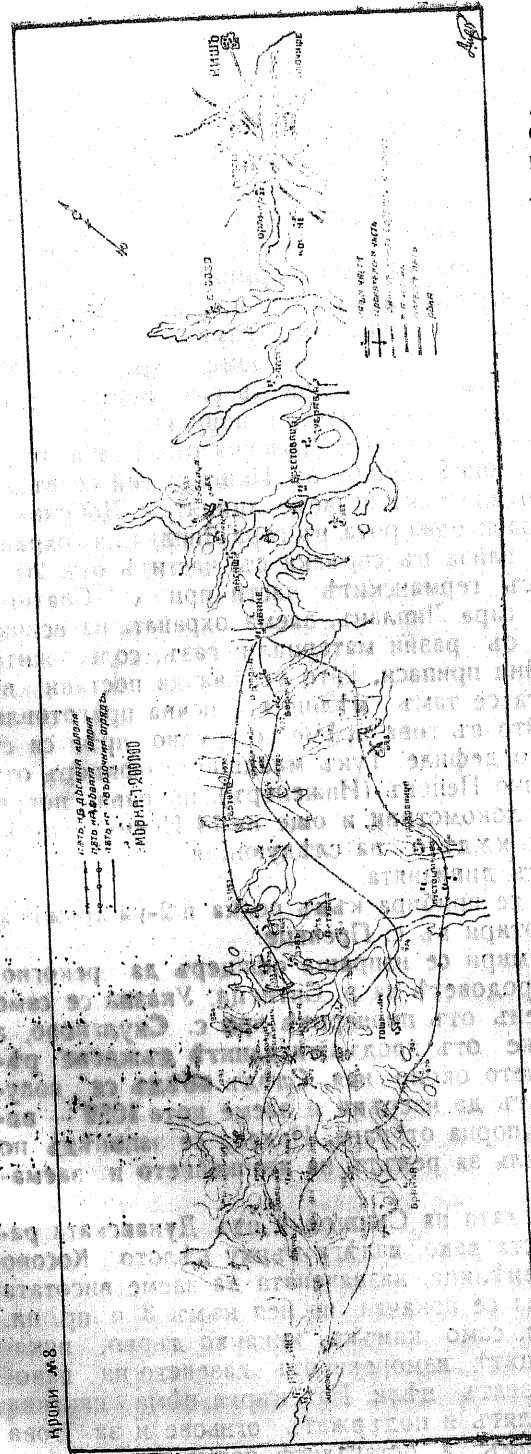
На 9 Ноември, 2-а дружина отъ полка, въ състава на лѣвата колона настапвайки като авангардъ на сѣщата, съ обектъ с. Гражница, се натѣква на прѣвъзходенъ противникъ, който заема висотата западно отъ с. Кочеколо, наричана „Меча-глава“. Нѣколкократнитѣ атаки на ротитѣ отъ дружината по фронта на неприятелското разположение, не успѣватъ. Противникътъ се държи упорито и си служи съ бомби. Съ изпращане на подкрѣпление и обхвати отъ къмъ сѣверо зап., противникътъ бива принуденъ да отстъпи, а съ това открива свободенъ пѣтъ за Прищина. Въ този кратъкъ бой дружината отъ полка загубва 30 души убити, 108 ранени и 3 неизвѣстно изчезнали.

На 10 Ноември частитѣ, движѣйки се по дефилето, прѣзъ което минава пѣтътъ отъ Лебане за Прищина, достигатъ до с. Маковчо — 5 кл. сѣверно отъ Прищина, кждѣто се установяватъ за ношуване. Сѣверозападния и югоисточния гребени на дефилето се заематъ отъ съсѣднодѣйствующитѣ части. По цѣлия пѣтъ въ дефилето личатъ слѣдитѣ на отстъпалия противникъ: изоставени кола, ракли, разхвърлени материали, измръсалъ добитѣкъ и др. др.

Отъ жители, дошли отъ града се разбира, че сѣщиятъ е напустнатъ отъ сърбитѣ и български и германски части сѣ влѣзли вече въ него. Изпратената веднага по заповѣлъ отъ Началника на Дивизията 16-а рота въ града, намира сѣщия дѣйствително опразненъ, но никакви части още въ него.

Прѣзъ нощта се получава заповѣдь, полкътъ да настѣпи на 10 Ноември въ 4 ч. 30 м. отъ мѣстото на ношуването си къмъ гр. Прищина и отъ тамъ за гара „Брисе“ при която да влезе въ контактъ съ противника. Въ 6 ч. 30 м. полкътъ пристига въ Прищина, кждѣто получава заповѣдь да замине, като съ една дружина заеме линията на охрана по лѣвния брѣгъ на р. Ситница, до гара Липлянъ включително, а съ другитѣ си части се разположи въ околнитѣ села по квартири.

Въ Прищина става първата срѣща на частитѣ отъ полка съ германски части. Любопитството и на еднитѣ и на другитѣ е интересно за наблюдение. Нашитѣ обикалятъ около „дойча“, оглѣждатъ го, пощипватъ муницията и снаряжението му, като му разправятъ, увѣрени, че той го разбира. Нѣмеца,

съ засмени очи, гледа на България и се чуди въ себе си, какъ така сѣдбата да отреди, че той отъ най сѣвернитѣ и отдалечени немски реми този е 146 германски полкъ (отъ ист Пруссия) да дойде да се бие въ тѣзи полудиви мѣста и ramo то ramo съ този, за когото по рано едва ли е чувалъ.

VII. Днитѣ слѣдъ Прищина.

11 Ноември, четвъртъкъ, хубавъ есененъ день. Лжчитѣ на токушо изгрѣлото слѣнце обливатъ съ свѣтлина обширното Косово поле, заключено отъ вси страни съ висоти, които на югоистокъ се увѣнчаватъ отъ величественната, пирамидална фигура на Люботринъ — символа на българщината отъ вѣдѣ Шаръ Историческиятъ спомѣни за Косово поле въскрѣсватъ и вѣчки въ паметта: свободата на сръбската нация и държавна на нѣя бива тукъ поднасяна въ жертва.

Дилелъ въ разгилата се широка равнина се виждатъ нашитѣ ескадрони,

които разчистват полето от останалите още случайно, закъснели при отстъплението си, или нарочно останали назад, с цел да се предават, сръбски групи. От двете страни на шосето Прищина — Призренъ сж разхвърляни голѣми количества сандъци, съ патрони и артилерийски муниции, пушки и всевъзможни други материали. Пълната дезорганизация на останалата още частъ отъ сръбската армия е явна. Спасението си тя търси въ непрѣветливите усси на Албанските планини, където отъ студъ и гладъ многонамираатъ смъртта си.

Назначава се 1/58 дружина да заеме охранението, а другите се настаняватъ по квартири въ с. с. Кжда-къси и Преявце. При това положение полкътъ ношува.

На 12 Ноември пристига 1-а дружина отъ полка, която бѣ оставена за гарнизонна служба въ Нишъ и ней се възлага да смѣни 1/58 дружина, като заеме линията с. Досрава — с. Скуланово и изпрати една рота въ гара Липлянъ за охрана. Въ лѣво дружината влиза въ свръзка съ частитѣ отъ 20 п. полкъ; а въ дѣсно съ германските части при с. Слатица. Ротата-гарнизонъ на гара Липлянъ, заема охраната на всички изоставени складове съ разни материали: газъ, солъ, жито, а сжщо много бойни припаси, като успѣва да постави въ дѣйствиe намиращата се тамъ мѣлница и почва приготвянето на хлѣбъ, който въ това време се трудно прѣи ся съ коне прѣвъ Лебанско дефиле. Тукъ младшиятъ офицеръ отъ ротата, оф. к-тъ Генко Пеповъ (Инженеръ), поправя повреденитѣ отъ сърбитѣ локомотиви и още на 14 Ноември пуска влакъ за Стопие, отъ където на слѣдующия день дониса хлѣбъ за частитѣ отъ дивизията.

На 14 Ноември се прибира къмъ полка и 2-ра дружина, която остава на квартири въ с. Преявце.

Още на 13 Ноември се изпраща офицеръ да рекогносцира мостоветѣ и бродоветѣ на р. Ситница. Указва се само единъ мостъ, построенъ отъ пионеритѣ при с. Скуланово, а бродъ никъдѣ, понеже отъ продължителнитѣ дъждове рѣката е наводнила полето около нея. Слѣдъ обѣдъ се получава заповѣдъ, полкътъ да настъпни и заеме кота 1059 — висотата „Голашъ“, за упорна отбрана. Издава се заповѣдъ по полка съ сжщата целъ за редътъ на движението и засмненето на висотата.

Суrowa зима, позната на Свищовци отъ Дунавската равнина, макаръ и доста рано, малѣга върху цѣлото Косово поле. Срѣдъ ужасна виѣлница, назначената да заеме висотата 1059, 1-а дружина едва се покачва на нея къмъ 3 ч. пр. пл. Тя е съвършено гола, само камъкъ, микакво дърво, никакъв шубракъ. Войницитѣ, изморени отъ газенето на наводненото поле, примръзватъ цѣли. На върха нѣма никаква възможность да се паятъ и подържатъ огньовете и за това се остава само рота тамъ, а останалитѣ части се спускатъ

къмъ скотоветѣ на с. Халилачъ, гдето усѣватъ отчасти да нахладятъ огньовете и се подсушатъ и всѣки часъ смѣняватъ частитѣ отъ върха. Само за 3 часа отъ стоенето на върха, до разсъване, ставатъ жертва 32 души съ примръзнали крака и рѣцѣ. Противникътъ е напустналъ висотата и контактъ съ него не може да се подържа. Заема се линията на охранението, като свободнитѣ части се разпогатъ на квартири изъ окодитѣ близки села. По свѣдѣния, противникътъ е отстъпилъ къмъ Ицекъ — Дяково.

На 16 Ноември се изпраща рекогносцироваченъ отрядъ отъ две роты и две картечници, който да достигне Лопушничкия ханъ, където по свѣдѣния, противникътъ билъ изоставилъ обози. Сжщевременно, отрядъ да проникне на вжрѣ въ дефилето и събере свѣдѣния за противника. На смръкване отрядъ стига с. Коморани, като изпраща единъ взводъ къмъ Лопушничкия ханъ. Взвода стига с. Вуковица и узнава за противника, които заема в. в. 1046, 1050 Обози не сж открити, освѣтъ едно орждие отъ голѣмъ калибъръ, което е обърнато отъ моста на р. Дрѣница и се заровило въ пѣська на рѣката. Всички усилия, да се измъкне орждието, се оказватъ напръдно, макаръ желанието на всички да е, да припишатъ на себе си заслугата за заловенъ трофей. Това е било, може би, едно отъ прословутитѣ орждие на сърбитѣ, които раздрусаха Одранскитѣ укрѣпления, Св. Илия или Св. Никола.

Изпратенитѣ на другия день патрули по височинитѣ 1026, 1050 намиратъ сжщитѣ свободни отъ противникъ; сжщиятъ отстъпилъ къмъ Кула-Люмъ. Походътъ срѣщу сърбитѣ е прѣвършенъ. Извѣстието за заеманието на Призренъ отъ 3-а дивизия закрѣпява прѣслѣдванието на разроената сръбска армия: тя не съществуваше вече за българския войникъ. Прѣвъ послѣднитѣ дни само, прѣдъ участъка на полка се предаватъ по вече охъ 2000 сръбски дезертъори, които съ най мръчни краски, описватъ плачевното състояние на останалитѣ още сръбски части, отвлечени отъ началницитѣ имъ изъ Албанскитѣ планини къмъ Адриатическия брѣгъ — заветната мечта на Велика Сърбия.

До 20 Ноември по кътъ остава при сжщото разположение.

На 21, 22, 23 — 24 полкътъ извършва походни движениe до гр. Скопие, където пристига на послѣдний день въ 4 ч. сл. пл. и се установява на квартири. Поради голѣмия напливъ на войсковы части въ градътъ, полкътъ получава неудобни квартири по ханища, джамии и училища. Въ Скопие, полкътъ остава до 29 Ноември. Времето се използва въ почистване оръжието, прѣвеждане облѣклото въ добро състояние, изгърване, прѣвеждане канцеларнитѣ въ редъ и др. На 29 Ноември се отслужи панахида за падналитѣ герои при прѣстѣпането на една рота отъ голка. Сжщия день се

получави заповѣдъ за предстоящия маршъ на полка Скопие -- Велесъ -- Прилѣпъ. На 30 Ноември въ 8 ч. пр. полкътъ излиза отъ Скопие. На 1 Декември полкътъ пристига въ гр. Велесъ, където остава на почивка и на 2 сжщий мѣсець, а на 3 продължава за гр. Прилѣпъ, където пристига на 4 сжщий въ 3 ч. сл. пл.

ТАБЛИЦА № 2.

За жертвигъ, понесени отъ 33 пѣхотенъ Свищовски полкъ отъ 1 Октомври до 31 Декември 1916 год. прѣзъ Сърбия.

Въ кои боеве	Убити и починали		Ранени		Безвѣстъ пропаднал		Всичко	
	Офицери	Войници	Офицери	Войници	Офицери	Войници	Офицери	Войници
Черни върхъ	1	8	—	49	—	—	1	57
Върбица	1	56	3	223	—	41	4	320
1 др Модр. стѣна	1	28	3/2	135	—	13	4/2	176
За Нишъ	1	1	—	19	—	1	1	21
На Морава	—	—	—	—	—	14	—	14
За Меча-глава	—	30	—	108	—	3	—	141
Въ останалитѣ	—	64	—	169	—	41	—	174
	4	87	6/2	703	—	113	10/2	1003

Забѣлѣжка: Показанитѣ въ графитѣ на офицеритѣ въ знаменателъ сж офицерски кандидати.

Часть втора

I. Свищовци въ Прилѣпъ и Неготинъ.

Още съ прѣхвърляне на Бабуна, гѣститѣ стройни маси на Свищовци се забѣлѣзватъ отъ града и Началникитѣ на дивизията, съ своя шабъ, посрѣща полка, като на чело на него влиза въ града и на площада, всрѣдъ града, ги пропуска. Слѣдъ това, Свищовци заематъ опредѣленитѣ имъ квартири. Сжщитѣ сж широки и удобни и даватъ възможность за добро разположение. Съобщава се, че полкътъ ще остане въ града на почивка на 5 и 6 Декември, прѣзъ които дни да прѣведе въ изправность наличния и конски съставъ. Обстоятелствата така се стичатъ, че полкътъ не остава само два дни въ Прилѣпъ, а цѣли 2 1/2 мѣсеци. Гражданитѣ, виждайки въ лицето на войника отъ свободна България своя братъ-носител на въхната свобода, изкупена съ тождови жертви, съ особена радост и услужливостъ посрѣщатъ и угаждатъ на всички.

Врѣмето, прѣкарано въ Прилѣпъ, е оставило на всѣки Свищовецъ многото добри спомѣни и признателность къмъ гражданитѣ. Съ войницитѣ се произвеждатъ редовни занятия — строиве и словесни. Прѣзъ свободното врѣме се устройватъ всевъзможни забавления, които спомогатъ въ голѣмъ степѣнь, за поддръжане духа и сближаване на населението съ войницитѣ. Устройствоитѣ пакъ по инициативата и съ поддръжка на офицеритѣ отъ дивизията, литературно-музикални зрѣвания, допринасятъ много за културния подѣмъ на едва почувгваващото се свободно отъ сръбскитѣ гнѣвъ, население. Частно, офицеритѣ отъ полка, прѣкарватъ не веднажъ приятни часозе въ поддръжания отъ тяхъ клубъ.

На 17 Януари се заповѣда на 1-а и 4-а дружини и картечната рота да заминатъ за позицията на р. „Черна“, като да пристигнатъ си до тамъ покриватъ пжглицата, указани имъ отъ илжигернитѣ войски. Прѣдъ видъ възможността за аеропланно нападение на 18 върху гр. Прилѣпъ изначелнитѣ часта одъ прѣти рѣзъязане излизатъ извътъ градъ, осмислитѣ дружини, прѣкарватъ цѣлия денъ въ прогулка въ окрестноститѣ и гради. Никакви нападения, обаче не послѣдватъ. На 1-а дружини се възлага покриване на пжтя: Кангларци — с. Добрушево — с. Вилтаръ — с. Нозакъ до с. Бродъ на р. Черна, и на 4-а дружини — с. Кангларци — Миково — Рапешъ. Слѣдъ призьршване на поправкитѣ по пжтя, дружинитѣ започватъ окопаването на позицията по в в на лѣвия брѣвъ на р. Черна. Това сж сжщитѣ висоти, боезетѣ по които, прѣзъ есемята 1916 година създадохъ епопеята на „Завоя на Черна“.

На 14-та рота впоследствие се възлага погранична охрана на линията с Скочивирь исклучително — кога 4700 „Добро поле“, Исклучително, като поставя 4 застави въ с. с. Скочивирь, Петалино, Будмирци и Градишница а отъ всѣка застава по два поста отъ 8 — 10 човѣка на 1 — 2 километра напредъ. До това врѣме Сараевата армия не бѣ се още разширила на западъ отъ Паякъ планина и Гръцкитѣ охраняющи часни сж по мѣстата си.

Останалитѣ, въ гр. Прилепъ, частъ отъ полкътъ прѣстояватъ тамъ до 15 Февруари, а на 16 сжщий биватъ отправени за гр. Неготинъ на Вардара. Телеграфически се заповѣда на 1-а и 4-а дружини да потѣглятъ за Прилепъ, а отъ тамъ за Неготинъ. До пристигача частитѣ отъ 3-а Балканска дивизия да оставятъ два взвода за прѣдаване митериялитѣ по укрѣпяването и участъка.

Първи ешелонъ — 2-а и 3-а дружини, пристига въ Неготинъ на 17 февруари и се установява на квартири.

Втори ешелонъ — 1-а и 4-а дружини, картечната рота, телефонна команда, пристига на 16 въ Прилепъ, остава на 17 въ града и на 18 продължава за Неготинъ, кждѣто пристига на 19 и се установява на квартири.

Полкътъ въ пълния си съставъ остава на квартири въ Неготинъ до 31 Мартъ, като произвежда редовни строеви занятия. Сжщия день се получава заповѣдъ за назначението Командира на полка за Командиръ на Бригада, а на другия день — 14 Апрель (отъ него днѣ влиза въ сила броеню на днитѣ по Григориянския календаръ) прѣдстои походъ на полка. Сутринтъ въ 8 часа, полкътъ построенъ отъвнѣ градътъ прѣди тръгването, изпраща досегашния си Командиръ Полковникъ П. и командуването му приема Майоръ М.

II. На Дойранския фронтъ.

1. Походътъ къмъ Дойранъ.

Полкътъ въ съставъ безъ 3-а дружина, която бѣ прѣди това изпратена за поправка на пѣтя с. Прѣждеворъ — Петрово, потегли въ 8 ч. 30 м. съгласно опредѣления му маршрутъ. Сжщата вечеръ, той пристигна и ношува около с. Оризари. На 15 продължава до с. Петрово, кждѣто прѣношува, а на 16 въ 9 ч. пр. пл. достига на 2 км югозападно отъ с. Смоквица, кждѣто замаскирани частитѣ изъ шубрацитѣ, оставатъ на бивакъ. За поправка на пѣтя се оставя и втора дружина. Двѣтѣ дружини, 1-а и 4-а, оставатъ на 16 и 17 на сжщия бивакъ. На 17 въ 6 ч. сл. пл. пристигатъ и другитѣ двѣ дружини. На 18 полкътъ, въ пълния си съставъ, продължава движението си прѣзъ моста на Вардара при с. Милетково за с. Дездели и се установява на бивакъ съв. зап. отъ

селото. На 19 слѣдва по шосето Удово — Дойранъ къмъ с. Чернице, кждѣто пристига въ 10 ч. пр. пл. и се установява на бивакъ по скатоветѣ юг. зап. отъ селото.

2. На позиция „Дубъ“

а) Смѣна на Германскитѣ части.

Прѣдстои смѣна на Германскитѣ части, заемщи позиция западно отъ Доиранското езеро до р. Вардаръ. Съ прогонването на експедиционнитѣ Англо Френски войски отъ армията на генералъ Сирай, прѣслѣдвщитѣ ги български части се спиратъ на Гръцката граница. Участъкътъ, между Дойранското езеро и лѣвия брѣгъ на Вардара се взема на скоро слѣдъ това отъ Германски части, които освобождаватъ частитѣ отъ нашата втора Армия и взематъ позиция за упорни отбрана линията, която и днесъ отъртава южния фронтъ на този участъкъ. Развилитѣ се, прѣзъ зимата и пролѣтъ, сжбития на задния фронтъ, нлагатъ притѣгляне на Германски части нататъкъ, за което постепенно биватъ замѣнявани отъ български такива. Най ранъ биватъ смѣнени частитѣ заемачи „Дубъ“ и „Кала тепе“, отъ 2-а бригада на дивизията. На полка се заповѣда, да извърши смѣната на 71 Германски полкъ, заемачъ в. „Дубъ“.

Слѣдъ прѣдварително опознаване на позицията отъ всички офицери, взводни подофицери и отдѣлони командири, полкътъ смѣнява частитѣ отъ 71 Германски полкъ, като земаи позицията на сжщия. Съгласно заповѣдта до полка смѣната се извършва на 21 Апрель въ 5 ч. пр. пл. по начинъ:

1-а и 4-а Дружини и картечната рота заминаватъ въ 1 ч. пр. пл. и смѣняватъ намѣрацитѣ се на позиция Германски части. Заеманието става съ по три роти, а останалитѣ двѣ образуватъ полкова подрѣжка, която се установява на бивакъ задъ лѣвия участъкъ.

2 а дружина се назначава въ бригадна подрѣжка, като застава западно отъ с. Волевекъ.

3-а дружина се назначава въ маневрени войски на дивизията источно отъ с. Чернице. Слѣдъ смѣната, Германскитѣ части се отѣглятъ, като оставатъ осемъ офицери съ осемъ отдѣления войници, които да покажатъ въ подробности на частитѣ отъ полка начина, по който тѣ сж носили службата на тази позиция. Въ участъка на полка оставатъ: двѣ Германски картечни отдѣления, една мнохвъргачна Германска рота, Германски пионери войски, ржководители по укрѣпяването на позицията и отбраняюцата до сега участъка Германска и Австрийска артилерия.

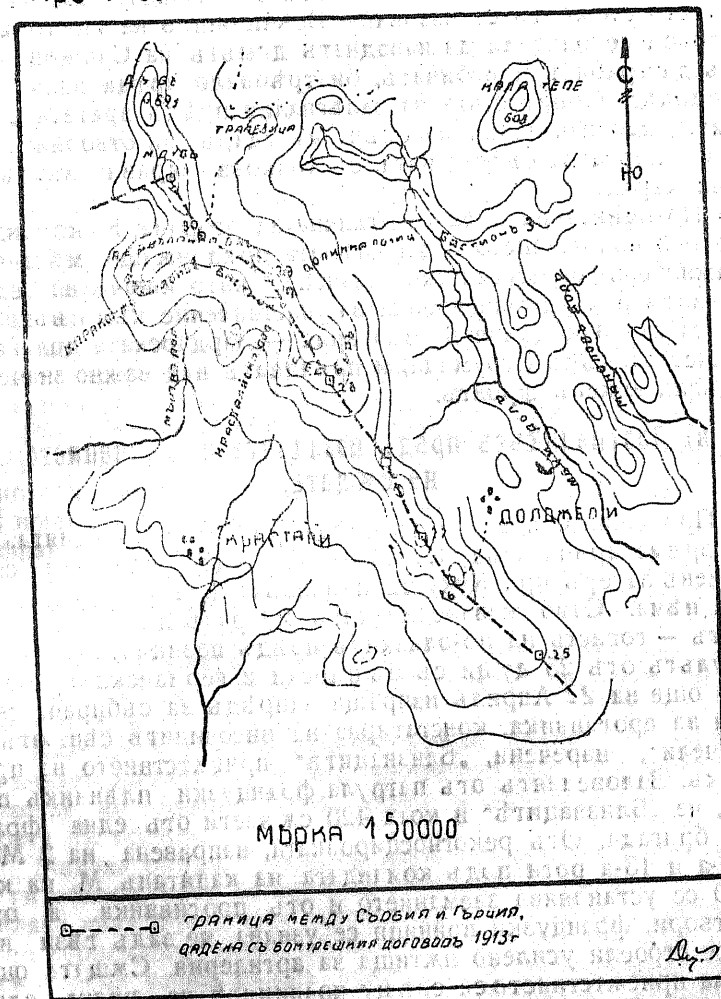
б) Описание на местността и позицията на подка.

Местността отъ участъка на бригадата се характеризира съ многоспомънаванитѣ и станали извѣстни на всички в' послѣдствие, висоти, „Дубъ“ и „Кала тепе“ (693 и 608). Гл. крокц № 9. Първата отъ тѣхъ се издига най мощно отъ всички височини, изпълващи пространството между Дойранското езеро отъ истокъ. Аржанското езеро отъ югъ. Чинарлийската рѣка и Вардара отъ сѣверъ и западъ. Той е съ стръмни склонове отъ сѣверната си половина и гледанъ отъ тази страна той нма изгледъ на величественна пераида, двѣтъ страни на която къмъ сѣверъ и западъ се образуватъ отъ постепенно снишаващитѣ се гребени съ отдѣлни висоти. Отъ истчната страна на „Дубъ“ изтичатъ два гребена, които отъ самото основание се разклоняватъ: единъ къмъ сѣв. ист., образуващъ отдѣлни височини и завършвагъ стръмно надъ с. Чернище, другиятъ къмъ юг. ист., вгъващъ се въ срѣдата и сливащъ се съ западнитѣ склонове на „Кала тепе“. На югъ той незабѣлзано се снишава и изтича въ непрѣривна верига отъ тисочини, по билото на които минава сръбско — гръцката граница. Така образуваниятъ гребенъ се съединява при с. Чепели въ обцата верига на Калиновитѣ висоти, а граничаващи на сѣверъ Кукушкото поле и Арджанското езеро. По такъвъ начинъ гребенътъ образува мостъ, надъ лабиринта отъ малки и голѣми висоти, прорѣзани отъ дълбоки уврази съ направление на югъ, юг. ист. и юг. зап., който съелинява „Дубъ“ съ „Калиновитѣ висоти“. Движението по него е най пригодно за настпателни дѣйствия срѣщу „Дубъ“. И въ дѣйствителностъ, при всичкитѣ си опити за настѣпление, противникътъ го е използвалъ съ умѣлостъ и успѣхъ и по него е сполучитъ да се доближи наи вече до позицията отъ цѣлия фронтъ между Дойранъ и Вардара. По него днесъ нашитѣ прѣдни окопи отстоятъ семо на 500 крачки отъ тѣзи на противникътъ.

Сжщиятъ гребенъ дѣли позицията на двѣ половини, Часть отъ гребена (Граниченъ камъкъ № 29) съ разклоненията му на югозападъ, образуватъ дѣсната половина отъ позицията, наричана съ общо име „Аероплана висота“. Последнята включва въ себе си двата масива, обозначавани като бастиони № 1 (десенъ) и № 2 (левъ). Югозападнитѣ склонове на бастионъ № 1 се завършватъ съ ниската висота, наречана „Караконджо“. Между „Аеропланата висота“ и западнитѣ склонове на „Кала тепе“ се включва лѣвата половина на позицията, обгръщаща въ себе си: „Вълчия долъ“, Бастионъ № 3 и наричана съ общо име „Долинна позиция“. Близкиятъ тилъ на лѣвата половина е излюженъ на погледитѣ на противника отъ къмъ kota 420. Движението тамо е възможно само нощемъ, а денемъ по закрити пѣтища и ходове.

Съобщението съ дѣсната половина става по дълбоко изкопанъ окопъ — пѣтъ по источния склонъ на „Дубъ“. Колко трудъ и пътъ е погълнито издълбаването му, но колко прикрита и сигурно се минава слѣдъ това по него!

Крокс № 9.

Прѣтъ фронтъ на тѣзи позиции отъ позицията е с. Долджели, а прѣтъ тѣзи на дѣсната — с. Кристали — и двѣтъ нпустага отъ населението, а магериялтъ отъ агрдитѣ иль използватъ, часть за позиция и постройка, часть за сориаво. На наг оцката височина прѣтъ главната линия на

позицията, по гребена, който дъли сжщата на два участъка, тамъ гдѣто на картата е обозначенъ граничниятъ камъкъ 23, с разположенъ гордостта и стражата на позицията — „Цербера“. Изровената днесъ отъ окопи висота, засилена съ множество картечници, минохвъргачки, гранатохвъргачки, огнехвъргачки, снабдена съ здрави бетонирани помѣщения е прѣдначена за непоколебима отбрана и заслужава на пълно името съ което се назовава. Всѣки опитъ на злосторници, които би се опитали да нападнатъ дсмъгъ на Свищовци, съ цѣлъ да грабятъ и избиватъ, би трѣбвало прѣди всичко да прѣодолѣе упоритостта на залѣгналия прѣдъ вратата „Цербера“. Само нанесения му смъртенъ ударъ, би отворилъ външната порта на съградената, съ толкова здрави вътрѣшни стѣни, сграда.

Позицията на полка е отлична за отбрана, а командвущото ѝ положение надъ цѣлата прѣдлежаща мѣстность и важно и стратегическо значение, като ключъ на единственитѣ най удобни посоки за настпление къмъ вътрѣшността на Македония и България — Вардарската долина и дефилетата къмъ Струмица, ѝ прѣдаватъ най важно значение за цѣлия юженъ фронтъ.

в) Противникътъ прѣдъ позицията и охраненето на сжщата.

Противникътъ е далечъ прѣдъ фронта на позицията. До това време армията на Срай не бѣ още напуснала своя укрѣпенъ лагеръ при Кукушь и близкъ контактъ съ противника нѣма. Само кавалерийскитѣ му ризъди се мѣркатъ сегистъ — тогистъ на по-близкитѣ прѣдъ позицията висоти. Патрультъ отъ 25 души съ български и германски офицери, който още на 22 Апрельъ испраща напредъ за събиране свѣдѣния за противника, констатира на височинитѣ сѣв. отъ с. „Гьокчели“, наречени „Близнацитѣ“ присѣствие на противникъ. Заловениятъ отъ патрула французки плѣнникъ показва, че „Близнацитѣ“ и кола 420 сж зети отъ една французка бригада. Отъ рекогносцировката, направена на 2 Май отъ 2-а и 13-а роты подъ командата на капитанъ М. на кола 420 се установява заеманието и отъ противника, а отъ дезертъори, французки войници се узнава, че задъ тѣзи висоти се строели усилено пѣтица за артилерия. Сжщата оповѣстява присѣствие на сръдцу позициитѣ на полка едва на 12 Май 11 ч. и 5 м. сутринята.

На 7 Май новоназначениятъ Командиръ на полка Подпоручникъ Н. приема командването отъ замѣстника си Майоръ М.

Благодарение на отдалечеността на противника, охраненето на позицията става:

Въ дѣсния участъкъ — съ испрашането на офицерски патруль въ съставъ единъ взводъ на около два километра напредъ и съ поставяне на двѣ стражеви застави въ Цербера и Караконджо.

Въ лѣвия участъкъ — съ поставяне на два стражеви поста на височината югозападно отъ с. Долджаги и една стражева застава отъ двѣ отдѣления югоусточно отъ сжщото село. И въ двата участъка охраненето на главната позиция става денемъ съ наблюдателни часори, а ношемъ съ стражеви постове.

Бойната дѣйность на полка прѣзъ това време се ограничава въ патрулни дѣйствия, съ пѣлъ за газузнаване прѣдлежащата мѣстность и залавяне плѣнници за събиране свѣдѣния. Не веднъжъ смѣлчаци, при най голѣмото си желание да заловимъ нѣкой французинъ, излизатъ съ километри далечъ прѣдъ позицията и притаени въ мѣстността, по нѣколко деноношия слѣдятъ за ловъ. Французинтъ, при всичко, че рѣдко излиза отъ окопитѣ си, а се задоволява съ наблюдение отъ тѣхъ, не веднажъ е докарванъ като плѣнникъ.

На 2 сръдцу 3 Юний Подпоручикъ К. съ 10 души юнаци, излизатъ на около 7 клм. далечъ прѣдъ позицията при горѣното желание да заловятъ нѣкой французинъ. Закриляни отъ ношния мракъ, тѣ достигатъ спокойно и незабѣлзано за французитѣ на около 300 крачки прѣдъ окопитѣ имъ на кола 420, като оставятъ за тѣхъ и въ дѣсно „Близнацитѣ“. На зазоряване тѣ се притаяватъ на мѣсто удобно за наблюдение, като нѣкои се покачватъ на дървета и отъ тамъ съ зорко око оглеждатъ окопитѣ и работящитѣ по тѣхъ французии на к. 420 и „Близнацитѣ“. Но никой отъ тѣхъ не излиза напредъ.

Палящитѣ лъчи на южното юнско слънце и жаждата измѣчватъ юнацитѣ и топятъ желанието имъ за повататѣшно отчаяние, но убодрителнитѣ слова на началника имъ храни вѣрата въ успѣха.

Минава обѣдъ. Слънцето надъ главитѣ имъ не прѣстава да ги облива, като съ горѣщи струи. Но и то най сетнѣ се смилява надъ тѣхъ, като прѣкрива лицето си залъ носящитѣ се по небосклона тъмни облачета, отъ които почватъ да посятъ дребни капки дъждъ. Освѣженитѣ съ засилена зоркостъ слѣдятъ всѣкое движение на французитѣ. Отведнажъ, поглѣдитѣ на тѣзи които наблюдаватъ къмъ „Близнацитѣ“ се прѣвличатъ отъ нѣщо интересно, което става тамъ. Една Група отъ французии наблюдава къмъ навитѣ позиции а единъ мѣжду тѣхъ съ листове въ рѣка, ситугъ карта, раа-права на другитѣ, като сочи ту по картата, ту напредъ къмъ „Дубъ“. Обръща се вниманието върху това на Подпоручика. Групата изчезва. Всички съ затаенъ дѣхъ слѣдятъ на татъкъ. Ето, че изпратениятъ войникъ за вода се завръща, прѣд-

пазливо пазяйки, към другите и долага на началника си че видял четири души с черни шапки да се приближават към тях откъм „Близнаците“.

Слизат от дърветата и Подпоручикъ К. заповѣдва зорко наблюдение по движението се Последните се приближават, безъ да подозиратъ присѣтването на слѣдящите ги и отминаватъ вече около 20 крачки задъ тяхъ. Въ този моментъ всички пълзятъ слѣдъ тяхъ въ рѣдка верига и когато ги настигатъ, громкиятъ гласъ на Подпоручика ги стрѣства, като обявява на матерния имъ языкъ, че тѣ сж въ български плѣнъ, като сжшеврѣменно съ мощна ржка, снажниятъ Подпоручикъ, погалая едного отъ тяхъ на земята, до като другите правятъ опитъ да се бранятъ и избѣгатъ, но напразно. Само единъ отъ тяхъ, отдалеченъ отъ групата, съ свѣтквична бързина се изгубва въ мѣстността.

Установява се, че това сж французки стрѣлки: единътъ офицерски кандидатъ, другиятъ холожниятъ, третиятъ студентъ-юристъ. Като доброголци, тѣ сж излѣзли напредъ, съ скици въ ржцѣ да разузнаватъ прѣдлѣжашата мѣстность и наблюдаватъ попаденията на тяхната артилерия по позицията ни. Цѣнни свѣдѣния се събраха отъ тяхъ.

За този подвигъ, гърдите на всички войници се окрасяватъ съ бѣло-черна лента, на която е скаченъ знака на Германския желѣзенъ кръстъ, а тѣзи на Подпоручика К. съ самиятъ желѣзенъ кръстъ, а като особена награда — всички получаватъ 20 дневенъ отпускъ.

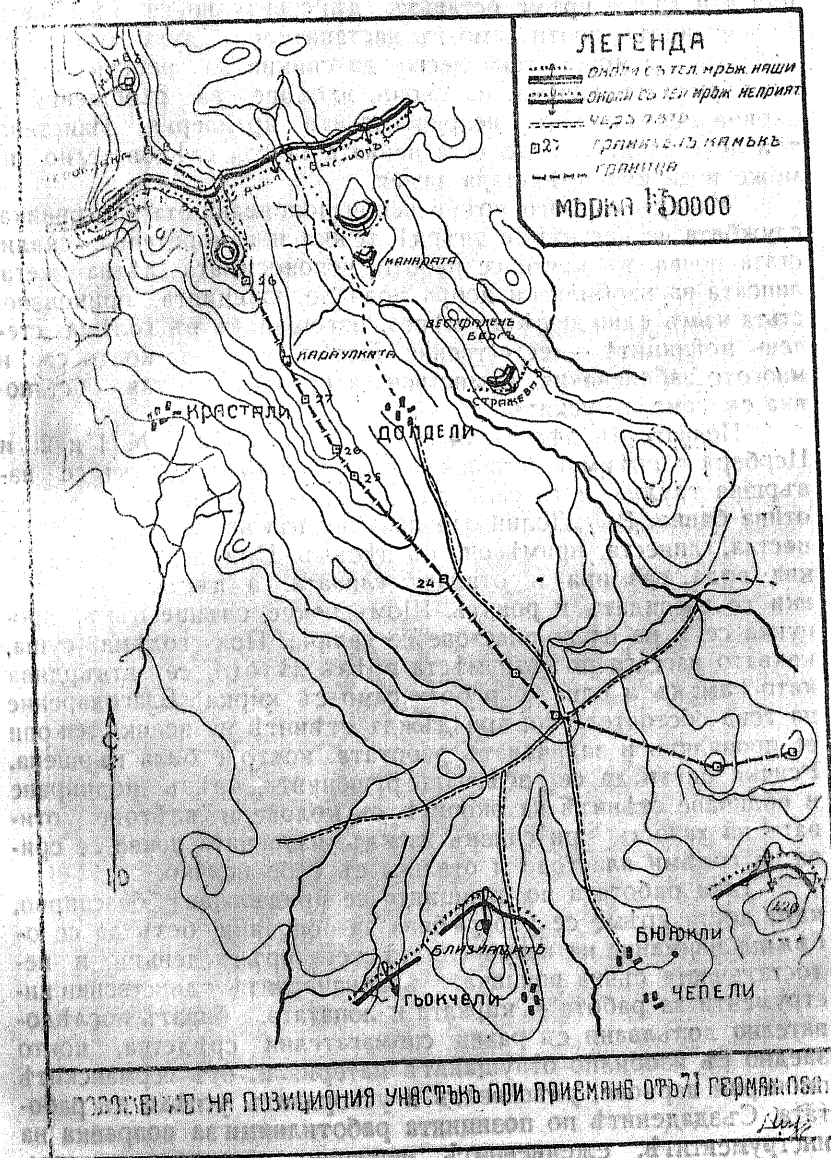
г) Състоянието на позицията при приемането и работата по нея.

При приемане на участъка, полкътъ намира трасирани и на мѣста издълбани до 10 — 60 см. окопи по пѣлата линия отъ „Каракоджо“ включително до Бастионъ № 3 включително. (гл. кроки № 10). Тукъ, тамъ задъ скатоветѣ е започнато изкопаване на дупки за галерии. Когато германците бесневаятъ на нашите, защо се копаятъ тѣзи ями и какъ ще се строятъ землянки, които отгорѣ ще бждатъ бетонирани и натрупани съ камъни, за да се криятъ войнитѣ вътрѣ въ време на артилерийската стрѣлба, всички се очудватъ, какъ така ще се води бой когато войнитѣ не сж въ окопитѣ и какъ ще излѣзатъ тѣ отъ тѣзи дупки когато се започне бой! За подслонъ и живѣние, германците сж построили по позицията землянки — бараки отъ чимове и дървенъ материалъ. Хубавитѣ офицерски кжшички, разположени всрѣдъ зеленината, правятъ добро, но странно впечатление на окоото, българскиятъ войнъ знае, че на война се живѣе само на открито или при най удобенъ случай подъ палатка.

Съ заемане на позицията се започна усилена работа по

вдълбаване и усѣвършенствуване на окопитѣ, изкопаване ходове за съобщение, плѣтене телена мрѣжа, строене наблюдателни пунктове, поправене и на ново правене на пжтиша за кола и артилерия. Дружините отъ бойната частъ работятъ окопи, входеве за съобщения и изкуственни прѣпят-

КРОКИ № 10

ствия, а тия отъ подръжките — въ бригаденъ и дивизионенъ резервъ — сжщото и пжтища къмъ позицията. Достъпния по рано само по кози пжтеки „Дубъ“ се прошарва скоро съ удобни коларски пжтища.

Непонятнитъ до сега за много отъ българскитѣ части, модерни приеми на отбранителната война, се показватъ на първо врѣме доста страни за нсвитѣ отбранителни на позицията и дълго врѣме оставатъ дѣйствително не възприети. Възпитаниятъ почти само въ нападателенъ духъ български войникъ, не може така лесно да свикне да работи върху усвършенствуването на окопи, входеве за съобщения и скривалища противъ неприятелската артилерия. Наистина, той не е изпитвалъ до сега нейната мощъ, слѣдователно не може и да има нрѣдстава за нея.

Макаръ и дълго врѣме необзпокоявани отъ противника, службата на частитѣ е твърдѣ тежка и изморителна: скалистата почва, въ която се работи, непоносимата лѣтна жега, липсата на изобилна и добра вода по позицията, приковаността къмъ едно и сжщо мѣсто, изтощаватъ въ голѣма степенъ войницитѣ — естествено послѣдстви е отъ което сж и многото заболявания. Единствената промѣна въ тая обстановка сж само отпускиитѣ.

Почватъ въ дѣсния участъкъ — Бастионитѣ № 1 и 2 и Цербера е прѣимущественно скалиста. Работата тукъ се извършва трудно и то само съ кирка, за това и първоначално отива бавно. Въ „Долинната позиция пжкъ“, почвата е напестна, глинеста, примѣсена съ пѣськъ. При джждъ, просмуква вода размива и отвлича глината, а пѣсьчнитѣ останки се разпадатъ и ронятъ. Щомъ пекне слънце пжкъ, пропуква се и на цѣли пластове се свлича. При голѣма суша, каквато настаеа по тѣзи мѣста прѣзъ лѣтото, се втвърдява като камъкъ и едва се работи само съ кирка. Благодарение на това обстоятелство, при джждъ стѣнитѣ на всички изкопи се провалатъ и заличаватъ работата, която е била вършена. Всички опити да се избѣгнатъ рушенията, чрѣзъ подпирание и обличане стѣнитѣ на окопитѣ съ колове и плѣтове отиватъ на халостъ: при силенъ джждъ, напоената почва се срива на голѣми пластове и отвлича съ себе всичко.

Така работата по позицията се продължава безспирно, като доста грѣме се употребява за поправки, безъ да се обржща внимание на непоносимата жега прѣзъ денятъ и недостатъчната сънна почивка. Първоначалнитѣ единствени инструменти за работа — кирката и лопатата, биватъ послѣдователно допълвани съ разни спомагателни срѣдства, които заедно съ изобилно отпущанитѣ материяли, отъ германскитѣ пионерни паркове, улѣсняватъ и ускоряватъ успѣха въ работата. Създаденитѣ по позицията работилници за поправка на инструментитѣ, ежедневнитѣ ешелони отъ кола и коне,

2-а рота 33-и п. Свищов. полкъ на почивка — VIII 1917 г.

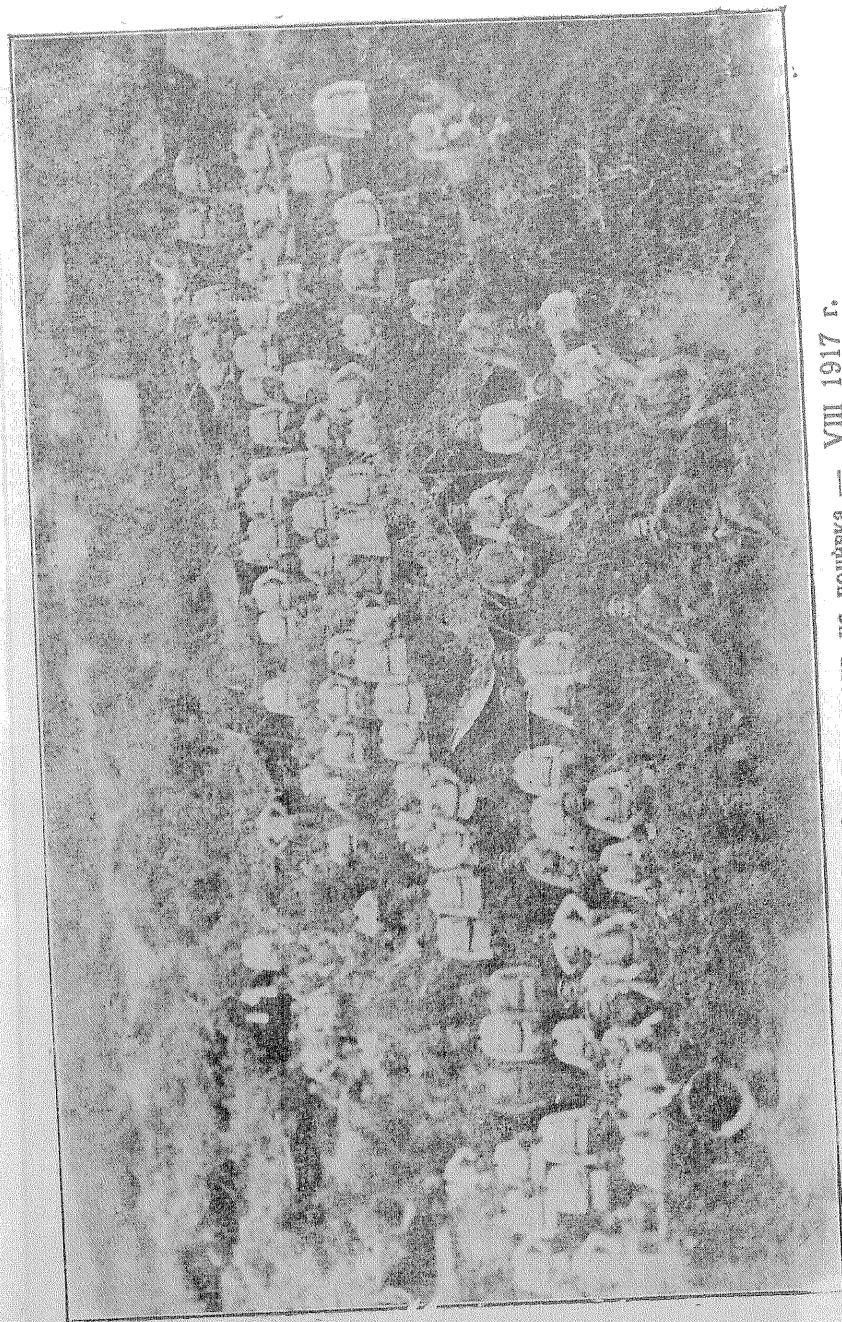
ствия, а тия отъ подръжките — въ бригаденъ и дивизионенъ резервъ — сжщото и пжтища къмъ позицията. Достъпния по рано само по кози пжтеки „Дубъ“ се прошарва скоро съ удобни коларски пжтища.

Непоятнитъ до сега за много отъ българскитъ части, модерни приеми на отбранителната война, се показватъ на първо врѣме доста страни за нсвитъ отбранителни на позицията и дълго врѣме оставатъ дѣйствиелно не възприети. Възпитаниятъ почти само въ наставителенъ духъ български войникъ, не може така лесно да свикие да работи върху усвършенствуването на окопи, входиове за съобщения и скривалища противъ неприятелската артилерия. Наистина, той не е изпитвалъ до сега нейната мощъ, слѣдователно не може и да има прѣдстава за нея.

Макаръ и дълго врѣме необичнокоявани отъ противника, службата на частитъ е твърдѣ тежка и изморителна: скалистата почва, въ която се работи, непоносимата лѣтна жегга, липсата на изобилна и добра вода по позицията, приковаността къмъ едно и сжщо мѣсто, изтощаватъ въ голѣма степенъ войницитъ — естествено послѣдстви е отъ което сж и многото заболявания. Единствената промѣна въ тая обстановка сж само отпускитъ.

Почватъ въ дѣсния участъкъ — Бастионитъ № 1 и 2 и Цербера е прѣимущественно скалиста. Работата тукъ се извършва трудно и то само съ кирка, за това и първоначално отива бавно. Въ „Долинната позиция пжкъ“, почвата е напестна, глинеста, примѣсена съ пѣськъ. При дъждъ, просмуква вода размива и отвлича глината, а пѣсьчнитъ останки се разпадатъ и ронятъ. Шомъ пекне слънце пжкъ, пропуква се и на цѣли пластове се свлича. При голѣма суша, каквато настава по тѣзи мѣста прѣзъ лѣтото, се втвърдява като камъкъ и едва се работи само съ кирка. Благодарение на това обстоятелство, при дъждъ стѣнитъ на всички изкопи се провалатъ и заличаватъ работата, която е била вършена. Всички опити да се избѣгнатъ рушенията, чрѣзъ подпирание и обличане стѣнитъ на окопитъ съ колове и плѣтове отиватъ на халостъ: при силенъ дъждъ, напоената почва се срива на голѣми пластове и отвлича съ себе всичко.

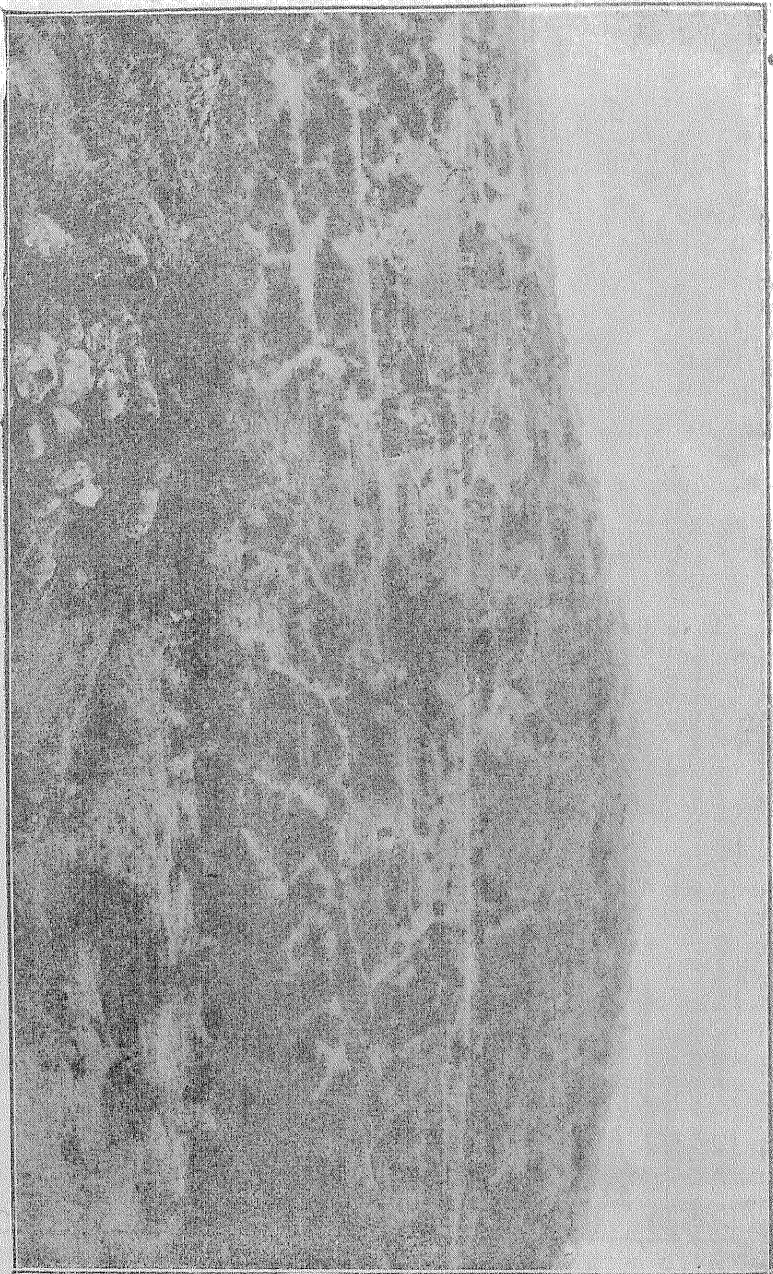
Така работата по позицията се продължава безспирно, като доста грѣме се употребява за поправки, безъ да се обржща внимание на непоносимата жегга прѣзъ деньтъ и недостатъчната сънна почивка. Първоначалнитъ единствени инструменти за работа — кирката и лопатата, биватъ послѣдователно допълвани съ разни спомагателни срѣдства, които заедно съ изобилно отпусчанитъ материали, отъ германскитъ пионерни паркове, улѣсняватъ и ускоряватъ успѣха въ работата. Създаденитъ по позицията работилници за поправка на инструментитъ, ежедневнитъ ешелони отъ кола и коне,

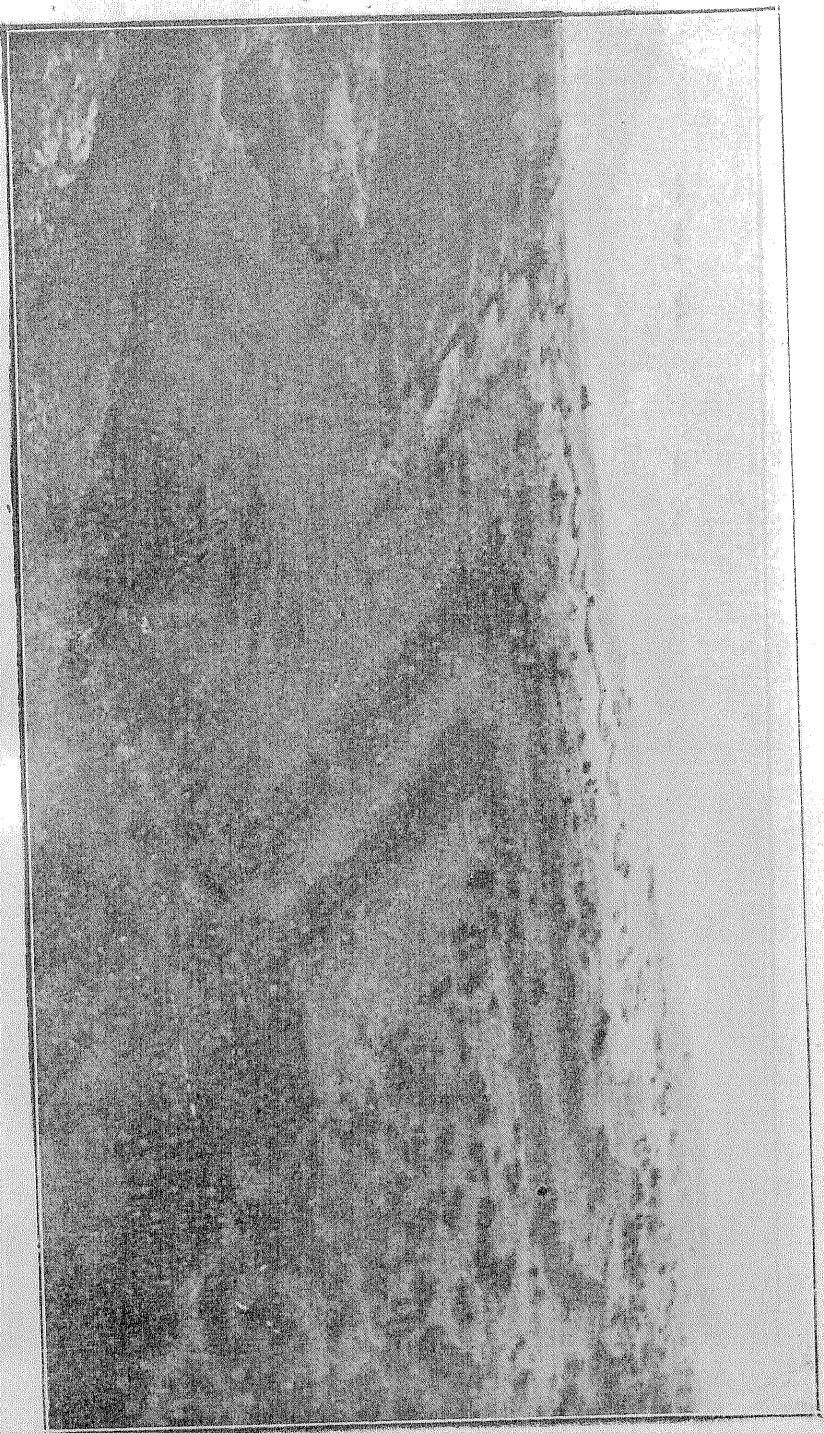
2-а рота 33-и п. Сивцов. полкъ на почивка — VIII 1917 г.

Сторина — вид на долину долины долины

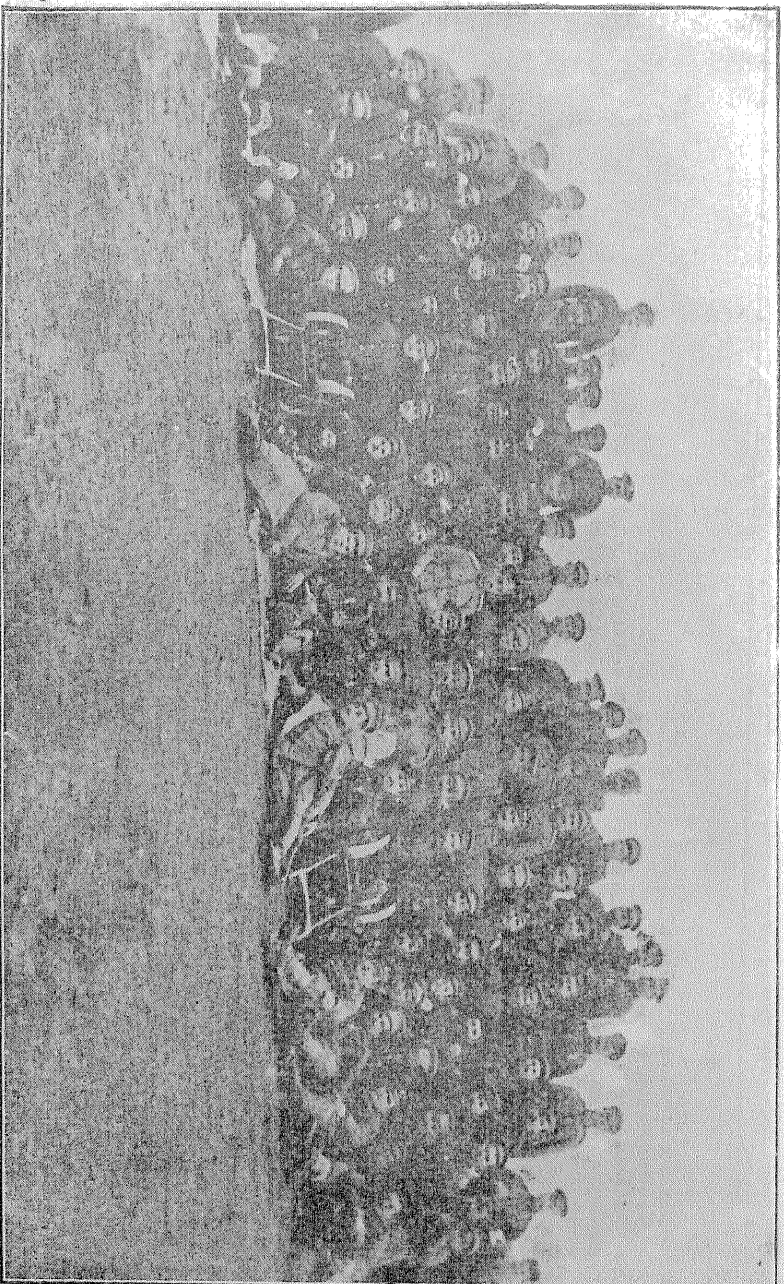
в. Транезица — Шара на 33 п. Сячидовски полк — 1918 г.

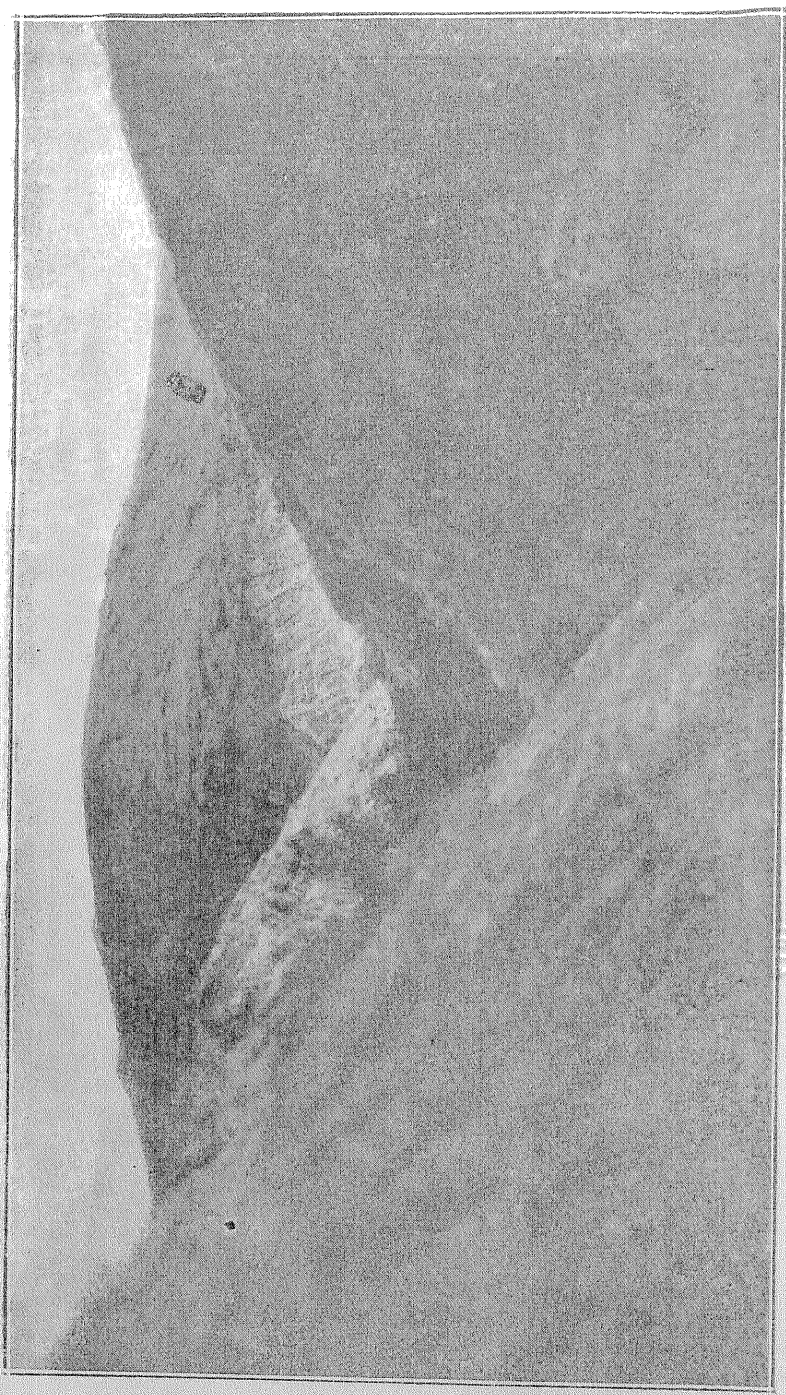
Басноидь 3-я — 1918 г.

Восточъ 2-и прѣдъ фронта — 1917

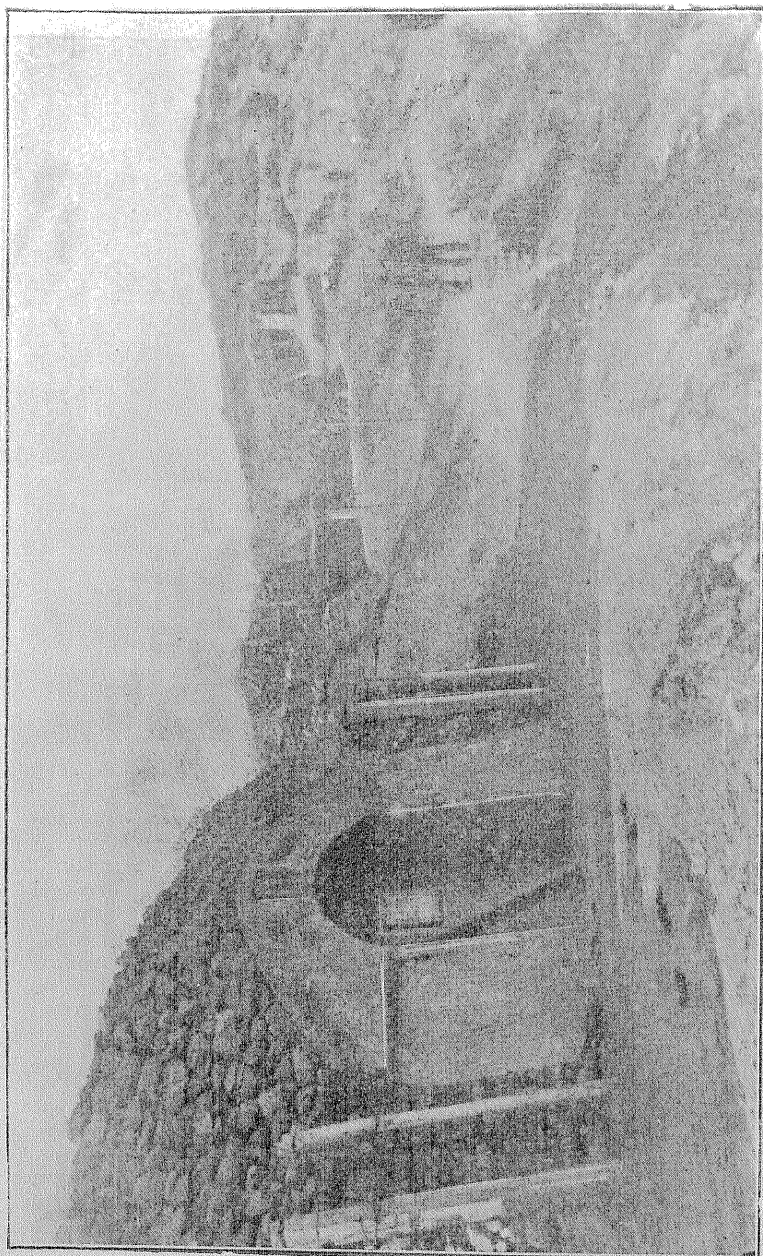
1-я Каргучина рота 33-и полкъ — 1916 г.

в. Церберъ — отъ кѣмъ Бастионъ 2-и — 1918 г.

1811 133 дружина на гоциака — VIII 1917 г.

Битонирано помъщене на 1-я Бастнонь — 1918 г.

гощи и разнообразни материали, смятатъ за бързото работене помъщения, изкуствени прѣятствия и засилватъ твърдията „Дубъ“, който етъ денъ на денъ почва съ насмѣшка да гледа къмъ неприятелското разположение въ визаната, уверяе въ своята ила на рѣшителнѣ си оупь.

Наставената въ достатъчно количество французка артилерия, презъ първата половина на 1. Май, съ систематическата си стрѣлба по позицията, почва да прѣчи на работата. При това и засилената геропланна дейность, налага ограничаване на дневната работа, за да се достигне възможността да се наблюдава естеството и местото на построятъ по позицията. Денъ е невъзможно по вече да се работи и работата се обрѣща въ нощна. Това още по вече изморява войниците, които, завърнали се сутринъ отъ работа, нѣматъ възможность да отпочинатъ, подъ нажеженѣ отъ горещото слънце платки и обезпоявани отъ мизисни мухи. Приотвояванията на противника още налагатъ усилената работи и трѣбва да се работи, за да се прѣготи позицията за всяка ергентуалность.

ТАБЛИЦА № 3.

За жертвите понесени отъ 1 Юуари до 10 Септември 1916 год. на Доинанската позиция.

Въ кои боеве	Убити и починали		Ранени		Бездѣтъ пропаднали		Всичко	
	Офицери	Воиници	Офицери	Воиници	Офицери	Воиници	Офицери	Воиници
Отъ 21 IV до 10 IX.	1	68	1	3	—	1	2	106

д) Появѣтъ на почивка.

На 24 Юли последна смѣна на поста отъ 9 пѣх Пловдивски полкъ. Полкъта се отдрѣтъ на почивка само село Чинарли, където прѣстои въ нѣколко часа, трезнеждащи стогови занятия, а после работи по държаване на втората позиционна линия, за която пѣлъ дружиннѣтъ получаватъ участъци и имъ се възлага укрепането имъ.

Битонирано помъщение на 1-и Бастюнь — 1918 г.

росци разнообразни материали, сметатъ за бързото работене помъщения, изкуствени пръгътия и засурата твърдинята „Дубъ“, който е дън на дън почва съ насмъшка да гледа къмъ неприятелското разположение гъ визаната, увърень въ своята и гъ на защитниците си гъшъ.

Настанената въ достатъчно количество французка артилерия, пръвъ първата гъшвина гъ 1. Май, съ систематическата си стръмба по позицията, почра да пръчи на работата. При това и засилената геропланна дървостъ налага ограничване на дневната работа, за да се избегне възможността да се наблюдава естеството и мѣстото на постройките по позицията. Денъ е невъзможно по гече да се работи и работата се събръща въ нощта. Това още по вече изморява войниците, които, завърнали се съвръшъ отъ работа, нѣматъ възможность да отпочинатъ подъ гъшженитъ отъ горещото сѣнке палатки и обезп коявари отъ милиони мухи. Приготовленията на противника обаче, налагатъ усилената работи и тръбва да се работи, за да се претовни позицията за всѣка егентуалность.

ТАБЛИЦА № 3.

За жертвите понесени отъ 1 Юни до 10 Септември 1916 год. на Доуанската позиция.

Въ кои босве	Убити и починали		Ранени		Безгъте пропаннал		Всичко	
	Офицери	Войници	Офицери	Войници	Офицери	Войници	Офицери	Войници
Отъ 21/IV до 10/IX.	1	68	1	37	—	1	2	106

д) Подкътъ на почивка.

На 24 Юли последна смѣна на позата отъ 9 пѣх Пловдивски полкъ. Полкътъ се отиде на почивката сего Чинарли, където прѣстолява нѣколко дена гъризгъждатъ и строеви занятия, а послѣ работи по укрепяване на втората позиционна линия, за която дѣлъ дружинитъ получаватъ участъци и имъ се възлага укъпаването гъ.

Въ свързка съ развиващите се събития въ Румжния, оживява се и южния фронтъ. До като нашитѣ флажгове вършатъ своитѣ настпателни маршове, противникътъ прави усилия въ центъра на нашето разположение, прѣдлично по участъка който се заемаше съ бригадата, а сега отъ 2/2 бригада Усиленитѣ дѣйствиа на противника му даватъ само възможностъ да се приближи до главната позиция, безъ да опитва силитѣ си срѣщу нея. При тѣзи боеве полкътъ продължава работата на втората укрѣпителна линия и само една дружина е въ дивизионенъ резервъ, но не става нужда да вземе прѣмо участие въ боеветѣ.

Добри извѣстия долитатъ прѣзъ тѣзи дни за успѣхитѣ на нашитѣ по Добруджанскитѣ полета. Отегчени отъ насивността на този фронтъ и еднообразието въ укрѣпителнитѣ работи, Свищовци съ най голѣмо задоволство и при най голѣма радостъ биха желали да бждатъ изпратени било къмъ Добруджа, било къмъ Дунава, за да си отмѣстятъ на жалкиятъ румженецъ за пакоститѣ, вършени при нахлуването му прѣзъ 1913 г. върху тѣхнитѣ имоти и честъ. Това желание обаче нѣма какъ да бждѣ реализирано. И когато на 7 Септември се заповѣдва, полкътъ да бждѣ готовъ за походъ, липсата на всички просияватъ отъ радостъ, макаръ да не е още нищо извѣстно на кждѣ прѣдстои на полка да отива. Приготовленията за похода даватъ мѣсто на прѣдположения, че прѣдстои дълго пътуване — значи къмъ Добруджа а когато първия ешалонъ се натоварва на гара Дедели и пакетътъ за маршрута се прѣдава съ заповѣдъ, да се отвори слѣдъ минаването на гара Градско, всѣкво съмнение изчезва: Градско е етапний пунктъ на Битолския фронтъ, прѣминаватъ веднажъ, нѣма друго спиране, освѣнъ въ Добруджа или нѣкъдѣ на Дунава, кждѣто ставатъ приготовления за прѣминаването му. При заминаването на треноветѣ отъ гарата Дедели, грѣмогласно „Ура“ оглушава цѣлата околностъ и музиката свири прощални маршове за тѣзи непригетливи мѣста. Първо се натовари 2-а дружина; съ втория ешалонъ е 4-а дружина и шаба на полка. По пътя се разбира, че първия ешалонъ е вече отминалъ Градско. И послѣдното най малко съмнение изчезва. Рсичи се успокояватъ съ изтълнение на желанието имъ и съ радостъ се отдаватъ на сънна почивка въ вагонитѣ. Втория ешалонъ пристига на гара Градско прѣзъ нощта. Веднага се зачува викътъ на германскитѣ желѣзничари Alles aussteigen (всичко да слиза) (всички да слизатъ), а отъ българското коменданство трѣскаво търсятъ Командира на полка, когото викали на телефона отъ Главната Квартира. Изненадата е голѣма и едва поносима: полкътъ ще се разговори тукъ и утрѣ ще продължи пътя за Битоля. Първия ешалонъ, достигналъ вече до Лѣсковачъ на Морава, бива спрѣнъ и веднага повърнатъ. Послѣдователно

пристигатъ 3-а и 1-а дружини. На другия денъ се организира марша, по ешалонно, за гр. Прилепъ, кждѣто се събира цѣлия полкъ.

III. На Битолския фронтъ.

1. Къмъ Битоля — с. Клубучица.

Свищовци, измамани въ своята радостъ, че ще разнесатъ и по широкитѣ златни полета на Добруджа своето име и слава срѣщу малодушно надмененъ противникъ, къмъ когото тѣ съ прѣзрение всѣкога сж поглеждали прѣзъ мѣтнитѣ води на Дунава, скоро се отзовватъ въ Битолското поле. Пятътъ до Прилепъ имъ е познатъ: тѣ бѣха вече еднажъ го слѣлвали, но въ обратна посока. И мислеше ли си нѣкой тогава, че ще се връща нѣкога къмъ тѣзи мѣста, които прѣзъ пролѣтта бѣха напустѣти? Пролѣтцини, узнали за минаването на Свищовци прѣзъ градътъ имъ, съ тягостна радостъ и китки отъ есенни цвѣтя, посрѣщатъ познатитѣ тѣмъ лица, различняватъ разговори и пожелаватъ „добъръ часъ“. Покътъ минава прѣзъ града и се установява на бивагъ юго-источно отъ сжшия. До вечерята пристигатъ всички дружини.

Прѣзъ нощта се получава заповѣдъ за продължаване марша на 11 Септември. Като се използва тѣснолинейната желѣзница до с. Тополчани. Въ 6 ч. пр. пл. се почва товаренето по дружинно. Вечерята цѣлиятъ полкъ е на бивакъ южно отъ с. Тополчани. На 12 Септември полкътъ се прѣдвижва до с. Долно Оризаре — 2 км. сѣв. отъ Битоля, кждѣто въ 11 часа спира двѣжението си въ очакване по натайтѣща заповѣдъ. Командирътъ на полка бива посрѣшнатъ и отнесенъ съ автомобилъ въ шаба на Армията. Получава се заповѣдъ за незабавно заминаване на 4-а дружина за гр. Битоля, съ назначение за гарнизонъ въ сжший. При вечеръ се получава заповѣдъ за продължение марша на останалитѣ части отъ полкътъ прѣзъ гр. Битоля по шосето за Леринъ и при уморителенъ походъ прѣзъ цѣлата ношъ пристига на разсѣмване въ с. Клубучица, сѣв. отъ Леринъ, кждѣто се установява на почивка.

По слухъ се долавя, че нашитѣ къмъ Волень не соятъ добрѣ. Прѣдизвиканъ отъ настѣплението на нашето дѣсно крило, което зае Леринъ, Костуръ и заплашване Волень. Сарай прѣустановява напора си въ центъра, кждѣто французкитѣ части се замѣнятъ съ английски и насочва значителни части отъ французки, сръбски и руски войски къмъ Волень и Мъгленско, съ цѣлъ да спрѣ настѣплението на нашитѣ войски отъ първа Армия. Прѣвъзхолящитѣ сили и изобилнитѣ артилерийски материялъ, спиратъ нашитѣ на Чеганскитѣ виссти, кждѣто се завеща продължителна и неравна борба.

Скалистата мѣстност, не позволява скопането на пѣхотата; владението на самия връхъ „Чеганъ“ отъ противника, командующъ надъ позициитѣ на нашето разположение, му дава възможностъ за добро наблюдение и голѣми тактически изгоди; ливията Солунъ — Роденъ, задъ гърба му, го доволствува изобилно съ оѣни и други материали. Стѣнитѣ наши части, чрезъ разгнването си на югъ, изнемогватъ подъ съкрушителния огънь на французката артилерия, разсѣдватъ, безъ да се има възможностъ да сжгватъ попълвани.

2. Полкѣтъ въ съставѣ на 8-а дивизия.

На 14 Септември къмъ 11 ч. прѣдъ пладнѣ се отдава на французки и сръбски пѣхотни части да прѣизвалятъ при с. Говичево нашата отбранителна линия и да направятъ гробницъ. Отваена ржкопашна борба, Употѣбенитѣ резерви успяватъ да задържатъ врѣменно настѣпващитѣ но общото положение не може да бждѣ поправено. Тѣмъ въ това врѣме, полкѣтъ, почиващъ въ с. Клабучица получава заповѣдь отъ Командующия Армията, да се отправи незабавно за с. Росенъ и влезе въ разпореждане на началника на 8-а дивизия. Важността се съзнава напълно: помощта, която полкѣтъ трѣбваше и можеше да даде, би била може би, отъ съдбоносно значение. Свишовци доказватъ това впоследствие. Съ своето досѣйно държане и беззаветна храбростъ въ борбата, тѣ не само осуетяватъ напредването на противника, по направление на направения отъ него пробивъ, като го приковаватъ съ желѣзнитѣ си гърди прѣдъ заетата отъ тѣхъ позиция, но и съ примѣрътъ си повлияватъ високо убодрително на дѣйстващитѣ съседни части. Заетата отъ цѣлка позиция става прѣдѣлна точка на атакитѣ на противника, дѣйстващия въ Леренската равнина по направление къмъ Битоля. Въ прѣдѣлжение на 12 дни Свишовци отбиватъ 14 последователни атаки на французи и сърби и на 2 пѣти въ контра — атака вселяватъ ужасъ въ редоветѣ имъ, като ги обръщатъ въ бѣгство, което за жалостъ, не може да бждѣ използувано за сбѣхъ успѣхъ.

На 14 Септември въ 2 часа 45 м. слѣдъ пладнѣ, тритѣ дружини отъ полка съ картечната рота и командитѣ, биваатъ дигнати по тревога и отправени прѣзъ с. Сакулево — Долно-Върбене за Ресенъ. Излизайки отъ с. Сакулево по шосето Битоля — Ваница, прѣдъ всички отъ полка се изпрѣчва колкото жалка голкова и ужасна дѣйствителностъ: Войници здрави и ранни, обозни кола, артилерийски ракети, свободни артилерийски коне, отъ различни войсковни части, мѣжду тѣхъ примѣсено цивилно население съ багажъ се движатъ по шосето къмъ Битоля. На въпроситѣ защо и кждѣ отиватъ

се отговаряше късно; нашитѣ разбити, отстъпватъ. А познато е бѣишото настрояно: е на хребетитѣ отъ обозитѣ! Командирѣтъ на полка прави нареждения за прибиране и завръщане на здравитѣ, войници, използували случаятъ да се дсбератъ назадъ. Свишовци съ насмѣшки и закачки прѣсрѣщатъ отстъпващитѣ, крачатъ непоколебими и съ твърди крачки въ съзнание значението на помощта, която се очаква отъ тѣхъ,

Въ 6 часа сѣ пл. полкѣтъ прѣстига въ с. Долно-Върбене кждѣто веднага се получава заповѣдь отъ щаба на 8-ма дивизия за заемане позиция на линията: висотата сѣверно отъ Петоракъ — югоизточно отъ с. д. Върбени и вис. югоизточно отъ кола 785 на която линия полкѣтъ да служи като упора, около която да се опратъ отгглящитѣ се части на 8-ма дивизия.

Въ изпълнение на горната заповѣдь, разпрѣжда се полкѣтъ да земе позиция, както слѣдва:

3-а дружина съ четири роти да земе висотата сѣверно отъ село Неакази.

1-а дружина съ четири роти и картечната рота съ 6 картечници да засматъ западно отъ 3-та дружина прѣдъ с. Долно-Върбене до с. Петоракъ включително.

2-а дружина съ четири роти да земе висотата сѣверно отъ село Петоракъ.

Въ 7 часа 30 минути слѣдъ пладнѣ полкѣтъ заема горната линия и започва да се окопава. По висотата сѣверно отъ с. Петоракъ се намиратъ трасирани и започнати окопи още отъ днитѣ на настѣпленieto.

3. На позиция при Петоракъ — Арменохоръ.

а) заемане на позицията.

Въ 10 часа 30 минути слѣдъ пладнѣ се получава въ с. Долно-Върбене втора, устна заповѣдь отъ Началника на дивизията, да се земе отъ полка за опорна отбрана линията на лѣвия брѣгъ на рѣка Сакулево: с. Арменохоръ изключително, с. Петоракъ включително.

Въ 11 ч. 30 м. сл. пл. се отдава заповѣдь по полка за заемане и разпрѣдѣляне на позицията:

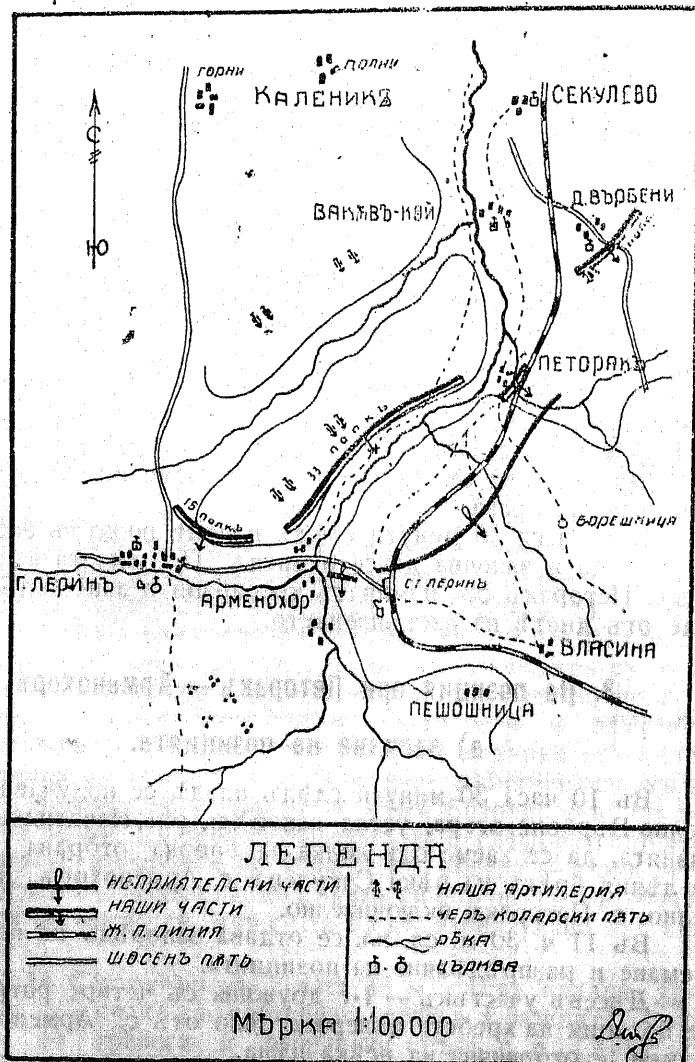
Дѣсенъ участъкъ — 1-а дружина съ четири роти да земе позиция на хребета сѣвероизточно отъ с. Арменохоръ 1 $\frac{1}{2}$ км. и отбранява на всѣка цѣна

Лѣвъ участъкъ — 2-а дружина да земе позиция по сжщия хребетъ и източно отъ 1-а дружина, включително с. Петоракъ и отбранява на всѣка цѣна.

Картечната рота да земе позиция по мѣжду дружинитѣ съ главна цѣль да фланкира всички подстъпи.

Полкова поддръжка — 3-а дружина да застане задъ дъ-
сния флангъ на 2-а дружина, на първия гребенъ задъ пози-
цията. (гл. кроки № 11).

Кроки № 11.

Въ изпълнение на горнята заповѣдъ частитѣ до 1 ч. и
30 м. пр. пл. на 15 Октомври заематъ мѣстата си. Къмъ
полка се прѣдава 2 а с. с. конна батарея. Отъ лѣво на раз-
положението на полка е 23 Шипченски, а отъ дѣсно 15 Ло-

мски полкъ. Съ заемането на позицията се започва окопава-
нето и. Свищовци, знаейки добръ значението на окопитѣ (тѣ
бѣха шкотувани вече на Дойранския фронтъ), макаръ и съ
океждени шанцовъ инструментъ и при извънредно неблаго-
приятна почва за копане — глина, почти вкаменела отъ сушата
— вдълбочаватъ окопитѣ неимоверно бързо. Всички заематъ
мѣстата си, свързватъ се частитѣ съ телефонъ и отчакватъ
противника.

Заеманата отъ полка позиция и пригодна за отбрана.
Това е отдѣлна, не голѣма висота, всѣдъ Леренското поле,
издигаща се доста стрѣмно отъ лѣвия брегъ на рѣката Са-
кулева, която я опасва прѣдъ фронта и постепенно се сни-
шава къмъ сѣв. зап. Почти прѣзъ срѣдата се прорѣзва отъ
широкъ долъ съ посока отъ юг. зап. къмъ сѣв. ис. и по та-
къвъ начинъ се образуватъ два гребена: на прѣдния сж прѣ-
хотнитѣ окопи а задъ задния се разполага, въ послѣдствие
удобно артилерията въ участъка. Въ подножието на висотата
на лѣвия флангъ е с. Петоракъ, а на дѣсния — Арменохоръ.
На около 800 — 1000 крачки прѣдъ висотата минава желѣ-
зопътната линия Битоля — Леринъ. Отъ двѣтъ страни на
висотата се разтила Леринската равнина съ постепенни въз-
вишения къмъ склоноветѣ на сѣв. ис. къмъ „Каймакъ-чаланъ“
и къмъ юг. зап. на „Неречка планина“. Прѣдъ фронта е рав-
нище чакъ до склоновѣтъ на „Чеганъ“, а това дава възмож-
ностъ за наблюдение добръ движението на противника по
прѣдлежащата мѣстностъ.

б) 15 — 18 Септември.

Противникътъ, окураженъ отъ вчерашния си успѣхъ не
закъснява да организира настѣплението си на 15 Септември
съ цѣлъ да прѣслѣдва, при надеждата, може би, че още тази
вечеръ, блѣсвалата въ дъното на обширната равнина гиздава
Битоля, ще бидѣ поднесена въ даръ на сърбитѣ. Въ 7 ч.
сутринята се виждатъ вече разѣздитѣ му, слѣдъ тѣхъ па-
трулни вериги, а по назадъ колони движущи се съ посоки —
срѣщу позицията на полка и гр. Леринъ. Въ 10 ч. 20 м. пр.
пл неприятелската артилерия открива огънь по нашитѣ окопи.
На бързо противникътъ настанява три батареи срѣщу уча-
стѣка на полка. Отъ наша страна излиза на позицията само
2-а с. с. конна батарея, която въ 11 ч. 20 м. открива огънь
по настѣпващитѣ части и ги застава да позапратъ. Правятъ.
се разпоредения до частитѣ за бързото и доброто имъ
окопаване, съ по нѣколко реда окопи и ходове за съобщение,
за да може да става лѣсно и прикрито прѣдвижване и за-
пазване отъ артилерийския огънь. Тѣ като височината вла-
деѣ надъ с. Петоракъ, то първоначално сжщото се заема

само съ единъ взводъ, който бива подържанъ съ огънь отъ съседнитъ въ дѣсно роти отъ височината.

Развилитъ се въ послѣдствие дѣйствия р изкриватъ намѣрението на противника да заеме селото, съ което би застрашилъ съ обхватъ отъ къмъ лѣвия флангъ разположението на полка, за това, за защита на селото, биватъ привлечени постепенно по голѣми части. Деньтъ прѣминава въ артилерийски двубой, като противникътъ съ отдѣлни батареи обстрѣлва систематично окопитъ на позицията. Прикритъ, подъ артилерийски огънь, той се прѣмѣква близо до позицията и вечерята къмъ 9 ч. настѣзва съ пѣхотни части къмъ лѣвия флангъ на полка при селото и дѣсниа на 23 полкъ, но бива отбитъ и спрѣнъ отъ пушеченъ и картеченъ огънь.

Прѣвъ нощта срѣщу 16 Септември излиза на позиция въ участъка на полка 2-а не с. с. батарея отъ 8-й Артилерийски полкъ съ 6 оръдия. Отъ ранна заранъ се започва артилерийската стрѣлба. Батареитъ на противника прѣдъ позицията на полка се броятъ вече 6. Ясно се забѣлѣзва прѣдвиждането на пѣхотнитъ му части, които приближаватъ до желѣзопътната линия, а значителни маси съ конница се концентриратъ около с. Кучковени. Нашата полска артилерия не достига до тамъ, за да ги безпоскои. Въ 9 ч. 45 м. сл. пл. противникътъ стрѣмително настѣпва къмъ дѣсниа флангъ на разположението на полка, прѣдъ фронта на 4-а рота и лѣвиятъ — на 15 полкъ, подържанъ ефикасно отъ артилерията си, която обстрѣлва окопитъ и нашата артилерия, съ цѣлъ да разкъса връзката между двата полка. Прѣградниятъ огънь на нашата артилерия прѣдъ този участъкъ и силната пушечна и картечна стрѣлба, запиратъ противника. За обезпечаване фланга на 1-а дружина се изпраща 11-а рота отъ полковата подрѣжка, а за усиляване на крайния лѣвъ флангъ въ селото — още единъ взводъ. Подетата отъ дѣсниа флангъ стрѣлба се разнася по цѣлата позиция и се води съ ожесточение до 11 ч. 15 м. сл. пл., слѣдъ което време противникътъ намалѣва огъня си и се отгѣгля задъ желѣзопътната линия. Нощта минава безъ други произшествия, като затихието се използва за поправане и вдѣлбаване окопитъ.

Прѣвъ деньтъ на 17 Септември силна артилерийска стрѣлба по окопитъ. Фугаснитъ гранати на тѣжката неприятелска артилерия съ бѣсъ роваятъ земята около окопитъ и всѣватъ ужасъ между защитниците. Нашата полска артилерия не е въ състояние да се бори съ нея и се задоволява само съ обстрѣлване на пѣхотнитъ неприятелски части. Защитниците пригаени въ окопитъ, очакватъ само прѣустановяването на артилерийския огънь — признакъ, че пѣхотата на противника настѣпва, за да се разправятъ лѣсно съ нея.

Къмъ 3 ч. 30 м. сл. пл. честитъ дѣйстваващи прѣдъ гр. Леринъ и по висотата източно отъ него не издържатъ сил-

ния артилерийския огънь и напора на неприятелската пѣхота, подаватъ назадъ и отстъпятъ прѣвъ полето на северъ, като изоставятъ града. На това жѣлко отстъпление стави жертва и 16-а рота отъ полка, която на 15 т. м. ови изпратена отъ Битоля (тамъ е 4-а дружина на гарнизонъ) въ Леринъ, за гарнизонъ на сѣщия. Незабвдмена за отстъплението на частитъ, тя бива изненадата отъ отстъпващитъ прѣвъ града, къмъ височинитъ сѣв. зап. отъ сѣщия, части и въ ролята си за пазене реда въ града, напуска сѣщия послѣдния, като влиза въ състава на 3/6 бригада. Свищовци и тукъ, както на всѣкъждъ сѣ на мѣстотъ си и въ пълно съзнание на дълга си Около ротата се прилпвитъ и запиратъ отгѣглящитъ се и по такъвъ начинъ се задържатъ непосредствено на висотата сѣв. зап. отъ града (751). Тукъ ротата въ състава на 51 полкъ заема позиция, разгнната на голѣмъ фронтъ, като отъ 18 Септември до 2 Октомври устоява на постоянния неприятелски огънь и пѣхотни атаки, а на 5 Октомври се присъединява къмъ полка

Въ 8 ч. 20 м. сл. пл. се получава съобщение отъ Командира на 3/6 бригади съ което моли да се даде една рота отъ полка за да задържи и спаси положението. Веднаге се изпраща 2-а рота отъ полковата подрѣжка, въ 11 ч. 30 м. сл. пл. ротата пристига на опрѣдѣленото и мѣсто и остава въ разпореждане на Командира на бригадата, като започва окопаването на висотата северозападно отъ Леринъ. Въ 9 ч. пр. пл. на 18 Септември ротата изпраща два взвода на висотата северно отъ гр. Леринъ, а съ двата взвода заема празнината между 15 и 51 полкове. Безъ окопа и какво да е прикритие ротата устоява на силния неприятелски огънь на противника и бѣснатъ му атаки, каквито да няколко пѣти отбива. И тукъ прикритието на Свищовци осуетява намѣренята на противника, а сѣщевременно влива прѣсна струя отъ духъ и увѣренность въ мощта на българското оръжие на изнемогащитъ отъ толкова продължителни и неравни боеве, наши части, които тукъ се биятъ. Прѣвъ нощта срѣщу 19 Септември ротата бива смѣнена отъ роти на 27 полкъ, а въ 7 ч. 30 м. пр. пл. се прибира обратно къмъ дружината си.

Къмъ 9 ч. вечерята на сѣщия день — 17 Септември, усилената стрѣлба прѣдъ фронта на 23 полкъ се разнася и къмъ полка, по разположението на който се открива силенъ артилерийски огънь отъ противника. Послѣдниятъ прави опитъ да настѣпи къмъ с. Петораъ, при силна пушечна и картечна стрѣлба, но посрѣщнатъ съ такава и артилерийски огънь отъ наша страна, не успѣва да напѣдне и се завръща въ окопитъ си. Огънятъ поспирва къмъ 11 ч. 30 м. сл. пл. До сутринята никакви дѣйствия. Часитъ поправатъ разрушенията отъ прѣвъ деньтъ и работятъ усилено върху окопаването на позицията.

На 18 Септември частитъ отъ полка съ три същото разположение. Още съ разсъмване, противникътъ започва обстрѣлване на позицията, особено на сръдния участъкъ, като къмъ обѣдъ огънятъ се засилва до барабаненъ. Въ това време една неприятелска батарея огъ къмъ гр. Леринъ излиза на открита позиция и започва съ фланговъ огънь да обстрѣлва окопитъ на 1-а дружина. Това особено безпокои защитниците. Излъзлитъ на позиция двѣ германски далгѣбни орджия, чрѣзъ ефикасната си стрѣлба, я заставятъ да замъкне и промѣни позицията си. Къмъ 2 ч. сл. пл. противникътъ засияя особено стрѣлбата си по лѣвия участъкъ и с. Петоракъ. Цѣлото село дими — попаднатитъ въ сградитъ гранати подпалватъ сжитѣ, а камъни и дървета лѣтятъ на високо и по вси страни въ и около селото. Явно е, че противникътъ си е задалъ за цѣлъ да нападне и овладеа селото. Правятъ се разпорѣждания, полковата подрѣжка да бждѣ готова за дѣйствиа къмъ селото, като се заповѣдва и на артилерията да развие най силенъ огънь по тази посока. Изпраца се една рота задъ лѣвия флангъ на 2-а дружина и единъ взводъ отъ 12-а рота задъ крайния лѣвъ флангъ въ селото.

Настѣплението не закъснява. Противникътъ се приближава къмъ селото, но посрѣщнатъ съ силенъ пушеченъ огънь отъ защитниците му, подържани съ такъвъ и отъ висотата въ дѣсно, както и жаренъ отъ артилерията ни, не издържа и повръща назадъ. като се прикрива въ дола прѣдъ селото. Това е вече четвъртиятъ опитъ на французина да заеме селото. Безпримерната стойкостъ и хладнокрѣвие на защитниците му даватъ всѣкога да разбере, че той съ пѣхотата си нищо не може да направи. Къмъ 9 ч. вечерята той на ново подема настѣплението, участъта на което не е по добра отъ този прѣзъ денъ. Слѣдъ като и този пътъ се прибра въ дола, той се укрѣпява за прѣзъ нощта, за да започне рано сутринта на ново.

Четири дни вече отъ фаталното отстъпление. Противникътъ е прикованъ на новитъ позиции, безъ да може така лесно да развие случайниятъ си успѣхъ. Огъ дивизията съобщаватъ, че съ въ очакване значителни подкрѣпления — пѣхота и артилерия. Това окуражавя още по-вече всички и съ по голѣмо спокойствие се очаквагъ новигъ атаки на противника. Развилитъ се пѣкъ на 19 Септември дѣйствиа не само, че доказватъ увѣреността въ нашата мощна отбрана, но и достойнитъ качества на наспапательния духъ на нашия войникъ.

в) 19 Септември.

Полкътъ осъмва днесъ въ слѣдующето положение.
Дѣсенъ участъкъ — заетъ съ три роти въ първа линия (4-а, 3-а, 2-а) и двѣ роти въ подрѣжка (1-а и 11-а); 11-а

рота е установена въ отстъпъ, задъ дѣсниятъ флангъ и окопана.

Лѣвъ участъкъ — заетъ съ 2 и 1/2 роти въ първа линия по висотата и половина рота прѣдъ с. Петоракъ (7-а, 5-а, 6-а), а въ дружина подрѣжка 8-а рота и единъ взводъ отъ 12-а рота въ отстъпъ на крайния лѣвъ флангъ.

Картечниците, заели позиция мѣжду ротитъ, съ назначение да фланкиратъ всички подстъпи.

Полкова подрѣжка — двѣ роти и три взвода, отъ 3-та дружина съ току що завърналата се отъ 3/6 бригада 9-а рота.

Артилерия на позиция — 2-а конна с. е. батарея — 4 орджия, 3/12 с. с. и 2-а не с. с. батарея — 5 орджия.

Още въ 5 ч. и 30 м. пл. пл. се забѣлезна прѣвдигане на пѣхотни групи къмъ с. Петоракъ, послѣдвани отъ значителни части, на по малко отъ двѣ дружини съ картечници, настапвайки при силенъ картеченъ и пушеченъ огънь. Артилерията бошува по цѣлата позиция, а най ожесточено по лѣвия флангъ и селото. Полуротата изнемѣгва въ неравната борба, застрашавана да ождѣ обходена отъ къмъ дѣсеня флангъ. За избѣгване многото жертви тя се отдрѣпва въ селото и води борба отъ него, прикриваща се задъ стени въ разрушенитъ згради. Изпраца и се помощъ 3-а рота, която спира настѣплението на противника отъ къмъ фланга, успѣлъ вече да заеме моста на желѣзопътната линия прѣдъ селото. Нашата артилерия води неравна борба съ много по силната неприятелска. Прѣзъ нощта успѣватъ да излъзатъ на позиция въ участъка и 2 полски гаубици на Поручикъ Богдановъ. Тѣхното присѣствие и поддрѣпа, веднага се почувства. Пристигнала е и 3/19 батарея но излизането и прѣзъ денъ на позиция е невъзможно тъй като забѣлѣзана отъ противника, тя би била унищожена. Прѣдъ видъ сериозността на положението, намалениятъ съставъ на полка, (само 11 роти) и широкиятъ фронтъ (3 1/2 клм.), които полкътъ заема, отъ дивизията се изпраца въ разпорѣждане на Командира на полка една дружина отъ 52 полкъ, която се настанява въ резервнитъ окопи, като полкова подрѣжка.

Противникътъ наблѣга силно, съ намѣрение на всѣка цѣна да заеме селото и постепено се промѣква къмъ него, като навлиза и въ украинната му. Задържането на селото — крайниятъ лѣвъ флангъ на разположението на полка, е необходимо; то не бива да се остави въ рѣцѣтъ на противника, а за спасяването му, послѣдниятъ трѣбва да бждѣ контра атакуванъ и изгоненъ отъ селото. Командирътъ на полка, прѣценявайки важноста отъ задържане на селото и необходимостта да се заематъ напустнатитъ отъ полуротата окопи прѣдъ селото, за да може отъ тамъ да се наблюдава за движението на противника и усигори лѣвия флангъ, рѣшава да се атакуватъ промѣкналитъ се, въ окраината на

селото и заели моста прѣдъ него, французи. За цѣльта се заповѣдва на 8-а и 12-а роти, съвмѣстно съ полуротата въ селото да атакуватъ и прогонятъ противника и взематъ окопитѣ прѣдъ селото, а на артилерията да открие най-силенъ огънь за подържане на атаката, Ротитѣ настѣпватъ подъ валияющия артилерийски огънь, водени отъ доблестнитѣ си Командири и взводни офицери. 12-а рота води борба въ селото: на ножъ прогонва и навлезлитѣ въ селото французи и съ стрѣмителна атака заема окопа, напустнатъ прѣди това отъ полуротата, а 8-а рота отъ дѣсно на нея ги прогонва отъ къмъ моста. Французитѣ обръщатъ грѣбъ и удаятъ на бѣгъ, прѣследвани отъ силенъ пушеченъ и картеченъ огънь отъ пѣхотата и такъвъ отъ нашитѣ батареи. Въ бѣгството си противникътъ не може да се задържи на старата си позиция, а се разбѣгва по полето, жаренъ отъ всички страни съ пѣхотенъ и артилерийски огънь.

Отстъпващитѣ отъ селото повличатъ и съседнитѣ отъ лѣво на тѣхъ прѣдъ фронта на 2-а дружина и лѣвия флангъ на 1-ва. Успѣхътъ е по вече отъ очакванъ, резултатътъ блѣстящъ — Свищовци нанасятъ чувствителенъ и рѣшителенъ ударъ на Сараситѣ пълчища и като съ студенъ душъ охладяватъ горѣщото имъ желание да прогонятъ Българитѣ задъ Битоля и стигнатъ може би Скопие! Неприятелската артилерия отчаяно сипе огънь върху настапающитѣ наши части и се мъчи да застави нашитѣ орджия да намалятъ огъня си. Веднага се дозая по телефона въ дивизията за резултата и послѣдствията отъ атаката. Командирътъ на полка възхитенъ отъ блѣското изпълнение на рѣшенията и заповѣдитѣ му, отъ доблѣстнитѣ му юнаци, въ желанието си да се използва успѣха до край, дава мнение за прѣслѣждане, което се възприема и се правятъ за цѣльта нареждания до съседнитѣ части.

Въ 11 ч. 30 м. пр. пл. се отдава по телефона заповѣдъ — полкътъ да настѣпи и прѣслѣдва противника, като:

Въ първа линия се назначаватъ 1-а и 2-а дружини и 4 картечници; направляюща дружина — 1-а, въ лѣво отъ нея 2-а дружина; насока: с. Пешошница и с. Борешница. 11-а рота да влезе въ състава на 1-а дружина, а 12-а рота, която води бой прѣдъ с. Петорикъ — въ тази на 2-а дружина.

3-а дружина съ 9-а и 10-а роти и двѣ картечници да остане временно, до настѣпването на дружинитѣ на прѣдъ, на главната позиция, като упоръ въ случай на неудача.

Полкова поддръжка да остане дружината отъ 52 полкъ, като застане задъ главната позиция и чака заповѣдъ за настѣпление.

Началникътъ на артилерията да изнесе двѣ орджия отъ 2-а и с. с. батарея и 6, 12 с. с. батарея на главната позиция, а съ 2-а с. с. кожна и 3-а с. с. гаубична батарея да развие

максимумъ огънь за да ангажира противниковата артилерия и поразяватъ пѣхотнитѣ му части, което ще позволи на нешитѣ да настѣпятъ по безнаказано.

Въ 11 ч. 55. пр. пл. заповѣдта се изпълнява: всичкитѣ части отъ полка сж въ движение. Окопитѣ се напускатъ и стрѣмително чиститѣ се понисатъ нагрѣдъ слѣдъ отстъпвающия, когото напрасно кавалерията му мъчи да запре. Моментътъ е величественъ! Нашата кавалерийска бригада, дебняща развитието на боя и прикрита задъ с. Сакулево, по заповѣдъ отъ дивизията влиза, въ ролята си и се понася като вихъръ по полето отъ къмъ с. Долно-Бърбени, като помита всички прѣдъ себеси и стѣ ужастъ въ противника. Дружини отъ съседния въ лѣво 23 полкъ се понасятъ заедно съ кавалерията да прѣслѣдватъ. Близкитѣ неприятелски батареи прѣстановяватъ огъня и правятъ опити за спасение. Само по далечно разполсженитѣ — дългобойни сръдия съ яростъ обстрѣлватъ задъ позицията, за да търсятъ приближаващитѣ се части, които биха засилили прѣстѣдването. Скоро го участъка на полка не стрѣля никаква артилерия по вече: явно е, че тя е или напустната или отнесена назадъ. Ротитѣ отъ 2-а дружина бързо достигатъ желѣзопѣлната линия и увлечени въ прѣслѣдването прѣмигаватъ и нея, направлявайки се къмъ с. Борешница. Но не било писано успѣхътъ да бѣдѣ използванъ до край. Фаталенъ случай докарва обратъ въ блѣсковото начинание и туря край на настѣплението. Гѣсти пѣхотни неприятелски части, срѣшу участъка на 23 полкъ, прѣсрѣшатъ съ огънь носящата се въ атака кавалерия, въ слѣдствие на което тя повръща назадъ. Това окуражава противника и той я прѣслѣдва съ огънь. Напрѣдвалитѣ части отъ 23 полкъ и тѣ се връщатъ въ окопитѣ си и по нататѣшното прѣслѣждане нѣма отъ кого да се извърши, за това и настѣплението на полка се явява ненуждно и рисковано. Веднага се прѣдава заповѣдъ отъ дивизията, поради общата обстановка, прѣслѣдването да се прѣустанови, като полка остане на новозаѣтатата линия, а на смръквае се отгѣгли на старата си позиция, кждѣто да продължи да се укрѣпява. Въ 12 ч. 50 м. сл. пл. се заповѣдва на настѣпилитѣ дружини да спратъ на достигнатата отъ тѣхъ линия.

Окураженъ отъ този обратъ, противникътъ се скръпва, забира се, заема позиция и започва да обстрѣля съ пушеч. огънь настѣпилитѣ наши части. Особенно страда 3-а дружина отъ огъня на 2 роти, които, ако бждатъ пригонени, ще се облѣкчи положението на дружината. Довесно за това, заповѣдта се да се атакуватъ и прогонятъ тѣзи двѣ роти, което съ успѣхъ се извършва. Увлечена въ прѣслѣдването си, 2-а дружина достига до с. Борешница, кждѣто спирани заема позиция.

Въ изпълнение заповѣдта отъ дивизията, въ 5 ч. 30 м.

се дава от полкътъ заповѣдъ, насмръкване, незабележано за противника, частитѣ да се оттѣглятъ на старитѣ си позиции, като се остави рота съ една картечница прѣзъ цѣлата ношъ за безпокоене на противника.

При това заповѣдва се да се обясни на войнитѣ, че това оттѣгляне не е слабостъ, а продиктувано отъ общото положение!

Славенъ день за Свишовци!

Хвала на всички началници и войници, които съ безпирната си доблестъ доказаха какъ се изпълнява дългъ и защитава родна земя. Поклонъ и прѣдъ тленнитѣ останки на тѣзи, които съ смъртта си изкупиха побѣдата. Загубитѣ въ този бой сж: 71 убити и 299 ранени. Загубитѣ на противника не-сравнено по голѣми: само прѣдъ с. Петоракъ и желѣзопътната линия биватъ прѣброени по-вече отъ 850 трупа. Плѣнници заловени 132, взети 4 картечници, голѣмо количество автоматически пушки и др. Отъ плѣнници, заловени на другия день се узнава, че отъ дѣйствиелния тукъ 175 французки полкъ е останало по малко отъ една дружина която е изтѣглена назадъ за уреждане.

Прѣзъ ношъта дружинитѣ се оттѣглятъ и заематъ старитѣ си мѣста, като отъ участъка на 2-а дружина се изключва с. Петоракъ, което остава да бѣдѣ отбраняване отъ 12-а рота. Прѣзъ ношъта 3-а дружина остава една рота съ една картечница прѣдъ позицията съ задача да безпокои противника и по една рота задъ лѣвия и дѣсниа участъци за усиление подрѣжкитѣ. Дружината отъ 52 полкъ застава въ полкова подрѣжка въ окопитѣ на сжшата — при 2-а конна с. с. батарея.

Сжшата ношъ се получава и прѣвежда въ изпълнение заповѣдта за плетене телена мрѣжа прѣдъ позицията. Общото положение налага отбрана на позицията, за която цѣлъ се почва укрѣпяването ѝ. Като най важенъ участъкъ отъ фронта на дивизията, прѣдава се къмъ полка за укрѣпяването му една германска пионерна рота. Започна се поставянето на телена мрѣжа, но изобщо работитѣ по укрѣпяването не отиватъ успѣшно, поради липса на достатѣчно материали,

прѣвозването на които на този фронтъ, при съществующитѣ прѣвозни срдства, става много трудно.

г) Днитѣ отъ 20 Септември до 1 Октомври.

Слѣдующиятъ день 20 Септември минава сравнително спокойно. Чувствителнитѣ удари, нанесени вчера на противника сж го достатѣчно респектирвали, а спасението отъ пролѣжение на настѣплението отъ наша страна прѣзъ ношъта, го накарва да оттѣгли нѣкой отъ батареитѣ си, за това и артилерийскиятъ му огнь е твърде слабъ. Днесъ дружината отъ 52 полкъ бива огзована отъ полкъ, безъ да вземе какво да е участие въ боеветѣ на сжщия.

Едва на 21 Септември се забѣлзва на ново прииждане на неприятелски групи къмъ напуснатитѣ завчера окопи. Увѣрили се въ това, че ние не сме достатѣчно силни за да напустнемъ окопитѣ си и ги прѣслѣдваме, французитѣ настѣпватъ на ново артилерията си и започватъ да обсыпватъ съ желѣзо позивията на полка. Прѣзъ днитѣ до 23 Септември артилерийски двубой и силно обстрѣлване на позицията отъ неприятелската артилерия. На 24 Септември неприятелскиятъ артилерийски огнь взима голѣмъ размѣръ и се обръща въ барабаненъ по с. Петоракъ и участъка на 2-а дружина. Къмъ обѣдъ той намалява по участъка на полка и се прѣхвърля по позицитѣ на 2/8 бригада, а къмъ два часа на ново забушува по окопитѣ и тилъ на позицията на полка. Съ неимовѣрни напрѣжения нашитѣ батареи се силятъ да облекчатъ положението на пѣхотата, но помощта имъ не е голѣма: неприятелскитѣ батареи съ свирѣпостъ се нахвърлятъ върху тѣхъ и микарь да не имъ понасятъ сериозни загуби, заставатъ ги врѣменно да замлъкватъ. А при това и оскъдността на снарядитѣ вслѣдствие мѣнотията по прѣвозването имъ!

Отведнѣжъ, къмъ 8 ч. сл. пл. прикривано отъ силния артилерийски огнь, се забѣлзва настѣплението на неприятелски пѣхотни части отъ с. Борешница къмъ с. Петоракъ. Противникитѣ настѣпва въ двѣ голѣми вълни отъ по една дружина, прѣбѣтгвайки съ силенъ устрѣмъ напредъ, за избѣгване огня на нашата артилерия. Други три дружини настѣпватъ къмъ срдния и дѣсниа участъци. Противникитѣ успѣва да достигне до желѣзопътната линия, но посрѣшнатъ отъ пушеченъ и картеченъ огнь, зазира на тази линия. Явно е, че го ктѣше има да се разширява съ нови атаки. Изпраша се 8-а рота въ подкрѣпление на 1-а въ селото. Трета неприятелска вълна се прѣвдига и прибѣгва

по посока на селото, него противникът ще иска да вземе на всяка цена. Силният артилерийски огън продължава. Неприятелски групи се придвижват от желѣзопътната линия и приближават към селото. Гибдайки опасността от там запорѣдва се на 2-та роти от полковата поддрѣжка — 10-та и 11-та да засилят отбраната на селото. Прѣдвождани от дружинния си командир М., роти са силно обстрѣлвани от артилерията, достигат селото. Сжщото се заема за отбрана от три роти в първа линия и една в поддрѣжка.

Прѣд силният огън, противникът е в невъзможност да настъпи и излязлитѣ напредни групи, се повръщат към желѣзопътната линия, зад която се прикриват. Нѣколкото му опити да напредне от желѣзопътната линия, не му се отлавят, понеже бива всекога посрѣщанъ от силен огън и повръщанъ. Към 9 ч. вечерята, противникът намлява стрѣлбата си и почва да се окопава зад желѣзопътната линия. Прѣз нощта не прѣдприема нищо. Позицията се укрѣпява и се плетат телени мръжи. От днесъ 6 ч. сл. полкът влиза в подчинение на 1/6 бригада. Загуби този ден: Ранени 3 офицери, убити войници 7, ранени 92, контузени 25, изгубили говора и слухъ от трѣсненитѣ на снарядитѣ 5.

На 25 и 26 Септември противникът продължава съ ожесточение да обстрѣлва съ артилерийски огън позициитѣ на полка. Прѣз тези дни той на четири рѣти се опита да настъпи и атакува т. с. Петоракъ, т. е. десния флангъ на 1-а дружина, но всекога бива прогонванъ и повръщанъ от съвмѣстна пушеченъ, картеченъ артилерийски огън. Той трѣбваше да разбере, че позицията на Свищовци той би могъл да прѣгзази, ако въ окопитѣ биха били само мъртви трупове. Никакви думи не биха били въ състояние да опишат непоколебимата остойкост на Свищовци подъ мислимо най силенъ артилерийски огън, безъ всѣкакви бетонирани или минирани закрития, въ открити окопи, както и за готовността имъ и утѣреността имъ при отбиването на всички атаки, по цѣлога нѣколко на денъ!

Вечерята на 26 Септември, 4-а дружина от полка съ тритѣ си роти се завръща от Каймак-Чаланъ. Съ завръщането ѝ се отлавя заповѣлъ въ дѣтение на тази по заемането на позицията и разпрѣдѣлянето на участивитѣ, както слѣдва:

Дѣсетъ участъкъ—1-ва дружина съ 4 роти и 2 картечници, остава на сжщото мѣсто.

Среденъ участъкъ—2-а дружина съ 4 роти и 2 картечници заема от лѣво на 1-а дружина до свършване на ската на висотата западно от с. Петоракъ.

Лѣвъ участъкъ—3-та дружина съ 4 роти и 2 картечници, заема прѣдъ с. Петоракъ от лѣво на 2-а дружина.

Полкова поддрѣжка—4-а дружина съ 3 роти да застане

въ лѣвия флангъ на позицията досегашното мѣстоположение на полковата поддрѣжка.

Отъ 27 Септември до 1 Октомври дѣйствиата на противника намаляват. Пѣхотни дѣствия той не прѣдприема, въ артилерията си обстрѣлва промѣжутъчно и сравнително слабо. Усилено се укрѣпява позицията и въ нѣкой участък се построяват вече втори редъ окопи.

Вечерята на 1 Октомври се разнася слухътъ, че Каймак-Чаланъ прѣдидущия денъ падналъ и че опититѣ на нѣтъ за завземането му наново сили осуѣтени, вслѣдствие което цѣлата отбранителна линия трѣбва да бѣдѣ прѣстена. Каква неприятна вѣст за полка, който още първия въ прикова противника прѣдъ позицията си и цѣли 18 дни тоява на бѣснитѣ му атаки. Но дѣйствителността е неколебима. Скоро стига заповѣлъ за отгягане на частитѣ за благоприятно околната линия Кенали-Бродъ.

Денътъ на 2 Октомври минава въ очакване заповѣдта за заемане на новата позиция. Прѣз денътъ, Началникъ ба на бригадата оказва лично на адютанта на полка участъка, който ще бѣдѣ заетъ от полка. Позицията се обстрѣлва диодически съ силенъ неприятелски огън, а с. Петоракъ съ ураганенъ. Сжщия денъ конната с. с. батарея, дѣйствующа въ състава на полка от първия денъ съ заемането на позицията, напуша участъка за да се присѣдини към нната дивизия. Дѣйността на сжщата батарея прѣз време горѣпомѣнатитѣ боеве е по вече от похвална. Подъ личното командване на Началника на отдѣлението Майоръ Д. тареята оказва цѣнни заслуги при отбраната на позицията. Вала на всички чиновове от помѣната батарея, както и на 19. 6/12 и 2 не с. с. батареи, които сж дѣйствували въ участъка на полка. Вечерята на сжщия денъ се отдава операция заповѣлъ по полка, на основание тази по бригадата, която се заповѣдва и оказва начина, по който ще стане отгягането от позицията при с. Петоракъ — Арменохоръ и емане тази при с. с. Кенали — Меджедлий.

Отъ изпращане на заповѣдта до привеждането ѝ въ изпълнение, Командира на бригадата е помолилъ чрезъ офицера за свързка при 11 Армия, Полковникъ Станчевъ, да се положи на Командующия Армията, че той моли да се не откъсва отъ заеманитѣ до сега позиции, защото се доказва, че въпрѣки постояннитѣ опити на противника, разполагашъ въ числено прѣвъзходни сили и многобройна разновѣробна артилерия, да пробие позициитѣ на бригадата, сжщитѣ оставатъ безрезультатни. Молбата на Командира на бригадата да се продължи отбраната на позицията Петоракъ — Арменохоръ да не се откъсва отъ нея е основана на прѣдвѣдката, която той прави върху високиятъ духъ, съзнанието на дългата и отовността на Свищовци и Ломци да се жертвуватъ въ

бърбата. Макаръ и да е билъ увѣренъ, че се взема актъ отъ изказаното желание, отговоръ не послѣдва и заповѣдта за отстъпленieto се изпълнява.

Прикриванъ, отъ останалитѣ въ окопитѣ по една рота отъ всѣка дружина до 3 ч. 10 м.; а до разсъмване — по единъ взводъ отъ ротитѣ, полкътъ се отдръгва. Въ горѣописанитѣ боеве, тритѣ дружини и картсчната рота отъ полка, понасятъ всичко убити: 1 офицеръ и 126 войници; ранени: 3 офицери и 487 войници, контузени 51 и останали безъ говоръ и слухъ 35 войници.

Отъ привѣденитѣ само нѣколко телеграми, изъ между многото, получени за Советѣ при Петоракъ, явствува значението и послѣдствията отъ сжщитѣ въ очитѣ и разбираването на тѣзи, въ ржцѣтѣ на които е псвѣрена живата българска сила по бойнитѣ полета и на които дѣла съ доверие гледа цѣлрятъ български народъ.

Командиру 33-й полкъ,

Отъ два дена съмъ въ разположение на Армията, но заетъ съ по важни работи не можахъ да дойда въ разположение на полка, за да благодаря лично на Васъ и полка за дѣйствиата прѣзъ този мѣсецъ мѣжду селата Арменохоръ и Долно-Върбене, резултатътъ отъ който е тѣй блѣстящъ. Особенно съмъ дсволень да чувамъ похвали за полка отъ всички старши началници.

Благодаря на Васъ и на всички чинове отъ Свищовския храбаръ полкъ отъ името на Царя и Отечеството; тѣ изпълниха дълга си както подобава на самоотверженитѣ български войници.

Отечеството нѣма да забрави тѣхнитѣ дѣла. Донесете ми направо какво количество кръстове за храбростъ и отъ кои степени трѣбватъ за да бждатъ наградени най храбритѣ изъ помежду храбритѣ долни чинове

Главнокомандущъ,

(подп.) Ганералъ Ж е к о в ъ.

Командиру 33-й полкъ,

Приятно изненаданъ отъ славната побѣда, която славнитѣ Свищовци сж нанесли на французкия полкъ, когото сж окончателно унищожили, изпра-

шамъ Вамъ и на юнацитѣ Свищовци моитѣ сърдечни поздрави и благопожелания за още по героични дѣла. Ако и далечъ да съмъ отъ Васъ, моята мисла винаги Ви придружава. Мой любими бойни другари. Прочие напредъ и винаги напредъ, напредъ на ножъ до гдѣто сразимъ окончателно ксварнитѣ врагове и неканени гости на нашата свѣшенна земя. Духътъ да бжде винаги войниственъ и сърдцата затуптели юначно, храбростта, самоотжертвувателността и прѣзрението на смртта вниги да бждатъ нераздѣлни сплнници. Бесвишния да Ви помага. Поклонъ прѣдъ праха на славно знагналитѣ.

Началникъ 9-а дивизия,

(подп.) Генералъ-Майоръ: Н е р ѣ з о в ъ.

Командиру 33-й полкъ,

Съ възторжена радостъ узнахъ, за голѣмата побѣда, която 33-й полкъ е удържалъ надъ ксварнитѣ ни противници. По този случай изпращамъ всичкитѣ си поздрави Вамъ и въ Вашето лице на храбритѣ войници отъ 33-й полкъ, геройскитѣ дѣла на които дадоха толкова важни резултати.

Командиръ 2/9 бригада,

(подп.) Полковникъ: Б о ш н а к о в ъ.

4. 4-а дружина при „Каймакъ-Чаланъ“.

До като полкътъ води бой при с. Петоракъ, 4-а дружина, оставена на 13 Септември за гарнизонъ въ гр. Битоля, получава заповѣдъ отъ Командующия Армията да изпрати една рота (16) за гарнизонъ въ гр. Леринъ и полуротата — въ с. Кенали, която да спира бѣгащитѣ войници отъ фронта и прѣпраща населението прѣзъ с. Бродъ за Прилѣпъ, вѣсто за гр. Битоля.

На 16 Септември на останалитѣ роти отъ дружината се заповѣдва да заематъ за благовременно приготвената позиция при с. Меджедлий — Кенали, съ задача да прикриватъ етгглането на частитѣ отъ бойната линия, ако такава се наложи. Въ тѣзи дни противникътъ напиралъ силно срѣщу, Каймакъ-Чаланъ и частитѣ, които сж тамъ изнемогватъ прѣдъ напорътъ на прѣвазходния противникъ. Заповѣдва се по теле-

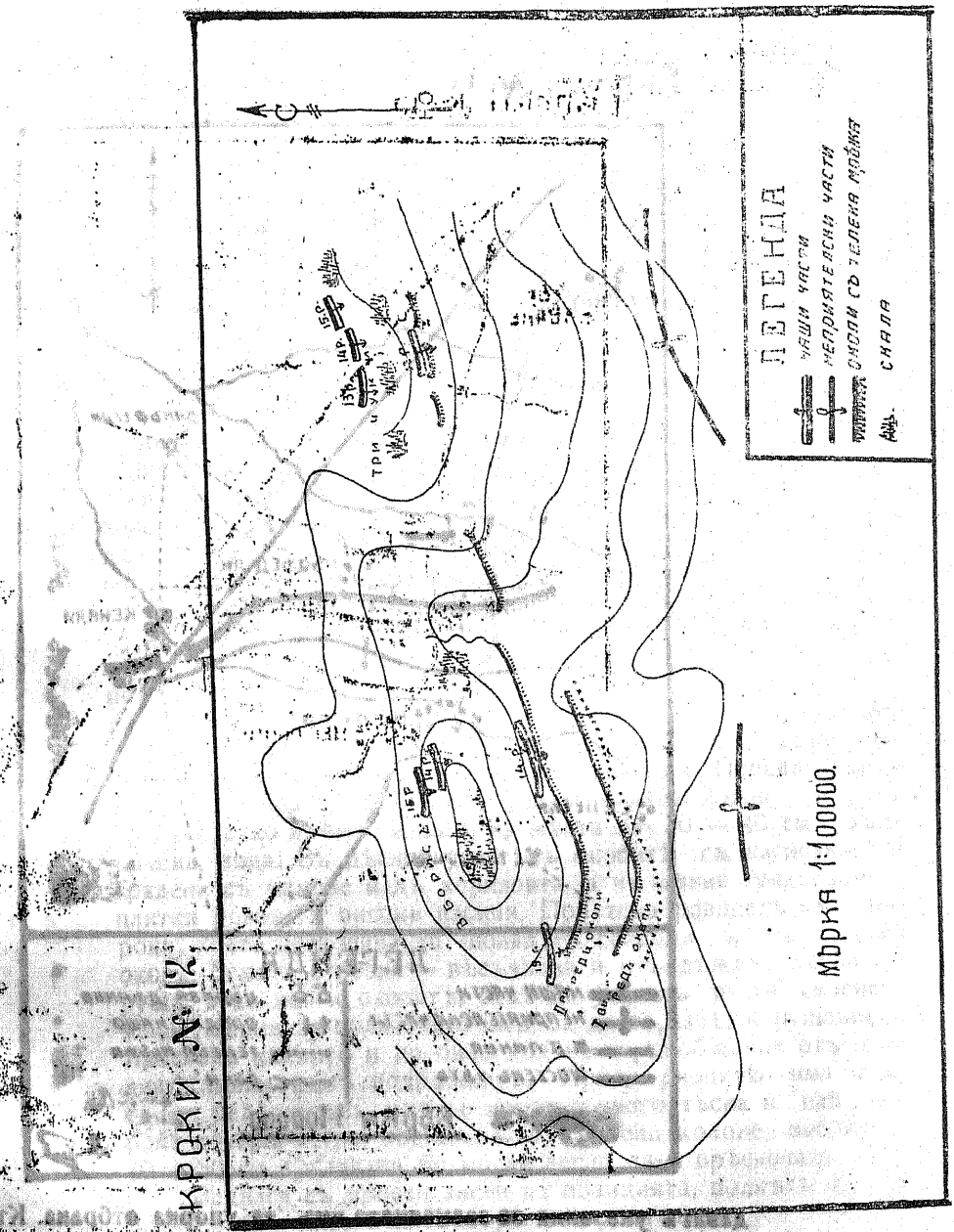
она в 10 ч. пр. пл. на 17 Септември дружината да тръгне бързо за Е. Каймакчалан, гдето пристига съвместно с ризианата марш в началото сутринта на 18 Септември. Оставя в Сригдла поддръжка зад трите чуки (гл. кроки № 12). Към два часа след пладнъ противникът нахлува с големи сили и най-добрите части които отбраняват върха почнат да се вбват под ударите му.

Изпраща се тутакси 13 а рота, която минава сръдната окопна линия, развгъща се във боен ред и заема отдълните окопни части, като съобщава си и тя на съседните части отбива настъпващия противник. Получава се заповед да се изпрати рота в разпореждане на Командира на бригадата и се изпраща 14 а рота, която по негов заповед минава във настъпление прѣд върха и заема втория ред окопни артилерийският, миенит, пушечен и кричен огън на ротирания е в разгара си: отдълни групи проникват до амия върх и батареята от дѣсно на него. Защитниците в 11 ч. полк заедно с поддръжката на 14 а рота, успѣват да погърнат и тоя път противника, който се спира във първите наши окоп и гдето остава и грѣзъ нощта. Боят се завършва и ротите от дружината остават за нощуване: 3-а рота на лѣв фланг в разпореждане на Командира на бригадата, 14 а рота — в окопите прѣд самия върх, 15-а рота — съ полурота във окопите прѣд батареята, а другата полурота — зад същите окопи. Това положение не става за дълго и съ разсъмване се заповѣдва да се контра атакува противника и прогони и от първите окопи. Въ 5 ч. 45 м. пр. пл. по условен знак, прѣмичава първата вълна, след това втора и трета. Силния неприятелски огън голям жертви, невъзможността да настъпят частите от лѣвия и дѣсният фланг спират и настъпващите 14-а и 15-а роти и контра атаката не успѣва. Тоя неуспѣх окурава противника, който минава във настъпление, но безрезултатно. Съ това дружината завършва боевете си при в. Каймакчалан като дава жертви: 3 офицери и 58 войници, ранени: 3 офицери и 167 войници, безвѣстни пропаднали 28. На 20 Септември дружината прѣдава участъка на първа дружина от 58 полк, като се отправя за върха 2368 и от 2 до 24 Септември служи като поддръжка на бригадата, на 25 Септември се отправя за полка си, гдето стига на 26 Септември.

5. Боевете при Кенали.

Заемане на позицията, описание на сжщата и мѣстността.

Съ разсъмване на 3 Октомври полкът пристига на новата позиция, незабѣлъзано за противника, като заема за от-

брана линията от с. Кенали изключително до 500 крачки западно от шосето Битоля — Леринъ съ три дружини и една дружина въ полкова поддръжка съв. от с. Меджедли (гл. кроки № 13). Разирѣдѣла се позицията на участъци и се

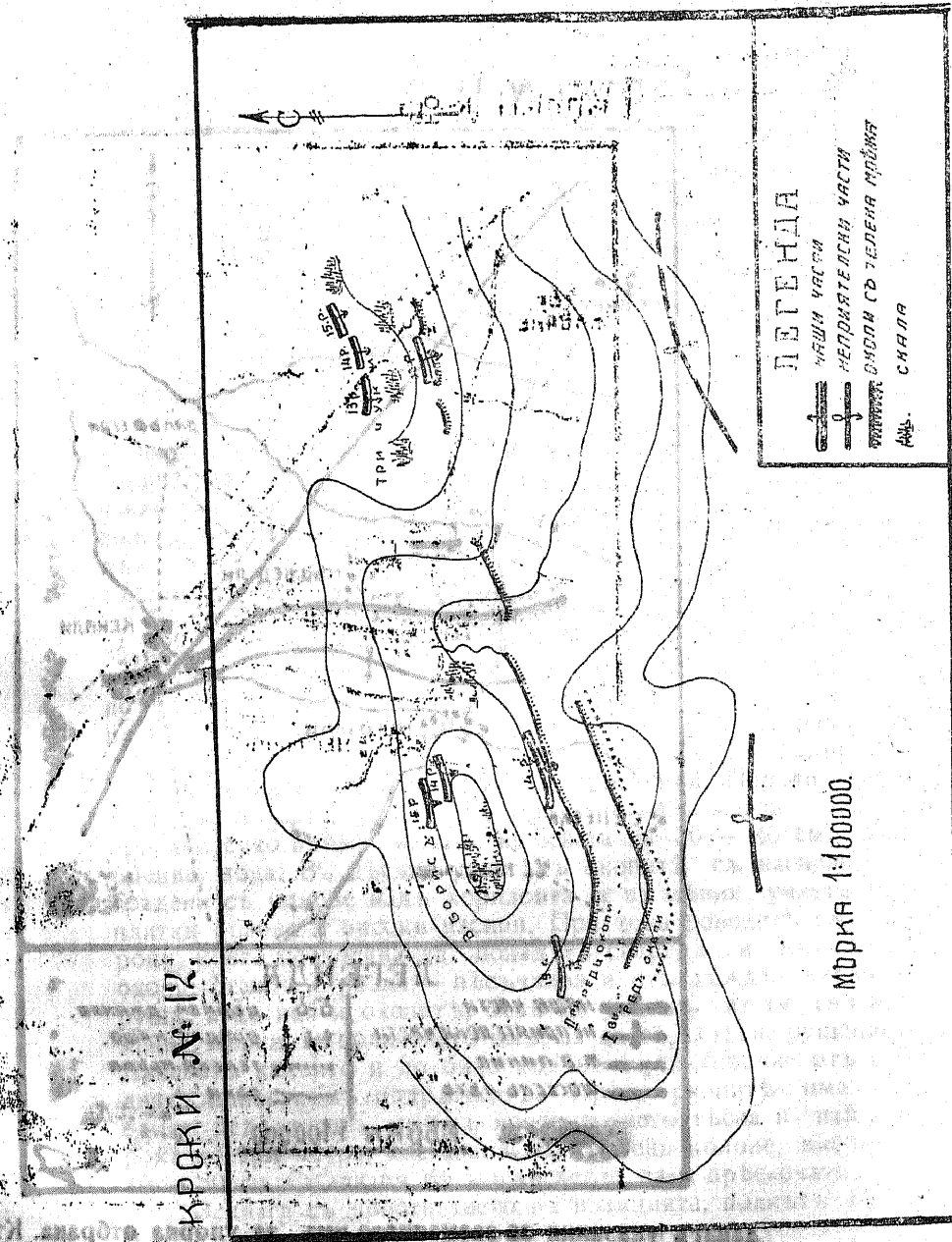
фона в 10 ч. пр. пл. на 17 Септември дружината да тръгне бързо за Г. Каймакчалан, гдето пристига съвкупно прикритието в началото сутринта на 18 Септември като остава в Сригдга, поддържа задъ трите чуки (г. кроки № 12). Към два часа след пладне противникът напери с големи сили и нашите части които отбраняват върха почна да се вълта под ударите му.

Изпраща се тукъси 13 а рота, която минава сръдната чука, развръща се в боен ред и заема отделните окопчата, като съобща си и тя на съседните части отбива настъпващия противник. Получава се заповед да се изпрати рота в разпореждане на Командира на бригадата и се изпраща 14 а рота, която по негова заповед минава в настъпление прѣд върха и заема втория ред окопи. Артилерийският мишен, пушечен и картечен огън на противника е в разгара си: отделни групи проникват до самия връх и батареята от дѣсно на него. Зашитниците от 11 п. полк заедно съ подкрепата на 14 а рота успѣват да повърнат и тоя път противника, който се спира в първият наши окоп и гдето остава и грѣзъ нощта. Боят се завършва и ротите от дружината остават за ношуване: 13-а рота на лѣвия фланг в разпореждане на Командира на бригадата 14 а рота — в окопите прѣд самия връх, а 15-а рота — съ полурота в окопите прѣд батареята, а другата полурота — задъ същите окопи. Това положение не остава за дълго и съ разсъмване се заповѣда да се контра атакува противника и прегони и отъ първите окопи. В 5 ч. 45 м. пр. пл. по условен знак, прѣмичава първата вълна, а следъ това втора и трета. Силния неприятелски огън, голѣмитѣ жертви, невъзможността да настѣпят частите от лѣвия и дѣсния фланг спират и настѣпващите 14-а и 15 а роти и контра атаката не успѣва. Тоя неуспѣх окуражава противника, който минава в настѣпление, но безрезултатно. Съ това дружината завършва боевете си при в. Каймакчалан като дава жертви: 3 офицери и 58 войници, ранени: 3 офицери и 167 войници, безъ вѣст пропаднали 28. На 20 Септември дружината прѣдава участъка на първа дружина отъ 58 полк, като се отправя за върха 2368 и отъ 22 до 24 Септември служи като поддръжка на бригадата, а на 25 Септември се отправя за полка си, гдето стига на 26 Септември.

5. Боевете при Кенали.

а) Заемане на позицията, описание на сжщата и мѣстността.

Съ разсъмване на 3 Октомври полкът пристига на новата позиция, незабѣлвано за противника, като заема за от-

брана линията отъ с. Кенали изключително до 500 кракк (западно отъ шосето Битоля — Леринъ съ три дружини и една дружина в полкова поддръжка сѣв. отъ с. Меджедли (г. кроки № 13). Разпрѣдѣля се позицията на участъци и с

Крски № 13.

даватъ указания за заемането имъ, за упорна отбрана. Къмъ 9 ч. пр. пл. се прибиратъ послѣднитѣ оставени за прикритие части, които заблѣзани отъ противника, биватъ послѣдвани отъ него и къмъ 10 ч. 50 м. се заблѣзватъ настѣпващия неприятелиски развѣди и патрули.

Позицията на войска се раздѣля на три участъка, които се заематъ дѣсенъ отъ първа дружина, срѣденъ отъ трета дру-

жина, лѣвъ отъ четвърта дружина а втора дружина въ полкова подрѣжка задъ с. Меджедли.

Въ сравнение съ напустнатата позиция при Петеракъ, полкътъ тукъ изпада при несравнено по незгодни условия. Позицията е разположена върѣдъ типичната Целагонийска равнина, заключваща се между висотитѣ на Селачка планина отъ истока и сѣвѣрнитѣ склонове на Баба планина, отъ западъ прорѣзвана отъ р. Черна отъ сѣверъ къмъ югоистокъ и извираща на ново на сѣверъ, промъквайки се между Мориховскитѣ планини. Висотитѣ по лѣвия брѣгъ на рѣката, опасвани отъ послѣдната въ полукръгъ образуватъ толкова упомѣнаваниятъ и свързанъ съ славни, но и печални спомѣни. — „Завой на Черна.“ Цѣлата равнина е много мочурлива и наводнено съ високо дотерена подпочвена вода. На всѣки два — три км. протичатъ протоци отъ склоноветѣ на Баба планина къмъ Черна, смѣкваща съ себе си голѣми количества пѣськъ. Въ дъждовно врѣме, поради липса на наклонъ, водата се разлива и залива почти цѣлото поле, а високата до хоризонта подпочвена вода способствува, дъждовнатъ да се застоява въ широки по малко или повече плитки локви — дерета. Равнината е съвършено открита до гр. Битоля и прѣзъ нея минаватъ, високото издигнати на насипи, ж. п. линия и шосе отъ Битоля за Солунъ.

Познатата като за благоврѣменно укрѣпена позиция, не прѣдставлява отъ себе си нищо повече отъ една почти първа линия отъ усъвършенствувани землени окопистѣ напрѣчни и тилни траверси. Никакви други подобрения и усъвършенствувания, нито пъкъ пионерни съоружения. Поради характера на почвата, дълбокото копане е невъзможно, защото при най сухо врѣме излиза, на мѣста на 30 — 40 см. дълбочина, вода. Въ дѣсниятъ участъкъ окопитѣ сж насипани и градени съ чимове надъ хоризонта а въ лѣвия участъкъ — плитки ровове и високи насипи. При това рововетѣ сж широки, което позволява да попадѣтъ снаряди и въ самитѣ окопи. Земята е розка — пѣсьчлива и отъ дъждъ лѣсно се руши, а съ нея и окопитѣ, безъ да бждатъ взети своеврѣменно мѣрки за обличането имъ, за да се избгне рушението. Липсватъ каквито и до било ходове за съобщение отъ прѣдната линия къмъ подрѣжитѣ. Прѣдъ окопитѣ има само една редъ телена мрѣжа, която е много тѣсна и най широка до три метра, поставена на дървени колове, високи до 70 — 80 см. Смѣлци би могли лесно да я прѣскачатъ.

Веднага съ пристигането на позицията, полкътъ се залавя съ поправитѣ и усъвършенствуванията за усиляването за да се намалятъ загубитѣ отъ артилерийския огънь и напредватъ по мжно достъпна за противника. Липсата на батериен помѣщения, лѣсичи дупки и наблюдателници и невъзможността да се прихватъ такива, сега, ославатъ позиция

свършено незащитена срѣщу тѣжката неприятелска артилерия.

Въ участъка на полка липсватъ и добри прикрития за полската ни артилерия и подъ гнета на неприятелската тѣжка, тя бива принуждавана често да мѣни мѣстата си, съ което губи много време само въ прѣстрѣлка и изчислявани да нитѣ за стрѣлбата. Единственното възвишение въ участъка на полка е изкуствено насипаната могила въ с. Меджедлий (отъ тамъ и българското му име — Могилица) върху която има построенъ наблюдателенъ пунктъ отъ слаби дървета и камененъ насипъ и които, щомъ се открива отъ противника бива обстрѣлванъ и разрушенъ.

При така укрѣпена позиция, срѣщу противника съ голѣмокалибрени оръдия, за намаляване до извѣстна стѣпенъ загубитѣ, налага се построяването на нѣколко линии групи отъ окопи и ходове за съобщение, където войниците, прѣвъ време на стрѣлбата, прѣкарватъ, като се измѣстватъ отъ окопъ въ окопъ. Нѣкой даже намиратъ за по сигурно да залѣгнатъ до телената мрѣжа, за да не бждатъ затрупвани поне отъ прѣстъта въ окопитѣ.

Въпрѣки всички горѣизложени, мислимо най тѣжки не згоди на позицията, Свищовци нито за моментъ не се поколебаватъ въ своята стойкостъ, рѣшени до единъ да измратъ, но да изпълнятъ заповѣята за задържане позицията на всѣка цѣна.

б) 3 — 13 Октомври.

Още въ 10 ч. 50 м. пр. пл. на 3 Октомври се забѣлѣзва настѣпленieto на неприятелски развѣди и патрули а къмъ два часа сл. пл. — настѣпващи вериги, които биватъ обстрѣлвани отъ артилерията въ участъка: 3/19, 2/12 и 2-а не с. с. батареи, заели позицията тукъ. Неприятелскитѣ аероплани, необезпокоявани отъ никого, лѣтятъ прѣдизвикателно ниско слѣдѣйки за разполагането на частитѣ, като хвърлятъ бомби но безъ ефектъ.

До смрѣкване позицията се обстрѣлва отъ двѣ полски батареи, които стрѣлятъ не само по окопитѣ, но и по батареята разположена въ с. Меджедлий, което обстоятелство дава да се прѣдполага, че мѣстото на батареитѣ е добрѣ познато на противника. Насочилитѣ се срѣщу лѣвия и срѣдния участъци части се доближаватъ на около 1000 — 1200 кр. до окопитѣ и тамъ се установяватъ, а прѣдъ фронта на дѣския участъкъ бива заето с. Негочане.

На слудующия день противникътъ, настанилъ достатъчно полска и тѣжка артилерия, започва да обстрѣлва систематично окопитѣ, батареитѣ и тила на позицията. Отъ този день, разнокалибрена неприятелска артилерия обсипва съ

адски огънь на всѣкъдѣ и всичкъ, където се прѣдполага да има животъ. Отъ силата на възпламененитѣ, при зариването си въ земята снаряди, се образуватъ голѣми ями, прѣстъта отъ които бива на висско издигана, за да падне съ нова сила и зарови живопогребанитѣ. Димътъ имъ пѣкъ се издига високо надъ ямитѣ, като пара отъ гейзери и примѣсенъ съ пр хъ образува черни облаци, лѣтящи ниско надъ земята. Въ моменти на адския барабаненъ огънь, всичко надъ прѣдъ и задъ окопитѣ се обгрѣща отъ непроницаемъ плащъ отъ димъ и пракъ. Ефектътъ на хауса се допълва отъ оглушителнитѣ трѣсъци на ядно прѣскашитѣ се гранати и кандинитѣ свѣтлина на шрапнелитѣ. Върѣдъ този адъ гасне животътъ на стрѣлцитѣ въ окопитѣ, при немощъта имъ срѣщу силата на артилерията, но въ пълна вѣра, че прѣживѣлитѣ не ще допустнатъ, на подобния тѣмъ по външенъ видъ, но не и по духъ и мощъ протрвникътъ, да ги прѣгази и отнеме това, което тѣ съ пушка въ рѣцѣ защитаватъ. Артилерията отъ участъка на полка не може да издържи неравната борба: въ невъзможността да се бори съ тѣжката артилерия на противника, а при обаждането си веднага обсипвана съ маса желѣзо отъ настървенитѣ гѣрла, тя трѣбва да се притайва и се задоволява само съ стрѣлба по пѣхотнитѣ части.

Пѣхотата на противника, приближила се на около 1000 — 1200 кр. е прѣсрѣщната отъ пушеченъ и картеченъ огънь отъ окопитѣ, залѣгва тамъ и стчаква момента, когато може би не ще има вече жива душа въ окопитѣ и ще може лесно да ги овладѣе. И дѣйствително, съ безразборно изразхидване на снаряди, противникътъ е искалъ, да онищожи всичко живо въ окопитѣ. Залезнитѣ въ послѣдствие плѣници казватъ, какво тѣхнитѣ началници (ж ги увѣрявали, че артилерията имъ ще избѣе или обърне защитниците въ бѣгство и, че тѣ безъ жертви ще заематъ окопитѣ. А рускитѣ войници срѣщу участъка на първа дружина не веднажъ сж се провиквали къмъ нашитѣ съ въпроситѣ: „Още ли сте живи брe, ний изстрѣляхме вече два перохода гранати по васъ“!

За характеризирание положението на Свищовци на тази позиция прѣзъ тѣ дни, некъ бждѣ прѣведено повѣрителното донесение на Командира на полка, отправено на 9 Октомври 3 ч. сл. пл. до Командира на бригадата.

Прѣписъ.

Вие, Господинъ Полковникъ, сте свидѣтель на прѣживѣнитѣ минути отъ войницитѣ на повѣрениа ми полкъ, разположенъ на позиция. Ежедневно неприятелската артилерия (тежка и полска) сѣе само тероръ и гнетъ. Вчера огънтъ и достигна до своя максимумъ и срина окончателно полови-

ната отъ окопитѣ на дѣсния и лѣвния полуучастъци, като продължи и прѣзъ цѣлата нощъ съ едно отслабване къмъ 4 ч. пр. н.к. на дѣсно число, за да захване още съ разсъмване на ново както съ тежката тъй и съ гаубичната си артилерия.

Хората нѣщемъ сж въ охранение и на работа, като всѣка нощъ се водятъ малки или голѣми прѣстрѣлки — почивка никаква; денѣ отъ ужасния неприятелски огънь, войниците не могатъ да намѣрятъ мѣсто за почивка дори и подъ блиндажитѣ и закритията, защото сж свидѣтели какъ отъ единъ тежкъ неприятелски снарядъ падатъ по — 15 души.

Помощъ отъ полската с. с. и не с. с. артилерия, находяща се на позиция въ участъка на полка, всичко: отъ с/12 батарея — 2 орджия, отъ 3/19 — 3 орджия, единъ взводъ отъ 5/12 батарея и 2-а не с. с. позиционна батарея, не само, че не може да се очаква и иска, но тя е прѣнудена да мълчи отъ страхъ да не бже унищожена, както вече сж извадени отъ позицията: 1 орджие отъ 3/19 и 1 огъ взвода на 5/8 батарея; което е задължено да услужва на полка.

При това положение, необходимо е най ефикасна помощъ отъ тежката артилерия, както отъ 3/6, тъй и отъ 2/6 бригади, която артилерия безъ да чака да се иска такава е длъжна въ интереса на работата да стори това още позече, че почти винаги телефоннитѣ съобщения сж развадени отъ неприятелския артилерийски огънь. Такава помощъ обаче, както вчера, тъй нощесъ и днесъ не се даде, нито отъ дѣсно, нито отъ лѣво или ако се е направило опитъ вероятно е билъ не сполучливъ, понеже неприятелската артилерия — непрекъснато стрѣля.

Заедно съ телеграмата ми до Васъ, азъ молахъ и Командира на 2/9 бригада да съдѣйствува съ тежката си артилерия до сега не се обади.

За не излишно считамъ да донеса, че отъ идването на полка на позиция до днесъ има убити, ранени и др. всичко долни чинове 1031 и офицери 10. Процентъ твърдѣ голѣмъ отъ състава на полка и ако това се продължи се таки, нѣма да се mine много време и отъ полка ще остане само една сънка. Моля Вашето ходатайство да се ускори мнѣтритето на тежка артилерия и да се помага винаги отъ околи на съдѣнитѣ на полка части.

(подп.). Полковникъ Нейковъ.

Подъ неокачествимий тероръ на неприятелската артилерия манватъ най мѣчително днитѣ. Нощитѣ пъкъ биватъ използвани за поправка на разрушенията, сторени прѣзъ денѣтъ и строене ходове. Но и това не слава при състоянието. Де курти приизлякова батарея по цѣли нощи обстрѣ-

ва, макаръ и рѣдко, но непрекъснато позицията на полка, като промеждутачно имъ мълчание, се ползва отъ стрѣлата на картечници и автоматични пушки за да безпокоятъ работниците.

На 13 Октомври, подъ прикритието на силенъ ураганенъ огънь и причинениятъ отъ него димъ, отдѣлни неприятелски групи се опитватъ да напреднатъ и се доближатъ до окопитѣ съ единствената цѣль, да слѣдятъ по отблизо състоянието на защитниците и ако послѣднитѣ бждатъ принудени да напустнатъ окопитѣ, поради силниятъ огънь — своевременно да забѣлжатъ това, а същевременно да слѣдятъ и за разрушенията, които прави тѣхната артилерия. Всичкитѣ имъ опити обаче пропадатъ подъ зоркото наблюдение на стрѣлцитѣ, които съ огъня си ги посрѣщатъ и не имъ позволяватъ да се приближатъ, а ги повръщатъ обратно въ окопитѣ имъ.

Прѣзъ послѣднитѣ дни, артилерийскиятъ огънь вълнѣе съ необикновена сила. Изглѣжда, че противникътъ иска тукъ да атакува и пробие фронто. Най близкия пътъ до Битоля е отъ тукъ. Особено е тежко положението на заемащата лѣвния флангъ 4-а дружина. Многого дерета прѣдъ фронта и, спомгатъ за незабѣлжаното промъкване на противника до 300 крачки. Отъ кантона на ж. п. отдалеченъ на 1500 м. отъ с. Кенали се наблюдава и най слабо движение по този участъкъ, за това и артилерията бие най много по него. Имало е моменти, когато отъ единъ тежкъ снарядъ биватъ повалени по 10 — 15 души, а живитѣ съ изумение се люшкатъ насамъ — натамъ изъ окопитѣ, за да избѣгнатъ привидно опасността. Само неокачествимото самоотладение и до себеотрицание достигашето държание на началницитѣ, влива животъ въ иначе мъртвитѣ души. Постоянното присъствие и обикалене на дружинния Командиръ изъ окопитѣ, развѣдрява лицата на храбритѣ и засилва стойкостта имъ.

Неокачествимо съ думи е доблѣстното държание на Командира на 16-а рота, Капитанъ М. Загубилъ слухъ и говоръ отъ трѣска на падналия близо до него тежкъ снарядъ, той нито за моментъ не напуска милитѣ си герои и въпрѣки настояването на Командира на полка и лѣкаритѣ да отиде на лѣчение, той нѣмайки възможность да се изкаже, съ просълзено отъ жалъ лице и трѣперящи отъ ядъ рѣце, надрасква върху книга, че не ще напустне ротата си, докато юнацитѣ иматъ още мишици да водятъ бой.

Тукъ вече противникътъ на нѣколко пъти употребява задушливи газове, но своевременно надѣване на маскитѣ прѣдотвратява жертвитѣ, като само единъ войникъ бива задушень и нѣколко слабо зашеметени.

в) 14 Октомври.

На 14 Октомври, отъ ранна сутринъ артилерията забобува съ максимална сила. Тръсъците отъ многобройнитъ разнокалибрени орждия не се различаватъ по отдѣлно а се допѣлватъ взаимно, сливащи се въ продължителенъ, всички на около оглушаващъ, тънтежъ. Прѣдъ крайниятъ лѣв флангъ на лѣвия участъкъ не е почти останала телена мръжа: всичко заровено въ земята или разквѣрлено стотици метри на страна. Противникътъ ще атакува, съмнение не може да има.

Разпорежда се полковата подрѣжка да бждѣ готова като една рота се изпраща веднага на началника на срѣдния участъкъ. Всичко надъ и прѣдъ окопитъ е обвито въ дим и не позволява далечно наблюдение отъ самитъ окопи, а поради равната мѣстность, всѣкакво наблюдение отъ задъ или отъ страни е невъзможно. За движението на противникъ прѣдъ окопитъ на полка, става известно само отъ донесенията на дѣйствующитъ отъ лѣво и дѣсно съседни части.

Подготвилъ атаката и възползуванъ отъ обстоятелствата противникътъ се приближава на около 400 — 500 крачки до окопитъ. Отведнажъ неприятелската артилерия прѣхвърля огъня си по подрѣжките и тила на позицията, а пѣхотнитъ му части се отзоваватъ прѣдъ теленитъ мръжи, като похватъ да ги рѣжатъ. Началникътъ на срѣдния участъкъ наблюдавайки отъ открито, съгледва това и нѣмайки време възможностъ да прѣдава заповѣди съ други срѣдства, съ гласъ заповѣдва на дружинната подрѣжка, да усили прѣднитъ окопи и да открие стрѣлба по противника. Всичко живо въ окопитъ открива отчаена пушечна и картечна стрѣлба. Димътъ и прахътъ прѣдъ окопитъ се разнасятъ и ясно се видятъ неприятелскитъ вериги прѣдъ теленитъ мръжи. Гласъ вериги настѣпватъ срѣщу срѣдния участъкъ. По цѣлата позиция се започва пушечна и картечна стрѣлба, като стрѣлицитъ и картечницитъ отъ съседнитъ части обстрѣлватъ съ фланговъ огънь настѣпающитъ. Първитъ неприятелски вериги сж разрѣдени, похватъ се отъ нови, косени отъ огъня на пушките и картечницитъ и прѣградния такъвъ на наша артилерия. Всички неприятелски вериги, достигали до телената мръжа сж повалени, но нова вълна настѣга и започва съченето на телената мръжа.

Огънятъ е въ разгара си; противникътъ напва съ немимовѣрни усилия, но вѣрата на защитницитъ въ собствено имъ оржие, твърдостта, непоколебимостта и себеприщението имъ, както и мощта на огъня имъ разколебаватъ противника, който за мигъ обръща грѣбъ и се понася назад. Нова вълна посрѣща отстъпающитъ и съ блѣсканица ги прѣсрѣща и пониса пакъ напредъ. Ужасния огънь на защитни

тъ, заедно съ този отъ артилерията ни; усилявани отъ флан-
ния огънь отъ съседнитъ участъци, и ниса грамадни за-
би на противника, които повалени трунове образуватъ вече
ли купчини. На ново разколебаване въ него: като стадо
де той се носи ту въ лѣво ту въ дѣсно трупайки се по-
ешоветъ на телената мръжа, съ което си навлича още по-
иствителни поражения. Това обстоятелство затвърдѣва въ-
ма на защитниците които съ яростъ сѣятъ прѣзь гърлата
пушкитъ и картечнитъ си смъртъ и ужастъ мѣжду про-
ника цѣли три и половина часа. Французинтъ, влѣлъ и
лѣднитъ си вериги, силно разтроенъ съ голѣми загуби
убити и ранени не издържа по вече и всичко живо, об-
цано отъ силно смущение се влѣга и въ паническо бѣгство
ръща назадъ по различни посоки, догаванъ отъ нашия
печенъ, картеченъ и артилерийски огънь. Частъ отъ спа-
цитъ се, се прибиратъ въ окопитъ си, друга търси спасе-
чакъ въ с. Негочане. При отстъплението си, неприятел-
та пѣхота, бива обстрѣлвана отъ собствената си артилерия,
роятно за да бждѣ заставена да се повърне.

Въ 11 ч. 30 м. пр. пл. Противникътъ прѣдъ срѣдния
цѣтъкъ е окончателно отбитъ. Той не повтаря, нито сжщия
тъ, нито въ послѣдствие пѣхотнитъ си дѣйствия срѣщу
и участъкъ.

Сжщеврѣменно съ настѣплението си срѣщу срѣдния
цѣтъкъ противникътъ настѣпва съ една дружина и къмъ
зия флангъ на дѣсния участъкъ.

Командирътъ на 1-а дружина, наблюдавайки лично дви-
нието на противника, заповѣдва разрѣдяване отъ дѣсно
и лѣво и привлича дружинната подръжка, като отдѣля
тъ за подържане фланговия огънь къмъ срѣдния участъкъ,
тъ останалата открива силенъ пушеченъ огънь по настѣпа-
цитъ. Германскитъ картечници отъ 219 картечно отдѣление,
положени тукъ въ участъка, допринасятъ много съ точния
и наврѣмененъ огънь. Посрѣшнатъ отъ убий тзения огънь
защитниците, противникътъ спира настѣплението си и
лѣга въ дерето прѣдъ окопитъ.

Къмъ 3 часа сл. пл. се забѣлѣзва настѣплението на нови
ти къмъ дѣсния участъкъ, а сжщеврѣменно и прѣдвиж-
ие на събранитъ и организирани, разбити по обѣдъ части,
съ с. Негочани, които едва успѣватъ да достигнатъ до
овоначалнитъ си окопи. Може би противникътъ искаше да
цнови атакитъ си!

Слѣдъ отбиването на пѣхотната атака, неприятелската
илерия открива на ново барабаненъ огънь по окопитъ,
роятно за да подготви нова атака. Къмъ 4 часа 30 м. сл.
всрѣдъ засилениятъ барабаненъ огънь, се забѣлѣзва вли-
ие на неприятелски пѣхотни части въ окопитъ имъ отъ
оватт линия, прѣдъ фронта на дѣсния участъкъ, а къмъ 7

часа сл. пладнѣ се повежда настѣпление. Изпратенитѣ наши патрули прѣдъ телената мрѣжа откриватѣ движението му, донасятѣ за това и се прибиратѣ въ окопитѣ като откриватѣ фронта. Открива се пушечна и картечна стрѣлба, а на артилерията се заповѣдва да даде повѣграденъ огънь прѣдъ участъка. Гѣсти неприятелски вълни се насочватѣ къмъ дѣсния флангъ на дружината. Дружиния командирѣ заповѣдва, ротата тамъ — 1-а, да остане на всѣка цѣна на позицията, като и изпраща на помощъ ротата отъ дружинната подрѣжка. Една рота отъ полковата подрѣжка се изпраща въ разпореждане на Командира на 1-а дружина. Противникътѣ приближава къмъ окопитѣ и разнася изъ гърлата си заглушително „ура“. Това сж руси. Сжщото мошно „ура“, което прѣди 38 години, разнасяно отъ дѣдитѣ и бацитѣ имъ, е дарувало свобода на поробенитѣ, днесъ иска да нанесе смъртъ на освободенитѣ отъ тѣхъ! Руситѣ приближаватѣ до тѣлената мрѣжа, но биватѣ силно покосявани отъ кръстосания пушеченъ и картеченъ огънь отъ вси страни. Следъ три часова огнева борба тѣ почватѣ да се стѣглятъ, намаляватѣ огъня си, до като най сетнѣ подъ прикритието на мрака съвършено се отѣглятъ въ изходнитѣ си окопи. И освободителитѣ испитватѣ юмука на освободенитѣ: той нанася съ силата си смъртенъ ударъ на всѣкиго, който иска да посѣгне на цѣнната отъ негѣ свобода.

Като резултатѣ отъ днешния бой въ послѣдствие се установява, че противникътѣ, силно разстроенъ прѣдъ срѣдния участъкъ, едва успѣва да организира малка частъ отъ разпилѣнитѣ се, която съ боязнь се прибира къмъ окопитѣ си. Атакувалитѣ части сж: прѣдъ срѣдния участъкъ една дружина черни отъ 44-й полкъ и двѣ дружини бѣли отъ 34-й полкъ — всички отъ колониалната дивизия, която дошле отъ Сомма въ Солунъ на 7-й Септември т. г., а на този фронтъ на 13 Октомври и на 14 бива хвърлена въ атака. Прѣдъ дѣсний участъкъ сж дружини отъ 4-и руски полкъ (отъ специалната руска бригада), двѣ въ първа линия, една въ подрѣжка.

Прѣдъ фронта на срѣдния участъкъ противникътѣ сстави купища отъ убити, отъ които непосредствено и близо до телената мрѣжа се прѣброяватѣ 485 трупа, между които нѣколко офицери. Цѣлата ношъ и слѣдующиятъ день, множество французки санитари съ носилки изнасятѣ раненитѣ. Руситѣ при дѣсния участъкъ оставатѣ по вече отъ 100 трупа и 6 плѣника. Като трофеи се прибиратѣ: 1 картечница, 7 афтоматически пушки и множество пушки и муниципия.

Благодарността на началницитѣ за заслугитѣ на Свищовци въ паметнитѣ за българския народъ боеве на битолския фронтъ се изразява освѣнъ чрѣзъ приведенитѣ по долу телеграми и грададенитѣ отличия, които красятѣ достойнитѣ гърди на офицери и войници отъ желѣзния 33-й полкъ, но

особенно чрѣзъ производството за особенни отличия на дѣлѣстния имъ вождъ — Командира на полка, въ чинъ Полковникъ.

Благодарности и поздравления, за боятъ на 14 Октомври:

Заповѣдъ по Армията № 258.

Изказвамъ моята признателностъ на храбрата пѣхота отъ бригадата на Полковникъ Николовъ, за побѣдоностното отблѣсване на вчерашното нападение. Очаквамъ, че всѣко нападение на противника ше се отблѣсва по сжщия начинъ.

Сжщо изказвамъ моята признателностъ на българската артилерия отъ бригадата на Полковникъ Николовъ и на артилерията отъ съседнитѣ участъци, както и на германската тѣжка артилерия, че тѣ тѣй ефикасно сж подѣржали пѣхотата.

(подп.). Командующъ Армията,

Фонъ Винклеръ.

На Васъ Господинъ Полковникъ, на началникъ шаба Ви, на Г. Г. офицеритѣ и войницитѣ отъ доблѣстнитѣ и безавѣтно храбри Свищовци, Ломци, Опълченски и 12-и артилерийски полкове изказвамъ своята възторжена благодарностъ за проявеното мъжество и патреотизъмъ при отбиване днешната бѣсна атака на многочисления противникъ. Вий и всички днесъ съ Вашата самоотверженостъ униожихте подлия противникъ и изпълнихте доблѣстно своя свѣшенъ дългъ къмъ Царя и Отечеството За славнитѣ Ви дѣла отъ името на *Негово Величество Царя* награждавамъ най храбритѣ мъжду всички герои войници участвували въ боя (въ това число и германскитѣ) славни синове на България съ кръста за храбростъ IV-а степенъ. Списъка на послѣднитѣ прѣдатавете веднага. № 14704.

Началикъ 2-а дивизия,

(подп.). Полковникъ: Петровъ.

Командиру 33-й Свищовски полкъ.

Поздравленията, които получавамъ и похвалитѣ които чувамъ за твърдо героичното държане и дѣлата на Свищовци, изпълватѣ съ радостъ

сърдцето ми. Азъ и всички чинове отъ дивизията се удивляваме и се възхищаваме отъ упорствата и храбростъ на полка, който е станалъ страшилище за противника. Полковетъ отъ дивизията, на които е известна твърдостта и себеотрицанието на Свищовци, пращатъ имъ чръзъ менъ, кѣмъ които се присъединявамъ и азъ, своитъ другарски поздрави и войнишко дерзание. Храбри другари, нека френеца Ви помни въ борбата! Тукъ по Вашия примеръ единодушието е довсдено до желание, всички да измрѣмъ, но ни педя земя на коварния врагъ да не дадеме и гай здраво удържимъ ние тукъ както Вий тамъ. Щастливъ се считамъ, че съмъ Началникъ на такъвъ храбъръ полкъ — 83 й. Изказвамъ още веднажъ своята радостъ и приклянкяки се прѣдъ храбростта му, мсля Всевишний да дарува още по яки миици, здрави нерви и за въ бждаще на Свищовци за да се удолѣе врага, до уничтожаването на когсто не сме още далечъ. Прѣдайте на храбрия полкъ, че съмъ мислено винаги съ моитъ Свищовци, че разчитамъ и въ бждаще на тѣхното упорство и че като слѣдя зорко неймовѣрнитъ имъ усилия и великъ героизмъ, правя всичко възможно за облѣкчение тѣхната участъ.

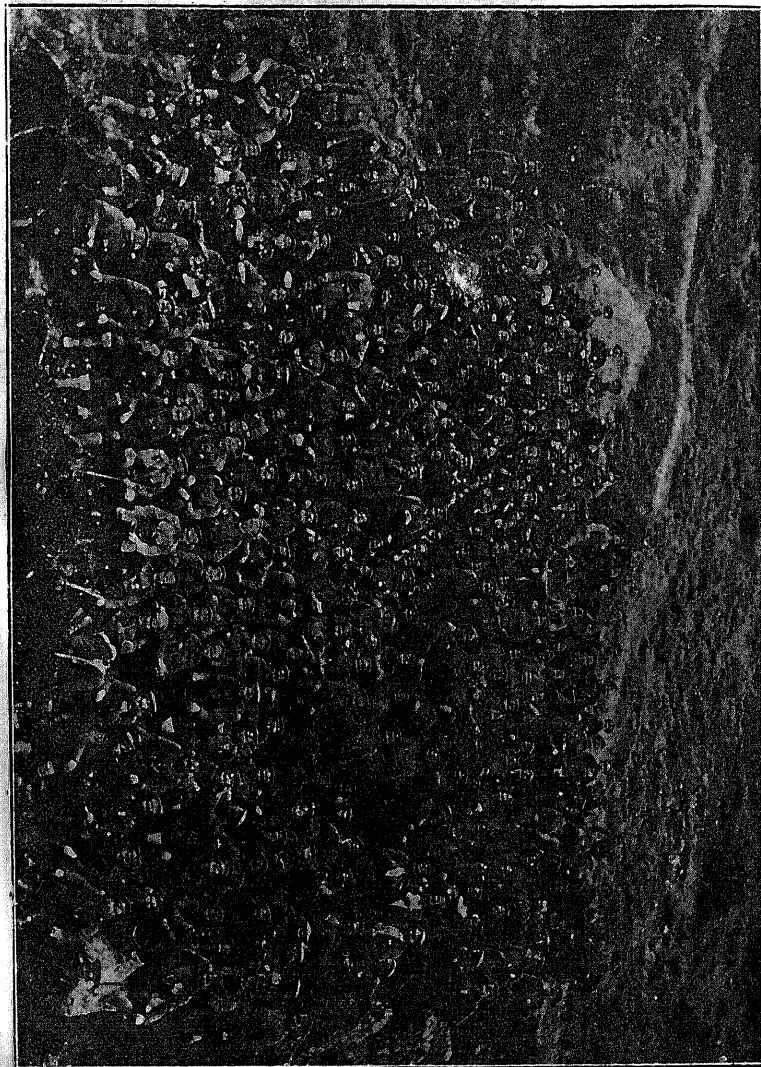
Началникъ 9-а Плѣвенска Дивизия,

(подп.). Генералъ Майоръ Нерѣзовъ.

г) 15 Октомври — 15 Ноември.

Въ послѣдующитъ дни до 15 Ноември, противникътъ обстрѣлза промежутачно съ артилерийски огнь, който често се обръща въ ураганенъ и барабаненъ, позицията на полка. Пѣхотата му прѣдпазливо се приближава къмъ окопитѣ ни и приближава прѣдъ дѣсния участъкъ на около 1000 — 1200 крачки, прѣдъ срѣдния на 700 — 800 кр., а на лѣвия до 300 — 400 крачки и отъ тамъ безпоколъ съ пушечниятъ си огнь, особено ношно врѣме при работа. Завалелитъ въ това врѣме дѣждове доарватъ позицията до плачевно състояние, а защитницитъ въ нея до отчаяние. Всичко плува въ вода и никаква възможность да се отцѣди сжщата. Не по добро е и положението на противника и отъ наложената обстановка по нѣкога по цѣли дни никакъвъ гърмежъ не се чува, а защитникъ и противникъ излизатъ извънъ окопитѣ и се сушатъ.

1-ва рота 33-и п. Свищовски полкъ прѣди заминаване за Витолския фронтъ — VIII, 1916 г.

сърдцето ми. Азъ и всички чинове отъ дивизията се удивляваме и се възхищаваме отъ упорствата и храбростъ на полка, който е станалъ страшилище за противника. Полковетъ отъ дивизията, на които е известна твърдостта и себеприцанието на Свищовци, пращатъ имъ чрезъ менъ, къмъ които се присъединявамъ и азъ, своитъ другарски поздрав и войничко дерзание. Храбри другари, нека френца Ви помни въ борбата! Тукъ по Вашия примѣръ единодушното е доведено до желание, всички да измрѣмъ, но ни педя земя на коварния врагъ да не дадеме и гай здраво удѣжимъ ние тукъ както Вий тамъ. Щастливъ се считамъ, че съмъ Началникъ на такъвъ храбъръ полкъ — 33 й. Изказвамъ още веднажъ своята радостъ и прикладнайки се прѣдъ храбростта му, мсля Всевишній да дарува още по яки мусци, здрави негви и за въ бждаше на Свищовци за да се удовѣ врага, до уничтожаването на когото не сме още далечъ. Прѣдайте на храбрия полкъ, че съмъ мислено винаги съ моитъ Свищовци, че разчитамъ и въ бждаше на тѣхното упорство и че като слѣдя зорко неимовѣрнитъ имъ усилия и великъ героизмъ, правя всичко възможно за облѣкчение тѣхната участъ.

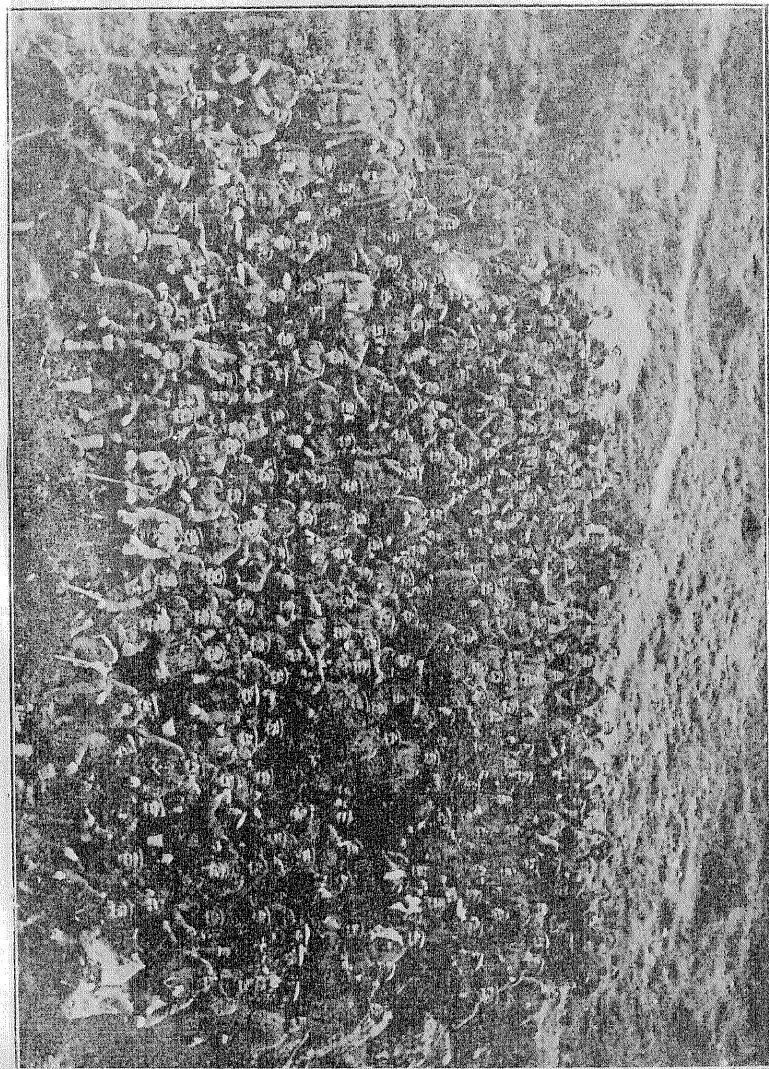
Началникъ 9-а Плѣвенска Дивизия,

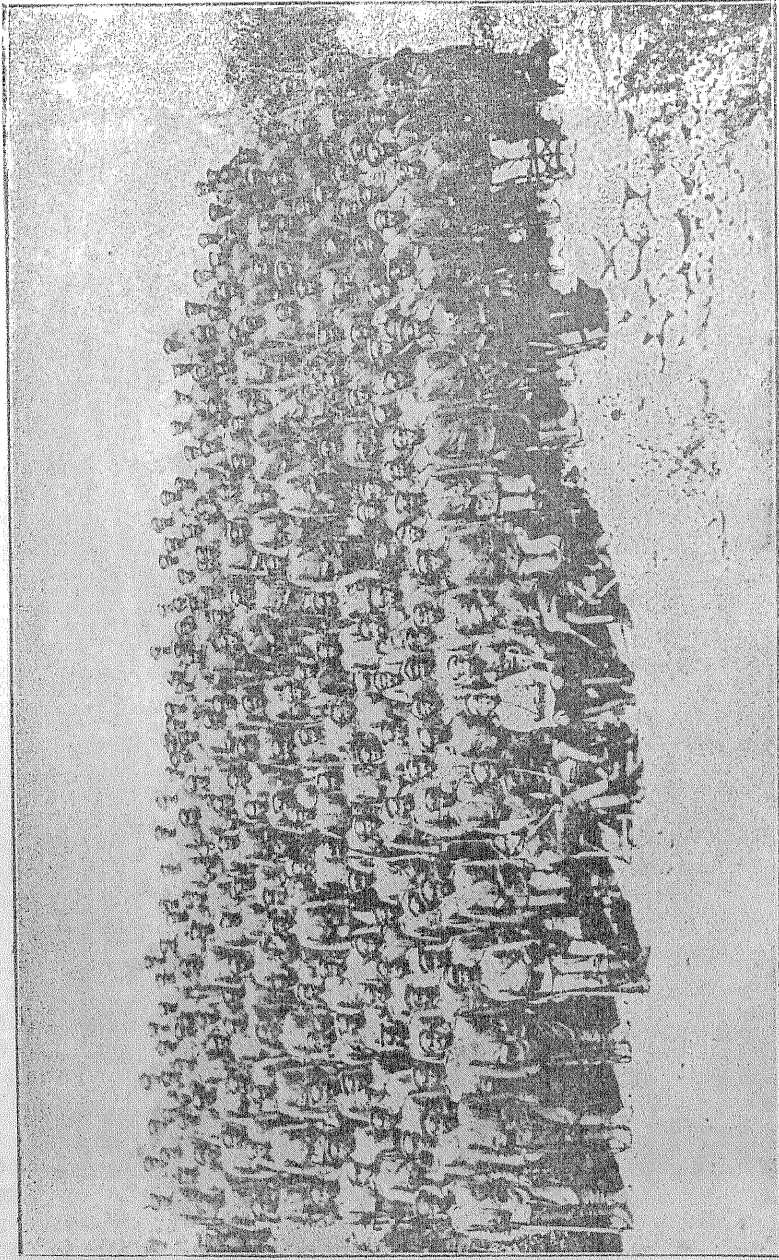
(подп.). Генералъ-Майоръ Нерѣзовъ.

г) 15 Октомври — 15 Ноември.

Въ послѣдующитъ дни до 15 Ноември, противникътъ обстрѣла промежутачно съ артилерийски огнь, който често се обръща въ ураганенъ и барабаненъ, позицията на полка. Пѣхотата му прѣдпазливо се приближава къмъ окопитѣ ни и приближава прѣдъ дѣсния участъкъ на около 1000 — 1200 крачки, прѣдъ сръдния на 700 — 800 кр., а на лѣвия до 300 — 400 крачки и отъ тамъ безпокол съ пушечниятъ си огнь, особено ношно врѣме при работа. Завалелитъ въ това врѣме дѣждове докарватъ позицията до плачевно състояние, а защитниците въ нея до отчаяние. Всичко плува въ вода и никаква възможность да се отцѣди същата. Не по добро е и положението на противника и отъ наложената обстановка по вѣкога по цѣли дни никакъвъ гърмежъ не се чува, а защитникъ и противникъ излизатъ извънъ окопитѣ и се сунатъ.

16-а рота 33-и п. Свищовски полкъ прѣди заминаване за Витошкия фронтъ — VIII, 1916 г.

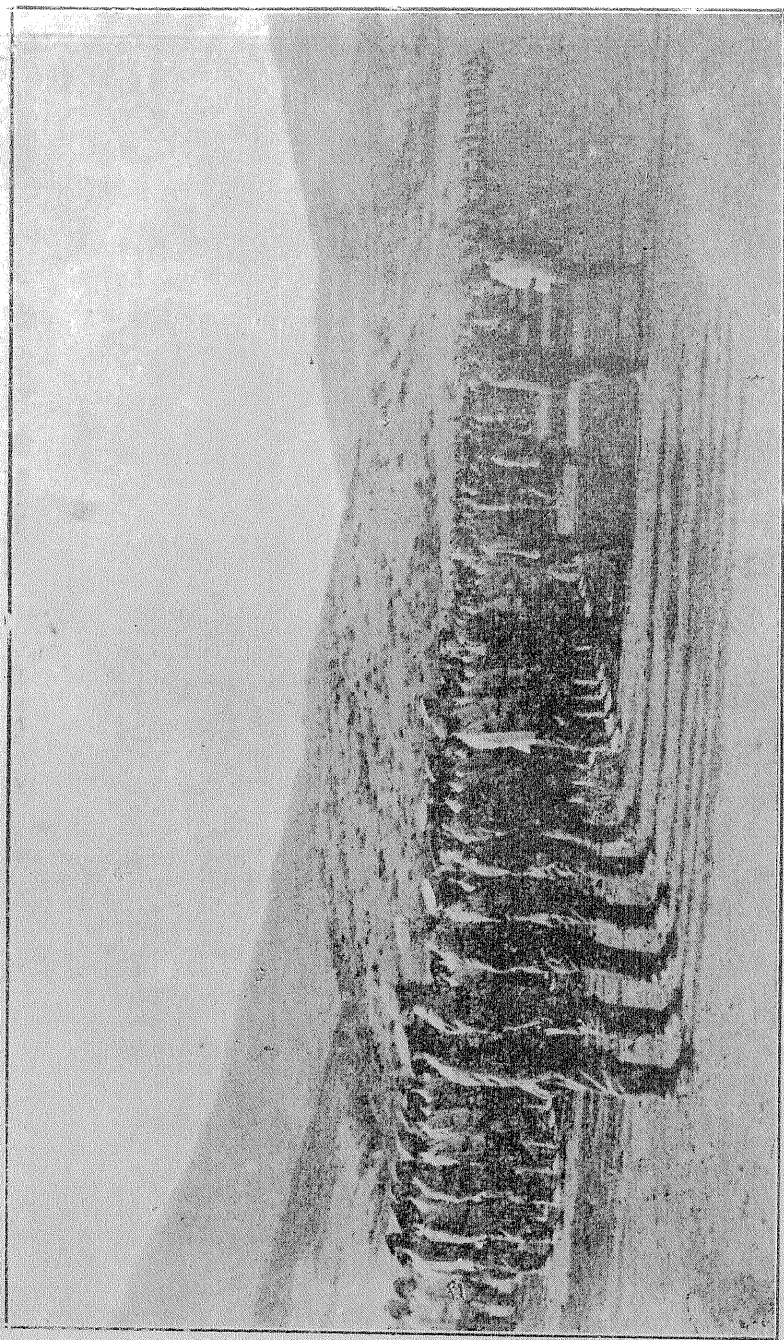

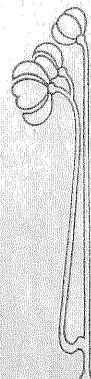
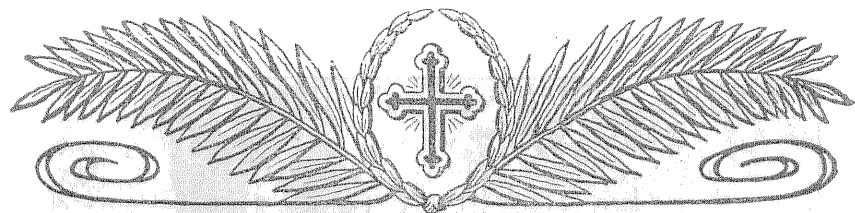
11-а рота 33-и п. Свищовски полкъ прѣдъ замѣнане за Битолския фронтъ— VIII 1916 г.

Раздаване за 1-и пѣхть маски противъ задушилни газове — VIII 1916 г.

Пръледъ на 33-и п. Свишовски полкъ отъ Началника на дивизията г. Генералъ-Майоръ Вазовъ — 1917 г.

Подпоручикъ Гачевъ Иванъ,
убитъ на 13. X. 1915 г. при
с. Върбица.

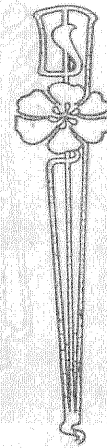
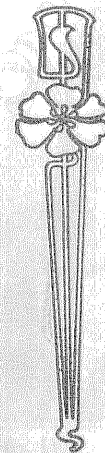
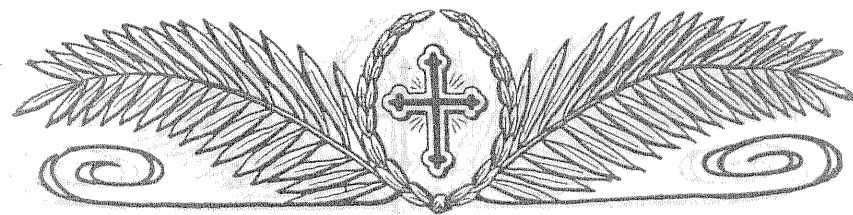
Поручикъ Пушкаревъ Иванъ,
убитъ на 13. X. 1915 г. при
с. Върбица.

Подпор. Мангачевъ Добри,
убитъ на 29. IX. 1916 г. при
с. Петораць.

Участвующиѣ въ пагрулногo нападене на 2-и юли 1918 г. при с. Долджели

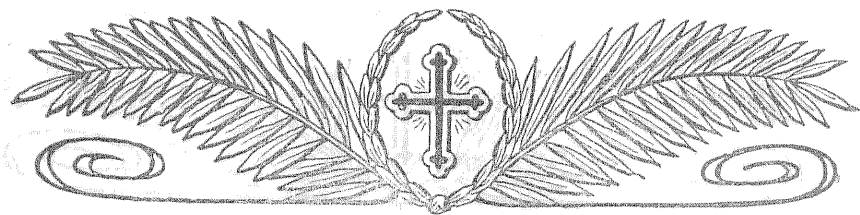
Подпоручикъ Стояновъ Григоръ,
убитъ на 6. IV. 1917 г. при
в. „Дубъ“.

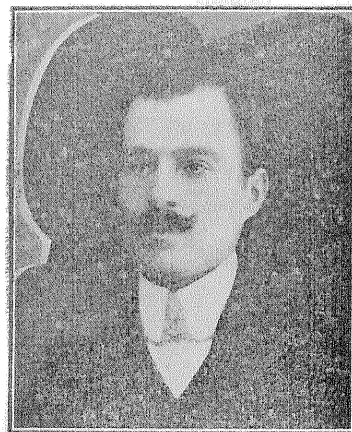
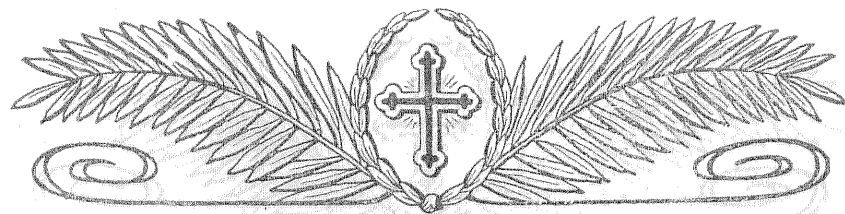
Подпоручикъ Стояновъ Кириль,
убитъ на 23. IX. 1917 г. при
с. Полджели.

Подпор. Константиновъ Къичо,
убитъ на 14. X. 1916 г. при
с. Меджелли.

Подпоручикъ Табаковъ Христо,
убитъ на 7. X. 1916 г. при
с. Кенали.

Капитанъ Икономовъ Иванъ,
убитъ на 18. IX. 1916 г. при
в. „Каймакъ-Чаланъ“.

Капитанъ Кърчевъ Сава,
убитъ на 25. IX. 1916 г. при
с. Петоракъ — Битолско.

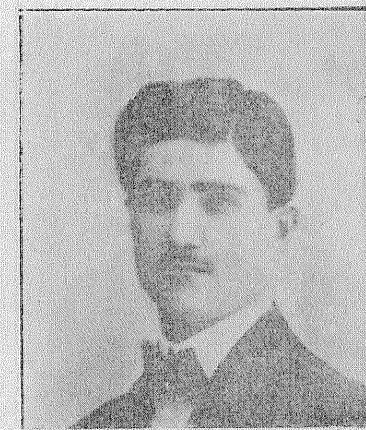
Подпоручикъ Балсамаджиевъ Г.,
убитъ на 14. XI. 1916 г. при
с. Кенали.

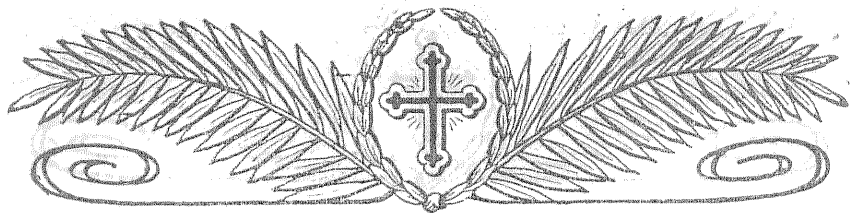
Подпоручикъ Пушкарговъ Ангелъ,
убитъ на 20. X. 1916 г. при
с. Меджедли.

Поручикъ Николовъ Андрей,
убитъ на 14. X. 1916 г. при
с. Негочани — Битолско.

Поручикъ Ангеловъ Михаилъ,
убитъ на 11. X. 1915 г. при
в. „Черни-върхъ“.

Поручикъ Айеръ Луи,
починалъ на 2. IX. 1916 г. при
в. „Дубъ“.

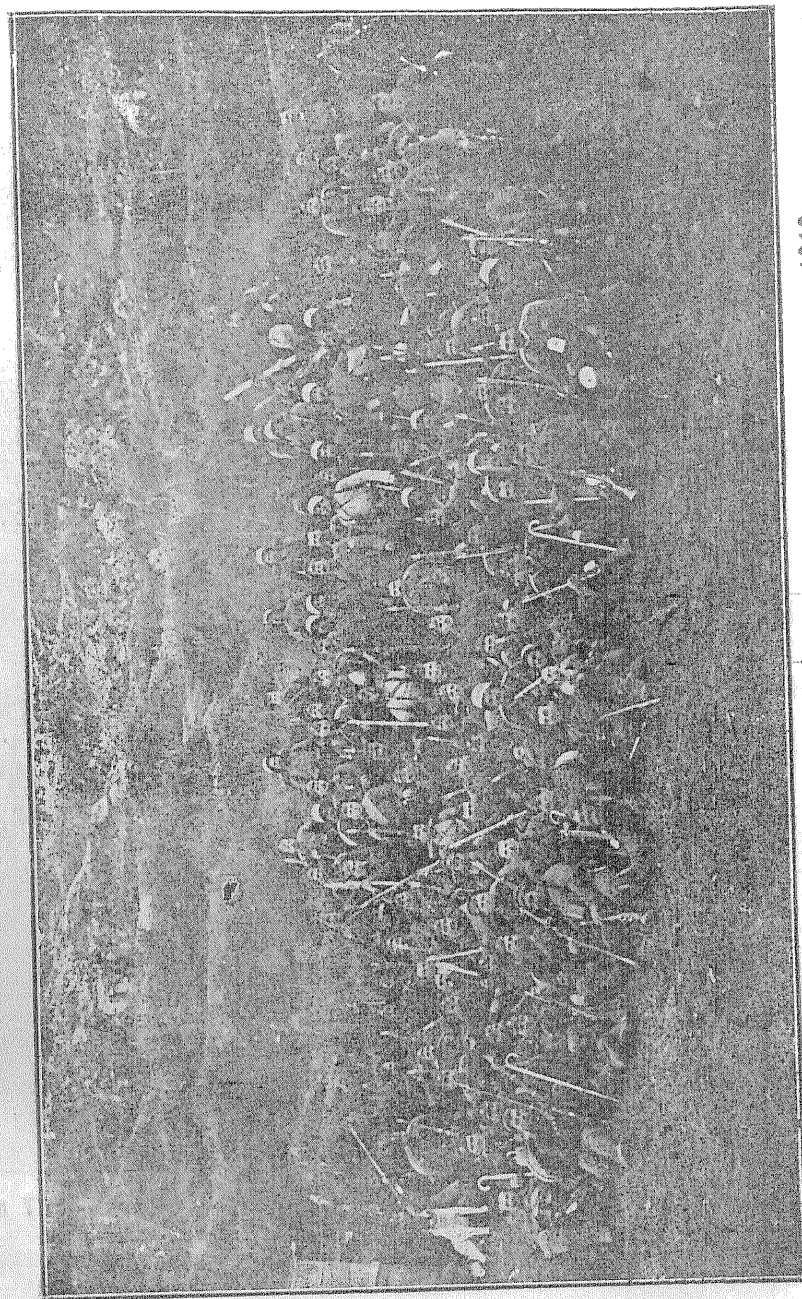
Поручикъ Панталеевъ Георги,
убитъ на 18. IX. 1916 г. при
в. „Каймакъ-Чаланъ“.

Поручикъ Бакоговъ Никола,
убитъ на 19. IX. 1916 г. при
в. „Каймакъ-Чаланъ“.

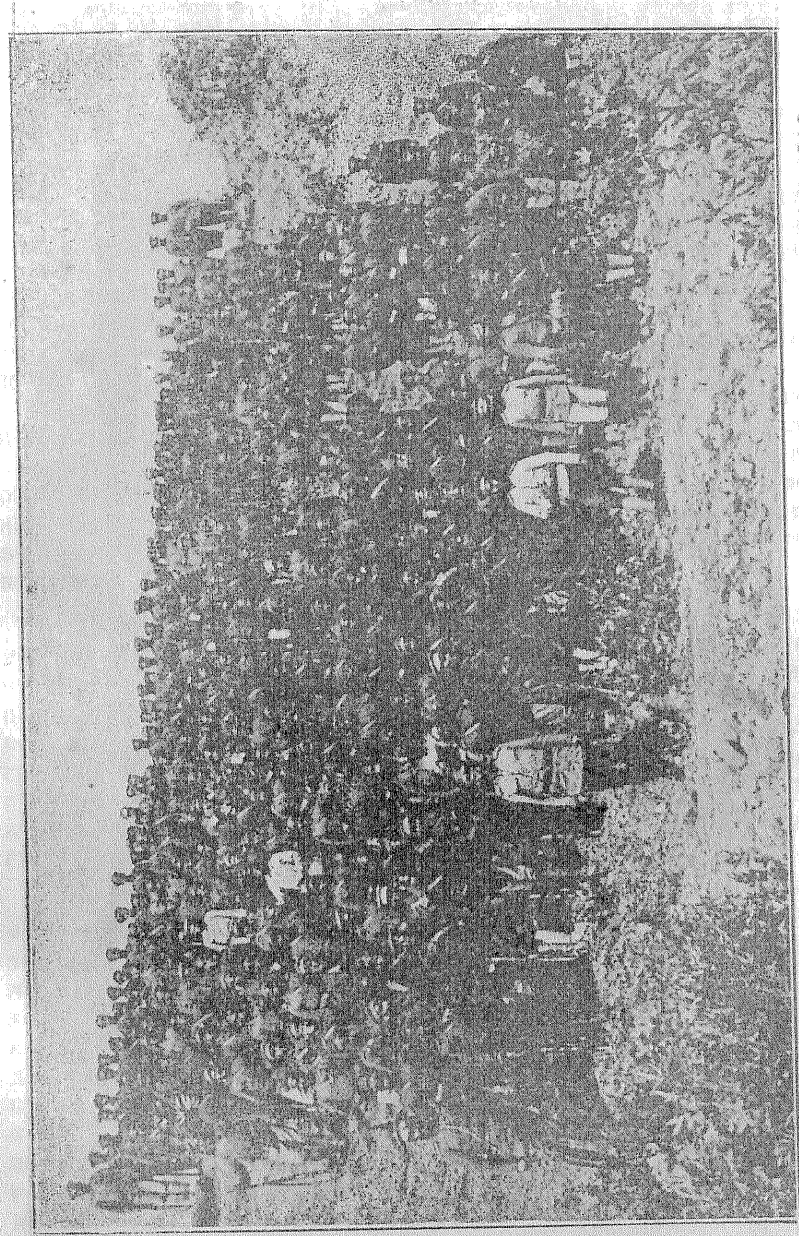
Подпоручикъ Поповъ Илия,
убитъ на 25. IV. 1917 г. при
с. Долджели.

4-а рота 33-и п. Свищовски полкъ прѣдъ замнаване на позицията — 1918 г.

Държане брвса на войниците отъ К-ра на 1-а рота 33-и п. Свищовски полкъ — 1917 г.

10-а рота 33-и п. Свищовски полкъ преди замнаване за Битолския фронтъ — VIII 1916 г.

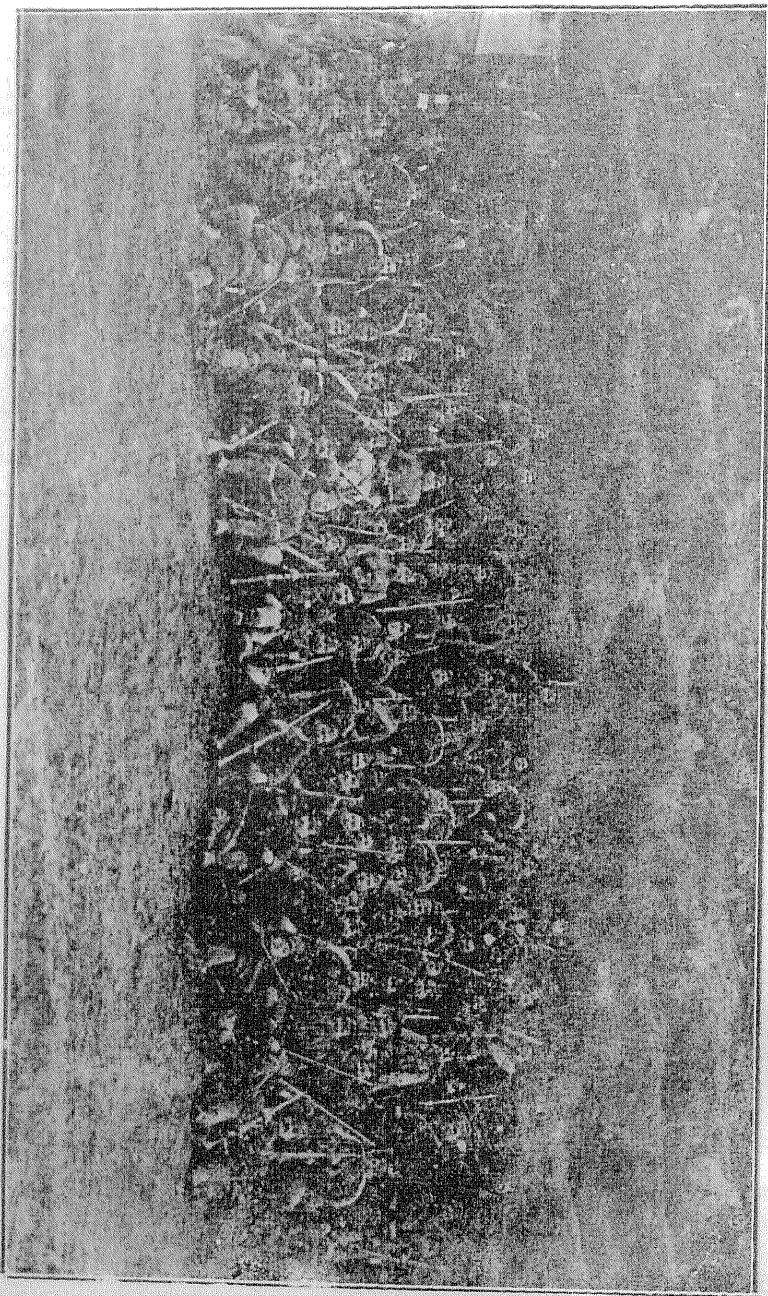
Прѣзъ тѣзи дни противникътъ развива прѣкомѣрни усилия въ „Завоя на Черна“. Многобройна и разнокалибрена артилерия бошува денонощно по височинитѣ надъ лѣвия брѣгъ на Черна. Тамъ той иска да нанесе рѣшителенъ ударъ, слѣдъ като не успѣва въ полето.

За облѣкчение участъта на Свишовци, откъснати отъ дивизията, които отъ толкова време неприкъснато стоятъ въ окопитѣ, немайки възможность и за най малка почивка, денонощно подъ гнета на неприятелската артилерия; отблъсвайки въколко кратнитѣ атаки на неприятелската пѣхота и чувствително разрѣдѣли отъ многобройнитѣ жертви, висшето начальство рѣшава да бжде смѣненъ полкъ. Въ очакване на смѣната узнава се, че бригадата ще бждѣ смѣнена отъ 4/2 бригада. 27 полкъ смѣнява вече 15 полкъ отъ позицията му, а полкътъ трѣбва да бждѣ смѣненъ отъ 9-й пѣх. Пловдивски прѣвъ нощта на 1 срѣщу 2 Ноември.

2-а дружина отъ помѣнати полкъ пристига на позицията и смѣнява 3-а дружина отъ полка. Последната се изтѣгля къмъ Битоля, където бива поздравена съ заслужени похвали отъ Началника на 2-а дивизия и срѣдъ овацитѣ на населението отъ града, надъ който благодарение на Свишовци се вѣеше още българския лъвъ, се отправя за Прилепъ — Криволакъ — Дедели — позицията „Дубъ“.

Битолчани скоро разбиратъ за дѣйствиата на полка, както и за скорошното му прѣминаване прѣзъ градътъ имъ. Специална комисия подъ прѣдседателството на Кмета взима инициативата за събиране подарѣци за Свишовци и тържественото имъ посрѣщане, за да дадѣтъ изразъ на благодарността си къмъ тѣхъ. Събитията обаче грѣдопрѣдѣлятъ жестока съдба на Битоля и съ цвѣтата, съ които сж щели да бждатъ кичени гърдитѣ на Свишовци, въ послѣдствие може би да сж кичени тѣзи на французи и сѣгби.

Жестокитѣ боеве въ „Завоя на Черна“ поглѣщатъ значителенъ човѣшки материалъ и всичко свободно се отправя за тамъ. Дружинитѣ, които е трѣбвало да смѣнятъ останалитѣ три отъ полка, съ прѣстигането си въ Битоля биватъ задържани, а послѣ и тѣ хвърлени въ завоя. Тѣй, че полкътъ, въ составъ отъ три дружини и 2-а отъ 9 полкъ продължава да отстоява на схшитѣ позиции, примиренъ съ мисълта, че поради развиващитѣ се дѣйствиа смѣната е невъзможна. Въ боеветѣ на тая позиция (Кенали — Меджелни), полкътъ понася загуби: убити офицери 3, войници 254; ранени офицери 3, войници 643; контузени войници 174; заматени 72.

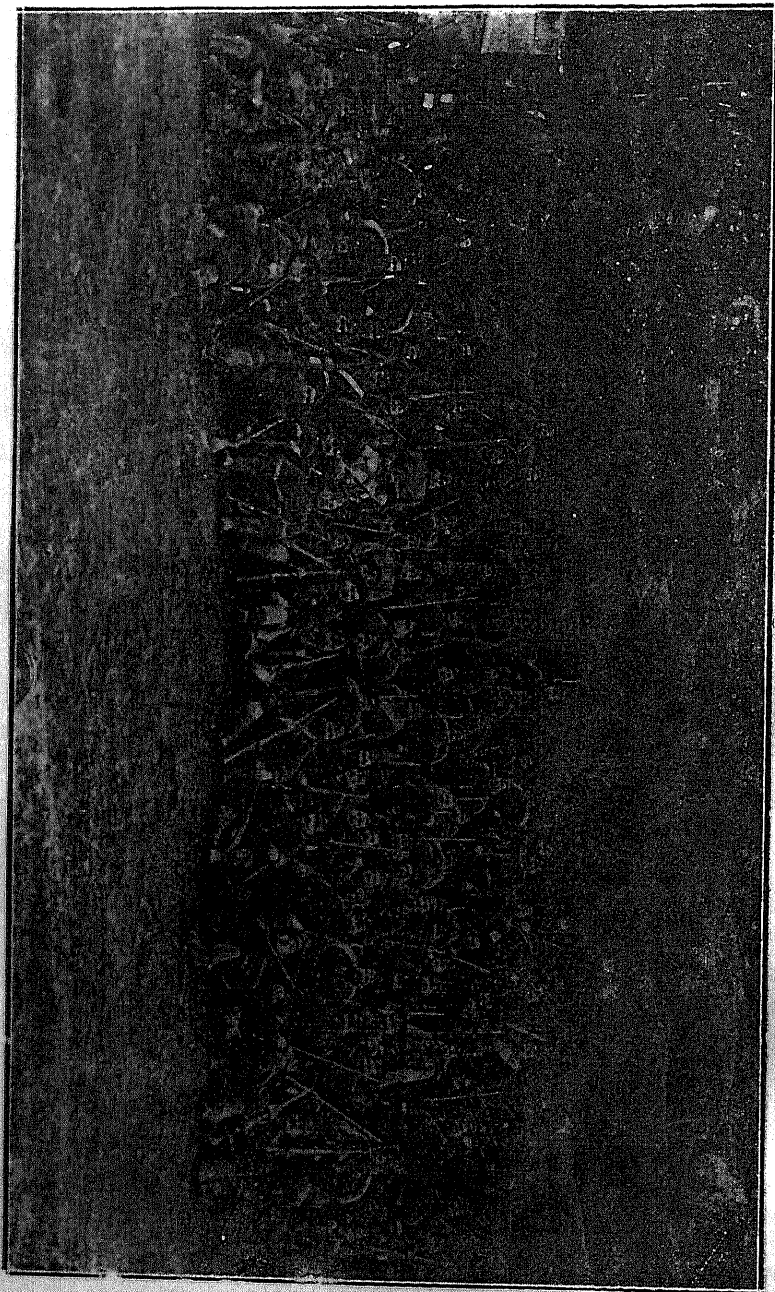
Прѣзъ тѣзи дни противникътъ развива прѣкомѣрни усилия въ „Завоя на Черна“. Многобройна и разнокалибрена артилерия бошува деноношно по височинитѣ надъ лѣвия брѣгъ на Черна. Тамъ той иска да нанесе рѣшителенъ ударъ, слѣдъ като не успѣва въ полето.

За облѣкчение участъта на Свишовци, откъснати отъ дивизията, които отъ толкова време непрекъснато стоятъ въ окопитѣ, немайки възможность и за нѣй малка почивка; деноношно подъ гнета на неприятелската артилерия; отблъсвайки нѣколко кратнитѣ атаки на неприятелската пѣхота и чувствително разрѣдѣли отъ многобройнитѣ жертви, висшето начальство рѣшава да бжде смѣненъ полка. Въ очакване на смѣната узнава се, че бригадата ще бждѣ смѣнена отъ $\frac{1}{2}$ бригада. 27 полкъ смѣнява вече 15 полкъ отъ позицията му, а полкътъ трѣбва да бждѣ смѣненъ отъ 9-й пѣх. Пловдивски прѣвъ ношъта на 1 срѣщу 2 Ноември.

2-а дружина отъ помѣнатия полкъ пристига на позицията и смѣнява 3-а дружина отъ полка. Последната се изтѣгля къмъ Битоля, където бива поздравена съ заслужени похвали отъ Началника на 2-а дивизия и срѣдѣ овациитѣ на населението отъ града, надъ който благодарение на Свишовци се вѣеше още българския лѣвъ, се отправя за Прилѣпъ — Криволакъ — Дедели — позицията „Дубъ“.

Битолчани скоро разбиратъ за дѣйствиата на полка, както и за скорошното му прѣминаване прѣзъ градътъ имъ. Специална комисия подъ прѣседателството на Кмета взима инициативата за събиране подарѣци за Свишовци и тържественото имъ посрѣщане, за да дадѣтъ изразъ на благодарността си къмъ тѣхъ. Събитията обаче грѣдопрѣдѣлятъ жестока съдба на Битоля и съ цѣлѣта съ които сж щели да бждатъ кичени гърдитѣ на Свишовци, въ послѣдствие може би да сж кичени тѣзи на французи и сѣрби.

Жестокитѣ боеве въ „Завоя на Черна“ поглѣщатъ значителенъ човѣшки материалъ и всичко свободно се отправя за тамъ. Дружинитѣ, които е трѣбвало да смѣнятъ останалитѣ три отъ полка, съ прѣстигането си въ Битоля биватъ задържани, а послѣ и тѣ хвърлени въ завоя. Тѣй, че полкътъ, въ съставъ отъ три дружини и 2-а отъ 9 полкъ продължава да отстоява на сжшитѣ позиции, примиренъ съ мисълта, че поради развиващитѣ се дѣйствиа смѣната е невъзможна. Въ боеветѣ на тая позиция (Кенали — Меджелни), полкътъ понася загуби: убити офицери 3, войници 254; ранени офицери 3, войници 643; контузени войници 174; зашеметени 72.

6. На позиция Бистрица — Кравари.

Все поради резултатитѣ отъ дѣйствиата въ „Завоя на Черна“ прѣзъ нощта на 14 срѣщу 15 трѣбваше да се отстъпва и тази позиция и заеме линията с. Кравари—Бистрица. Макаръ и съ спомѣни за най тѣжки изпитания и слѣдъ приживени цѣли 43 дни, напускането на позицията, оросена съ толкова кръвъ на безпримерни храбарци, навѣва унилоостъ въ всички. Прикриванъ отъ оставенитѣ до сутринята по една рота отъ дружина, полкътъ се отлъгля на новата си позиция, която пионеритѣ и населението отъ градътъ току що почнали да окупатъ. Тазя позиция отстъпи едва на 6 километра отъ Битоля и въ тактическо отношение не е пригодна за отбрана. Заеманието и се налага само отъ желание да се задържи градътъ. Съ пристигането на новата позиция частитѣ почватъ окопаването и плѣтенето на телена мръня, като изпращатъ патрули прѣдъ окопитѣ на 1500 — 2000 крачки да слѣдятъ приближаването на противника. Слѣбото възвишение на дѣсниа флангъ на позицията, разположенъ по южната украинина на селото Бистрица позволява да се наблюдава отлично прѣдлѣжащата, съвършено открита и наводнена съ дъждоветѣ мѣстностъ, по която ще настѣпва противникътъ.

Патрулитѣ още не заели мѣстото си, забѣлѣзватъ приближаването на неприятелската конница съ картечници по шосето и край него, а задъ нея пѣхотни вериги. Посрѣщати съ силенъ пушеченъ и картеченъ огънь тѣ се повръщатъ съ бѣгство назадъ къмъ с. Жабене, прѣследвани отъ шрапнелвия огънь на нѣколко наши батареи, като оставатъ въ полето убити хора и коне, а картечницитѣ си зриватъ въ пѣска подъ моста на шосето. Изпратенитѣ слѣдъ тѣхъ патрули донасятъ една картечница и залавятъ двама плѣнници руснаци. Ня слѣдния день неприятелската артилерия открива огънь по лѣвия флангъ на позицията, но по скята му артилерия не може да достигне окопитѣ, а тежката не е още настанена.

На 16 Ноември къмъ 2 часа слѣдъ пладнѣ Тѣхни Ц. Височества Прѣстолонаслѣдника Князь Борисъ Търновски, Князь Кирилъ Прѣславски придружени отъ Главнокомандующия Дѣйствующата Армия Генералъ Майоръ Жековъ безъ оглѣдъ на риска, на който се излагаха дойдоха на наблюдателния пунктъ на Командира на полка, който поради условия диктувани отъ терена на мѣстността бѣ на самата линия на окопитѣ — крайнината на с. Бистрица.

Присѣтствието на Височайшитѣ гости и Главнокомандующия въ редоветѣ на самитѣ вериги се разнесе веднага по цѣлата огнева линия и повдигна извънредно много духа

на борцитѣ — почувствуваха, че и любимца на Българския народъ Н. Ц. Височество Прѣстолонаслѣдника прѣдъ Върховния Отечественъ дългъ забравя своето високо положение.

Слѣдъ едно двучасово прѣдстояване въ редоветѣ на Сигурности, Височайшитѣ гости се върнаха въ гр. Битоля. Неизминали се нито 10 минути съ зминаването имъ, два неприятелски тежки снаряда попадатъ въ воденицата, където прѣди малко скѣпитѣ за Българския народъ дѣца пиха кафе и водиха разговори — Богъ за лишенъ пѣтъ посочи, че бли надъ Българската кауза.

Прѣзъ двата послѣдующи дни, 17 и 18 Ноември се веде усиленъ артилерийски двубой между нашата и противниквата артилерия. Настанена добръ по склоноветѣ на „Бабя-Планина“ нашата артилерия при отлично наблюдение нанася чувствителни поражения върху изложеното му въ равнището на открито неприятелска артилерия.

7. Въ „Завоя на Черна“.

а) Слѣдъ Битоля.

Но и на тази позиция не било речено да се стои дълго време. Вечерта на 19 Ноември се получава заповѣдъ за отлъгляне на полка отъ позицията на такава сѣверно отъ Битоля. Участята на града е рѣшена съ завезманата настаналата прословута и изобилно напоена съ съюзническа — българска и германска кръвъ, висота 1212 въ „Завоя на Черна“. Отлъглянето на полка трѣбва да стане въ 1 ч. пр. пл. на 20 Ноември слѣдъ окончателното излъгляне на заеманата отъ дѣсно на полка позиция, 27 полкъ, послѣдния обаче, се забавя съ отлъглянето си и полкътъ бива принуденъ да остане на позицията до 5 ч. пр. пл. при открити флангове. Дѣйствиата на по смѣлъ противникъ при такова положение, би могли да докарать катастрофа за полка.

Полкътъ осѣмва въ южната украинина на града, а ротитѣ оставени за прѣкриване на отстъплението сж въ контактъ съ забѣззалия сжщото и започналъ прѣслѣдване противникъ. Полкътъ минава послѣденъ прѣзъ замрълия градъ, прѣдставяйки го на слѣдвания по петитѣ му противникъ и се запира на височинитѣ сѣв. отъ градътъ, където трѣбва да остане до като частитѣ отъ 2/6 бригада заематъ новитѣ си позиции. Прикриващитѣ отстъплението 1/33, 16/33 и 8/9 роти се прибиратъ къмъ 9 часа прѣдъ пладнѣ при полка, когато се получава заповѣдъ, че сжщия се назначава въ армейски резервъ и да се отпрати по шосето къмъ Прилѣпъ за с. Могала. Пристига се въ 11 ч. 30 м. на 20 Ноември въ сжщото, а въ два часа се продължава за с. Чаирли, на лѣвия

брѣгъ на р. Черна, където полкътъ се установява на квартири. Нощта се прѣкарва въ селото.

Досегашниятъ Бригаденъ Командиръ на 1/6 бригада, въ състава на която полкътъ води боеге отъ 24 Септември до 19 Ноември, Полковникъ Н., сега началникъ на дивизия, голучилъ назначение да замине и поеме командуването на полковетъ отъ бригадата си, съ вълнение и прочувствено слова се збогува съ ураберцитѣ — Свишови и, подризитѣ на които той скачестви като на герой — свѣтци. Съ просълзени очи той напуства при най мили спомени и съ искренни благодарности полка.

Въ 5 часа сл. гл. на 20 Ноември полкътъ се вдига по трѣвога съ заповѣдъ да замине за с. Влакларъ. Отъ днесъ той влиза въ състава на 2/2 бригада.

При тъмна нощ и разкалени пѣтиша полкътъ достига къмъ 11 часа с. Влакларъ, където спира движението си и се окопова сѣверно отъ селото за да бже прикритъ на слѣдующия денъ, като остава тамъ за всѣка евентуалност. Прѣзъ денътъ, силниятъ напоръ на противника сполучва да ратласка нашитѣ отъ височинитѣ сѣверно отъ с. Суходолъ-Рая. За сутринята на 21 Ноември се подгатва контра атака, която за съжаление, излиза несполучлива. Несполучилитѣ въ атаката части успѣватъ да се задържатъ непосредствено на височитѣ сѣв. отъ атакванитѣ, по които и до днесъ прѣминава линията на отбрана на дѣсния флангъ на позицията въ „Завоя на Черна“.

Разтѣглени и разрѣдели въ дѣсто, промежутъкътъ мѣжду висотата 1050 и висотата сѣв. отъ с. Паралово остава съвсемъ слабо заетъ. Поисква се дружина отъ полка въ разпореждане на дивизия „Хипелъ“. Назначава се 1-а дружина, която въ 11 ч. 55 м. пр. пл. подъ артилерийския огънь на противника настѣпва и въ 1 ч. 30 м. сл. пл. застава западно отъ с. Арматусъ, гдето почва веднага работенето на резервни окпи, за да се прѣдпази отъ артилерийскиятъ огънь на противника. Германскитѣ части, които отбраняватъ върха, водятъ бой и въпрѣки всички усилия да повърнатъ атакующиятъ противникъ, не успѣватъ, вслѣдствие малочислеността си, като позволяватъ приближаването му. Критическото положение на 12-а Егерска дружина, която сама защищава височината 1050, се схваща отъ Свишовци и по собствена инициатива на командира на дружината, безъ заповѣдъ се изпращатъ двѣ роти, които да подкрѣпятъ защитницитѣ. Окураженитѣ отъ помощта германски части засилятъ огъня и подкрѣпени отъ този на ротитѣ прогонватъ противника, като му нанасятъ значителни загуби.

На 23 Ноември по заповѣдъ отъ дивизията Хипелъ, 2-а дружина бива отправена за с. Черничене, въ разпореждане на началника на дѣйствующитѣ тамъ части. Дружи-

ната остава въ поддрѣжка и е изпращана въ помощъ на разни части, където е ставало нужда. Тя се съзършено откъсва отъ полка и не се завръща по вече къмъ него. Въ послѣдствие тя влиза въ състава на 44 полкъ, като кадръ при реорганизирането му и образува 1/44 дружина. Прѣзъ Миртенскитѣ боеве т. г. въ „Завоя на Черна“ дружината отъ Свишовци е била пакъ, която е покрила съ нова слава дѣйността на 44 полкъ.

Останалата 4-а дружина служи за бригадна поддрѣжка и съ ротитѣ си се явява въ помощъ и поддрѣжка ту на 44 полкъ, ту на 146 германски полкъ, ту въ поддрѣжка на 9 и 27 полкове, застанала задъ тѣхния фронтъ, зап. отъ с. Арматусъ, където остава до 2 Декември, когато бива смѣнена отъ дружина на 44 полкъ.

Дѣйността на фронта прѣзъ изгклитѣ дни се състои въ артилерийски двубой между нашата и неприятелската артилерия и пѣхотни дѣйствия по висотата 1050. Положението по цѣлия фронтъ е вече достатъчно затвърдено. Итоженъ отъ прѣкомѣрнитѣ си усилия въ послѣднитѣ дни, противникътъ не е въ състояние да продължи въ сжщия размѣръ понататъшнитѣ си атаки. Намиращитѣ се тукъ наши части, засилени съ ново пристигналата пѣхота и артилерия, се затвърдяватъ на новитѣ си позиции, които трѣскаво започватъ да окопаватъ.

На 2 Декември се получава заповѣдъ отъ дивизията Хипелъ, щабътъ на полка и 4-а дружина да се отправятъ на слѣдующия денъ за гр. Прилепъ, където ще получатъ понататъшна заповѣдъ 1-а и 2-а дружини и картечната рота оставатъ тамъ до понататъшно разпореждане.

Вечерята на сжщия денъ 4-а дружина се прибира въ с. Добрушево, а на слѣдующия денъ се отправя за гара Тополчане, отъ където по желѣзницата бива отнесена въ Прилепъ. Тамъ отъ Шаба на Армията се получава Маршрутъ: Прилепъ-Дрѣново — Неготинъ-Криволакъ, където да се натовари и отвози до гара Дедели въ разпореждане на 9-а дивизия.

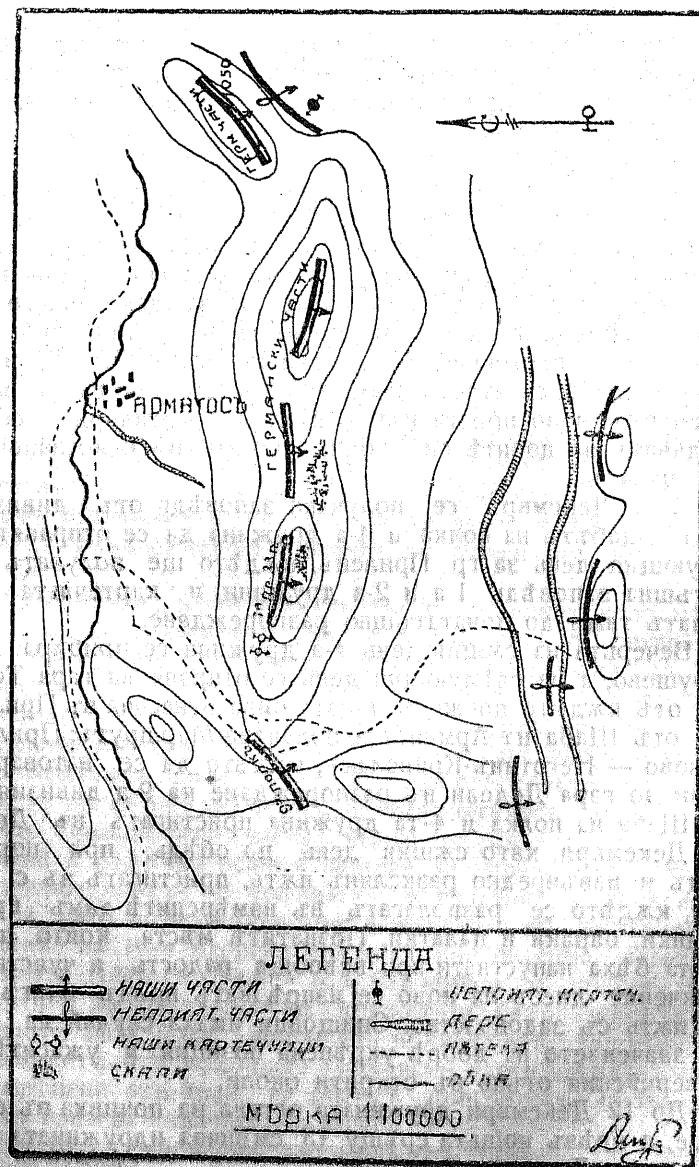
Шаба на полка и 4-та дружина пристигатъ въ Дедели на 7 Декември, като сжщия денъ по обѣдъ, при пероенъ дъждъ и извънредно разкалянъ пѣтъ, пристигатъ въ с. Черниче, където се разполагатъ въ намѣренитѣ тамъ празни землянки, бараки и палатки. Познатитѣ мѣста, които прѣзъ есенята бѣха напуствани при всѣобща радостъ и чувствено сближение, днесъ на ново се изпрѣватъ прѣдъ очигъ, но този пѣтъ съ задоволство. Свишовци имаха случай да изпитатъ значението на добръ укрѣпена позиция и ужаситѣ на артилерийския огънь въ открити окопи.

До 12 Декември дружината остава на почивка въ с. Черниче, а прѣзъ нощта срѣщу 13 смѣнява идружината отъ 9 полкъ въ Долинната позиция.

б) 1-а дружина на 1050.

1-а дружина, останала във „Завоя на Черна“ получава на 21 Ноември 6 часа вечерта заповед да заеме позиция по гребена западно от к. 1050 и южно от с. Арматусь (главдай кроки № 14).

КРОКИ № 14.

Заповедта се изпълва, като първоначално позицията се заема със 2 роты, а въ послѣдствие пристигатъ и другитѣ 2. Дружината застава задъ склона по който почва копането на резервни дупки, по за двама човѣка, за прѣдпазване отъ артилерийски огънь. Въ лѣво дружината е въ връзка съ 11 гренадирски полкъ, а въ дѣсно съ 9 пѣхотенъ полкъ. Отъ тоя моментъ тя влиза въ подчинение на командира на 42 германски полкъ.

Позицията, която заема дружината е по самия грѣбень, който изтича отъ висотата 1050 въ западна посока. И двата му склона сѣ стрѣмни и не укрѣпени. Прѣдлежащата мѣстность е открита и дава възможность да се наблюдава движението на противника отъ далечъ. Сѣщата се силно обстрѣлва отъ неприятелската артилерия, чийто огънь често се прѣвръща въ барабаненъ, послѣдванъ отъ настѣпването на пѣхотни части, но всѣкога безрезультатно.

Занизватъ се дълги и неспокойни дни. При знанието на заповѣдъ за смѣната и заминаването на другитѣ части отъ полкътъ, тѣ се чувстватъ като изоставени и осиротели. Настанилитѣ се въ флангъ на тѣхното разположение неприятелски части на самата висота 1050, обстрѣлватъ продълно окопитѣ на дружината, като не позволяватъ и най слабото движение въ тила на позицията. Денонощно Свищовци се ровятъ изъ дупкитѣ изкопани въ брѣга за прикритие. Съ съдството на германскитѣ войски влияе колкото ободрително. Толкова и обезпокоително върху духътъ на войницитѣ. Зрители на впечатлителното спокойствие и смѣлость на германскитѣ войници при отбиването на противника и воденето на контра-атакитѣ, въ които често роты отъ дружината помагатъ, въ тѣхъ се заражда амбициозно съревнувание и тѣ да дѣйствуватъ така. И почти всѣка нощъ смѣсени групи отъ български и германски войници, по желание излизатъ напредъ къмъ неприятелското разположение за да обсипватъ окопитѣ съ бомби. Отъ друга страна, наблюдаването често смѣняване на германскитѣ части отъ позицията, съ което имъ се дава възможность да пооддѣхнатъ, да се изператъ и освѣжатъ, дѣйствуваха въ неблагоприятна смисъль на нашитѣ войници, които толко за продължително врѣме сѣ приковани въ окопитѣ, безъ топла храна и обезпокоявани до полуда отъ паразити.

Днитѣ минаватъ въ постоянни артилерийски борби, и Свищовци, скрити въ резервнитѣ си дупки, пазятъ позицията, само съ наблюдатели, като дочакватъ приближаването на противника до теленитѣ мрѣжи, слѣдъ което съ бомби и на ножъ го прогонватъ. На 26-й Ноември вечерта и 27 сутринята, противникътъ се опита да атакува лѣвия флангъ на дружината и дѣсниятъ на 42 германски полкъ, който е смѣнилъ до това врѣме 11 гренадирски — носъ бомби и на ножъ

бива отблъснатъ и прогоненъ, като остава много жъртви, плънници и картечните си. Изпратенитъ въ черта нагула се завръщатъ, като залавятъ още плънници.

Постояннитъ атаки на противника принуждаватъ послѣдния да прави и чести смѣни на атакующитѣ пѣхотни части, което се разбира при послѣднитѣ му опити, когато плънниците, вмѣсто французи сж руси огъ 3 и 4 руски специални полкове. Като че ли сждбага е прѣдопрѣдѣчила, сжщитѣ тия, които по цѣли мѣсеци водѣха борба на Кенлийската позиция прѣдъ дружината, днесъ да си трошатъ главата въ гринитната скала, отбранявана отъ сжщата и германски части. Огъ плънниците се узнава, че 3 руски полкъ, който е атакувалъ по първия денъ е почти онищоженъ, и, че ко-

ТАБЛИЦА № 4.

За жертваитѣ понесени отъ 10 Септемари до 1 Януари 1917 год.
на Битолския фронтъ.

Въ кои боеве	Убити и починали		Ранени		Безвѣсть пропаднал		Всичко	
	Офицери	Войници	Офицери	Войници	Офицери	Войници	Офицери	Войници
1, 2, 3 дружини карт. рота при Петоракъ	1	177	3	475	—	12	4	664
4/33 при Каймакъ-Чаланъ	3	58	3	167	—	28	6	253
16/33 сѣверно отъ Лѣринъ	—	—	1	6	—	3	1	9
9/33 сѣверно отъ Лѣринъ	—	2	—	6	—	—	—	8
1, 2, 3 4 дружини Карт. рота при Кенали	3	397	3	674	—	—	6	1071
1/33 дружина на 1050	—	31	3	101	—	5	3	137
	7	665	13	1429	—	48	20	2142

мандритъ на 4 руски полкъ, слѣдъ неуспѣшната атака на другия денъ, донесалъ въ бригадата, че даже и двѣ бригади да му се дадели, невъзможно е прѣвземането на скалата,

Колко по-вече се продължава стоенето на Свишовци тукъ, толкова желанието имъ да излизатъ на прѣдъ се увеличава и като че ли гова става за тѣхъ не борба, а спорна игра. Цѣли 30 дни тѣ устояватъ и тукъ на бѣснитѣ атаки на противника и на 20 Декември сутринта, слѣдъ прѣдаване участъка си на 4 а дружина отъ 54 пѣхотенъ полкъ, се отправягъ прѣзъ градъ Прилѣпъ — Велесъ за старата си Дойранска позиция, кждѣто стигатъ на 26 Декември и оставатъ на бивакъ въ с. Черчице до 2 Януари 1917 година. Въ боеветѣ на тая позиция дружината пониса жергви: убити 31 войници, ранени 3 офицери и 90 воиници, контузени и изгубили слухъ 14, безвѣсть пропаднали 5.

IV. Полкътъ на ново на Дойранския фронтъ.

1) Състояние на позицията.

На полка се повѣрѣва отбраната на сжщия участъкъ, който е заемалъ до прѣди смѣняванието му прѣзъ лѣтото. 3-а дружина, завърнала се тукъ на 12 Ноември заема позиция на бастионъ 2 и Цербера. На бастионъ 1 заема позиция дружина отъ 17 полкъ, която на 3 Януари 1917 г. бива смѣнена отъ пристигналата на 26 Декемари 1-а дружина отъ полка. 4-та дружина заема долинната позиция. Сега едва полкътъ се събира наедно, но безъ втора дружина, за която се издава заповѣдь, че остава окончателно въ състава на 44 полкъ.

Съ завръщането си на ново на старата позиция, полкътъ я намира почти въ сжщото положение, както я бѣ напусналъ, а въ нѣкои отношения даже занемарена. Новонаправеното въ нѣгово отсъствие, не е отъ здраво естество и въ послѣдствие всичко трѣбваше на ново да бждѣ поправено или изново работено. Впрочемъ, по-вечето отъ постройкитъ, особенно сигурнитѣ противъ артилерийски снаряди помѣщения (наричани галерии), работени по рѣно и отъ полка, се указватъ въ послѣдствие негодни и далечъ несигурни. Това се дължало на неопитността въ строенето имъ и непознаване достатъчно разрушителното дѣйствието на неприятелската артилерия, както и на липсата отъ начало на добръ опознати съ дѣлото пионерни ръководители.

Прѣдстои на полка на ново не по силна работа, при значително намаленъ личенъ съставъ, а и съ три дружини само, на сжщия участъкъ, който по рано той е заемалъ съ четири дружини, при пълненъ съставъ. При това, противника прѣзъ

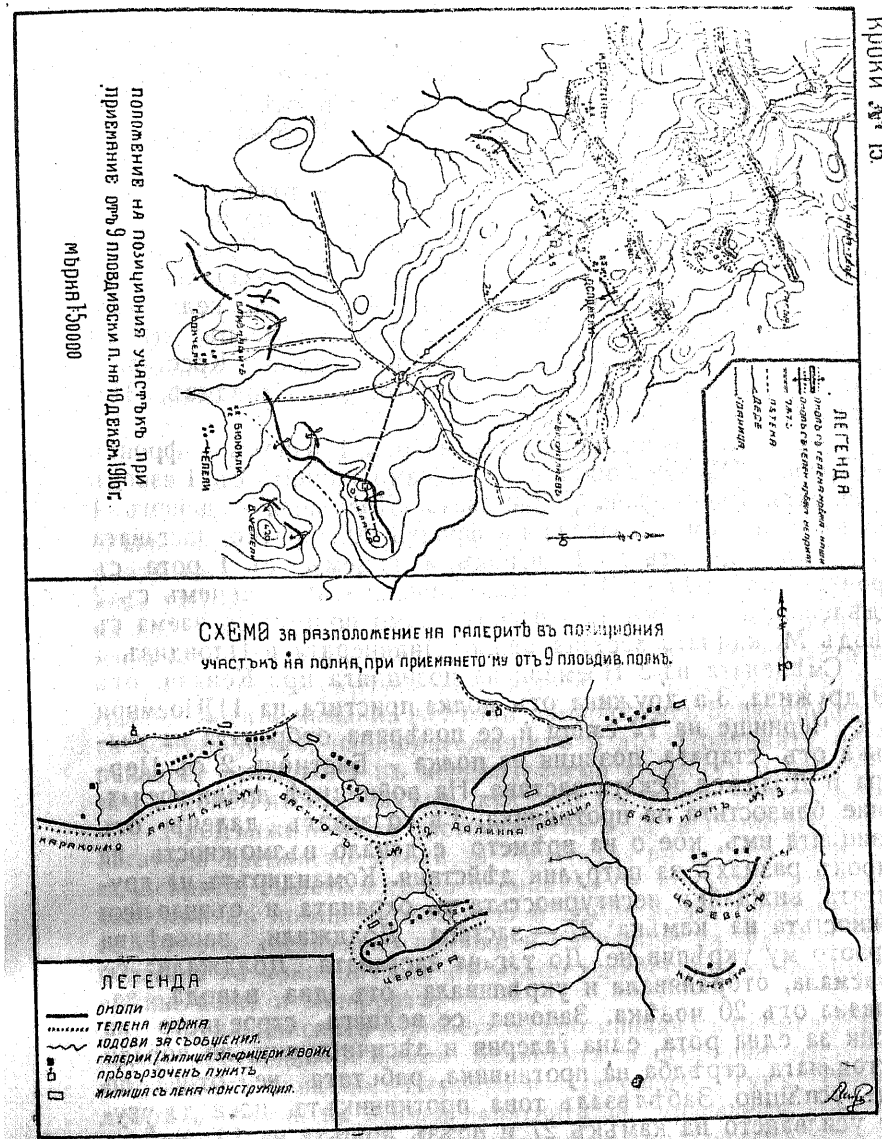
лътото се е значително приближил до позицията и съпостояния си артилерийски, картечен и минен огънь, безпокои работниците пръз нощта.

В боевет пръз Август и Септември 1916 година, противникът успва да изгика далечното охранение на позицията и се приближава до главната позиция. Новото охранение е установено на линия, случайно наложена, по-скоро въ зависимост от противника, който заема изгоднит за него тактически висоти сръщу участъка, от колкото от тактически съображения за отбраната на самата наша позиция. Така той овладва и укръпява височината на камък 25, откъдто наблюдава почти цялата позиция и владве съ огъня си цялия гребен чак до „Цербера“, а пръд лъвата половина на участъка, достига и овладва изгодната за него висота „Вестфаленберг“ и гръбена южно от с. Долджели. Нашето охранение тогава се установява на линията: 27 камък (застава Долджели), височината сьверно от с. Долджели (застава Пловдив), въ лъво включително ниската, разлата височина, образувана от сьверния склон на „Вестфаленберг“, наречена тогава „Пипинерата“. Пръд дъсния участък заставата се установява въ украинината на село Кристали. Тукъ равната изложена мьстност не позволява на противника да слезе от пръдлежащит височини, а пъкъ и владнието на камък 25 му позволява наблюдението и владението на равнината.

Своевръмено не взетит достатъчно мърки за укръпяване на заставит, остават послъднит като пръдни пунктове за наблюдаване и подържане контакт съ прогивника, безъ особено упование въ отбранителната им стойност. Тъхния обстръл е твърд ограничен и фронта за отбраняущит ги, твърд широк. Въ фортификационно отношение сжщит сж слабо укръпени по слъднит причини: 1) Противникът е много близко до тьх и чрвъз постоянната си стрълба безпокои работниците. 2) Непосилната работа по укръпяване на първата и втората линия от главната позиция, вслъдствие изтошението на полка въ риголскит боеве при значително намален съставъ. 3) Каго застава, за работатата по тьх не е могло да се отдлятъ достатъчно хора въ ущрб на работата по главната позиция. И дьбистително, боевет пръз Апрель 1917 година доказват това най нагледно — най отчаяната съпрогива на защитниците на тия застави не помогна за тьхното задържане. Изгодността на неприятелското разположение спрмо тьх е било вськога от пръвумщество и неприятелът бше въ стояние, при сериозно намърение, да заеме тия застави, когато поиска да стори това. За компенсирание на тази изгодност въ позицията се прибгва, въ послъдствие, до укръпяване на непръривна окопна линия (наречана сега първа линия от главната по-

зиция) на линията на „Цербера“ съ висотигъ „Царевец“, от лъво, и „Калето“, от дьсно.

Въ това врме позицията на полка се подраздля на: Главна и линия на заставит (гльдай кроки № 15).

Главна позиция се състои отъ „Аеро главната висота“ и западнитъ склонове на върха „Кала-тепе“, като включва въ себе си и „Вълчатата долина“. Въ оперативно отношение сжщата се дѣли на: Бастионъ № 1 и 2, а „Вълчатата долина“ съ прилежащитъ ѝ склонове на: „Долинна позиция“ и Бастионъ № 3.

Отъ тази страна тази позиция се състои отъ три линии:

1-а линия: Отъ Бастионъ № 1 — „Калето“ — „Цербера“ — „Съединението“ съ „Царевецъ“ и този последния.

2-а линия: Бастиони № № 1 и 2 — „Долинна позиция“ и Бастионъ № 3.

3-а линия: Тази на „Малкия Дубъ“ и източно отъ него. Сжщата е въ постройка и има малко изработено по нея.

Линията на заставитъ, се очертава: отъ с. Крестали въ сѣвероизточна посока, прѣзъ висотата сѣверозападно отъ сръбската караулка, прѣзъ висотата сѣверно отъ село Долджели, по сѣверния склонъ на висотата „Стъкленъ“ (Вестфаленбергъ). Тази линия се заема отъ 6 застави: Кресталийската, Офицерския патрулъ, Долджели, Пловдивъ, Пипинерата.

Заставата Крестали се заема отъ 1 взводъ — фронтъ 800 крачки.; Офицерскиятъ патрулъ само нощемъ съ 1 взводъ съ фронтъ 1000 крачки; Заставата Долджели — денемъ 1 взводъ, а нощемъ 2 взвода съ фронтъ 900 крачки; Заставата Пловдивъ — денемъ съ 1 взводъ, а нощемъ съ 1 рота съ фронтъ 1400 крачки; Заставата „Пипинерата“ — денемъ съ 2 отдѣления, а нощемъ 1 1/2 взводъ; Само нощемъ се заема съ взводъ Междията застава между Пипинерата и Пловдивъ.

Смѣнената на 3 Ноември на позицията при Кенали, отъ 2/9 дружина, 3-а дружина отъ полка пристига на 11 Ноември въ с. Чернище на 12 сжщи ѝ се повѣрва отбраната на участъка отъ старата позиция на полка — Бастионъ 2 съ Цербера и Долджелйската застава. На войнитъ прави впечатление близостта на противника. Тъ го знаатъ далечъ отъ позицията имъ, което на врѣмето е давало възможность на широкъ размахъ за патрулни дѣйствия. Командирътъ на дружината, виждайки несигурността въ охраната и съзнавайки важността на камъка 27 — застава Долджали, заповѣдва бързото му укрѣпяване. До тѣгава заставата „Долджали“ се е заемала, отбранявала и укрѣпявала отъ два взвода, засилвана отъ 20 човѣка. Започва се веднага строенето на окопи за една рота, една галерия и лѣсичи дупки, но поради постоянната стрѣлба на противника, работата не отива до тамъ успѣшно. Забѣлвзаль това, противникътъ иска да усугуби усилването на камъкъ 27 и прѣзъ нощта на 19 сръщу 20 Ноември настѣпва съ около 2 роти, безъ артилерийска подготовка, прѣгонва постоветъ, като открива веднага силенъ барабаненъ огънь по заставата. Атакувано отъ флангъ и по

фронта, ядрото на заставата, слѣдъ най упорито съпротивление и привършване на бойнитъ припаси, се оттегля къмъ Цербера. Недоускайки изоставянето на заставата, отъ наша страна се подгатва контра-атаката ѝ отъ 2 роти, като нашата артилерия въ това врѣме я обсипва съ барабаненъ огънь. Въ 3 часа 30 м. прѣдъ пладнѣ заставата бива наново завзета и постоветъ заематъ старитъ си мѣста. Противникътъ остава около 10 трупа, въ и прѣдъ окопитъ, мѣжду тѣхъ единъ офицеръ и множество ранени.

2) Дѣйността на полка.

Не веднажъ слѣдъ това, противникътъ извършва нападения по сжщата застава, както и по другитъ застави отъ охранението, съ цѣль за разузнаване, но всѣкога посрѣщнатъ съ пушеченъ и бѣмбовъ огънь отъ бодритъ и самоотвержени защитници, той бива своевременно површанъ при голѣми за него загуби.

Главната дѣйность на полка тукъ, на позицията, се състои въ укрѣпяването на сжщата. Трѣскаво се работятъ сигурни помѣщения за защита на отбраняющитъ съ артилерийския огънь. Липсати на камъни за бетонъ и натручване на галеритъ въ Долинната позиция, затрудняватъ строежа на таква тамъ, до като биватъ оставени на разположение на полка кола отъ разни ешалони и други части, за прѣнасяне камъни отъ Кала-тепе. Всѣкидневно се носятъ отъ дѣсятки кола материали за укрѣпяването: колове и тель за телена мрѣжа, грѣди, дѣски, камани, желѣзни ламарини отъ всѣкакви форми за помѣщенията, наблюдателницитъ и др. Позицията постепенно се прѣврща въ непрѣвземаема крѣпость и живота въ нея е дѣйствително такъвъ, какъвто въ нѣкое укрѣпление.

Продължителното застоюване на едно и сжщо мѣсто налагатъ и вземането мѣрки за удобства по позицията и помѣщенията. Навсѣкждѣ по позицията се копятъ кладенци, снабдени съ помпи за изобилна и добра вода; помѣщенията се правятъ достатъчно широки и съ нарове за удобно разполагане на войницитъ, а въ нѣкои офицерски землянки се срѣща даже и комфортъ.

Артилерийската дѣйность на противника съ промежутъчни паузи, постоянно безпокои позицията, а особено заставитъ и прѣднитъ пунктове: Цербера и Царевецъ. Тукъ ставатъ добръ известни за всички понятията за ураганенъ, барабаненъ, унищожителенъ, обезпокоителенъ, прѣграденъ огънь и огнени нападения. Сжщата дѣйность но не съ такава разточителность на снаряди, проявява и нашата артилерия.

Пѣхотнитъ дѣйствия се ограничаватъ съ изрощане патрули за разузнаване и слѣдене бдителността и дѣятелно-

стъта на противника, както и за залавяне на плънници. Много често смъли доброволци, се промъкват пръз теленитъ мръжи на неприятелскитъ позиции и навлизатъ въ окопитъ имъ, като се завръщатъ съ трофеи: пушки, раници, маски и др. Не лесно се ловятъ обаче плънници. Противникътъ пръзъ деѣя наблюдава отъ самитъ окопи; частитъ му стоятъ прикрити въ помѣщенията задъ окопитъ, а нощемъ заематъ окопитъ си, като прѣдъ теленитъ мръжи поставятъ часови. Послѣднитъ всъкога усѣщатъ приближаването на нашитъ и ако сж по малко, своеврѣменно напускатъ окопитъ, пролу-скайки нашитъ, за да се повърнатъ веднага засилени съ отзадъ — стоящитъ части и ги прогонятъ съ бомби и картечници. Ако ли скопътъ е заетъ отъ по силни части, то тѣ слѣдъ като оставатъ нашитъ да приближатъ до теленитъ мръжи, обсипватъ ги съ бомбовъ, картеченъ и пушеченъ огнь и ги принуждаватъ да се повърнатъ.

За облъкчение, до извѣстна степенъ, службата на полка, въ края на мѣсець Януарий се съкратява фронта на участкя, съ огдѣлянето и прѣдаването на съсѣдния въ дѣсно — 57 полкъ, половината отъ западния скатъ на Бастионъ № 1 заедно съ „Караконджо“. Съ сжщата цѣль пръзъ мѣсець Априль се прѣлага къмъ полкъ дружина отъ 17 полкъ, съ присѣтствието на която, се дава възможность на дружинитъ отъ полка по редъ да се оттеглятъ на 10 дневна почивка при с. Чинарли. Първа бива смѣнена 4-а дружина.

3. Априлскитъ боеве.

Пръзъ мѣсець Априль се наблюдава особена трѣскава дѣятелность въ тила на противника. Засиленото движение на тренове и обозни колони издава прѣнасянето на материали и муниции, а постоянното лѣтене на хвърчилата му, особено ниско надъ позицията намѣренията му да се добере до възможна вай голѣми подробности за сжщата. Въ втората половина на сжщия мѣсець артилерийскитъ огнь на противника се особено засилва. Систематически се обстрѣлватъ, съ цѣль за разрушение, батареитъ въ участкя на полка, както и заставитъ кждѣто се правятъ голѣми разрушения на теленитъ мръжи и окопитъ. Обезпокоителниятъ ирапнеленъ и картеченъ огнь пръзъ нощта пакъ, иска да не даде възможность да се ивършватъ поправкитъ. По всичко личатъ признацитъ за прѣдстоящи нападения на позицията. Службата по разузнаването се добира до положителни свѣдѣния за готвящото се нападение отъ страна на англичанитъ. Взематъ се всички мѣрки за противодѣйствие.

Особено се засилва огньтъ на 20, 21, 22, 23 и 24 Априль, обржщайки се често пжти въ барабаненъ. Най силно

се обстрѣлватъ заставитъ и първата линия отъ главната позиция, прѣдимно Цербера и Царевецъ. Отъ стрѣлбата биватъ разрушени почти напълно окопитъ и теленитъ мръжи на заставитъ, поврѣдени нѣколко наблюдателници и съборени нѣкои недовършени още галерии. Защитницитъ на заставитъ оставатъ на открито въ очакване часътъ, въ който ще измѣрятъ силитъ си съ англичанитъ — до сега тѣ бѣха провѣрили куража на французи, сърби и руси.

Когато на 24-й Априль слънцето отъ „Дубъ“ изпраша послѣднитъ си лъчи на Свищовци и приближаващата се нощ носеше съ себе си надеждата за успокояване на разбѣснелиятъ се англичанинъ, установени знаци отъ ктѣмъ заставитъ оповѣстватъ опасността. Полъ прикритието на яростния артилерийски огнь, противникътъ напуска окопитъ си и повежда настѣпление. Стрѣмително той се насочва по грѣбена къмъ заставата „Долджели“. Каза се на друго мѣсто, че отъ тукъ той най удобно може да се приближи къмъ позицията ни. Постоветъ на заставата биватъ нападнати отъ несравнено по многоброенъ противникъ, ешалониранъ въ нѣколко линии. Пушечниятъ и бомбовъ огнь на защитницитъ забавя и разстройва настапающитъ, но тѣ не сж въ състояние да одържатъ напора и прѣдъ опасността да бждатъ обхвнати, прѣбиратъ се на дѣсно, къмъ Крастали. Ядрото на заставата, останало съ десетина човѣка, започва борба, но численото прѣвъзходство на противника успѣва да го отблъсне и заеме заставата. Полуротата назначена да заеме тая нощ охранението на заставата, при движението си къмъ нея бива прѣсрѣщната съ пушеченъ, картеченъ и прѣграденъ артилерийски огнь, и при невъзможността да продължи по нататкъ, завржша се на Цербера.

Въ сжщия часъ, съ нападението срѣшу Долджелийската застава се извършва нападение и срѣшу заставата „Пловдивъ“. Взводътъ и една картечница, намираща се тамъ на дневно охранение, посрѣщатъ съ убийственъ огнь настѣпилитъ и водятъ половинъ часова борба, когато пристига ротата която трѣбва да вземе заставата за прѣзъ нощта. Заврзва се неравенъ бой, като ротата и находящитъ се тамъ части успѣватъ да отбиятъ на два пжти пристѣпнитъ на противника. Заелъ Долджелийската застава, противникътъ съ една рота се спуска надолу къмъ Пловдивската застава и заплашва находящитъ се тамъ части отъ флангъ и тилъ. Нѣмайки части на разположение, съ които да парира този ударъ, командирътъ на ротата, за да избѣгне плъняването, заповѣдва съ ударъ на ножъ да се пробие пжтъ между явилитъ се въ гърба му англичани и съ остатъка отъ хората остѣпва — частъ на „Съединението“, частъ на „Кнарата“. Сжщата участъ посѣдва и заставата „Пипинерата“, вземана съ два взвода отъ 4/17 дружина. При силния натискъ, хората отъ за-

ставата я отстъпватъ, като вмѣсто да си прибератъ къмъ „Канарата“ или „Царевецъ“, прѣминаватъ уврагътъ, който дѣли позицията на 34 полкъ отъ „Пипинерата“ и се отзоватъ на „Пазарджикъ“. По такъвъ начинъ, противникътъ успѣва да заеме заставитѣ, като се установява тамъ безъ да продължи настѣпленieto си. Отъ силния артилерийски огънь телефоннитѣ съобщения съ заставитѣ сше отъ рано се прѣкъсватъ и изпращанитѣ по войницитѣ донесения пристигатъ съ забавяне, а боятъ се развива бързо. Всѣкой въ съзнание дългътъ, върши работата си при единственото рѣшение за побѣда и желание да не допустне противникътъ да скверни земята, за защита на която той е положилъ толкова трудъ, понесълъ толкова лишения и изгубилъ въ смѣтътъ близки и другици.

Англичанинътъ продължава безспирно да сипе маса желязо по позицията и въ тила ѝ, върху пѣтищата по които прѣдполага да става притѣглянето на псдръжжитѣ. Особено яростна борба се води по прѣдната позиция на 34 пѣх. Троянски полкъ. Всички орджия отъ участъка на бригадала яростно отвършатъ на противниковитѣ а съ прѣградния си огънь помитатъ вълнитѣ на атакующия. Къмъ 11 часа слѣдъ пладнѣ се получаватъ положителни свѣдѣния за заемането на заставитѣ отъ противника. Но тѣ не трѣбва да оставатъ въ нѣговитѣ рѣцѣ!

Въ 11 часа 50 м. пр. гланиѣ се заповѣдва по телефона да се контра-атакува заставата „Пловдивъ“ отъ 1/33 и 8.17 роты, а въ 12 часа и 20 м. заставка „Долджели“ отъ 11/33 рота. За цѣлтъ се поисква съдѣствието на артилерията. Слѣдъ тая заповѣдъ се получава донесение отъ командира на 2/17 дружина, че взводътъ отъ „Канарата“ е отстъпилъ и противникътъ се групирвалъ въ дола между „Канарата“ и „Пипинерата“. Отъ сжщото донесение се узнава, че противникътъ е заелъ и височинитѣ: „Пазарджикъ“ и „Чепино“ отъ позицията на 34 полкъ. При тая обстановка Командирътъ на полка заповѣдва атаката на заставата Пловдивъ да се отлѣни до втора заповѣдъ, а тази на заставата Должели да се състои.

Въ 11 ч. 53 м. сл. пл. се получава заповѣдъ отъ бригадалата да се контра атакува противника на заставитѣ, заети отъ него. Въ този моментъ се узнава, че Канарата е въ наши рѣцѣ и че се заема съ частъ отъ 1-а рота. Съ изпратеното донесение до Командира на бригадалата въ 12 ч. и 5 м. пр. пл. на 25 Априлъ за положението въ този моментъ, се иска да лалатъ въ помощъ двѣ роты отъ дивизионния резервъ, тъй като съ назначаване роты да атакуватъ заставитѣ, главната позиция е оставена недостатъчно заета. Въ дивизионния резервъ сж тогава 3-а, 4-а, 12-а и 13-а роты отъ полка, които прѣди три дни сж отлѣгнени на почивка

при с. Чинарли. Даватъ се двѣ роты въ разпорѣждане на Командира на полка. Изпраща се 13-а рота да усили Долинната позиция и други двѣ задъ Бастионъ № 3, ротата отъ който да атакува заставка Пипинерата.

Въ момента, когато се правятъ послѣднитѣ разпорѣждания за атакуване заставитѣ, тежъкъ снарядъ пада точно прѣдъ входа на наблюдателния пунктъ на Командира на 2/17 дружина, и затрупва сжшия, както и войницитѣ — връзки и телефонисти, които се намирали тамъ. Разравянето не може да стане бързо и само едно слабо отвѣгствие е давало възможностъ за прѣдаване и получаване заповѣди. Въ два часа и 30 м., взводътъ отстъпилъ отъ „Пипинерата“ къмъ „Пазарджикъ“, попълнилъ тамъ своитѣ бойни грипаси, подпомогнатъ съ нѣколко души отъ 34 полкъ и засиленъ съ два взвода отъ 5.17 рота контра атакува заставата, избива частъ отъ противника и успѣва да я заеме наново, като залавя плѣнници единъ войникъ и единъ офицеръ англичани.

Заповѣдта за атакуване заставата „Должали“ се прѣвжда въ изпълнение въ 1 ч. 30 м пр. пл. 11-а рота отъ полка излиза отъ „Цербера“ и слѣдъ половинъ часъ достига на около 100 крачки прѣлъ заставата. Тамъ се чува силенъ шумъ и работене. Противникътъ забѣлѣзва настапающитѣ, открива силенъ пушеченъ и бомбовъ огънь и изисква артилерийски прѣграденъ такъвъ, който велнага му се дава, като ротата попада въ него. По силата на пушечния му огънь, Командирътъ на ротата прѣцѣнява състава на противника на двѣ роты и рѣшава, прѣдъ видъ численото му прѣвъзходство и загубитѣ които търпи на това мѣсто да не произведе удара, а се отлѣгли на Цербера и иска усиление на ротата.

Ротата се усилява съ два взвода отъ 14-а рота и се заповѣдва въ 3 ч. пр. пл заставата да се атакува на всѣка цѣна. Покровителствуваны около 20 м. отъ огъня на нашата артилерия, атакующитѣ настѣпватъ стрѣмително и когато по установенъ знакъ огъня на артилерията се прѣхвърля задъ заставата, противникътъ бива атакуванъ на ножъ и прогоненъ отъ окопитѣ. Заставата се заема. Слѣдъ 20 м се открива отъ противника силенъ барабаченъ огънь по сжщата, а слѣдъ него силни пѣхотни части настѣпватъ, като заплашватъ ротата отъ флангъ и тилъ отъ къмъ заставата Пловдивъ. Боятъ продължава до 4 ч. и 20 м пр. пл. Първиятъ ударъ бива отбитъ, но отъ ново атакувана, ротата не издържка и се отлѣгя, а противникътъ зема на ново заставата.

Въ 3 ч. 40 м. ротитѣ назначени да атакуватъ заставата „Пловдивъ“ достигатъ до подножието на „Канарата“, но посрѣщнати съ силенъ пушеченъ, картеченъ и артилерийски огънь, не могатъ да напѣднатъ по вече и вслѣдствие отлѣгянето на ротата отъ заставата „Должали“, както и близкото разсъмване, се връщатъ назадъ къмъ „Съединението“.

Постояниятъ обезгокоителенъ огънь на нашата артилерия по заставата „Должели“ не дава възможностъ на противника да стои на открито и той на размъване я напуска, като остава само единъ наблюдателекъ постъ.

Така се завършва жестокия бой прѣзъ нощта на 24 сръщу 25 Априлъ. Зазорява се но огънятъ на артилерия и отъ двѣтъ страни не пѣства. Отъ прѣсилената стрѣлба орждията до такава степенъ се нажежаватъ, та стрѣлбата имъ става неточна и снарядитѣ често недостигатъ тамъ, къдѣто се прашатъ. Неуморимитѣ и храбри артилеристи правятъ всичко възможно за охлаждане на орждията — братията имъ пѣхотинци разчитатъ на тѣхната помощъ. Въ сутринната дрезгавина неприятелскитѣ хвърчила се завъртатъ нервно и ниско надъ „Дубъ“, за да провѣрятъ дали не е настанало смущение между защитницитѣ му. „Дубъ“ обаче е *Непоколебимъ* и увѣренъ въ сигурността на пазачитѣ си и съ насвѣтнало отъ първитѣ лъчи на слънцето чело, ядно се усмихва за безпокоиствата, които надменитѣ чада на Албиона му причиняватъ. Той би надъ юнацитѣ си и съ внушителната си фигура всѣва наново страхъ въ тѣзи, които таятъ въ себе си пѣкленното желание да го обсебятъ.

Заставитѣ сж загубени. На такава участъ ги е обрѣкли, обаче сждбата още при сътворяванетоъ имъ. Но загубата имъ трѣбваше прѣскапо да бжде платена отъ новитѣ имъ владѣтели: Ярсстния картеченъ, пушеченъ, миненъ, бомбовъ и артилерийски огънь, нанѣса невѣроятнo грамадни загуби на нападателитѣ. Дни слѣдъ това, той прибира и отнѣса тѣлата на убититѣ и не прибрани съевременно ранени. Полкътъ при този бой загубва: убитъ офиц. кандидатъ Поповъ Илия Ивановъ и раненъ Полпоручикъ отъ 2/17 дружина Цаневъ Илия Ивановъ, както и 28 войници убити, 133 ранени, 9 контузени и 56 безвѣстъ пропаднали.

Прѣзъ денятъ на 25 Априлъ, нашата артилерия обстрѣлва съ редѣкъ огънь изоставенитѣ застави, които отъ време на време се обрѣща въ барабаненъ. За провѣряване заемането на заставата „Должели“ отъ противника, по обѣдъ се изпраща единъ патрълъ, които се промѣква до нея и я заема, благодарение на това, че всѣдствие барабания огънь на нашата артилерия, противникътъ я е напустналъ. Патрультъ се усиля съ още хора — всичко два взвода и остава тамъ Забѣлѣзалъ това англичанинътъ открива барабаненъ огънь по нея, насочва значителни сили и слѣдъ упорита съпротива въ взводоветѣ, застава ги да отстъпятъ. Привѣчеръ се заповѣдва на двѣ ротѣ да атакуватъ заставата и я задържатъ, но тя се нази вече отъ достатъчно защитници, които посрѣщатъ ротитѣ съ силна пушечна и картечна стрѣлба, а артилерията веднага образува прѣграда съ огъня си. Напрѣдването на ротитѣ би коствувало несправдѣтелни жертви. Заемането на за-

ставата е възможно, но задържането ѝ съмнително, тѣй като противникътъ съ артилерийскитѣ си огънь и хвърляне на повече пѣхота всѣкога би билъ въ състояние да я заеме, тѣй както и отъ наша страна тсва би било възможно. Заповѣдва се на ротитѣ да се завърнатъ на главната позиция.

Сжщевременно се изпраща една рота, която да разузнае заставата „Пипинера“. Слѣдъ единъ часовъ барабаненъ огънь стъ нашата артилерия, изпратенитѣ отъ ротата прѣдни групи се нахвърлятъ върху заеманата заставка противникътъ, който изненаданъ отъ смѣлостта на нападателитѣ избѣгва назадъ, като остава двѣ картечници, пушки и други материяли. Повтаря се извѣстната вече история: Противникътъ открива бързо слѣдъ това барабаненъ огънь и се нахвърля съ засилени части сръщу промѣкнитѣ си на заставата групи, които изгднили задачата си, се завръщатъ отнѣсяйки съ себе си лѣвтѣ картечници. Въ днешнитѣ боеве полкътъ дава жертви: 10 убити, 22 ранени и 3 безвѣстъ пропаднали.

Сжщата нощъ се пристѣпва къмъ опрѣдѣляне и заемане на нова линия на охранението на около 300 — 700 крачки задъ напустнатата.

Новитѣ застави сж: „Леринъ“ (вмѣсто „Пипинерата“) „Канарата“, „Свишовъ“ (вмѣсто „Пловдивъ“) и „Солунъ“ (вмѣсто „Должели“). Красталийската заставка си остава на сжщото мѣсто, а „Междинната“ (между „Солунъ“ и Краутали“) се подава малко назадъ.

Отъ силната артилерийска стрѣлба разрушенията по окопитѣ сж твърдѣ голѣми. По новитѣ застави пѣкъ трѣбва да се работи трѣскаво, за да се укрѣпятъ и направятъ пригодни за упорна отбрана сръщу бждащи нападения. Започва се нова непосилна работа за поправяне на разрушенията и изкопаване нови окопи.

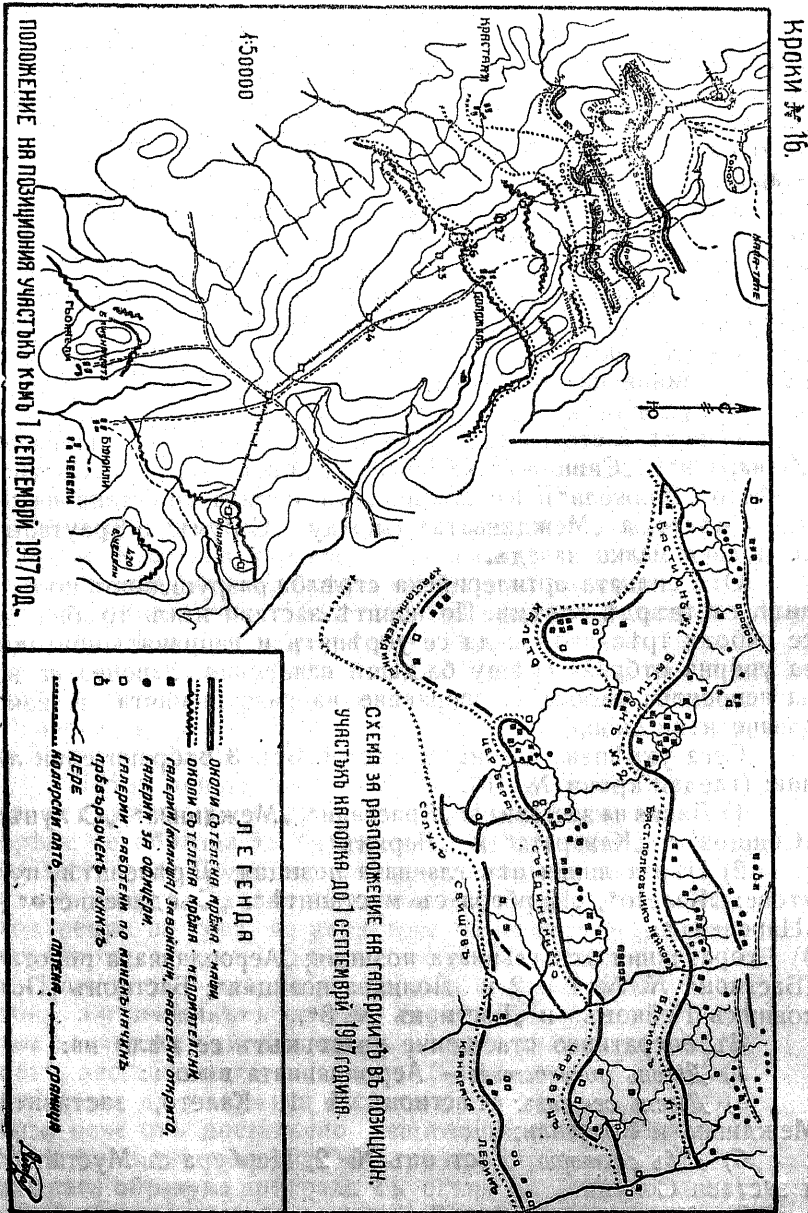
Сега укрѣпената зона се състои отъ 3 отбранителни линии: (гледай кроки № 16).

- 1) Линия на заставитѣ: „Крастали“, „Междинна“, „Солунъ“, „Свишовъ“, „Канарата“ и „Леринъ“.
- 2) Първа линия отъ главната позиция, укрѣпенигѣ пунктове: „Калето“, „Цербера съ мустацитѣ“, „Съединението“ и „Царевецъ“.
- 3) Втора линия отъ главната позиция; „Аеропланната висота“: „Бастиони № № 1 и 2 и „Долинна позиция“: Бастионъ „Полковникъ Нейковъ“ и „Бастионъ № 3“.

Въ оперативно отношение участъкътъ се дѣли на:

- 1) *Авсенъ подучастъкъ* — Аеропланната висота:
  - а) *Авсенъ секторъ*: Бастионъ № 1, Калето, заставитѣ Междинна и Крастали;
  - б) *Лѣвъ секторъ*: Бастионъ № 2, Цербера съ Мустацитѣ и заставка Солунъ.
- 2) *Лѣвъ подучастъкъ* — Долинна позиция:

- а) *Дъсенъ секторъ*: Бастионъ; „Полковникъ Нейковъ“, Съединението заема Свищовъ;
- б) *Лъвъ секторъ*: Бастионъ № 3, Царевецъ, заставитѣ: Канарата и Леринъ.

Всѣки секторъ се заема отъ по една дружина. Линията на заставитѣ се укрѣпява усилено, а тия отъ първата и втората сж вече достатъчно напреднали. На всѣкадѣ има достатъчно сигурни помѣщения за подслонъ на войницитѣ при артилерийския огънь.

4. Боеветѣ прѣзь Май.

Измаменъ въ своитѣ надѣжди за овладяването на „Дубъ“ и „Кала-тепе“, противникътъ на 6, 7 и 8 Май наново започна яростно да обсибва съ желязо позицията на полка и тази на 34 полкъ. На 8 Май привѣчеръ, той повежда настѣпление срѣщу Троянци, а заедно съ това и срѣщу позицията на полка. Приблизилъ къмъ застава „Крестали“ и отъ къмъ завзетата — „Пловдивъ“ къмъ новата застава „Солунъ“, той, посрѣщнатъ съ пушеченъ, бомбовъ и прѣграденъ артилерийски огънь се повръща назадъ. Особено силно сега той напиралъ срѣщу 34 полкъ, но съедитѣ Троянци и този пътъ му даватъ заслуженъ урокъ. На сутринята англичанитѣ сж пакъ тамъ, отъ кждѣто миналата вечеръ сж трѣгнали къмъ „Кала-тепе“ и „Дубъ“, като оставатъ изъ увразитѣ и въ окопитѣ на неизброими трупове. Полка въ тоя бой даде: ранени 2 офицери и 47 войници и убити 9 войници.

Укротенъ и омаломощенъ отъ силата на Свищовци и Троянци, противникътъ се врѣменно успокоява, като забравя да излива ядътъ си чрѣзь гърлата на орждията.

Трѣскава дѣятелностъ се развива за поправяне разрушенията отъ артилерията и засилване на помѣщенията.

На 12 срѣщу 13 Май една дружина отъ 34 полкъ заема Бастионъ № 1, като освобождава дружина отъ полка, заемаща го до сега, а тая послѣдната заема участъка на дружината отъ 17 пѣхотенъ полкъ въ Долинната позиция. Послѣдната бива извадена отъ състава на полка и привлечена къмъ полка си, който сега е съседъ на Свищовци: 34 Троянски полкъ, слѣдъ Майскитѣ боеве е смѣненъ отъ 17 Доро-столски полкъ.

5) Патрулни дѣйствия до 1 Септември 1917 година.

Все съ сжщата цѣль — подържане постояненъ и близъкъ контактъ съ противника и залавяне плѣнници, се устройватъ често патрулни нападения по разни посоки прѣдъ фронта на полка Патрулитѣ често успѣватъ да се приближатъ до неприятелското разположение и даже, прѣминали телемитѣ мръжи, да се промъкнатъ и въ окопитѣ, но своеврѣменно откривани, биватъ посрѣщани съ противо-мѣрки отъ англичанитѣ и залавянето на плѣнници не имъ се отдава така лесно.

а) На 11 срѣщу 12 Юний и

На 11 Юни вечерята се прѣдприема добрѣ организирано патрулно нападение отъ 60 човѣка — охотници отъ 2-ра рота съ 3 офицери подъ общата команда на ротния командиръ на 2-а рота. Нападението се извършва върху бившата застава „Пипинерата“. Цѣлътa на нападението се ясно обяснява на войниците, както и значението отъ залавяне на плѣнници. На опрѣдѣления часъ, патрултътъ подѣленъ въ два взвода, заема изходното си положение, а нашата артилерия въ това време открива барабаненъ огънь по окопитѣ на противника. Въ минутата, когато артилерията прѣхвърля огъня си задъ окопитѣ на „Пипинерата“ взводоветѣ се привдигатъ и стрѣмително се почасятъ напредъ, прѣминаватъ цѣрвия редъ слаба телена мрѣжа и се натъкватъ на втория редъ — по широка и доорѣ изплѣтена. Тамъ тѣ биватъ посрѣщнати съ пушеченъ и бомбовъ огънь отъ окопитѣ. Водени отъ беззавѣтно храбритѣ си началници, героитѣ вадятъ съ рѣдѣ коловетѣ на телената мрѣжа, сгаватъ ги подъ краката си и за мигъ се отзоваватъ въ окопитѣ на англичанитѣ. Последнитѣ, ужасени отъ смѣлостта на нападателитѣ, напускатъ окопитѣ и съ бѣгъ се спасяватъ, като оставатъ пушки, раници, каски и др. Прѣтърсватъ се окопитѣ, но никждѣ живъ човѣкъ. Но чува се радостенъ викъ отъ една група войници: въ една малка галерия сж таели нѣколко англичани, а тѣкмо такива трѣбва за да бждатъ отведени живи назадъ, но въ момента, когато това става извѣстно, радостта се погрѣбва заедно съ англичанитѣ въ галерията: единъ нашъ снарядъ попада случайно точно надъ нея, като я сгромолясва и англичанитѣ оставатъ заринати подъ развалинитѣ ѝ.

Изпълнилъ задачата си, патрула почва да се завръща. Остѣпилитѣ заставата противникъ, засиленъ съ отзадъ стоящитѣ части, се повръща къмъ окопитѣ си започва прѣслѣждане съ пушеченъ и бомбовъ огънь. Извѣстната вече негова артилерия почва да сипе шрапнели по отеглящитѣ се, които сж вече достатъчно отдалечени и се прикриватъ въ мѣстността до намаляване огъня, а слѣдъ това се прибиратъ, отнесли съ себе си пушки, раници, оковни огледала за наблюдение, каски и др. Патрула дава 8 ранени, които на мѣсто още биватъ прѣвързани и отнесени назадъ отъ санитаритѣ.

Макаръ отъ писмата, намѣрени въ раницитѣ, донесени отъ патрула, да явствува, кои части заематъ позицията прѣдъ фронта на полка, заповѣдва се да се извърши наново и веднага патрулно нападение, като се отнесе поне мъртавъ неприятелски трупъ или облѣклото отъ такъвъ, отъ знаковетѣ по който да се установи частта. На слѣдната вечеръ 12 Юни се извършва наново патрулно нападение по същата за-

става, съ същата цѣль. Патрултътъ сега е отъ 26 човѣка съ 2 офицери. Добрѣ организиранъ, екипиранъ и снабденъ всѣкой съ по 5 бомби, патрултътъ, слѣдъ подготовката, подъ артилерийския огънь, успѣва да се приближи, прѣминава първиятѣ редъ телена мрѣжа, но когато прави приотворение за минаване втория редъ телена мрѣжа за да се нахвърля въ окопитѣ, бива посрѣщнатъ съ силенъ пушеченъ и бомбовъ огънь, както и отъ огъня на една картечница отъ къмъ фланга Противника, изненаданъ миналата вечеръ, сега е на штрекъ и засиленъ съ работниците, които сж привлечени за поправяне разрушенията отъ артилерията. Неприятелскиятъ огънь ранява и двамата офицери. Единътъ отъ тѣхъ, вплѣтенъ въ телената мрѣжа и раненъ тамъ, едва бива измъкванъ отъ войниците и спасенъ. Патрултътъ разрѣдва отъ многото ранени и прѣдъ многобройността на противника, се отегля бавно, прѣслѣдванъ отъ окопитѣ на противника и артилерията му, Този патрулъ дава жертви: ранени 2 офицери и 14 войн. ци.

Желанието да се заловятъ плѣнници не заглъхва. Прѣдполаганитѣ раздвижвания на частитѣ отъ армията на Сарай, свързани съ наблюдаваната дѣйностъ въ тѣла на позицията и дѣйствиетa по другитѣ части отъ общия юженъ фронтъ, усилватъ още по вече това желание. Патрулнитѣ дѣйствия на съседнитѣ полкове не се добиратъ до резултатъ. Свищовци трѣбва да направятъ възможноното отъ тѣхъ.

б) На 28 срѣщу 29 Юни

Слѣдъ щателни и основни наблюдения и разузнавания, установява се да се атакува бившата застава „Долджели“. Прѣдварителни упражнения на войниците, които ще взематъ участие въ нападението и организация до най голѣмитѣ подробности, изпълватъ подготовителнитѣ работи на нападението. Установява се въ точнось взаимното дѣйствие съ артилерията.

Опрѣдѣля се ноцта 28 срѣщу 29 Юни. Патрултътъ е отъ съставъ 3 взвода по 25 човѣка и една картечница, подъ общото командване на ротния командиръ на 12 рота и двамата взводни командири. Патрула заема изходното си положение на „Цербера“ и въ 12 часа по полунощъ настѣзва къмъ бившата застава „Долджели“. За охранение на фланговетѣ на патрула се изпращатъ 2 патрула отъ по 15 човѣка. Патрултътъ безъ шумъ и незабѣлѣзано се приближава до телената мрѣжа точно въ 1 1/2 часа пр. пладнѣ. Въ този моментъ минохвърлячкитѣ, една полска батарея (4/19) и 2 орджия Шкода отъ 2/6 батарея, отриватъ рѣдкъ прѣграденъ огънь задъ окопитѣ на противника, а въ това време телорѣзачитѣ правятъ проходи прѣвъ телената мрѣжа. Указватъ се 3 реда

такива: Първи широкъ 1 — 1 1/2 метра, втори и трети широкъ отъ 4 до 5 метра. Направени проръзи на телена мръжа, бомбохвъргачкитъ се навърлятъ съ бомби въ окопитъ, послѣдвани отъ стрѣлцитъ безъ вика „Ура“. Защитницитъ на окопитъ: една рота съ двѣ картечници и 2 автоматически пушки, слѣдъ като оставятъ около 30 трупа и 3 плѣнници, избѣгватъ къмъ камъкъ 2/. Прѣди това тѣ се опитватъ съ 2 взвода да контра-атакуватъ лѣвия флангъ на патрула, но не успѣватъ. Патрултъ овладява неприятелскитъ окопи въ 2 1/2 часа слѣдъ пладнъ и една частъ отъ него започва укрѣпяването. Поради разсъмването, въ 3 и 1/2 часа прѣдъ пладнъ, патрултъ се изтѣгля къмъ застава „Солунъ“, а отъ тамъ на „Цербера“, като оставя 10 човѣка, които да продължаватъ работата и наблюдаватъ за противника. Въ 4 часа сл. пладнъ противника открива барабаненъ огънь по изоставенитъ отъ него окопи, по заставата „Солунъ“ и по „Цербера“ и настѣпва съ около 50 души въ верига срѣщу останалитъ наши 10, които откриватъ огънь, а слѣдъ това се оттѣглятъ.

И този пътъ Свищовци изпълватъ блѣскаво възложената имъ задача, а спомагачитъ миннохвъргачки и артилерия дѣйствуватъ отлично. Гърдитъ на особено отличилитъ се украсяватъ скоро съ ордени за храбростъ отъ различни степени, а като особена награда всички се пускатъ въ извънреденъ отпускъ. Загуби патрула дава: 3 убити и 9 ранени — всички своевременно прибрани.

Основенната дѣйностъ по позицията: укрѣпяването и разузнавателнитъ патрулни дѣйствия продължаватъ. Неприятелската артилерия, ту по силно, ту по слабо, върши разрушителното си дѣйствие, но животътъ на защитницитъ е сигуренъ въ солидно-устроенихъ землянки.

6. Полкътъ на едномѣсечна почивка.

На 21 Юлий на полка се дава едномѣсечна почивка, която той прѣкарва на бивакъ западно отъ с. Чаушли, а позицията му се заема отъ 34 Троянски полкъ. Макарь и подъ палящитъ лъчи на августовото слънце и отъ налиташитъ до нахалностъ безъ брой мухи, тѣлото да не намира покой прѣзъ денътъ все пакъ свѣжия въздухъ, изобилната слънчева свѣтина въ сравнение съ тази въ землянкитъ, спокойствието отъ къмъ изморителната нощтна работа въ окопитъ и напръжението при охранителната служба, а най вече нервното тормозене отъ яднитъ пукотъ на снарядитъ, благотворна промѣна въ обстановката и душевното състояние на войника.

7. Отъ ново на позицията „Дубъ.“

Въ днитъ отъ 31 до 23 Августъ полкътъ, по дружинно, заема на ново позицията си, Прѣзъ послѣднитъ дни на Августъ, неприятелската артилерия развива усилена дѣйностъ. За да се провѣри засмането на окопитъ и бдителността на противника, изпращатъ се на 9 Августъ 3 офицерски патрули къмъ Пипинерата, Пловдивъ и Долджели. Първиятъ успѣва да достигне до телонитъ мръжи, прѣминава ги, обсипва окопитъ на противника съ бомби и го принуждава да ги напустне, прѣтърсва ги и се връща съ разни прѣдмети отъ тѣхъ. Другитъ два биватъ своевременно открити при движението си и повърнати отъ огъня изъ окопитъ.

ТАБЛИЦА № 5.

За жертвитъ понесени отъ 1 Января до 1 Септември 1917 год.
на Дойранския фронтъ.

Въ кои боеве	Убити и починали		Ранени		Безвѣстъ пропаднал		Всичко	
	Офицери	Воинци	Офицери	Воинци	Офицери	Воинци	Офицери	Воинци
Боеветъ прѣзъ Априлъ	1	74	—	164	1	23	2	261
Боеветъ прѣзъ Май	—	9	1	47	—	—	1	56
Патрулни нападения	—	3	3	41	—	—	3	44
Въ останалото врѣме	—	108	—	275	—	—	—	383
	1	194	4	527	1	23	6	744

На слѣдующия день 30-й Августъ, се напада заставата „Долджели“ отъ една шурмова команда отъ 60 човѣка и една картечница и по единъ взводъ, за охраната на фланговетъ (дѣсниятъ отъ 57-й полкъ). Слѣдъ краткъ уничтожителенъ огънь отъ нашата артилерия, колоната се насочва отъ изходното си положение на застава „Солунъ“ къмъ „Долджели“. При движението си взвода, охраняющъ лѣвия флангъ на колоната, бива откритъ и по колоната се открива пуше-

ченъ, картеченъ и артилерийски огънь, което я принуждава да прѣустанови движението си. Въ този моментъ противникътъ извършва нападение срѣщу 17-й полкъ, но отъ прѣградния артилерийски огънь на нашитѣ батареи бѣва отбитъ. Не слѣдъ много, нашата артилерия открива на ново силень огънь по „Долджели“ и подъ нейното прикритие, колоната успѣва да доближи до телената мрѣжа където бива прѣсрѣщната съ огънь. Достигналитѣ до телената мрѣжа, залѣгатъ прѣдъ нея и съ умѣло хвърляне на бомбитѣ въ окопитѣ на противника, подпомогнати отъ картечницата, поставена въ флангъ, вниса разколебание въ него. Прѣзъ направенитѣ отъ артилерията прорѣзи въ телената мрѣжа, юнацитѣ се нахвърлятъ въ окопитѣ, които англичанитѣ свѣтквично очистватъ. Отстѣпвающитѣ биватъ на два пѣти подтиквани отзадъ пристигнали части да контра-атакуватъ, но и дватата пѣти биватъ разколебани отъ неподобната стойкостъ на Свищовци и обръщани въ бѣгство. Слѣдъ прѣтърсване на окопитѣ, колоната се заврѣща съ пушки, раници, консерви и други прѣдмети, като дава трима безвѣстъ пропаднали, 1 офицеръ и 7 войници ранени.

Отъ 1-й Септември до 31-й Декември 1917 год.

Прѣзъ всичкото това врѣме полкътъ остава на сжщата позиция, при сжщото разположение. Обикновенна, позната дѣйностъ — артилерийска и пѣхотна се проявява ту по слабо, ту засилена отъ наша и противникова страна. Всѣка нощъ излизатъ наши патрули къмъ противниковото разположение за слѣдение работата и провѣряване на бдителността на охраняющитѣ части. Често артилерийскиятъ огънь се засилва значително и въ продължителни промежутъци се изсипватъ безъ брой килограми желѣзо по цѣлото разположение на нашата позиция, като разрушава телсни мрѣжи, окопи, ходове и пѣтища.

Въ средата на Ноември се зареждатъ дъждовни дни: денъ и нощъ се излива отъ забуленото съ облаци небе проливень дѣжъ. Всичко въ „Долинната позиция“ плува въ вода. Окопитѣ, ходоветѣ и всички изкопи се рушатъ. Войниците едва успѣватъ да отстраняватъ водата съ помпи и чрѣзъ изгребване. Много извършена до сега работа се отвлѣча отъ мѣтнитѣ води на пороищата.

Отъ значение за този промежутъкъ отъ врѣме е извършеното прѣзъ нощта на 23-и срѣщу 24 и Ноември патрулно нападение на бившата застава „Долджели“ и „Пловдивъ“. Участвуватъ: цѣлата 10-а рота, 70 души доброволци отъ 2-а дружина и по единъ страниченъ патруль — дѣсенъ отъ 2/34 дружина и лѣвъ 1/33 рота. Подготвено до най-толѣмитѣ подробности и извършено умело и стрѣмнително при беззавѣтната храбростъ на началници и войници и безукоризнена

дѣйностъ на участващата артилерия, нападението по блѣскавъ начинъ изпълва задачата си. И двѣтѣ колони — дѣсна 10-а рота, лѣва доброволцитѣ отъ 2-а дружина — нализатъ въ неприятелскитѣ окопи залавятъ 5 души плѣнници, избиватъ доста изъ окопитѣ и принуждаватъ останалитѣ да избѣгатъ. Слѣдъ щателно прѣтърсване на окопитѣ, нападателитѣ се заврѣщатъ съ различни материали. Жертви отъ това нападение: убитъ Подпоручикъ Стояновъ и 2 войници; ранени 35, въ неизвѣстностъ 13 души. Всички участвуващи се пускатъ въ 20 дневень домашень отпускъ.

8 Заключение.

Краятъ на великата борба не се вижда. На много изпитания още, може би, ще бждатъ подлагани Свищовци. Всѣкога тѣхното минало ще ги въодушевява и при бждащитѣ дѣйствия нека се надѣваме, че тѣ нито за моментъ не ще допуснатъ да бжде помрачена памѣтъта на падналитѣ имъ другари, съ кръвта и на които сж откупени славнитѣ имъ дѣла, нито пъкъ ще изчезне съзнанието имъ за настоящитѣ и бждащитѣ имъ задължения.

Излишни сж много думи за прѣцѣнката на дѣятелността на Свищовци по позицията. Дѣлата говорятъ най ясно за всичко сторено отъ тѣхъ. Едно сравнение на това което полка приема отъ 71-и Германски полкъ, на това, което при заврѣщането си отъ Битолския фронтъ заварва и това, което до 1-и Септември т. г. е направилъ е достатъчно да прѣдстави нагледно работата му. (гледай схеми къмъ кроки № № 14, 15 и 16). Резултатитѣ пъкъ отъ дѣйствиата му сж гордостъ за всичкитѣ тѣхъ и всѣкога биха били назидателень примѣръ за настоящи и бждащи поколения: тѣ сж отъ положительна и трайна стойностъ, а не резултатѣтъ на мимолѣтни увлечения, прогущавани отъ шума на момента нѣстрѣнения и славохвалебностъ. (чети приложението извлѣчение отъ заповѣдата по 9-а п. Плѣвенска дивизия № 123).

За по добра нагледностъ въ резултатитѣ отъ разнитѣ боеве и прѣзъ периодитѣ отъ дѣйствия, некъ бждатъ приведени и цифритѣ въ приложената таблица № 6. Отъ тѣхното сравнение явствува, както величината на борбитѣ, тѣй и влиянието на условията, които извънъ сжщитѣ сж допринасяли за здравословното състояние на войниците. Обстановката на Битолския фронтъ освенъ съ жртвитѣ отъ вражески снаряди и куршуми, се добръ характеризира и отъ многото заболявания: толкова дългото лежане на войниците въ всѣкога влажнитѣ, а често и цѣли пълни съ вода окопи, недостатъчното хранене на организма, не поради липса на храна, а поради такава на апетитѣ вслѣдствие ежеминутното безпокойство и гнетъ отъ неприятелската артилерия.

ТАБЛИ-

За движението на лич-

ОТЪ КОГА ДО КОГА	ПОСТЪПИЛИ ВЪ ПОЛКА						И 3	
	При мобили- зацията и по- лучени за по- пълнение		Възвърнали се отъ бол- ница ранени и болни.		ВСИЧКО прѣминали прѣзъ полка		Убити и починали	
	офиц	войн.	офиц	войн.	офиц	войн.	офиц	войн.
1 Тръгване отъ Свищовъ	52	5191	—	—	25	5191	—	—
2 Отъ 10/IX до 31/XII 1915 год. прѣзъ Сърбия	7	466	4	294	11	760	4	187
3 Отъ 1/1 до 10/IX 1916 г. На Дой- ранския фронтъ	36	559	7	195	43	754	1	68
4 Отъ 10/IX до 31/XII 1916 г. На Битолския фронтъ	9	446	18	994	27	1440	10	665
5 Отъ 1/1 до 1/IX 1917 г. На Дой- ранския фронтъ	39	460	21	1912	60	2372	1	194
6 Отъ 10/IX 1915 до 1/IX 1917.	—	—	—	—	—	—	—	—
	143	7122	50	3395	193	10517	16	1114

Забѣлъжка 1. Показанитѣ въ графитѣ офицери въ зна-

Забѣлъжка 2. Въ показанитѣ цифри въ графата прѣве-
цери и 841 войници — съставъ на бившата

Ц А № 6.

ния съставъ на полка.

ЛЪЗЛИ ОТЪ ПОЛКА													
Ранени		Безвѣстъ пропад- нали		Всичко жертви		Заболели		Прѣведени въ разни части като негодни за строе и въ 44 п. полкъ		Уволнени за винаги		Наличенъ съ- ставъ на 1. Септември 1917 год.	
офиц	войн.	офиц	войн.	офиц	войн.	офиц	войн.	офиц	войн.	офиц	войн.		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6/2	703	—	113	10/2	1003	12	101	—	—	—	—	—	—
1	37	—	1	2	106	14	247	—	—	—	—	—	—
10	1429	—	48	20	2142	14	705	—	—	—	—	—	—
4	527	1	23	6	744	5	483	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	46	1269	—	131	64	3586
21/2	2696	—	185	38/2	3995	45	1536	46	1269	—	13	64	3586

менателъ съ офицерски кандидати.

дени въ разни части офицери и войници, влизатъ 12 офи-
2 дружина прѣведена въ 44 п. полкъ.

Извлечене от заповѣдта по
9-а пѣх. Лѣвненска дивизия
№ 123.

Прѣписъ.

ЗАПОВѢДЪ

по

1-а бригада отъ 6-а п. Бдинска дивизия.

№ 67

II НОЕМВРИ 1916 Г. С. ПОРОДИМЪ
ОБЩИ РАЗПОРЕЖДАНІЯ

Обявява се бла-
годарностъ.

§ 1.

33 Пѣхотенъ Свищевски и 15 пѣхотенъ Ломски полкове излизатъ отъ състава на повѣрената ми бригада и се прѣмѣстватъ въ други бойни участъци. Офицеритѣ и войницитѣ отъ тѣзи героични полкове въ боеветѣ въ Леринско и Битолско, оцѣнявайки критическото положение, въ което се намира отечеството ни, съзнавайки дълга си къмъ него и къмъ НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯ, за защита на родината ни отъ подлитѣ, коварнитѣ и омразнитѣ ги врагове отъ 15 Септември т. г. до днесъ показаха извънредна храбростъ, неустрашимостъ, хладнокрѣвие, упоритостъ и мъченическа издържливостъ. Тѣ най много спомогнаха за задържането на този край, спасиха честъта на България и българското оржие, записаха съ златни букви нови имена и дати въ своитѣ бойни истории и окичиха знаенята си съ нови лаври.

При отбраната на линията: Каймакъ-Чалаѣт — с. Петоракъ — с. Арменохоръ — гр. Леринъ и западно отъ него на тѣхъ беше повѣрено отбраната на участъка Арменохоръ — Петоракъ, който участъкъ противника най високо цѣнеше и искаше на всѣка цѣна да го вземе, като бѣше оставилъ срѣщу него 4 — 5 пѣти по-вече войски и артилерия. На 19 септ. полк бѣхъ изпратенъ отъ по високото началство въ бойната частъ да узнае лично за положението на този участъкъ, да прѣдамъ заповѣди и дамъ нѣкоя улѣтвяния, въ това време нашата армия бѣ въ критическо положение. Отъ 33 полкъ двѣ дружини и отъ 15 пѣх. Ломски полкъ нѣколко роти бѣха минали въ настѣпление, нанесли голѣми загуби на противника и го прѣслѣдваха 3 — 4 километра по посока на с. с. Пешошница — Ресенъ, гдѣто бѣха се спрѣли и чакаха настѣплението на съседнитѣ части да продължатъ прѣслѣдването на обрѣнатия отъ тѣхъ въ бѣгство противникъ Ду-

хътъ имъ бѣ отличенъ. Тѣ по моя заповѣдъ прѣзъ нощъта отстъпиха неохотно на окрѣпената си позиция, на която позиция тѣ отбиха по вече отъ 20 неприятелски бѣсни атаки съ грамадни за него кървави загуби и я задържаха до 3 Октомври с. г. Безъ издържливостъта и споритостъта на тѣзи полкове позицията на казаната по горѣ линия не можеше да се задържи. На 2/X когато прѣдадохъ заповѣдта по армията за отдрѣпането на линията Кенали — Градешница, азъ основайки се на високия духъ на славитѣ Свищовци и Ломци, готовностъта имъ да се жертвуватъ и тѣхната мощъ, че тѣ могатъ да отстоятъ на още три-четире пѣти по силенъ противникъ молихъ чрѣзъ Полковникъ Станчевъ Командушъ Армията да не отстъпваме отъ позицитѣ си, но молбата ми не бѣ уважена. Отдрѣпането назадъ се извърши съ отличенъ порядъкъ и при отлична дисциплина. Боеветѣ въ участъка Кенали — Меджели — Лъжеѣт бѣха извънредно ужасточени. Противникътъ срѣзу участъка на тия полкове бѣше грудиранъ по вече отъ 27 дружини и 20 тежки и полски батареи. Позицията бѣше слабо укрѣпена. Противникътъ подгатвяше своитѣ атаки съ барабаненъ артилерийски огънь. По вече отъ 20 дни той изсипваше върху позицитѣ на Свищовци и Ломци дневно отъ 30 до 50 хиляди снаряда. Дневно около 1000 метра окопи съвършено сригнаше и толкова метра телена мръжа разрушаваше. Цѣлия тилъ въ дълбочина се оострѣлваше на 5 — бкилометра отъ неприятелската артилерия. Отъ неприятелския артилерийски огънь 1/3 отъ състава на частитѣ излѣзоха отъ строя, като убити, ранени, контузени, зашемедени, полудели, оглушени и онѣмели. Противникътъ прѣдприе по вече отъ 20 бѣсни дневни и нощни атаки, но всички бѣха отбити съ грамадни за него кървави загуби. За характера на неприятелскитѣ атаки на 6 и 14 Октомври се види отъ олагодарственитѣ телеграми на Главнокомандующия Действующата Армия, Командующия групата Армия, Командующия Армията, Началника на дивизията и Командиритѣ на съседнитѣ намъ бригади.

Тѣ въ продължение на два мѣсеца, безсмѣнние, денонощно, когато не водеха бой, работиха по усиляване и изсушаване на своята позиция и поправката на разрушенията отъ неприятелската артилерия. При най слабъ дѣждъ окопитѣ имъ се нап дваха съ вода и по голѣмата частъ отъ хората стояха до коленѣ а нѣкъждѣ и до поясъ въ вода. Сънъ въ денонощието не се събираше на челоуѣкъ по вече отъ два часа. Храненето имъ бѣше нередовно — вечеръ имъ се докарваше отъ 6 — 7 километра отъ тила и даваше студена чорба и месни порции за прѣзъ деня. Войницитѣ, вслѣдствие нервното напружение, умората, безсънието и постояннитѣ тревоги, често се отказваха отъ храната. Отъ извънредната голѣма умора, глада, безсънието, риска всѣка се-

кунда да изгубят живота си тѣ останаха истински мъченици герои. При всичко това, тѣ бѣха готови и въ състояние да оничтожатъ още два пѣти по силенъ противникъ и горѣха отъ желание да минатъ въ чистпленіе. Основайки се на това ачъ въ най критическитѣ моменти въ боеветѣ донасяхъ на Началството си какво съмъ на пълно увѣренъ, че всички атаки на противника ще бждатъ отбити съ голѣми загуби за него.

За показаната храбростъ, неустрашимостъ, хладнокрѣвие, упоритостъ и излѣржливостъ на героитѣ мъченици — офицери, подофицери и войници Свищовци и Ломци изказвамъ имъ моята сърдечна благодарностъ и признателностъ, като имъ пожелавамъ, здравие, щастие и всѣ такава отлична и полѣзна служба на ЦАРЯ и ОТЕЧЕСТВОТО НИ.

Постигнатитѣ блѣстящи резултати отъ тѣзи полкове се дължатъ главно на тѣхнитѣ отлични, доблѣстни и мъжественни полкови Командири Подполковницитѣ Нейковъ и Илиевъ, на които изказвамъ моята признателностъ и благодарностъ. До когато България ражда такива синове, като Свищовци и Ломци, командувани отъ такива полкови Командири, тя ще бжде свободна и велика.

(подп.) Командиръ на Бригадата,

Полковникъ, Николовъ.

Славни Плъвенци, чуhte дѣлата на свищовци.

Въ днитѣ когато нашата сѣверна армия унищожаваше най недостойната и подла нация въ свѣта, когато тя разбираще и добиваше зганта отъ крапцитѣ — румъни, заклѣтитѣ наши врагове отъ югъ искаха на всѣка цѣна да разбиятъ нашата южна армия и съ туй да спасятъ достойната за тѣхъ по подлости съюзница — Румъния.

Несмѣтни плъчища отъ руси, френци, англичани, сърби, италиянци и още разни черни и жълтокожи полагаха най голѣми усилия да отхвърлятъ шепата наши храбреци, шо защитаваха нашата татковина при Леринъ, Костуръ. Усилитя на нашитѣ зли врагове, като че ли почнаха да достигнатъ пѣлтъ си; нашитѣ герои заспвани съ адски артилерийски огнъ и атакувани отъ сто пѣти прѣвъзхадящия ги численно противникъ, трѣбваше да се отеглятъ назадъ. Нашитѣ врагове бити наврѣлъ пѣли двѣ години, сияеха отъ радостъ при тия малки успѣхи; тѣ повѣрваха, че България скоро ще бждѣ сломена, разорена и разпокъсана.

НО КОЛКО ГОРЧИВО БѢХА ИЗЛЪГАНИ!

Тѣ забравиха, че има Богъ, който всѣкога обича пра-

МАИОРЪ МАНОЛОВЪ ВАСИЛЪ
убитъ на 18. IX. 1918 год. при в. „Дубъ“.

ПОДПОРУЧИКЪ ПЕЛОВЪ БОРИСЪ
убитъ на 18. IX. 1918 год. при в. „Дубъ“.

кунда да изгубятъ живота си тѣ останаха истински мъченици герои. При всичко това, тѣ бѣха готови и въ сѣстояние да оничтожатъ още два пѣти по силенъ противникъ и горѣха отъ желание да минатъ въ чистпленіе. Основайки се на това ачъ въ най критическитѣ моменти въ боеветѣ донасяхъ на Началството си какво съмъ на пълно увѣренъ, че всички атаки на противника ще бждатъ отбити съ голѣми загуби за него.

За показаната храбрость, неустрасимость, хладнокрѣвие, упоритость и излѣржливость на героитѣ мъченици — офицери, подофицери и войници Свищовци и Ломци изказвамъ имъ моята сърдечна благодарность и признателность, като имъ пожелавамъ, здравие, щастіе и всѣ такава отлична и полѣзна служба на ЦАРЯ и ОТЕЧЕСТВОТО НИ.

Постигнатитѣ блѣстящи резултати отъ тѣзи полкове се дължатъ главно на тѣхнитѣ отлични, доблѣстни и мъжественни полкови Командири Подполковницитѣ Нейковъ и Илиевъ, на които изказвамъ моята признателность и благодарность. До когато България ражда такива синове, като Свищовци и Ломци, командувани отъ такива полкови Командири, тя ще бжде свободна и велика.

(подч.) Командиръ на Бригадата,

Полковникъ, Николовъ.

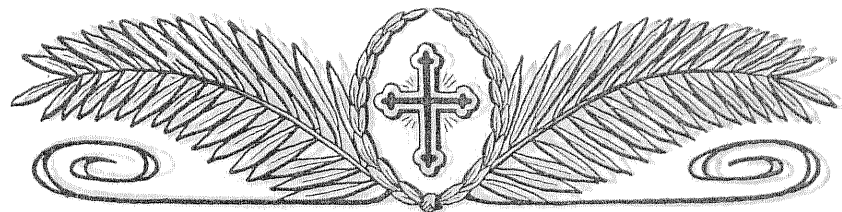
Славни Плъвенци, чухте дѣлата на свищовци.

Въ днитѣ когато нашата сѣверна армия унищожаваше най недостойната и подла нация въ свѣта, когато тя разбираще и добиваше зганта отъ кралцитѣ — румъни, заклѣтитѣ наши врагове отъ югъ искаха на всѣка цѣна да разбиятъ нашата южна армия и съ туй да спасятъ достойната за тѣхъ по подлости съюзница — Румъния.

Несмѣтни плѣчиша отъ руси, френци, англичани, сѣрби, италиянци и още разни черни и жълтокожи полагаха най голѣми усилия да отхвърлятъ шепата наши храбреци, що защищаваха нашата татковина при Леринъ, Костуръ. Усилитя на нашитѣ зли врагове, като че ли почнаха да достигнатъ плѣлта си; нашитѣ герои заспвани съ адски артилерийски огнѣ и атакувани отъ сто пѣти прѣвъзходящия ги численно противникъ, трѣбваше да се отеглятъ назадъ. Нашитѣ врагове бити наврѣдъ цѣли двѣ години, сияеха отъ радость при тия малки успѣхи; тѣ повѣрваха, че България скоро ще бждѣ сломена, разорена и разпокъсана.

НО КОЛКО ГОРЧИВО БѢХА ИЗЛЪГАНИ!

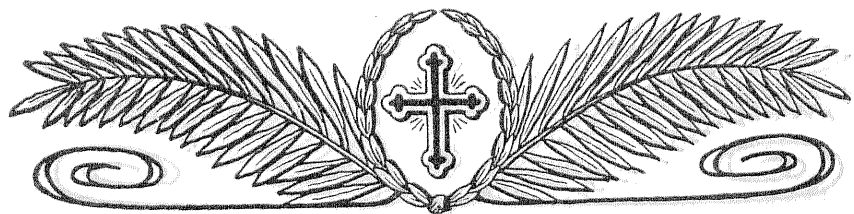
Тѣ забравиха, че има Богъ, който всѣкога обича пра-

МАИОРЪ МАНОЛОВЪ ВАСИЛЪ
убитъ на 18.IX. 1918 год. при в. „Дубъ“.

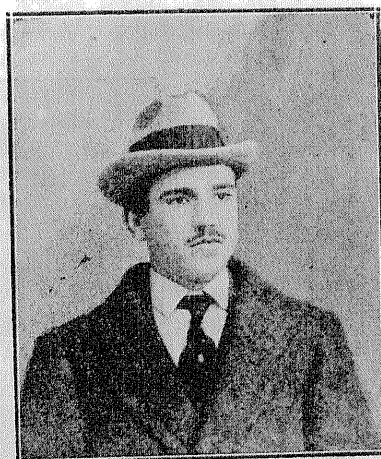
ПОДПОРУЧИКЪ ПЕЛОВЪ БОРИСЪ
убитъ на 18.IX. 1918 год. при в. „Дубъ“.

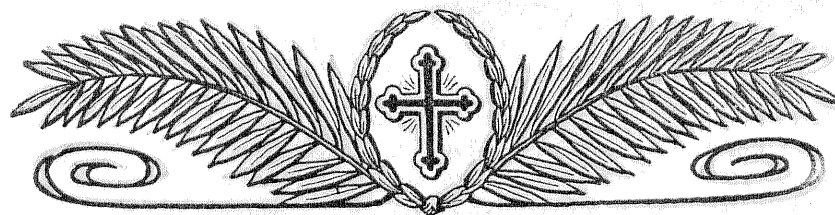
ПОРУЧИКЪ ДОНСУЗОВЪ ЛАЗАРЪ
починалъ отъ рани на 18.IX.1918 год. при в. „Дубъ“.

ПОР. ПОПЪ СТОЯНОВЪ АТАНАСЪ

ПОДПОРУЧИКЪ БОТЕВЪ БОРИСЪ

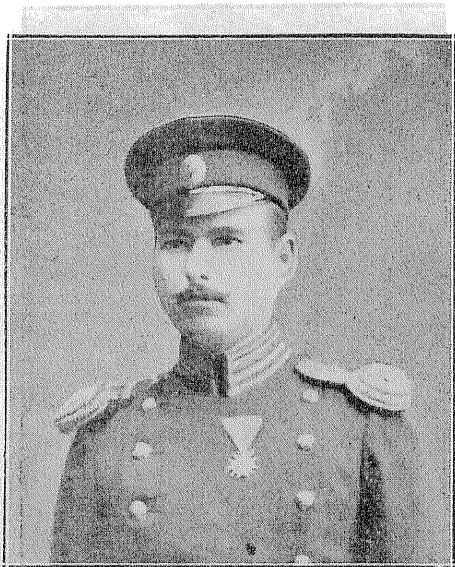
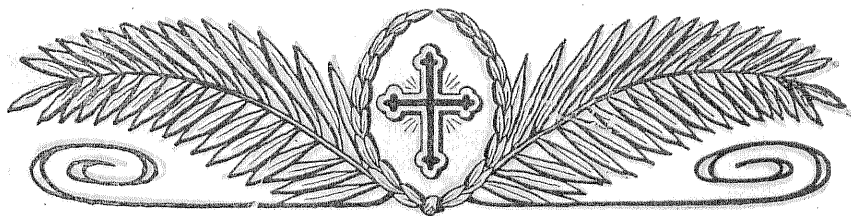
ПОРУЧИКЪ КОЦЕВЪ ЦВЪТАНЪ
убитъ на 18.IX.1918 год. при в. „Дубъ“.

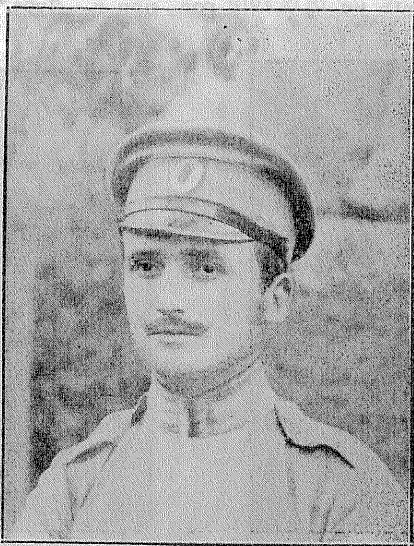
ПОДПОРУЧИКЪ ХАЛАЧЕВЪ КОСТА
убитъ на 18.IX.1918 г. при в. „Дубъ“.

ОФ. КАНД. ФИКОВЪ АЛЕКСАНДРЪ
убитъ на 19.IX.1918 г. при в. „Дубъ“.

КАПИТАНЪ МИХАЙЛОВЪ ПЕТРЪ
убитъ при в. „Дубъ“.

ОФИЦ. КАНД. БАРАНОВЪ АНГЕЛЪ
убитъ на 18 IX 1918 г. при в. „Дубъ“.

вдата и помага на правия. Тъ забравиха, че България макаръ и малка, има още войски, че нейнитѣ синове прѣдпочитатъ славната смъртъ за майка България прѣдъ позорното робство.

Тъ забравиха, че наредъ съ другитѣ славни наши части, има и 9-та дивизия!

За това именно и нашитѣ врагове скъпо заплатиха за прѣждеврѣменната си радостъ

По заповѣдь на Главнскокомандующия Свишовци бидоха пратени на Битолския фронтъ — тамъ гдѣто се рѣшаваше да бждѣ ли свободна Македония, или отново въ робски вѣриги да бждѣ скована; да има ли силна, могъща, обединена България, или тя да бждѣ подхвърлена подъ черно и ужасно сръбско и влашко иго.

Можеше ли да бжде това послѣдното?

Свишовци — прѣдставителитѣ на 9-та дивизия, на безсмъртната Глоговица, Молра стѣна, Нишъ, Вулево бърдо, Кисела вода, Маркони, неможаха да го допустнатъ!

Тъ като гранитъ се изпрѣчиха по пѣтя на Сараевитѣ пълчища и въ тоя гранитъ се разбиха всички тѣхни усилия. Шо значи артилерия, шо значатъ бѣсни атаки прѣдъ рѣшенитѣ да мръгъ?

Гърдитѣ на Свишовци сломиха шиковецѣ на дивитѣ орди и измѣниха неприятелската побѣда въ поражение.

Но! Малко на брой, но силни по духъ и въоръжени, съ безграничната си обичъ къмъ татковината, Свишовци покриха съ нечувяна слава знамената си. Лъчезарнитѣ имена Леринъ, Арменохоръ, 14 Октомври на вѣки ще свидѣтелствуватъ за това.

ХВАЛА ВАМЪ СЛАВНИ СВИШОВЦИ! Вие възвеличихте още повече не само своето име, но и това на дивизията и азъ отъ нейно име Ви изказвамъ най възторжени благодарности.

Поклонъ прѣдъ свещенитѣ могили на храбрецитѣ паднали на полѣто на честъта и славата!

Славни Плѣвенци, нека Богъ Ви давува мощъ и духъ несъкрушимъ та при прѣдстоящитѣ пролѣтни рѣшителни борби, да изнесете още по славни отъ тия на Свишовци успѣхи. Защото бития пакъ трѣбва да бжде битъ, **ЗАЩОТО БЪЛГАРИЯ НИ ЗАПОВѢДА ДА ПОБѢДИМЪ!**

Заповѣдрамъ настоящата заповѣдь да се прочете въ всички роти, батареи, ескадрони, учреждения и заведения въ дивизията.

(подп.). Вр. Началникъ на Дивизията
Полковникъ: Бончевъ.

ВѢРНО: (подп.). За старши Адютантъ,
Поручикъ: Поповъ.

КАПИТАНЪ МИХАЙЛОВЪ ПЕТРЪ
убитъ при в. „Дубъ“.

ОФИЦ. КАНД. БАРАНОВЪ АНГЕЛЪ
убитъ на 18 IX 1918 г. при в. „Дубъ“.

вдата и помага на правия. Тъ забравиха, че България макаръ и малка, има още войски, че нейнитъ синове прѣдпочитатъ славната смъртъ за майка България прѣдъ позорното робство.

Тъ забравиха, че наредъ съ другитъ славни наши часи, има и 9-та дивизия!

За това именно и нашитъ врагове скъпо заплачиха за прѣждевѣрѣмнената си радостъ

По заповѣдъ на Главкомандующия Свишовци бидоха пратени на Битолския фронтъ — тамъ гдѣто се рѣшаваше да бждѣ ли свободна Македония, или отново въ робски вѣрриги да бждѣ скована; да има ли силна, могъща, обединена България, или тя да бждѣ подхвърлена подъ черно и ужасно сръбско и влашко иго.

Можеше ли да бжде това послѣдното?

Свишовци — прѣдставителитъ на 9-та дивизия, на безсмъртната Глоговица, Модра стѣна, Нишъ, Вулево бърдо, Кисела вода, Маркони, неможаха да го допустнатъ!

Тъ като гранитъ се изпрѣчиха по пята на Сараевитъ пълчища и въ тоя гранитъ се разбиха всички тѣхви усилия. Шо значи артилерия, шо значатъ бѣсни атаки прѣдъ рѣшенитъ да мрѣтъ?

Гърдитъ на Свишовци сломиха щиковецъ на дивитъ орди и измѣниха неприятелската побѣда въ поражение.

Но! Малко на брой, но силни по духъ и въоръжени, съ безграничната си обичъ къмъ татковината, Свишовци покриха съ нечувана слава знамената си. Лъчезарнитъ имена Леринъ, Арснохоръ, 14 Октомври на вѣки ще свидѣтелствуватъ за това.

ХВАЛА ВАМЪ СЛАВНИ СВИШОВЦИ! Вие възвеличихте още повече не само своето име, но и това на дивизията и азъ отъ нейно име Ви изказвамъ най възторжени благодарности.

Поклонъ прѣдъ свещенитъ могили на храбрецитъ паднали на полѣто на честъта и славата!

Славни Плъвенци, нека Богъ Ви дарува мощъ и духъ несъкрушимъ та при прѣдстоящитъ пролѣтни рѣшителни борби, да изнесете още по славни отъ тия на Свишовци успѣхи. Защото бития пакъ трѣбва да бжде битъ, **ЗАЩОТО БЪЛГАРИЯ НИ ЗАПОВѣДА ДА ПОБѣДИМЪ!**

Заповѣдвамъ настоящата заповѣдъ да се прочете въ всички роты, батареи, ескадрони, учреждения и заведения въ дивизията.

(подп.). Вр. Началникъ на Дивизията
Полковникъ: Бончевъ.

ВѢРНО: (подп.). За старши Адютантъ,
Поручикъ: Поповъ.

Прѣзъ дългия периодъ отъ началото на 1918 год. до м. Септември, когато силата на обстоятелствата наложи фаталния край на толкова продължителната и ожесточена борба, полкътъ си остава все на сжщитѣ позиции. Дѣйността му се ограничава въ укрѣпителни работи по окопитѣ и постройка на скривалища и наблюдателници. Съ всеки день чрѣзъ усилената работа на свишовци, се затвърдява отбранителната сила на позицията имъ, а съ това укрѣпва и вѣрата имъ въ тѣхната мощъ и непоколебимостъ срѣщу ударитѣ на противника.

Прѣзъ това врѣме сж извършени двѣ патрулни нападения съ постигнати резултати. Огъ особено значение е извършеното прѣзъ нощта на 1 и срѣщу 2-и Юлий на неприятелския пунктъ „Подпоручикъ Стояновъ“, тъй като наложително бѣ да се установи отъ плѣнници силата и състава на противника прѣдъ фронта. Учасвтуваха цѣлата 3 рота, като доброволци, съ по единъ страниченъ патрулъ — дѣсенъ отъ 9 рота и лѣвъ отъ 7 рота. Подготвено сж най голѣмитѣ подробности то бѣ извършено умѣло и стрѣмително отъ началници и войници при личното участие на беззавѣтно храбрива ржководителъ Майоръ М а я о л о в ъ, който проникнатъ отъ важноста на момента напуска своя наблюдателенъ пунктъ безъ знание на своето началство и въ момента на шурма го виждатъ застаналъ въ редоветѣ на бомбиеритѣ. Плѣнникъ е взетъ и задачата блѣсъво изпълнена.

Неприятелската артилерийскъ дѣйностъ се засилва, започватъ да текатъ днитѣ въ очакване нападение. Всичко е бодро и готово; напрежението вълнува и най спокойна я, но по лицата на всички се чете само увѣреностъ, и този опитъ на противника ще пропадне, както и всички прѣдишни и слѣдъ това ще настѣпи желаното спокойствие по фронта, а може би и край на борбата.

Минаватъ и послѣднитѣ дни отъ мѣсеца Августъ. Пристигатъ прѣдупрѣждения отъ горѣ; фиксира се даже вече и срѣдата на мѣсець Септември, като день въ който ще започне крвавата борба. И дѣйствително и този пътъ свѣдѣнията на нашата армия не оставатъ празни думи.

На 12 Септември още при първитѣ утрени лжчи неприятелската артилерия започна доста усилено да прѣстрѣлява своитѣ батареи по всички пунктове отъ позицията и нашитѣ батареи и възвѣсти за започването на очакваната офанзива. Въ 6 часа прѣдъ пладнѣ, започва систематична артилерийска стрѣлба при участието на извънредно многото тежки батареи засилени съ 203 с. м. при аеропланно наблюдение. — Стрѣлбата продължава непрѣкъснато прѣзъ цѣлия день, като на смръкване тежитѣ батареи се замѣнятъ съ полски, а прѣзъ нощта стрѣлбата на картечницитѣ допълва адския огънь.

Стрѣлбата на 13 Септември не се намалява а значително се засилва.

На 14 и 15 Септември съ разсѣване противника обстрѣлва съ непрѣкъснатъ артилерийски огънь и то изключително съ тежки снаряди „Цербера“ съ мустацитѣ и по голѣмата частъ отъ позицията. Почти всички окопи и ходове биватъ разрушени — стоятъ само скривалищата.

На 16 Септември съ разсѣване неприятелския артилерийски огънь започва съ голѣмо ожесточение, който продължава непрѣкъснато до 11 ч. 30 м. прѣдъ пладнѣ, затихва за 15 минути и продължава съ още по голѣмо ожесточение. Прѣзъ този день стрѣлбата се е водила едновременно по наблюдателнитѣ пунктове, галеритѣ и по останалитѣ здрави мѣста отъ телената мрѣжа. Прѣзъ нощта огъня продължава съ сжщото ожесточение, допълненъ съ картеченъ огънь. Прѣзъ сжщия день, освѣтъ позиционния участъкъ, се държатъ подъ силенъ огънь тилтъ и пжтищата на позицията и нашитѣ батареи. Непрогледна мъгла отъ пушекъ забулва прѣзъ в ичкото врѣме позицията и освѣтъ хелиграфнитѣ съобщения и живата връзка, всички други съобщения биватъ унишожени. — При такова положение се очаква всеки моментъ противника да настѣпи, дава се заповѣдь 6, 7 и 8 роти, които сж въ подрѣжка да застанатъ на мѣстата си — Бастионъ 1.

На 17 Септември, още съ разсѣване противникътъ подновява разрушителната си артилерийска стрѣлба по цѣлия участъкъ. Стрѣлбата се усилва всѣ повече и повече и отъ 7 часа прѣдъ пладнѣ до смръкване, съ прѣкъсване отъ 15 — 20 минути. достигва своя максимумъ — снарядитѣ се сипятъ съ стотаци изведнажъ, отдѣленъ гърмежъ не се чува, а само едно бучене. — Прѣзъ всичкото врѣме неприятелскитѣ аероплани летятъ на групи по 2 — 3 и наблюдаватъ дѣйствиата на тѣхнитѣ снаряди.

Прѣзъ този день и прѣзъ нощта нашитѣ батареи, минохвъргачки, картечници и гранатохвъргачки разиватъ извънредно силенъ унищожителенъ огънь по неприятелскитѣ пунктове и вѣроятнитѣ посоки на настѣплението. Сжщиятъ день къмъ 10 часа и 30 м. слѣдъ пладнѣ противникътъ засилва огъня си, като го обрѣща въ барабаненъ и то повечето отъ снаряди съ задушливи газове. По подаленитѣ алармистични сигнали, маскитѣ биватъ поставени своевременно и защитницитѣ съ малки изключения оставатъ неврѣдими. Понеже барабанитѣ огънове зачестяватъ прѣдизвиква се изпращането на подрѣжки отъ 34 полкъ.

Боя на 18 Септември.

Отъ 10 ч. 30 м. слѣдъ пладнѣ до 4 ч. 30 м. прѣдъ пладнѣ, на 18/IX, противникътъ обстрѣлва цѣлия участъкъ на полка съ 14 барабани огньове, които траятъ отъ 20 — 30 минути и повечето съ снаряди отъ тежкъ калибъръ, а осемъ отъ тѣхъ съ задушливи газове. Непроницаемъ дѣмъ, при мѣсенъ и наситенъ съ задушливи газове обгрѣща цѣлата позиция и парализира всѣкакво добро наблюдение горади което се изпращатъ доброволци напредъ, за да прѣдизвѣстятъ за настѣпването на противника.

Въ 5 часа и 25 м. прѣдъ пладнѣ, слѣдъ послѣдния силенъ продължителенъ барабаненъ огънь, противникътъ дава силенъ прѣграденъ огънь задъ позицията и съ гъсти колони въ съставъ повечето отъ 4 полка (гърци и англичани) настѣпва прѣдъ участъка на полка, като английски полкове се насочватъ прѣдъ „Солунъ“ и „Цербера“ съ мустацитѣ му, а Гръдкитѣ — въ „Долинната позиция“.

Противникътъ бива забѣлезанъ своеврѣменно и червенитѣ ракети прѣлѣвѣстватъ настѣпването му. Нашата артилерия, манохвъргачки и гранатохвъргачки веднага откриватъ своя прѣграденъ огънь, а гарнизонитѣ своеврѣменно заематъ своитѣ мѣста, като посрѣщатъ противника съ своя убийственъ пушеченъ, картеченъ и бомбовъ огънь. Противникътъ се изненадва отъ присѣтствието на защитници въ окопитѣ; той вѣрвалъ че всичко живо е избито или задушено; зазира се ужасенъ прѣдъ остагнитѣ отъ тленитѣ мръжи и ями на снаряди, обстоятелството което го задържа подъ огъня на Свишовци и за нѣколко минути само се издигатъ купища отъ трупове. Въ сжшото врѣме, противникътъ насочва голѣма частъ отъ колонитѣ си къмъ дѣсния флангъ на „Свишовъ“ и по „Солунъ“ и безъ огледъ на даваниѣ жертви отъ най силния развитъ огънь отъ „Солунъ“ и мустацитѣ на „Цербера“ голѣма частъ успѣва да се промъкне, къмъ 6 часа прѣдъ пладнѣ, на „Солунъ“ и въ неравенъ ржкопашенъ бой да избиятъ неуспѣлитѣ да се оттеглятъ храбри защитници на този опоренъ пунктъ, непрѣстано движейки се напредъ подгикванъ отзадъ отъ нови вълни. Тукъ загива славно Подпор. Ботевъ Борисъ съ шепа свои герои. Часть отъ тия вълни въ 6 часа и 30 м. прѣдъ пладнѣ успѣватъ да се промъкнатъ въ дѣсния мустакъ на Цербера, обаче подрѣжката на тоя флангъ, смѣло поведена отъ Командира на 12 рота, се нахвърля върху навлѣзлитѣ въ окопитѣ Англичани и съ ножъ избива всички нещастници, успѣли да влѣзатъ въ окопитѣ на тѣхната твърдина — поглѣватъ празнината тукъ и съ огънь мощно съдѣйствуватъ на челото на „Цербера“, което въ тоя моментъ изнемогва подъ

голѣмото численно прѣвъзходство на твърдѣ смѣлия и упоритѣ противникъ. И тукъ се удава на послѣдния да проникне въ окопитѣ и то точно на огнепрѣскачката, но забѣлзанъ на врѣме, бива веднага посрѣщнатъ отъ дружината подрѣжка като по този начинъ попадналия въ полуобръча на наврѣме появилитѣ се подрѣжки противника бива изуменъ и въ паническо бѣгство обръща грѣбъ. Смѣлитѣ защитници го настигатъ и унищожаватъ до едино, а останалитѣ колони и вериги, не успѣли още да се доближатъ до окопитѣ на „Цероера“, биватъ подложени дълго врѣме на прѣградния огънь прѣдъ „Цероера“ и кръстосанъ такъвъ отъ картечницитѣ и пушкитѣ на смѣлитѣ защитници, рѣшени тукъ да мратъ. Повтарянитѣ слѣдъ това нѣколкократни атаки съ прѣсни части биватъ тоже сломявани, като увеличаватъ само жертвитѣ му, до като най послѣ, слѣдъ като противникътъ постила съ повече отъ 900 трупа прѣдлежащото пространство прѣдъ „Цербера“ бива обрнатъ въ бѣгство и прѣслѣдванъ съ огънь. Опиталата се група Англичани да се задържи на „Солунъ“ бива смѣло атакувана и послѣдния пунктъ отнетъ отъ противника.

Въ сжщия този моментъ когато се развиватъ дѣйствиетата прѣдъ „Цербера“ насоченитѣ части по дѣсния флангъ на „Свишовъ“ прѣгазватъ фланга му въпрѣки отчаяната съпротива на картечни и пѣхотни войници и стрѣмително се понасятъ къмъ дѣсния флангъ на „Съединението“. — Часть отъ гарнизона на „Свишовъ“, забѣлзалъ на врѣме нахлулия противникъ, се насочва къмъ дѣсния флангъ на „Съединението“, където се натъква на голѣми сили, завързва ржкопашенъ бой съ цѣлъ да си прооие пътъ и се съедини съ гарнизона на „Съединението“. — Въ момента на този ржкопашенъ бой се притичатъ двата взвода отъ гарнизона на „Съединението“ (отъ 1 рота) и се започва отчаяна борба. Тукъ смѣлитѣ защитници: пѣхотинци, картечни и гранатохвъргачни войници биватъ избити; съ тѣхъ загиватъ Поруч. Коцевъ. Подпор. Халачевъ и Барановъ. Противникътъ отъ флангъ, насочва своитѣ колони за овладяването на „Свишовъ“ и „Съединението“. — Въ 5 ч. 50 м. той се явява въ тилъ на останалата часть отъ гарнизона на „Съединението“ и при ржкопашенъ бой, успѣва да плѣни една часть, а останалитѣ избива, като бързо се насочва на втората главна линия — Бастионъ „Подковникъ Нейковъ“, поглѣненъ съ нови колони слѣдващи отзадъ. Прѣвъ всичкото това врѣме противниковата артилерия продължава да обстрѣлва най силно цѣлия тилъ на участъка, обаче всичко това не спира Началника на подучастъка, беззавѣтно храбрия Майоръ Маноловъ, да поведе въ смѣла атака своитѣ подрѣжки, които заематъ Бастионъ „Подковникъ Нейковъ“. Тѣ сварватъ противника на тленитѣ мръжи на Бастиона, отъ където отдѣлни хора сж

успѣли вече да се промъкнатъ въ бастиона и тукъ воденитѣ на сигорна побѣда чеда на Отечеството, срѣщатъ противника въ неравенъ ржкопашенъ бой; започва се кървава разплата; противникътъ бива спрѣнъ. За мигъ ротитѣ отъ Аеропланната висота дохождатъ на помощъ на смѣлитѣ защитници и поведени отново въ контра атака, отъ Майоръ Маноловъ, вихренно се понисатъ напредъ, поддържани отъ храбритѣ свои другари картечници, изумяватъ противника, съ своята смѣлостъ голѣма частъ отъ него избиватъ, а страхливцитѣ обръщатъ грѣбъ и, за да не намѣрятъ своята сигурна смъртъ, започватъ да отскачатъ и отъ тамъ, където още не сж заплашени; тѣ позорно изоставятъ спечеленото съ тѣй много за тѣхъ жертви.

Лѣтятъ съ устрѣмъ къмъ „Съединението“ героитѣ — Свищовци, но тукъ неприятелски куршумъ пронизва въ гърдитѣ техния водачъ Майоръ Маноловъ; тукъ загиватъ Подпоручикъ Пеловъ и много други герои; но духа на падналитѣ герои продължава да води живитѣ и въ 8 ч. 55 минути „Съединението“ е отново завладено при мощното участие на всички картечници и пѣхотинци отъ лѣвия мустакъ на „Цербера“. Противникътъ бива разстроенъ окончателно и въ 9 часа и 30 м. прѣдъ пладнѣ е отнѣтъ отъ противника и последния пунктъ Свищовъ“.

Свищовци дадоха добъръ урокъ на противника.

Въ 10 ч. 30 м. прѣдъ пладнѣ, къмъ което врѣме противника бѣ разбралъ своя позоръ, откри ожесточенъ артилерийски огънь по цѣлата позиция, който продължи до късно прѣзъ нощта. Навѣрно той искаше да заличи неуспѣха, който имаше на 18, съ побѣда на слѣдующия день.

Боя на 19 Септември.

Прѣзъ нощта до 2 ч. 50 м. прѣдъ пладнѣ противникътъ обстрѣлва съ 9 барабани огънове отъ газови снаряди цѣлия позиционенъ участъкъ, тила и дълбоко въ тила. Къмъ 2 ч. 55 м. слѣдъ краткъ барабаненъ огънь противникътъ настѣпва къмъ „Свищовъ“ съ една дружина. Защитницитѣ забѣлзватъ своеврѣменно настѣпването му; артилерията бодра на поста си веднага дава прѣграденъ огънь. Въ такова положение противника допуснатъ да прѣмине прѣградния огънь, до тѣленитѣ мръжи, бива посрѣщанъ съ убийственъ картеченъ, пушеченъ и бомбовъ огънь и напълно унищоженъ.

Въ 3 ч. 15 минути противникътъ започва нова атака по цѣлия фронтъ на полка; насочва гъсти вериги задъ които на близко разстояние слѣдватъ гъсти колони. Атакуютъ се пунктчетѣ „Солунъ“ дѣсния и левия мустаки на „Цербера“ „Съединението“ и „Свищовъ“. Гарнизонитѣ на нападнатитѣ

пунктове прѣдизвѣстени отъ зоркитѣ наблюдатели подаватъ своеврѣменно сигнала за прѣградния огънь, а тѣ съ своя пушеченъ, картеченъ и бомбовъ огънь завързватъ отчаяна борба на животъ и смъртъ, която борба продължава повече отъ 5 часа, прѣзъ което врѣме пунктчетѣ „Солунъ“ и „Свищовъ“ лѣвия и дѣсния флангъ на „Съединението“ на нѣколко пкти микаватъ ту въ противникови, ту въ наши ръцѣ. Обаче въ 8 часа прѣдъ пладнѣ Свищовци взематъ надмощие надъ противника и съ собственитѣ си сили сполучаватъ да сломятъ волята му — да го отбиятъ и се затвърдятъ на позициитѣ си. И този опитъ струва на противника грамадни жертви въ убити и ранени; остатъцитѣ му се спасятъ прѣзъ бѣгство.

Въ 9 часа прѣдъ пладнѣ противникътъ огорченъ отъ днешния си неуспѣхъ открива силенъ барабаненъ огънь по цѣлия участъкъ, който продължава 38 минути, подъ критистото на непроницаемия пушкъ и прахъ насочва нови сгъстени части срѣщу пункта „Свищовъ“, когато сполуча да овладѣе. Гарнизонътъ отъ „Съединението“ веднага заема своето мѣсто и съ мощното съдѣйствие на артилерията повръща противника, който се готви да произведе нова атака и къмъ 10 часа последния бива отново обрънатъ въ бѣгство. Въ 10 ч. 30 м. прѣдъ пладнѣ доброволци отъ гарнизона на „Съединението“ се нахвърлятъ върху разколебания противникъ и успѣватъ да заематъ упорния пунктъ „Свищовъ“, съ което, нанѣсоха новъ позоръ на противника, а покриха себе си съ нова слава.

Противникътъ виждайки себе си сломенъ вече, прѣустановява всѣки опитъ за атака, а неговата артилерия окончателно заглъхва.

Изнесената по такъвъ блѣскавъ начинъ побѣда отъ Свищовци надъ надмощния и упоритъ противникъ, който на всѣка цѣна искаше да изтрѣгне побѣдата и, съ това рѣши участъта на южния фронтъ, за лишеть пктъ затвърди вѣрата въ непоколебимостта имъ и убѣдението, какво слѣдъ този си пълненъ и толкова жертви коствуващъ неуспѣхъ, противникътъ надали би се осмѣлилъ нѣкога на ново до прѣдприема нѣщо. При тази мисль, защитницитѣ на непривземаемата позиция се залавятъ трѣскаво за най насщнитѣ поправки по разрушената позиция.

Днитѣ на изложенитѣ по горѣ боеве, които по ожесточение и даденитѣ жертви, държи рекортъ надъ всички такива, които Свищовци бѣха изнесли до сега съвпадатъ съ последнитѣ епични борби на южния фронтъ, които доведоха края на ужасната война — край не желанъ отъ мнозинството, край който потоци въ тѣга всѣки патриотъ Българинъ, но който край ни кара да забравяме падналитѣ герои, да спомнимъ това що тѣ сториха за да останатъ и до край по-

томци на Крума и Асена. — Тъхъ потомството ще сочи за примѣръ а ние не можемъ друго освѣнъ да имъ кажемъ: „Щастливци бѣхте че умрѣхте, като герои, за да не дочакате позора който носимъ“.

СПИСЪКЪ

На раненитѣ офицери отъ 33-й пѣхотенъ Свищовски полкъ отъ 10 Септемврий 1915 до 1 Септемврий 1917 год.

№	Дѣйстви или за- пасенъ	Чинъ, име и прѣзвие	Кога е раненъ	Къдѣ е раненъ
1	Зап.	Поруч. Хлѣбаровъ Илия	10/IX 1915	Модра стѣна
2	„	Подпор. Дянковъ Андрей	„	„
3	дѣйс.	Капит. Димитровъ Василь	„	„
4	„	Поруч. П. Стояновъ Атанасъ	13/X 1915	с. Върбица
5	„	Капитанъ Стойновъ Пенко	„	„
6	зап.	Подпор. Даскаловъ Христо	6/XI 1915	с. Секирача
7	„	Подпор. Парашкевовъ Ботю	13/V 1916	в. „Дубъ“
8	дѣйс.	Поруч. Деведжиевъ Иванъ	18/IX 1916	в. Кайм. чал.
9	зап.	Подпор. Казанлиевъ Борисъ	„	„
10	„	„ Бакърджиевъ Хр.	19/IX 1916	с. Петоракъ
11	дѣйс.	Капит. Коцевъ Константинъ	24/IX 1916	„
12	„	Майоръ Стайчевъ Никола	25/IX 1916	„
13	зап.	Поруч. Хлѣбаровъ Илия	14/X 1916	с. Меджедли
14	„	Подпор. Богевъ Крумъ	14/XI 1916	„
15	„	Поруч. Бояджиевъ Ангелъ	21/XI 1916	в. 1500
16	„	Поруч. Хлѣбаровъ Илия	26/XI 1916	„
17	дѣйс.	Капит. Зографски Петъръ	9/XII 1916	„
18	зап.	Подпор. Дошевъ Радой	8/V 1917	в. „Дубъ“
19	дѣйс.	Подпор. Топоровъ Маринъ	13/VI 1917	„
20	зап.	„ Донсузовъ Лазаръ	„	„
21	зап.	„ Бланковъ Иванъ	30/8 1917	„
22	дѣйс.	„ Стойчевъ Василь	2/VII 1918	в. „трапезиц.“
23	зап.	Поруч. Газдовъ Иванъ	18/IX 1916	в. „Дубъ“
24	„	Подпор. Поповъ Леонидъ	19/IX 1918	„
25	„	„ Банковъ Иванъ	18/IX 1918	„
26	„	„ Банчевъ Ст. Анаст.	„	„
27	„	„ Халачевъ Илия Ат.	19/IX 1918	„
28	„	„ Семизовъ Атанасъ	„	„
29	„	„ Рядковъ Георги	18/IX 1968	„
30	„	Оф. к-тъ Бойчевъ Тодоръ	„	„

СПИСЪКЪ

На убититѣ, починали и безвѣстъ-пропаднали офицери отъ 33 пѣхотенъ Свищовски полкъ отъ 11 Септември 1915 год. до 1 Септември 1917 година.

№	Дѣйстви или запас	Чинъ, име и фамилия	Кога е убитъ	Къдѣ е убитъ
УБИТИ				
1	зап.	Поруч. Денчевъ Кръстю	10/X 1915	Модра стѣна
2	"	" Ангеловъ Михаилъ	11/X 1915	с. Изворъ
3	"	" Пушкаръ Иванъ	13/X 1915	с. Върбица
4	"	" Бакотовъ Никола	9/IX 1916	в. каймак-чал.
5	"	Капит. Икономовъ Иванъ	18/IX 1916	" "
6	"	Поруч. Пантелѣевъ Георги	" "	" "
7	"	Поруч. Боровъ Петъръ	14/X 1916	с. Меджедди
8	"	Поруч. Николовъ Андрѣй	" "	" "
9	"	Подпор. Констант. Кънчо	" "	" "
10	"	Подпор. Пушкаръ Ангелъ	20/X 1916	" "
11	"	Подпор. Балсамадж. Георги	14/XI 1916	" "
12	дѣйс.	" Станкуловъ Конст.	24/IV 1917	в. „Дубъ“
13	зап.	Подпор. Ивановъ Кирилъ	24/IX 1917	" "
14	дѣйс.	Капит. Михайловъ Петръ	26/III 1918	" "
15	"	Майоръ Маноловъ Василь	18/IX 1918	" "
16	"	Поруч. Попъ Стояновъ	" "	" "
17	зап.	Подпор. Халачевъ Коста	" "	" "
18	"	" Пеловъ Борисъ	" "	" "
19	"	" Ботевъ Борисъ	" "	" "
20	"	Оф. к-тъ Барановъ Ангелъ	" "	" "
21	"	" „Фиковъ Александръ“	19/IX 1918	" "
ПОЧИНАЛИ ОТЪ РАНИ				
1	зап.	Поруч. Цаневъ Никола	28/X 1915	1/49 п. бол.
2	"	Капит. Кънчевъ Сава	25/IX 1916	1/8 п. бол.
3	"	Подпор. Мангачевъ Добри	29/IX 1916	1/8 п. бол.
4	"	Поруч. Коцевъ Цвѣтанъ	18/IX 1918	в. „Дубъ“
5	"	" Донсузовъ Лазаръ	31/XII 1918	Алексан. М. В. Болница София.
ПОЧИНАЛИ ОТЪ БОЛЕСТИ				
1	зап.	Поручикъ Айеръ Луи	2/IX 1916	2/9 п. бол.
БЕЗЪ ВѢСТЪ ПРОПАДНАЛИ				
1	дѣйс.	Подпор. Поповъ Илия	25/IV 1917	в. „Дубъ“
2	зап.	Поруч. Ивановъ Дим. Раш.	18/IX 1918	" "

СПИСЪКЪ

На офицеритѣ отъ 33 пѣх. Свищовски полкъ отъ 11 Септември 1915 год. до 1 Септември 1917 год.

№	Дѣйстви или запас.	Чинъ, име и прѣзиме	Каква длъжностъ	Отъ кога до кога е билъ въ полка	Идеалитѣ отъ полка нато	На лице на 1/IX 1917
1	дѣйс.	Полковникъ Поповъ Константинъ	К-ръ на полка	11/9 915 — 13/4 916	К-ръ бригада	—
2	"	Полковникъ Нейковъ Тодоръ	К-ръ на полка	7/5 916 — 1/9 917	—	—
3	"	Полковникъ Филиповъ Борисъ	К-ръ	11/9 915 — 17/X 915	К-ръ	на лице
4	"	Полковникъ Магерамовъ Славъ	К-ръ	11/9 915 — 24/11 916	17 полкъ	—
5	"	Полковникъ Шиковъ Парушъ	К-ръ	11/9 915 — 10/X 916	55 полкъ	—
6	"	Подполковникъ Стоиновъ Иванъ	К-ръ	11/9 915 — 1/9 917	болень	на лице
7	"	Майоръ Димитровъ Русчо	4-а друж. К-ръ 7 р.	11/9 915 — 17/X 915	—	—
8	"	Майоръ Тенекелжиевъ Иванъ	К-ръ 2 др.	17/X 915 — 16/1 916	Ст. адют. дивиз.	—
9	"	Майоръ Коцевъ Георги	2-а друж. К-ръ	12/5 916 — 14/12 916	Комедантъ	—
10	"	Майоръ Ручевъ Боно	11 рота К-ръ 4 р. К-ръ 1 др.	1/2 916 — 17/8 916 11/9 915 — 10/X 916 10/X 916 — 17/2 917	Комедантъ болень	—

24 д'в'йс.	Поручикъ Иванъ Недѣлковъ	К-рь 7 р.д	75 11 915 — 4 11 917	44	п. полкъ	на лице
25 д'в'йс.	Капитанъ Димитровъ Василь	к-рь 2 р.	119 915 — 118 916	44	п. полкъ	на лице
26 д'в'йс.	Капитанъ Манджаровъ Пантелей	к-рь 9 р.	119 915 — 119 917	—	—	на лице
27 д'в'йс.	Поручикъ Деведжиджовъ Иванъ	Мл. офиц. 13 рота к-рь 10 р.	119 915 — 213 917	—	—	на лице
28 д'в'йс.	Поручикъ Поповъ Симеонъ	Мл. офиц. 6 р.	213 917 — 119 917	—	—	на лице
29 д'в'йс.	Капитанъ Михаилъ Петръ	к-рь 1. р.	178 916 — 119 917	—	—	на лице
30 д'в'йс.	Поручикъ П. Стояновъ Атан.	К-рь 12 р.	1119 915 — 119 917	33 доп.	дружина	—
31 зап.	капитанъ Гьмаковъ Георги	к-рь 13 р	11.9 915 — 109 916	—	—	на лице
32 д'в'йс.	Поручикъ Ивановъ Юрданъ	к-рь 13 р.	109 916 — 119 917	—	—	на лице
33 д'в'йс.	Капитанъ Минковъ Пенко	Мл. офиц. 14 р.	119 915 — 2511 916	—	—	на лице
34 д'в'йс.	Поручикъ Катрановъ Георги	к-рь 14 р.	2511 916 — 119 917	—	—	на лице
35 д'в'йс	Капитанъ Пеневъ Богданъ	к-рь 15 р	11-9 916 — 119 917	—	—	на лице
36 д'в'йс.	Поручикъ Балниковъ Христо	Мл офиц. 7 а рота	119 915 — 417 917	—	—	на лице
		к-рь 1 к. р.	719 915 — 51 917	—	—	на лице
		к-рь 2 к. р.	51 917 — 119 917	—	—	на лице

11 д'в'йс.	Майоръ Фитовъ Иванъ	К-рь 1-а друж.	18/2 917 — 4/8 917	Поправ.	дружина	—
12 "	Майоръ Маноювъ Василь	К-рь 16 р.	11/9 915 — 4/7 917	—	—	на лице
13 "	Майоръ Загорски Бочо	К-рь 1 др.	4/7 917 — 1/9 917	—	—	на лице
14 "	Майоръ Чукурски Младенъ	К-рь 14 р.	11/9 915 — 25/11 916	—	—	на лице
15 зап.	Поручикъ Хлѣбаровъ Илия	К-рь 3 др.	28/11 916 — 1/9 917	—	—	на лице
16 "	Поручикъ Рашковъ Димитъръ	К-рь 5 р.	15/X 916 — 1/1 91,	44 п. полкъ.	—	—
17 "	Поручикъ Боровъ Петъръ	К-рь 1 р.	11/9 915 — 25/11 916	раненъ	—	—
18 д'в'йс.	Капитанъ Колевъ Константинъ	Мл. офиц. 1 р.	21/4 916 — 126/6 916	—	—	на лице
19 "	Капитанъ Камбуровъ Рапо	К-рь 1 р.	26/11 916 — 1/9 917	—	—	на лице
20 зап.	Поручикъ Газдовъ Иванъ	К-рь 3 р.	11/8 916 — 14/X 916	убитъ	—	—
21 д'в'йс.	Капитанъ Заарафски Петъръ	2-а рота	11/9 915 — 25/9 916	—	—	на лице
22 "	Подпоручикъ Димитровъ Иванъ	К-рь 8 р.	21/5 917 — 2/9 917	—	—	на лице
23 "	Поручикъ Матевъ Христо	К-рь 2 р.	11/9 915 — 28/5 91,	33 доп.	дружина	—
		К-рь 3 р.	7/4 917 — 28/5 917	—	—	на лице
		Мл. офиц. 4 р.	28/5 917 — 1/9 917	—	—	на лице
		К-рь 5 р.	11/9 915 — 12/5 916	—	—	на лице
		К-рь 6 р.	12/5 916 — 14/3 911/	—	—	на лице
		Мл. офиц. 5 р.	14/3 917 — 1,9 917	—	—	на лице
		К-рь 5 р.	11.9 915 — 15 X 916	44	п. полкъ	—
		Мл. офиц. 6 р.	15 X 916 — 11 917	—	—	на лице
		К-рь 6 р.	11.9 915 — 10 X 916	44	п. полкъ	—
			19 X 916 — 11 917	—	—	на лице

49	зап.	Подпоручикъ Аврамовъ Искърьъ	Мл. офицер. 1-а рота	П/9 915 — 118 917	—	2/9 бригада	—	—
50	дѣйс.	Поручикъ Сьрмаджиевъ Георги	Мл. офиц. 1-а рота	2519 915 — 119 917	—	12/9 бригада	—	—
51	зап.	Подпоручикъ Парашкевовъ Бюгю	Мл. сфил. 2-а рота	1119 915 — 119 917	—	—	—	на лице
52	зап.	Поручикъ Николовъ Андрей	Мл. офиц. 2-ра рота	1619 916 — 119 917	—	убить	—	—
53	зап.	Подпоручикъ Петковъ Борисъ	Мл. офиц. 2-а рота	2519 916 — 119 917	—	—	—	на лице
54	зап.	Подпоручикъ Атанасовъ Атанасъ	Мл. офиц. 2-а рота	2512 917 — 2514 917	—	бойникъ	—	—
55	зап.	Подпоручикъ Поповъ Илья	Мл. офиц. 2-а рота	1619 917 — 1215 917	—	неизв. 3 оп. полкъ	—	—
56	зап.	Подпоручикъ Манчевъ Атанасъ	Мл. офиц. 2-ра рота	1119 917 — 11 917	—	Соф Коменд. 33-а	—	—
57	зап.	Подпоручикъ Дочевъ Годоръ	Мл. офиц. 2-ра рота	1119 915 — 214 917	—	доп. друж.	—	—
58	зап.	Поручикъ Бояджиевъ Ангелъ	Мл. офиц. 3-а рота	514 917 — 119 917	—	—	—	на лице
59	зап.	Поручикъ Янковъ Димитръ	Мл. офиц. 3-а рота	2012 917 — 119 917	—	—	—	на лице
60	дѣйс.	Подпоручикъ Стойчевъ Василь	3-а рота	119 915 — 1619 916	—	3 ст. полкъ	—	—
61	зап.	Подпоручикъ Георгиевъ Миньмай	Ред. 3-р Мл. офиц. 3-а р.	1619 916 — 115 917	—	—	—	—
62	зап.	Подпоручикъ Копевъ Янко	Мл. офиц. 3-а рота	1119 915 — 3015 917	—	34 голкъ	—	—

37	зап.	Подпоручикъ Ивановъ Никола	Мл. офиц. /к. Р. к-ръ 3 к. Р.	1119 915 — 14 917	—	—	—	на лице
38	дѣйс.	Майоръ Лышковъ Михайль	Домакинъ на полка	14 917 — 79 917	—	Интенд. 9 див.	—	—
39	зап.	Поручикъ Неновичъ Иванъ	Завед. прѣ- хран. Дома.	119 915 — 143 917	—	—	—	на лице
40	дѣйс.	Капитанъ Мончевъ Симеонъ	кинъ на полка Подковид	748 917 — 119 917	—	—	—	на лице
41	зап.	Поручикъ Цаневъ Иванъ	Адоптантъ Н-къ Тел. команда	119 915 — 119 917	—	—	—	на лице
42	"	Поручикъ Пенчевъ Панайотъ	Мл. офиц. 9-а рота	119 915 — 119 917	—	—	—	на лице
43	зап.	Поручикъ Капитановъ Аврамъ	Офицеръ разузнав. Адют. 1-а	2212 917 — 119 917	—	—	—	на лице
44	дѣйс.	Подполковникъ Танановъ Стефанъ	Ст. полковн дружиана	119 915 — 119 917	—	—	—	на лице
45	зап.	Поручикъ Денчевъ Кръсто	лвкаръ Мл. офиц.	119 915 — 1019 916	—	убить	—	—
46	зап.	Подпоручикъ Екимовъ Екимъ	1-а рота Мл. офиц.	1619 916 — 119 917	—	—	—	на лице
47	зап.	Подпоручикъ Дучевъ Георги	1-а рота редц. 1 рота	119 917 — 2519 916	—	—	—	на лице
48	дѣйс.	Подпоручикъ Слангуловъ Констант.	Мл. офиц. 1-а рота	2519 916 — 119 917	—	—	—	на лице
				26/3 917 — 24/4 917	—	убить	—	—

77	д'яйс.	Подпоручикъ Поповъ Борисъ	Мл. сфил. 6-2а рота	11.9 915 — 11 917	44	п. полкъ.	—
78	зап.	Подпоручикъ Пьрвановъ Петръ	Мл. офил. 7-а рота	119 915 — 11 917	44	п. полкъ.	—
79	зап.	Подпоручикъ Плотъ Юрдановъ	Мл. офил. 7-а рота	119 915 — 11 917	44	п. полкъ.	—
80	зап.	Подпоручикъ Такевъ Петръ	ред. 7-р. Мл. офил. / р.	20/9 915 — 16/9 916	44	п. полкъ.	—
81	"	Подпоручикъ Мангачевъ Добри	Мл. офил. 7-а рота	16/9 915 — 11 917	44	п. полкъ.	—
82	зап.	Подпоручикъ Ангеловъ Михайлъ	Мл. офил. 7 а рота	16/9 916 — 20/9 916	44	п. полкъ.	—
83	зап.	Подпоручикъ Ангеловъ Йото	Мл. офил. 8 а рота	11/9 915 — 11X 915	44	п. полкъ.	—
84	зап.	Подпоручикъ Кильсвъ Димитръ	ред. 8 р. Мл. офил. 8 а р.	11/9 915 — 19 917	44	п. полкъ.	—
85	зап.	Подпоручикъ Патевъ Симеонъ	Мл. офил. 8-ра рота	16/9 916 — 14/11 916	44	п. полкъ.	—
86	зап.	Капитанъ Къчневъ Сава	Мл. офил. 8-ра рота	119 915 — 11 917	44	п. полкъ.	—
87	зап.	Подпоручикъ Георги Балсамадж.	Мл. офил. 8-ра рота	119 915 — 11 917	44	п. полкъ.	—
88	зап.	Подпоручикъ Драгчевъ Никола	Дружинень л'вкаръ	119 915 — 11 917	44	п. полкъ.	—
89	зап.	Сан. Подпоручикъ Пандурски Петръ	Авгот. 3-ра дружина	119 915 — 119 917	44	п. полкъ.	—
90	зап.	Подпоручикъ Дюлгеровъ Ылия Ап.					на лице

63	д'яйс.	Подпоручикъ Хараламбиевъ Никола	Мл. офил. 4 а рота	29/6 916 — 12/5 917	2/9	м. рота	—
64	зап.	Подпоручикъ Петковъ Иванъ	Мл. офил. 4 а рота	119 915 — 119 917	—	—	на лице
65	зап.	Подпоручикъ Попевъ Генко	Мл. офил. 4 а рота	11/9 915 — 13/2 916	9	п. полкъ.	—
66	зап.	Подпоручикъ Коевъ Данко	Мл. офил. 4-а рота	25/9 916 — 119 917	—	—	на лице
67	зап.	Сан. Подпоручикъ Д-ръ Стефановъ Б.	Дружинень л'вкаръ	11/9 915 — 19/5 917	34	полкъ.	—
68	зап.	Подпоручикъ Девицаковъ Миланъ	Мл. офил. 4-2а рота	15/11 915 — 2/4 917	33-а	доп. друж.	—
69	зап.	Подпоручикъ Денковъ Христо	Мл. офил. 4-а рота	11/9 915 — 11X 915	—	ранень	—
70	зап.	Сан. Подпоручикъ Милковъ Младенъ	Дружинень л'вкаръ	14/5 917 — 1 9 917	—	—	на лице
71	зап.	Подпоручикъ Пеневъ Василь	Авгот. 2-ра дружина	11/9 915 — 11 917	44	полкъ.	—
72	зап.	Подпоручикъ Георгиевъ Пенко	ред. 5 р. Мл. офил. 5 р.	11/9 915 — 16/9 916	44	полкъ.	—
73	зап.	Подпоручикъ Пушкаровъ Ангель	Мл. офил. 5-ра рота	16/9 916 — 11 917	—	полкъ.	—
74	д'яйс.	Подпоручикъ Посевъ Кънчо	Мл. офил. 5-а рота	16/9 916 — 20/X 916	убить 44	полкъ.	—
75	зап.	Подпоручикъ Айеръ Луи	Мл. офил. 5-ра рота	11/9 915 — 11 917	—	полкъ.	—
76	д'яйс.	Подпоручикъ Караманлиевъ Мар.	Мл. офил. 5-а рота	13/11 915 — 2/9 916	начиналь план, дивизия	—	—
				29/12 915 — 9/7 916	—	—	—

105	зап.	Подпоручикъ Банковъ Иванъ	Мл. офиц. 11 рота	25/9 917 — 1/9 917	—	на лице
106	"	Подпоручикъ Мариновъ Иванъ	Мл. офиц. 11 рота	27/4 917 — 1/9 917	—	на лице
107	"	Поручикъ Поповъ Свѣтанъ	Мл. офиц. 11 рота	11 /9 915 — 7/9 916	33-а дол. друж.	—
108	"	Подпоручикъ Прутковичъ Юрд.	Мл. офиц. 12 рота	1/9 915 — 30/5 917	34 полкъ	—
109	зап.	Подпоручикъ Дошевъ Радой	Мл. офиц. 12 рота	25/9 916 — 1/9 917	—	на лице
110	"	Подпоручикъ Савовъ Христо	Мл. офиц. 12 рота	31/7 917 — 1/9 917	—	на лице
111	"	Подпоручикъ Гавалюбовъ Борисъ	Мл. офиц. 12 рота	19/5 917 — 1/9 917	—	на лице
112	зап.	Поручикъ Герсковичъ Моритъ	Мл. офиц. 12 рота	11/9 915 — 30/5 917	34 полкъ	—
113	"	Подпоручикъ Димовъ Димитръ	Мл. офиц. 12 рота	16/9 916 — 12/5 917	33 д. дружина	—
114	зап.	Подпоручикъ Веселиновъ Алекс.	Авдот. 4-а дружина	15/11 915 — 28/5 917	—	—
115	"	Подпоручикъ Висъкойлиевъ Ст.	Мл. оф. 6 р. Авдот. 4-а дружина	6/9 916 — 1/5 917 1/5 917 — 1/9 917	—	на лице
116	"	Подпоручикъ Демировъ Жеко	Мл. офиц. 13 рота	19/5 917 — 1/9 917	—	на лице
117	дѣйс.	Дѣшовъ Любомиръ	Мл. офиц. 1-а рота	20/2 917 — 1/9 917	—	на лице

91	зап.	Сан. Поручикъ Д-ръ Кушевъ Петко	Дружиненъ лѣкаръ Мл. офиц.	11/9 915 — 1/9 917	—	на лице
92	зап.	Поручикъ Дамяновъ Емануилъ	Мл. офиц. 9-а рота	5/4 917 — 1/9 917	—	на лице
93	зап.	Подпоручикъ Богевъ Крумъ	Мл. офиц. 6 р Мл. офиц. 9 р.	11/9 915 — 15/X 916 15/X 916 — 1/9 917	—	на лице
94	дѣйс.	Подпоручикъ Николовъ Илия	Мл. офиц. 9-а рота	20/2 917 — 1/9 917	—	на лице
95	зап.	Подпоручикъ Николовъ Любенъ	Мл. офицер. 9-а рота	11/9 915 — 16/5 917	57 полкъ	—
96	зап.	Подпоручикъ Константиновъ К.	Мл. офиц. 9 рота	16/9 916 — 14/10 916	убитъ 2/9	—
97	зап.	Подпоручикъ Платиновъ Петръ	Мл. офиц. 9-а рота	25/9 916 — 12/5 917	м. рота	—
98	дѣйс.	Подпоручикъ Икологевъ Никола	Мл. офиц. 10-а рота	9/9 915 — 13/7 916 11/9 915 — 28/7 916	болѣнь въ	—
99	зап.	Подпоручикъ Черневъ Никола	ред. 10 р Мл. офиц. 10 р.	25/9 916 — 1/9 917	—	на лице
100	зап.	Поручикъ Мечевъ Георги	Мл. офиц. 10-а рота	11/9 615 — 27/5 917	33 дол. дружина	—
101	зап.	Подпоручикъ Ивановъ Кирилъ	Мл. офиц. 10-а рота	27/4 917 — 1/9 917	—	на лице
102	зап.	Подпоручикъ Тонджероваъ Петръ	Мл. офиц. 10-а рота	20/2 917 — 12/5 917	1/9	—
103	зап.	Поручикъ Манджаровъ Борисъ	Мл. офиц. 10 р.	1/9 915 — 7/9 916	33 дол. дружина	—
104	зап.	Подпоручикъ Бакърджиевъ Христо	Мл. офиц. 11 рота	11/9 915 — 10/8 917	раненъ	раненъ

131	зал.	Поручикъ Марковский Димитръ	Мл. офид., 15 рота	119 915 — 9/7 916	полк. дивизия	—	—
132	дѣйс.	Подпоручикъ Константиновъ Хр.	Мл. офид., 16 рота	20/2 917 — 1/9 917	—	—	на лице
133	Зал.	Подпоручикъ Донгузовъ Лазарь	Мл. оф., 14 р Мл. оф., 13 р	10/9 915 — 22/5 916 22/5 916 — 1/5 917	—	—	на лице
134	зал.	Подпоручикъ Кировъ Николай	Мл. оф., 16 р Мл. оф., 15 р	16/9 916 — 5/1 917	—	—	на лице
135	"	Подпоручикъ Кожухаровъ Илья	Мл. оф., 16 р	5/1 917 — 1/9 917	34 полкъ	—	—
136	"	Поручикъ Дюгеревъ Аванасъ	Мл. оф., 16 р. Оф. развѣд. 2/9 бригада К-ръ 8 р.	11/9 915 — 30/5 917 24/Х 915 — 22/4 916 2/4 916 — 4/13 916 4/12 916 — 1/9 917	—	—	на лице
137	"	Подпоручикъ Тончевъ Параш.	Мл. оф., 1 к р	27/4 917 — 1/9 917	—	—	на лице
138	"	Поручикъ Кръстовичъ Влад.	Мл. офид., 16 рота	24/Х 915 — 30/5 917	34 полкъ	—	—
139	зал.	Подпоручикъ Кочевъ Левантъ	Мл. офид., 12 рота Мл. 2 к. р.	11/9 915 — 5/1 917 5/1 917 — 1/9 917	—	—	на лице
140	"	Подпоручикъ Шеревъ Кирилъ	Мл. офид., 2 к. р.	27/4 917 — 1/9 917	—	—	на лице
141	"	Подпоручикъ Поповъ Леонидъ	Мл. офид., 3 к. к.	27/4 917 — 1/9 917	—	—	на лице
142	"	Подпоручикъ Свинаровъ Георги	Мл. офид., 3 к. р.	27/4 917 — 1/9 915	—	—	на лице

118	дѣйс.	Подпоручикъ Топоровъ Маринъ	Мл. офид., 16 рота Мл. офид., 13 р.	24/3 916 — 6/4 917 6/4 917 — 1/9 917	—	—	на лице
119	зал.	Подпоручикъ Казанцевъ Борисъ.	Мл. офид., 13 рота	11/9 915 — 28/5 917	33 д. дружина	—	—
120	зал.	Подпоручикъ Пантимевъ Георги	Мл. офид., 13 рота	11 9 915 — 18.9 917	убить	—	—
121	дѣйс.	Подпоручикъ Банчевъ Стефанъ	Мл. офид., 14 рота	24/3 916 — 1/9 917	—	—	на лице
122	дѣйс.	Подпоручикъ Николовъ Владимиръ	Мл. офид., 14 рота	20/2 917 — 1/9 917	—	—	на лице
123	зал.	Капитанъ Икономовъ Иванъ	Мл. офид., 14 рота	4/9 916 — 18/9 916	убить	—	—
124	зал.	Подпоручикъ Аврамовъ Михаилъ	Мл. офид., 14 рота	16/9 916 — 30/5 917	38 д. дружина	—	—
125	зал.	Подпоручикъ Даскаловъ Христо	Мл. офид., 14 рота	11/9 915 — 4/9 916	убить	—	—
126	"	Подпоручикъ Пушкеровъ Иванъ	Мл. офид., 15 рота	11/9 915 — 13/Х 915	убить	—	—
127	"	Подпоручикъ Бакотовъ Никола	Мл. офид., 15 рота	11/9 915 — 19/9 916	—	—	на лице
128	дѣйс.	Подпоручикъ Павловъ Иванъ	Мл. офид., 15 рота	5/5 916 — 1/9 917	—	—	на лице
129	дѣйс.	Подпоручикъ Дачитрашевъ Борисъ	Мл. офид., 15 рота	20/2 917 — 1/9 916	—	—	на лице
130	зал.	Поручикъ Лазаровъ Димитръ	Мл. офид., 15 рота	11/9 915 — 28/5 917	Шабла 9 длинныя	—	—

143	зап.	Поручникъ Х. Костовъ Иванъ	Шабь подка зав. прѣхр.	11/9 915 — 22/2 917	—	—	на лице
144	дѣйс.	Капелмейсторъ Ивановъ Тодоръ	Капелмейст. Оржеенъ	22/2 917 — 1/9 917	—	—	на лице
145	"	Оржж. Техникъ Велчевъ Митю	Техникъ Полкови	11/9 915 — 1/9 915	—	—	на лице
146		Свещеникъ Никола Стойчевъ	свещеникъ Полковъ	11/9 915 — 1/6 916	—	—	—
147		Свещеникъ Стефанъ Тихоловъ	свещеникъ	1/6 916 — 1/9 917	—	—	на лице
148		Ковчежникъ Сломеридель Ал.	Ковчежникъ	11/9 915 — 1/9 917	—	—	на лице

СТАВКА
1917